

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Географічний факультет
Кафедра географії України та регіоналістики
Чернівецький відділ Українського географічного товариства

ГЕОГРАФІЯ, КАРТОГРАФІЯ, ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА: ІСТОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

Міжнародна науково-практична конференція
студентів, аспірантів та молодих вчених
присвячена 90-річчю з дня народження
професора Ярослава ЖУПАНСЬКОГО

(м. Чернівці, 16-18 травня 2024 р.)

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2024

УДК: 91+528.9+[37.016:91](477)(08)
Г 353

Редакційна колегія: д.г.н., проф. В.О.Джаман, д.г.н., проф. Ю.С. Ющенко, д.г.н., доц. М.Д. Заячук, д.г.н., проф. І.І. Костащук, к.г.н., доц. Н.В. Заблотовська, к.геогр.н., доц. М.Д. Пасічник, к.геогр.н., доц. В.І. Костащук.

Адреса редакційної колегії: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, географічний факультет, вул. М. Коцюбинського, 2, корп. 4, ауд.36, м. Чернівці, 58002, тел. (0372) 58-48-47, e-mail: geoukrchnu20@ukr.net

Г 353 Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Чернівці, 16-18 травня 2024 р.) – Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. – 288 с.

У збірнику представлено матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика», які присвячені дослідженню актуальних питань сучасної географічної науки та картографії, особливостей викладання географічних дисциплін у ВНЗ та ЗНЗ.

Тексти представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, дат та інших відомостей.

УДК: 91+528.9+[37.016:91](477)(08)

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

ЗМІСТ

Василь ДЖАМАН, Мирослав ЗАЯЧУК, Петро СУХИЙ ЯРОСЛАВ ЖУПАНСЬКИЙ: ВІХИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	8
Анатолій КУШНІР, Олександр ЛЕЙБЕРЮК, Володимир ШВАЙКО ВІДОБРАЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПАЛЕОҐРУНТОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ГОЛОЦЕНУ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ВЕБ-ОРІЄНТОВАНОГО ГІС-ЗАСТОСУНКУ	23
Олександр ЛЕЙБЕРЮК, Анатолій КУШНІР, Андрій МАРУШИНЕЦЬ, Володимир ШВАЙКО, Владислав МОЛОДИКА АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА СІЛЬСЬКУ МІСЦЕВІСТЬ КИЇВСЬКОГО ПРИДНІПРОВ'Я	28
Вадим КОРІНЕНКО ІМПУЛЬСИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ: У ПОШУКУ НОВИХ ЦЕНТРІВ	34
Олексій ЗАХАРОВ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 103 НАУКИ ПРО ЗЕМЛЮ: МІЖ СТАНДАРТОМ, АВТОНОМІЄЮ ТА ПЕРСПЕКТИВОЮ	37
Юрій БІЛОУС СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ	41
Ярослав ДЖАМАН, Юрій ДЖАМАН ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ В УКРАЇНІ: ГЕОГРАФІЯ, ОБСЯГИ, ПРОБЛЕМИ	45
Віталій БЕЗУГЛИЙ, Денис КАРМАНОВ РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ В 11 КЛАСАХ ЗЗСО	50
Глона-Марія ВЕРБІВСЬКА, Євген ТИХАНОВИЧ ОЦІНКА ЗЕМЛІ : ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ	57
Уляна КОСТЮК КАРСТ ТА ФАЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ГІПСОВОЇ ТОВЩІ МІОЦЕНУ НА ТЕРИТОРІЇ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА «КАДУБІВСЬКА СТІНКА»	65
Назарій КОЛОСІВСЬКИЙ ТРАНСПОРТНА ДОСТУПНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	69
Василь ЮЩЕНКО ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ БАЗ ГІДРОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	73

Сергій КУДРІНСЬКИЙ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ МЕРЕЖІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	76
Андрій КІЛАРУ КОМПЛЕКСНИЙ ГЕОПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ПАРКУ «ЖОВТНЕВИЙ»	79
Антон МЕЛЬНИК, Оксана ФІЛПЧУК ПЕРСПЕКТИВИ, ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ТЕРИТОРІЇ НПІ “ХОТИНСЬКИЙ” ВИКОРИСТОВУЮЧИ ГІС	82
Дмитро БЛОКУЧМА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДИСПРОПОРЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВИЖНИЦЬКОГО РАЙОНУ	85
Вікторія БІЛОУС «ОСНОВИ ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ» ОЛЕКСАНДРА ЗУПАНА – ВИЗНАЧНИЙ ВНЕСОК У РОЗВИТОК ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ.....	92
Олександр БУЗЕЙ СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ГІДРОМОРФОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ РІЧКОВИХ ЛАНДШАФТІВ: МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ, ГІС ТА ІНТЕГРАЦІЯ ДАНИХ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ.....	97
Максим ВАНЗЯК ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ МЕРЕЖІ ВЕРЕНЧАНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	100
Валентин ВАСИЛЬЧАК ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ІНОЗЕМНОГО ТУРИЗМУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2000-2022 РОКАХ	103
Павло ВЕНЦІВ ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ У ВИМІРІ КОНЦЕПЦІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	109
Іван ВІСРУ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В МІСТІ БУХАРЕСТ.....	115
Олександр ПЛАТОНОВ МІСЦЕВА ГАСТРОНОМІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В ПІВДЕННІЙ БУКОВИНІ.....	119
Любомир ВОВК ГЕНЕРАЛЬНІ ПЛАНИ ЯК ОСНОВА ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ МІСТ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	123
Петро ВОЙТКІВ, Іван ВОЛОШИН ВОДОГОСПОДАРСЬКЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЗАБОЛОТЦІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЗОЛОЧІВСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	128

Костянтин ВОЛЯНЮК ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСТОРОВО-ЧАСОВИХ ЗМІН РУСЛА РІЧКИ СЕРЕТ	136
Марина ВУДВУД ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДУ В БАСЕЙНІ РІЧОК СОВИЦЯ КІЦМАНСЬКА ТА СОВИЦЯ СТАВЧАНСЬКА	141
Ліліана ГАВРИЛЮК ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ В ЧОРНОГОРІЇ В ПЕРШІ ДЕСЯТИЛІТТЯ ХХІ СТОЛІТТЯ	143
Сергій ГАЛЬЧУК ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ГЕЛПОЕНЕРГЕТИКИ.....	147
Анна ГОЛУНГА ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ МІСЬКІЙ ГРОМАДІ.....	152
Сусанна ГУЦУЛ, Андрій НИКОЛАСВ ЗМІНИ ХАРАКТЕРИСТИК СНІГОВОГО ПОКРИВУ В м. ЧЕРНІВЦІ У 2000-2023 рр.....	156
Віталій ЗАБЛОТОВСЬКИЙ ДО ПИТАННЯ ПРО МІСЦЕ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У ФОРМУВАННІ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ МЕРЕЖ ТРАНСКОРДОННОГО РІВНЯ.....	164
Іван ЗАХАРЧУК ПЕРЦЕПЦІЙНЕ ЗОНУВАННЯ – ЯК АСПЕКТ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ КРАЇВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	166
Назарій ЗМІЙОВСЬКИЙ СУСПІЛЬНИЙ КОНСТРУКТ ПОСТМОДЕРНОГО ЕЛЕКТОРАТУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	170
Роман ЗМІЙОВСЬКИЙ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ КОМПЛЕКС, ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНО ГРОМАДИ (НА ПРИКЛАДІ МАМАЇВСЬКОЇ ТГ)	174
Денис ЗОЛОТУНЕЦЬ МОДЕЛЬ ВИМІРЮВАННЯ ЗАДОВОЛЕНOSTІ ПАСАЖИРІВ ТА ОЦІНКИ ЯКОСТІ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ	177
Дмитро ІГОНЬКІН ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕНІ ПОРЯДКОВОЇ СТРУКТУРИ РІЧКОВИХ СИСТЕМ.....	182
Дар'я КАЗІМІРОВА ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ЖМЕРИНСЬКОЇ ГРОМАДИ	185

Катерина КОЗЛОВА ДО ПИТАННЯ ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА ГОРІШНЬОШЕРІВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	188
Владислав КОНДУРЯН ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ДЕМОГЕОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ АТУ	193
Ольга КОРЧЕВСЬКА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРТУГАЛІЇ З ПОЗИЦІЙ МІЖНАРОДНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ	195
Ілля КУЗЬМІЧОВ ІНТЕРАКТИВНІ КАРТОГРАФІЧНІ ОНЛАЙН-РЕСУРСИ КРИЗОВОГО РЕАГУВАННЯ ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ	200
Владислав МАЦЬОПА ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ МІСТА ЧЕРНІВЦІ	204
Юрій МЕЛЬНИК ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ЧОРТКІВСЬКОГО РАЙОНУ	210
Станіслав МИРОНЮК НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЛЬТИПРЕДМЕТНИЙ ТЕСТ, ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ: ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВІДМІНИ ТА ДИНАМІКА УЧАСТІ	213
Антон МЕЛЬНИК, Марина МОРОЗІЮК ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ГІС ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМ ГАЗОПОСТАЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ РГК “ЧЕРНІВЦІГАЗ”)	218
Юлія МОЛКЕВИЧ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСТОРОВИХ АСПЕКТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД.....	221
Анна-Христина МУХА ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ МІСЬКОЇ ЗАБУДОВИ МІКРОРАЙОНУ «РОША»	224
Данило НЕЧАЙ ГЕОПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН ЄВРОПИ: ДОСВІД ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ НА ПРИКЛАДІ РЕСПУБЛІКИ ІРЛАНДІЯ.....	227
Анна ОПОЛЬСЬКА ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОКУЧУРІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ....	234
Юрій ПОХИЛА МІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	236

Анастасія РОМАН	
ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНИХ ОСВІТНІХ УСТАНОВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	242
Ксенія САВИЦЬКА	
ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСТ УКРАЇНИ.....	245
Іван СОЛОНАР	
ЧЕРНІВЦІ, ЯК ЦЕНТР ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	251
Вадим ТАРНОВЕЦЬКИЙ	
НОРМАТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ МОЛОДИМ РІЧКОВИМ ЛАНДШАФТОМ УКРАЇНИ.....	257
Юлія ТІМОФЕЄВА, Андрій НИКОЛАЄВ	
ВПЛИВ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ НА РОЗПОДІЛ АТМОСФЕРНИХ ОПАДІВ НА ПРИКЛАДІ М. ЧЕРНІВЦІ.....	261
Богдан ХІЛЬКО	
ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ МІСТА ШЛЯХОМ ЗОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ НА ПРИКЛАДІ МІСТА ОЛЕКСАНДРІЯ.....	268
Ярослав ЮРЧЕНКО	268
НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ВИЗНАЧНА СКЛАДОВА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ	273
Богдана ЯНКОВСЬКА	
ДО ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЕРЕГОМЕТСЬКОЇ ТГ	279
Михайло САЛІЙ	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЕЛЕННЯ НАССЕЛЕННЯ НОВОУТВОРЕНОГО ЧОРТКІВСЬКОГО РАЙОНУ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ.....	282
Роман КІСІЛЬ	
РОЛЬ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	285

ЯРОСЛАВ ЖУПАНСЬКИЙ: ВІХИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Василь ДЖАМАН
*доктор географічних наук,
професор кафедри географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*
v.dzhaman@chnu.edu.ua

Мирослав ЗАЯЧУК
*доктор географічних наук,
декан географічного факультету,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*
m.zayachuk@chnu.edu.ua

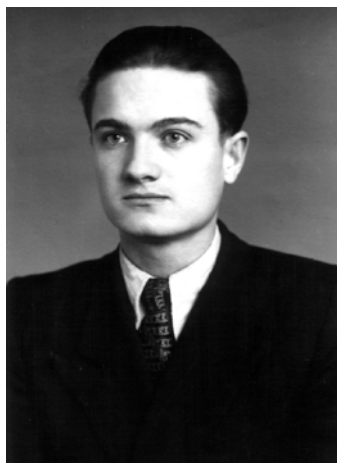
Петро СУХИЙ
*доктор географічних наук,
професор кафедри геодезії, картографії та управління
територіями,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*
p.sukhyj@chnu.edu.ua

Постать проф. Я. Жупанського в українській географічній науці є помітною, бо як вчений він працював за різноманітними напрямками географії і доклався або до їхнього подальшого розвитку, або до відновлення їхнього повноцінного наукового функціонування. Дана стаття є тільки першою спробою оцінити той внесок Я. Жупанського у географічну науку за більш, ніж 50-річний період його трудової діяльності як ученого-науковця, організатора науки, педагога.

Перша наукова праця Я. Жупанського – “Деякі питання географії населення Путильського

району Чернівецької області” – була опублікована у 1957 році (у співавторстві з Є. Мироною) і вийшла в “Научном ежегоднике Черновицкого государственного университета за 1956 год” (1957, Т. 1, вип. 2). Однак через виробничі потреби (праця впродовж 1957–1959 рр. начальником відділу промисловості Станіславського обласного статистичного управління) Ярослав Іванович змінює напрям своїх наукових досліджень, і до проблем **географії населення** він повертається

пізніше як науковий керівник дипломних робіт і кандидатських дисертацій. Так, у 1974 р. побачила світ праця “Функціональні типи населених пунктів Придністров’я Чернівецької області” (у співавторстві із М. Стасюком), а, починаючи з 1982 р., з’явилася серія статей і матеріалів конференцій у співавторстві з його першим аспірантом В. Джаманом. Ними, зокрема, досліджувалися питання функціональної і генетичної класифікації поселень, систем розселення, особливостей географії зайнятості трудових ресурсів і маятникових трудових міграцій. Результатом співпраці став захист

його учнем кандидатської дисертації “Маятникові трудові поїздки і використання робочої сили в регіоні (економіко-географічний аналіз на прикладі Чернівецької області)” (В. Джаман, 1987). Ще одна кандидатська дисертація з проблем географії населення під керівництвом Я. Жупанського була захищена у 2000 р.: “Міграції та їх вплив на динаміку населення і трудових ресурсів обласного регіону” (О. Романець).

Працюючи в Станіславському обласному статистичному управлінні, Ярослав Іванович був добре обізнаний із географією та обсягами виробництва промислової продукції. Однак прагнення творчої людини виявляти не тільки кількісно-просторові характеристики, але й причинно-наслідкові зв'язки явищ і процесів підштовхнули його до того, що він повертається до Чернівецького державного університету і вступає до аспірантури, де працює над своєю дисертацією під керівництвом спочатку доцента В. Онікієнка, а потім професора Б. Вишневського. Виходячи із набутого практичного досвіду, темою дисертаційного дослідження обирається **географія промисловості**. Зрозуміло, що наступна його праця (друга загалом) “Лісові ресурси и лісова промисловість Станіславської області та перспективи їх подальшого розвитку” була присвячена географії промисловості. Її він написав у співавторстві з Я. Бондаренком і опублікував у 1959 році в “Тезисах докладов первого межвузовского совещания по изучению развития производительных сил Станиславского административного района и методике экономико-географических исследований народного хозяйства” (Чернівці, 1959). У подальшому Я. Жупанський досліджував як географію окремих галузей промисловості Івано-Франківської області (сировинну базу видобувної промисловості та перспективи її використання, промисловість місцевих будівельних матеріалів і перспективи її подальшого розвитку), так і історію їхнього розвитку (“Основні етапи розвитку промисловості Івано-Франківської області”, 1963). Зацікавленість вченого спрямувалася і на комплексний аналіз (“Досвід економіко-географічного вивчення промисловості адміністративної області”, 1963) та картографування промисловості (“Деякі питання картування промисловості”, 1960). Зрештою, певним підсумком географо-промислових вишукувань ученого став захист у 1964 році у Київському університеті імені Тараса Шевченка кандидатської дисертації “Географія промисловості Івано-Франківської області”.

Після захисту кандидатської дисертації Ярослав Іванович ще продовжував досліджувати географію окремих галузей промисловості (“Особливості структури та розміщення харчової промисловості областей Поділля”, 1967), але все більше до кола його зацікавлень стали входити проблеми **комплексного розвитку міст і територій** обласного та регіонального масштабів. Це зрештою стало причиною видання ним (особисто й у співавторстві) у другій половині 60 – 90-х років ХХ ст. цілої серії наукових праць з таких проблем: міста як центри промислових вузлів; окреслення промислових та інтегральних господарсько-територіальних комплексів; особливості структури народногосподарського комплексу; особливості формування територіальної структури народногосподарського комплексу; територіальна структура Карпатського економічного району; функціональний підхід в економіко-географічних дослідженнях; особливості системного підходу в дослідженні структури територіально-виробничих комплексів; географічне прогнозування виробничо-територіальних комплексів; вплив суспільного виробництва на стан географічного середовища; раціональне природокористування і виробничо-територіальні системи; зв’язок між територіальною структурою господарства і станом довкілля.

Своєрідним проміжним підсумком комплексують досліджень вченого стала його докторська дисертація “Дослідження виробничо-територіальних комплексів картографічним методом (проблеми, методика, застосування)”, що була захищена 1980 року. Важливою складовою її був розділ про виробничо-територіальні комплекси як форму організації виробництва. У роботі детально аналізувалися територіальне поєднання виробництв і виробничо-територіальні комплекси, функціональна структура комплексів, енерговиробничі цикли та зв’язки між комплексами, територіальна структура і типологія комплексів, галузева структура і класифікація комплексів, межі останніх. Вагомим доробком у цьому плані був вихід у світ монографії “Виробничо-територіальні комплекси та їх картографування” (Львів, 1975).

Окрім усього іншого, захист докторської дисертації засвідчив, що одним зі стрижнів наукової діяльності Ярослава Івановича Жупанського стала розробка питань у галузі **картографії**. Адже займаючись будь-якою науковою проблематикою, доводилося широко застосовувати карту, яка ставала або основою географічного експерименту, або через неї проходила інтерпретація вихідних

даних. Загалом, теоретико-методичні й прикладні доробки Я. Жупанського в галузі картографії можна розглядати з різних ракурсів, а його праці (статті, виступи на наукових зібраннях, звіти з науково-дослідницьких тем, прикладні картографічні розробки – карти, схеми, методичні посібники тощо) висвітлюють найрізноманітніші аспекти картографічної науки, які можна згрупувати за такими напрямками: питання теорії і методики картографії та картографування (як галузі знань і як унікального методу пізнання); питання історії картографії; питання наукових засад розвитку і власне картографічні розробки в галузі тематичного та комплексного картографування; питання впровадження картографічних знань і картографічних творів у навчальний процес; редагування збірників наукових праць, рецензування наукових праць і дисертацій, підготовка наукових кадрів тощо.

Ученим систематично відстежувалися й аналізувалися наукові публікації колег-науковців, він у працях нерідко синтезував наявні наукові ідеї і формулював проблеми, котрі мали місце на той чи інший час у картографії. Це давало можливість читачам не тільки осягнути реалії картографічного сьогодення, але й визначити пріоритети своїх подальших наукових пошуків. У виступах на наукових форумах, проф. Я. Жупанський зосереджував увагу на питаннях відновлення і впорядкування української топонімії, забезпечення досліджень, виробництва й освіти відповідними картографічними матеріалами, перспектив розвитку тематичного (найперше, соціально-економічного) та комплексного картографування на різних просторових рівнях, впровадження в практику інтенсивного й ефективного використання картмоделювання, визначення ролі і місця еколого-географічного (геоекологічного) картографування в системі знань та обґрунтування його предмету й об'єкту досліджень тощо.

Учений здійснював дослідження історії розвитку картографії в руслі вивчення питань загальної історії географії в Україні. Зокрема, ним були узагальнені тенденції поступу топографічного й тематичного картографування України у XVII-XX ст., у т. ч. детально висвітлено історію топографічного й тематичного картографування території Чернівецької області (до кінця 40-х рр. XX ст). Аналізуючи зміст, особливості формування та практичне втілення картографічних знань у той чи інший історичний час, у своїх наукових екскурсах Я. Жупанський розкриває і сутнісні риси чинників, що їх визначали. Скажімо, ним було зауважено, що

потреби господарства і диференціація географічної науки вже у XVII ст. сприяли значній динаміці нового напрямку картографії – тематичного (спеціального), адже саме розвиток промисловості і торгівлі, зростання сільськогосподарського виробництва, розширення ринків збуту породило інтенсивний розвиток соціально-економічного картографування. Він наголошував також на тому, що на межі XIX-XX ст. інтенсифікувались топонімічні дослідження, що було спричинено специфікою просторового розташування України на шляхах історичних переселень народів.

Аналізуючи сутнісні риси картографії у повоєнний час і аж до сьогодні Я. Жупанський узагальнив основні тогочасні принципів риси і тенденції. Що стосується перспектив розвитку картографії, то він вбачав їх у подальшому розростанні наукових досліджень картмоделювання геосистем з їхніми внутрішніми і зовнішніми взаємозв'язками для картографічного обґрунтування раціонального природокористування, господарського регулювання, територіальної організації виробництва тощо. Пріоритетним напрямом розвитку картографії і картографування у XXI ст. вбачався шлях інтенсифікації впровадження у картографічну “повсякденність” (як наукову, так і прикладну) ГІС-технологій, а на їх основі – розвиток геоінформаційного картографування.

Зазначаючи проблемні аспекти розвитку вітчизняного картографування, вчений не стояв осторонь від їхнього вирішення. Так, під його керівництвом і редагуванням у 1980-х рр. було розроблено комплексний навчально-краєзнавчий атлас Чернівецької області, який побачив світ лише у 2000 р. Дещо згодом, у 2007 р був виданий “Географічний атлас. Чернівецька область” із низкою авторських карт ученого. Крім того, під орудою та за редакцією Я. Жупанського у 1993 році було завершено створення рукописного “Атласу господарського комплексу Чернівецької області”, до якого увійшло більше сотні тематичних карт, що системно і всебічно розкривали структурно-функціональні риси господарства регіону. Від 1991 до 1994 р. під керівництвом професора виконувалась госпдоговірна дослідницька тема “Комплексний екологічний атлас міста Чернівці”. За браком фінансування вона не була завершена, але результатами роботи стали: розробка науково-технічного проекту атласу, формування інформаційної бази, напрацювання методики картографування та створення ряду тематичних карт аналітичного змісту (у співавторстві з Я. Скрипником), що розкривають природничі чинники формування екоситуації.

Важливим аспектом діяльності вченого в руслі тематичного картографування було створення (у співавторстві і за його редагування) текстових тематичних карт до шкільних підручників із географії рідного краю.

У своїх працях Я. Жупанський розглядав питання картографічного забезпечення довготривалих регіональних програм перспективного комплексного економічного і соціального розвитку території. Свого часу ним, разом зі співавторами, було запропоноване бачення тематики, структури, сюжетів і методики картографічної підтримки рекреаційного розвитку Карпатського регіону. Ідея такого твору дозволяла забезпечити передумови для виявлення, вивчення, розвитку і прогнозування динаміки рекреаційної індустрії територій (адміністративних одиниць різних рівнів) регіону.

Безумовно, найголовнішими напрацюваннями Ярослава Івановича в галузі тематичної картографії є роботи, які присвячені соціально-економічному картографуванню. Так, наприкінці 70-х – на початку 80-х рр. минулого століття він уточнив і розробив нові підходи до картографування соціально-економічних об'єктів. Ним були запропоновані об'єкт та одиниця соціально-економічного картографування, визначені його основні принципи, а також задекларовані найважливіші методи. Залишивши практично без змін набір способів картографічного зображення для передачі соціально-економічних об'єктів, Я. Жупанський увів ряд нових зображувальних засобів, зокрема для передачі трудових ресурсів, пунктів та центрів промисловості. Він значно поповнив арсенал графічних засобів на картах промисловості, присвятивши цим питанням окрему монографію (“Виробничо-територіальні комплекси та їх картографування”; Львів, 1975), а пізніше – підручник із соціально-економічної картографії (у співавторстві, Чернівці, 1997). Учений розробив і уточнив тематику карт сучасної соціально-економічної ситуації, виокремивши карти економічного використання території, карти територіальної організації виробництва, карти загальноекономічного районування, карти історії економічного розвитку, карти перспектив розвитку та карти економіко-географічного прогнозу територіально-виробничого розвитку. Ним було запропоновано і розроблено ряд нових положень, що стосувалися використання й застосування соціально-економічних карт, звернена увага на значні можливості економічних карт у викладанні шкільної географії.

Із-поміж різнопланових наукових доробків проф. Я. Жупанського варто виділити **комплексні та прикладні регіональні дослідження**. Першими працями цього напрямку стали “Природа і господарство Станіславської області УРСР” та стаття “Чернівецька область” в “Краткой географической энциклопедии” (1964 р.). Згодом, у 1975 році, ним (у співавторстві) було опубліковано статтю “Економіко-географічна оцінка природних комплексів басейнів рік (на прикладі р. Дністер)”. Відзначимо, що для початку та середини 80-х років минулого століття характерним був розвиток комплексних географічних досліджень регіонів на засадах раціонального природокористування. Саме до цього періоду належить вивчення особливостей структури народногосподарського комплексу Середнього Подністер’я (1981), раціонального природокористування у виробничо-територіальних системах (1985).

Особливу увагу зосереджував Я. Жупанський на дослідженні територіальної структури та територіальної організації господарства не лише Чернівецької області, але й усього Карпатського регіону. Так у 1989 році ним публікується фундаментальна стаття “Особливості формування територіальної структури господарського комплексу Карпатського економічного регіону”, а роком пізніше проводиться детальний аналіз чинників формування структури господарства Буковинського Подністер’я.

На початку 1990-х років у географічній науці інтенсивно почав розвиватися ресурсно-оцінковий напрям досліджень. Не залишився осторонь нього і Я. Жупанський, і вже у 1991 році виходять у світ праці “Економіко-географічне положення території – особливий ресурс регіонального розвитку” та у 1994 р. – “Ресурсно-інформаційна забезпеченість – необхідна умова формування вільної економічної зони”.

Відновлення української державності на початку 90-х років ХХ ст. та загострення політико-економічних протиріч у суспільстві створили відповідний інформаційний вакуум. Доволі гостро його відчула освіта, особливо, шкільна. Щоб заповнити цю прогалину у 1993 році за редакцією Ярослава Івановича був опублікований шкільний посібник “Географія Чернівецької області”. Дещо пізніше, у 1999 році, під його головуванням авторський колектив (М. Заячук, Я. Скрипник, П. Сухий, А. Тюфтій) випустив “Географію рідного краю. Чернівецька область”, яка перевидавалась ще тричі.

Як виходець із прикарпатського села Ярослав Жупанський був добрим знавцем сільського укладу життя зокрема і сільського

господарства загалом. Ймовірно саме через це значна частина наукових доробків вченого пов'язана із **дослідженнями агропродовольчого комплексу** та його територіальної організації, раціонального використання земельних ресурсів тощо. Навіть у докторській дисертації вченого, що присвячена картографуванню територіально-виробничих комплексів (про яку вже згадувалося вище), питанню картографування АПК відведено доволі багато місця. Крім того, з рубежу ХХ – ХХІ століть колективом кафедри, яку очолював Я. Жупанський (а це – кафедра географії України та картографії, пізніше – географії України, картографії та геоінформатики) виконувалася держбюджетна тема, що була зв'язана з проблемами та перспективами розвитку агровиробництва і формування ринків продовольства. Керівником цієї роботи був сам завідувач. Кафедра була провідною організацією на захисті кандидатських дисертацій М. Влах “Проблеми удосконалення виробничо-економічних зв'язків АПК Закарпатської області” (1990), А. Днай “Функціонально-територіальна структура агропромислового комплексу Київської області» (1991), Д. Мальчикової “Географічні основи кадастру сільськогосподарських земель Півдня України” (2003).

Відзначимо також, що у 2007 – 2008 рр. проф. Я. Жупанським та доц. П. Сухим було видано навчально-методичні посібники “Географія основних галузей рослинництва світу” (у 2-х частинах) та “Тваринництво: структура та значення в агровиробництві світу”. Вони були призначені для студентів географічних, біологічних та економічних факультетів вищих навчальних закладів України.

З іменем Я. Жупанського пов'язане відродження **українського краєзнавства** загалом і українського географічного краєзнавства зокрема. Так, ним і його учнями розроблялися науково-методологічні основи краєзнавства, а саме: обґрунтовувалася структура національного краєзнавства (1992, 1993, 1994, 1997), з'ясовувалися роль і місце географічного краєзнавства у складі останнього (1992, 1993, 1997), виявлялися його географічні засади (1993, 1997). Була проведена велика робота зі встановлення об'єктно-предметної бази краєзнавства (1992, 1993, 1994, 1997). Одним із центральних місць у географо-краєзнавчих дослідженнях вченого була наукова просторова ієрархізація українських етнічних земель (1993, 1994, 1996, 1999, 2003), що полягала у вирізненні 4-х територіальних одиниць краєзнавства, з яких за основну приймався історико-географічний край. У розвитку цієї ідеї був обґрунтований етнологіко-географічний погляд на

районування суцільної української етнічної території (2003). Практичною реалізацією територіальної історико-географічної структуризації українських земель стало обґрунтування меж деяких історико-географічних країв (Поділля, 1993), виявлення демографічних показників населення (1996) та характеристика окремих елементів географії населення останніх (національного складу Північної Буковини, 1992).

Важлива роль у творчості Я. Жупанського як географо-краєзнавця полягала в адаптації ідей наукового краєзнавства до шкільної географічної освіти, чому присвячувалися праці щодо проблем викладання краєзнавства в школі (1994, 1997), краєзнавчих акцентів екологізації викладання географії (1996) тощо. Одним із важливих географо-краєзнавчих напрямів у творчості вченого стала розробка етнологіко-географічних основ національного краєзнавства через етнічне межкування території України (2003) та визначення співмірностей між ландшафтами та етносами (1999).

Одним із важливих напрямів географії, якого торкнувся у своїй науковій діяльності Я. Жупанський, була **історія географічної науки**. Багато праць (як одноосібних, так і у співавторстві) були присвячені історії географії та картографії в Україні (1992, 1993, 1994, 1997, 2004), зокрема топографо-картографічним дослідженням (1994), соціально-економічній картографії (1999, 2000), картографічним відомостям про Україну (2000), етапам картографування західноукраїнських земель (2000). Ним був здійснений також аналіз становлення географічної науки в Україні (2000), часових етапів розвитку загалом географії (1995) і економічної географії (1995), виявлені проблеми історії української географії (2005), зроблене порівняння географічних наукових шкіл Росії, України і Білорусі (1999), з'ясовувалася роль наукового фахового часопису для поступу географічної науки. Як підсумок усіх цих вишукувань став вихід у світ першого в Україні фундаментального навчального посібника "Історія географії в Україні", що витримав два видання у 1997 і 2006 рр.

Особливим розділом у наукових зацікавленнях Я. Жупанського були дослідження, що стосувалися *alma mater* та території Чернівецької області. Зокрема, вчений виявив ретроспективні особливості організації і розвитку географічної науки та економіко-географічної освіти в Чернівецькому національному університеті (1968, 2001, 2004), характерні риси економіко-географічних досліджень в ЧНУ (1998), часові риси топографо-геодезичних робіт

на території Чернівецької області (1998), роль Львівської географічної школи у дослідженнях Буковини (2003) тощо. Скрупульозно були проаналізовані праці дослідників, що вивчали географію Буковини (2001) та Буковинського Передкарпаття (1996). Не обійшов увагою Ярослав Іванович історію рідного географічного факультету (1995) та створеної ним кафедри географії та картографії України (2000).

Науковими пошуками Я. Жупанського був охоплений також освітянський напрям, що проявилось у виявленні рис географічної освіти в Україні (1970) та в Західній Україні (1973). Ним також досліджувалась творчість окремих учених, зокрема Б. Вишневецького (1965), В. Кубійовича (1995).

В окремий потужний напрям наукової діяльності Я. Жупанського виокремлюється **шкільна географія та методика її викладання**, що підтверджується значною кількістю опублікованих наукових та навчально-методичних праць практично впродовж всієї творчої діяльності (понад 70). Перші праці датуються ще 1964 роком, коли вчений звертав увагу на картографічне забезпечення навчального процесу, роль картографічного методу дослідження та розробку навчальних програм шкільних та вузівських курсів, з-поміж яких відзначимо: “Програму із соціально-економічної картографії (для географічних факультетів державних університетів)” (1971); “Картографічне оформлення робіт” (співавтор. С. Ющенко, 1973); “Про картографічне оформлення дипломних робіт” (1970). Будучи вдруге переобраним на посаду декана географічного факультету (1982 – 1987 рр), Я. Жупанський вкотре присвячує себе підготовці навчально-методичних праць, до яких віднесемо програму державного іспиту з географії, методичні рекомендації з навчальної роботи для студентів-заочників, програми виробничих практик та методичні поради вчителям.

Найпродуктивнішим у напрямі шкільної географії та методики викладання географії можна вважати період від 1990 року, що, ймовірно, пов'язано зі становленням Української незалежної держави. Так, 1990 роком датована стаття Я. Жупанського та Й. Бурки “Географія України – новий напрямок підготовки кадрів”. Також виходять друком програми виробничих практик, програма з географічного краєзнавства, піднімається проблематика створення “Навчального атласу України”.

Знаковим став 1993 рік, у якому видано за ред. Я. Жупанського навчальний посібник “Географія Чернівецької області”, аналогів

якому нема і сьогодні. Цього ж року колективом кафедри географії України та картографії під проводом Я. Жупанського підготовлено навчально-методичну працю “Економічна і соціальна географія України (матеріали для практичних та індивідуальних робіт і вказівки до їх виконання)” та опубліковано статті про структуру курсів і спецкурсів з географії України, про структуру екологічних курсів на географічних факультетах (у співавт. з В. Явкіним), про сучасну структуру університетського навчального плану з географії (у співавт. з М. Цепендою), про структуру спецкурсу “Географія населення України” (у співавт. з В. Джаманом), програму спецкурсу “Історія географічних досліджень і географічної науки в Україні”, програму і методичні вказівки до вивчення спецкурсу “Географія української діаспори” (у співавт. з В. Джаманом), вузівські екологічні курси для географів у структурі екологічного виховання (у співавт. з В. Явкіним та Я. Скрипником). У цьому ж році проф. Я. Жупанський активно долучився до підготовки 3-го тому “Географічної енциклопедії України”.

Наприкінці 1990-х років енергія Я. Жупанського також спрямовується на допомогу вчителям географії та шкільництву загалом. Виходять друком праці, в яких розглянуто формування екологічного світогляду дітей, краєзнавчі підходи до екологізації викладання географії, програми з географічних спецкурсів для слухачів МБАН (спільно з К. Кілінською), структуру підготовки вчителів географії України тощо. Вчений також ініціював та був головним редактором “Навчально-краєзнавчого атласу Чернівецької області” (Львів, 2000), автором окремих карт у “Географічному атласі. Чернівецька область” (Київ, 2007).

Досить тісною та ефективною була співпраця Я. Жупанського з обласним інститутом післядипломної освіти (В. Туряк, В. Фостій), результатом якої стали наукові статті, де акцентується увага на картографічній перепідготовці в післядипломній освіті, краєзнавчому підході при вивченні своєї області у школі. Побачили світ також їхні спільні навчально-методичні праці – “Олімпіадні завдання з географії” (2000, 2007), “Робочий зошит з географії. 5 клас” (2001). За ініціативою проф. Я. Жупанського у 1999 р. було видано підручник, як уже наголошувалося вище, для учнів 5 класу “Географія рідного краю. Чернівецька область”.

Окремим незначним штрихом на тлі різнобічної наукової діяльності вченого слід відзначити і **медико-географічну проблематику**. Так, ще у 1964 та 1965 роках були опубліковані

праці, в яких аналізувалися географічні особливості поширення склероми в Чернівецькій області. Значно пізніше вийшла у світ наукова стаття “Екологічна ситуація як чинник умов проживання населення” (2004, у співавторстві з В. Джаманом). Принагідно зауважимо, що проф. Я. Жупанський офіційно опонував на захисті докторської дисертації В. Шевченка “Теоретико-методичні основи медико-географічного аналізу території України” (Київ, 1997). Також ним висловлювалася підтримка докторської дисертації Г. Бачинського “Прикладна соціоекологія і роль географічної науки в її формуванні” (Ленінград, 1990) та кандидатських дисертацій Е. Бондаренко “Картографічне моделювання стану та розвитку інфекційної захворюваності населення України” (Київ, 1997) і О. Романів “Медико-географічні основи здоров’я дитячого населення (на матеріалах Хмельницької області)” (2003).

Як науковець із широким колом інтересів проф. Я. Жупанський дбав про розвиток географічної науки і щиро допомагав молодим здобувачам та аспірантам у написанні кандидатських і докторських дисертацій. Під його керівництвом були захищені кандидатські дисертації Є. Лясотою (1988), М. Жуком (1995), В. Лажніком (1995), П. Чернегою (1995), В. Крулем (1996), П. Сухим (1999), М. Заячуком (2000), О. Романець (2001), Ж. Бучко (2002), С. Білокриницьким (2004), С. Грековим (2007), С. Дутчак (2008), по двох докторських дисертаціях він виступив науковим консультантом – у В. Круля (2006) та П. Сухого (2009).

Спеціалізовані вчені ради назначали Я. Жупанського офіційним опонентом кандидатських дисертацій із проблем географії населення (О. Дмитрука, А. Ковальчука, О. Кучабського та ін.). Кафедра географії України та картографії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, яку очолював Ярослав Іванович, виступала провідною установою для детального вивчення дисертаційних робіт (М. Романюк, Г. Баб’як, В. Потійчук, О. Садовник, А. Кошіль, В. Грицевич, В. Куреляк, Р. Лозинський, Б. Заблоцький, Н. Паньків, В. Миронюк, Р. Скабара, І. Пандяк, Т. Заставецький та ін.).

За напрямом “географія промисловості та виробничо-територіальні комплексоутворення” під керівництвом вченого була захищена кандидатська дисертація “Економіко-географічні проблеми розвитку будівельного комплексу (на прикладі Чернівецької області)” (М. Жук, 1995), офіційним опонентом Ярослав Іванович виступив по докторській дисертації С.Іщука

“Виробничі комплекси: територіальна і комплексно-пропорційна організація” (1996) та кандидатських дисертаціях С. Писаренко (1984), А. Базарбаєва (1991), М. Мацяха (1994), А. Кузишина (1999). Більше 20 робіт були прорецензовані ним як неофіційним опонентом і провідною установою.

Учений працював і над підготовкою фахівців у галузі картографії. Так, під його керівництвом захищено кандидатську дисертацію С. Білокриницького на тему “Картографо-геодезичне забезпечення земельно-кадастрових робіт в регіоні (проблеми, методика, застосування)” за спеціальністю 11.00.12 “Географічна картографія”. У планах вченого були й інші дисертаційні тематики картографічного змісту, над якими працювали аспіранти. Вчений систематично запрошувався для консультування і рецензування дисертаційних досліджень із картографічної тематики багатьох науковців України (Р. Сосса та ін.).

Велику увагу проф. Я. Жупанський надавав підготовці наукових кадрів із географічного краєзнавства, зокрема під його керівництвом була захищена кандидатська дисертація у 1996 р. на тему “Краєзнавчі особливості географічних процесів заселення історико-географічного краю Галичини” (Львів; В. Круль). Учений неодноразово виступав головним спеціалістом від провідної установи при рецензуванні кандидатських дисертацій із дослідження історичних аспектів мікротопонімів Чернівецької області (Чернівці; І. Чеховський; 1996), із особливостей етнографічного дослідження гуцулів Українських Карпат (Львів; М. Лаврук; 1997), із виявлення етнокультурних традицій природокористування та оптимізації рекреаційних функцій ландшафтів Тернопільщини (Львів; М. Питуляк; 1998) тощо. Я. Жупанський надав допомогу як науковий консультант при написанні докторської дисертації “Ретроспективно-географічний аналіз поселень Західної України” (Київ; В. Круль; 2006).

Багато праці було покладено також на підготовку наукових кадрів з історії географічної науки. Так, Я. Жупанський виступив офіційним опонентом кандидатської дисертації В. Матвієнко (“Теоретичні аспекти української економічної і соціальної географії”, Київ, 2000). Учений підтримав (через відгук) О. Краснопольського та О. Вісьтак у їхньому прагненні здобути, відповідно, докторський (“Науковий потенціал вітчизняної географії і формування, розміщення школи”, Санкт-Петербург, 1997) та кандидатський (“Суспільно-географічне дослідження

українських вчених Галичини у міжвоєнний період (1919-1939 рр.)”, Львів, 2001) наукові ступені.

Підготовка фахівців у галузі АПК реалізувалася, коли вихованцями Я. Жупанського були захищені у Львові кандидатські дисертації “Спеціалізація сільськогосподарського виробництва в умовах переходу до ринку (географічні основи формування на прикладі Чернівецької області)” (П. Сухий, 1999) і “Географо-екологічні аспекти функціонування сільськогосподарського виробництва обласного регіону” (М. Заячук, 2000). Через сім років у Чернівецькому національному університеті його аспірантом С. Грековим було захищено кандидатську дисертацію “Географічні особливості сільськогосподарського виробництва в особистих підсобних господарствах Чернівецької області”. На жаль, не судилося Я. Жупанському (як науковому консультанту) бути присутнім на захисті докторської дисертації П. Сухого “Формування та розвиток агропродовольчого комплексу Західноукраїнського регіону (суспільно-географічний аналіз)”, який відбувся у 2009 р.

Нереалізованим залишився задум професора Жупанського щодо ще кількох дисертаційних досліджень присвячених розвитку АПК, а саме: “Географічні особливості розвитку овочівництва в Придністер’ї” над якою нині працює Н. Куриш та робота регіонально-прикладного характеру “Морфометричний аналіз басейну р. Сірет та оцінка антропогенного навантаження з метою прогнозування несприятливих процесів”, над якою працює І. Березка.

Я. Жупанський висловлював підтримку в захисті дисертаціям, що готувалися в галузі шкільної географії та методики її викладання, зокрема докторській дисертації В. Обозного “Краєзнавча освіта в системі професійної підготовки вчителя” (Київ, 2002), кандидатським дисертаціям Л. Паламарчук “Формування національної свідомості учнів у процесі набуття знань про український етнос (на матеріалах шкільних курсів географії)”, (Київ, 1997), М. Бауера “Екологічні знання у контексті формування світоглядних цінностей суспільства” (Київ, 1998), О. Шуба “Територіальна організація регіональної системи шкільного обслуговування (на прикладі Харківської області)” (Київ, 1999).

Із творчим доробком Ярослава Івановича Жупанського можна ознайомитися за його профілем Google Scholar (<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=W8ObGCwAAAAJ>).

**ВІДОБРАЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ
ПАЛЕОГРУНТОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ГОЛОЦЕНУ УКРАЇНИ
НА ОСНОВІ ВЕБ-ОРІЄНТОВАНОГО ГІС-ЗАСТОСУНКУ**

Анатолій КУШНІР

*кандидат географічних наук,
старший науковий співробітник відділу геоморфології та
палеогеографії*

Інститут географії НАН України

kushnir.paleogeo@gmail.com

Олександр ЛЕЙБЕРЮК

*кандидат географічних наук,
старший науковий співробітник відділу картографії*

Інститут географії НАН України

lejberyk.ua@gmail.com

Володимир ШВАЙКО

*молодший науковий співробітник відділу
ландшафтознавства*

Інститут географії НАН України

Volodimirshvayko@gmail.com

Відклади останнього післяльодовикового етапу четвертинного періоду історії Землі (голоцену) в межах території України представлені переважно ґрунтами. Голоценовий ґрунт це природно-історична система, а систематизація результатів вивчення ґрунтів різних стадій голоцену допомагає уніфікувати наявну та отримати нову палеогеографічну інформацію, що стосується розвитку природи в минулому, а також спираючись на принцип актуалізму, дозволяє спрогнозувати подальший розвиток природних умов в майбутньому.

Метою нашої роботи було створення веб-застосунку для відображення результатів палеоґрунтознавчих досліджень в систематизованому та уніфікованому вигляді.

Розробка сучасних веб-продуктів для наукових цілей з відображенням просторових даних стає звичною буденністю, що покращує доступність, обмін інформацією для всіх охочих. Кількість таких ГІС-проектів, як і їх напрямки, є дуже різноманітними та важко

піддаються упорядкуванню. В палеогеографічній науці одним з яскравих прикладів такого проєкту міжнародного рівня є «The Paleobiology Database» (<https://paleobiodb.org>) в якому по окремих компонентах палеогеографічної природи створені всесвітні мережі палеоданих.

Практичне впровадження по створенню подібних баз даних в Україні, з характеристикою певних розрізів, знайшли своє відображення в публікації О. Мацібори [1]. Ним запропоновано підходи по опрацюванню палеогеографічної інформації на основі односторінкового веб-ГІС застосунку, як прикладу веб-орієнтованої геоінформаційної системи. Організація обміну інформації бази даних застосунку побудована на основі реляційної моделі даних, де система зв'язків побудована на основі ґрунтовий розріз (профіль) → ґрунтовий горизонт.

Розробкою структури бази даних геoarхеологічних пам'яток в межах яких проводилися дослідження відкладів голоцену та плейстоцену займалася група дослідників з КНУ імені Тараса Шевченка [2]. В пропонованій ними схемі, БД формується на основі наступних характеристик геoarхеологічних об'єктів: 1) просторове розташування та сучасні природні умови; 2) морфометричні характеристики та форми рельєфу; 3) стратиграфія, літологія, палеопедологія та генетичні типи родовищ; 4) палеонтологія; 5) геохронологія; 6) археохронологія; 7) список літератури.

Авторами попередньо були проведені деякі роботи з систематизації результатів палеоґрунтознавчих досліджень території України за допомогою продуктів QGIS та QGIS Cloud, що представляє частковий режим з редагування та оновлення інформації бази даних [3]. Продовженням таких робіт стало розширення атрибутивної інформації бази даних, переклад на англійську мову зібраних результатів; побудова веб-застосунку для відображення, подальшого управління бази диплом досліджень, її наповнення та редагування.

У процесі роботи застосовувались загальнонаукові методи, включаючи пошук, збір та аналіз наукових досліджень даної тематики. Зібрані та опрацьовані матеріали були класифіковані та узагальнені, що дозволили розробити схему структури бази даних дослідження для оптимального відображення показників палеоґрунтознавчих досліджень голоцену у веб-застосунку.

Під час роботи використовувались офісні пакети – Libre Office, ГІС – QGIS, середовище програмної розробки – VS Code, система

контролю версій – Git та сервіс Github. Для управління базою даних додатку використовувалася MongoDB. Хмарні платформи розробки Netlify та Render використовувалися для хостингу та розгортання проекту. В процесі реалізації веб-застосунку проведено структурна розробка наповнення та дизайну сервісу. Виконано програмування фронтенд та бекенд частин додатку, а також здійснено серверне розміщення БД досліджень. В результаті проведених робіт створено веб-застосунок палеоґрунтознавчих досліджень голоцену в межах України.

Наповнення БД веб-застосунку перше за все було орієнтоване на роботу з палеоґрунтознавчими дослідженнями природи голоцену і насамперед її конкретних ознак. Серед основних показників слід назвати виділення основних морфологічних ознак та типу ґрунту відповідно до дрібних хроноінтервалів голоцену згідно схеми етапності розвитку природи України в голоцені укладеною М. Ф. Векличем [4].

У відповідності до поставлених завдань, наявних первинних даних, потреб потенційних користувачів у інформаційному забезпеченні функціонування додатку була структурована наступна організація роботи з даними ресурсу. Основним інформаційним ресурсом додатку є база даних з результатів палеоґрунтознавчих досліджень території України. На основі неї можна отримувати нову аналітичну інформацію, а також розширювати її новими даними. Відображення отриманої бази даних у застосунку відбувається за допомогою представлення даних на карті, табличному представленні та аналітичних показниках. Для покращення розуміння та співставлення із сучасними фізико-географічними умовами використовуються додаткові інформаційні дані: шари природних зон, ландшафтів та ґрунтів України. Усі отримані дані опрацьовані в середовищі QGIS та підготовлені для коректного відображення у мережі Інтернет.

У підсумку реалізації робіт розроблено веб-застосунок (<https://paleosoil-holocen.info/>), що відображає та дозволяє аналізувати інформацію про палеоґрунтознавчі дослідження голоцену в межах України.

Аналіз результатів палеоґрунтознавчих досліджень голоцену території України на основі даних застосунку свідчить, що палеоґрунтознавчі дослідження голоценової природи території України проводяться з другої половини ХХ століття на постійній основі. Згідно даних представлених в застосунку, то перша робота

припадає на 1984 р. Це дослідження, відноситься суто до вивчення голоценового педогенезу та проведене в межах Київської області Векличем М.Ф. В подальшому, на початку 90-х рр., подібні дослідження ним проводилися спільно з його учнями, або ними окремо. Першими міждисциплінарними комплексними роботами в цьому напрямку є дослідження Герасименко Н. П. та Гершковича Я. П. в межах археологічних пам'яток території Донбасу. Наступна фаза активізації палеоґрунтознавчих досліджень природи голоцену припадає на початок нового тисячоліття. Це приурочено до формування в Інституті географії НАН України відповідного наукового напрямку під керівництвом Матвіїшиної Ж. М. і як наслідок захист дисертаційних досліджень (Пархоменка О. Г, 2005; Мацібора О. В., 2013; Кушнір А.С., 2016), що стосуються голоценового педогенезу України.

Нині зібрано та представлено дані по 162 ґрунтових розрізах, де переважна більшість розташована у межах археологічних об'єктів і мають датовані культурні шари та поховані під ними ґрунти, а також фонові розчистки.

Дослідження палеоґрунтів по окремих хроноінтервалах голоцену досить не рівномірне, а ґрунти певних часових відрізків голоцену взагалі стратиграфічно не виявлені та/або не ідентифіковані. Так, найбільша кількість представлених в базі даних похованих ґрунтів відповідають суббореалу – 75 одиниці та субатлантики – 49, це пов'язано із тим, що більшість досліджень вчених-палеоґрунтознавців відноситься територіально до археологічних об'єктів, а вони в свою чергу найбільш представлені у відповідному часовому та кількісному відношенні в Україні. До інших хроноінтервалів значно менше відноситься досліджених палеоґрунтів: атлантика – 25, бореал – 5, пребореал – 3, аллерьод – 4, беллінг – 1.

При просторовому аналізі матеріалів із сформованої бази даних спостерігаємо, що більше половини всіх палеоґрунтознавчих досліджень приурочено до сучасної зони Лісостепу (55,3 % – 84 ключових ділянки). На сучасну зону Степу припадає трішки більше п'ятої частини усіх досліджених ключових ділянок (22,4 % – 34 ключові ділянки), на зону Мішаних лісів майже та сама кількість (20,4 % – 31 ключова ділянка). Найменша кількість до зони Широколистих лісів, лише 3 ключові ділянки, це пов'язано з наявністю археологічних пам'яток які співвідносяться з голоценом та досліджувалися у відповідний час. Загалом найбільш вивчена в даному

відношенні є території Придніпров'я та басейну лівих приток Дніпра в межах Лісостепу, а також територія Побужжя та Полісся. В адміністративному відношенні найбільша кількість вивчених ключових ділянок (розрізів) припадає на такі області: Полтавську – 31, Черкаську – 27 та Київську – 21.

Представлені дані в застосунку дозволяють проводити реконструкції ґрунтового покриву, в т. ч. зі створенням картосхем, на найбільш вивчених територіях для другої половини голоцену, а систематизована та уніфікована інформація бази даних може стати першим кроком для побудови моделей розвитку природи в майбутньому. Загалом проєкт спрямований на створення доступного інструменту для вивчення палеоґрунтів голоцену території України. Це в свою чергу дозволяє вирішувати цілу низку актуальних наукових питань щодо: еволюції ґрунтів та ґрунтового покриву; регіональних та фаціальних закономірностей процесів ґрунтоутворення у зв'язку з просторово-часовою кореляцією умов навколишнього середовища; реконструкції природних умов впродовж різних історичних періодів та ін.

Підставою для виконання робіт був договір з Національною академією наук України на виконання наукового проєкту № 34-05/03-2021 «Розробка веб-орієнтованого ГІС-застосунку для управління даними палеоґрунтознавчих досліджень голоцену в умовах адаптації до кліматичних змін» в рамках конкурсу проєктів науково-дослідних робіт молодих учених НАН України у 2021-2022 рр.»

Список використаних джерел

1. Мацібора О. В. Веб-орієнтовані геоінформаційні системи та їх використання для обробки палеогеографічних даних // Український географічний журнал. – 2019. – №1. – С. 51–58. <https://doi.org/10.15407/ugz2019.01.051>
2. Gerasimenko N, Bonchkovskiy O, Rohozin Ye, Avdieenko Yu, Bortnyk S, Kovtonyuk O, Pohoril'chuk N, Kravchuk I. (2021). Geoinformatic database of geoarchaeological sites of Ukraine. <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215521091>.
3. Кушнір А.С., Лейберюк О.М. База даних палеоґрунтознавчих досліджень голоцену в межах рівнинної частини України на основі ГІС-технологій // Український географічний журнал, №1, 2022. – С. 47-52. <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.047>
4. Веклич М.Ф. Проблемы палеоклиматологии / М.Ф. Веклич – К.: Наукова думка, 1987. – С. 164

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА СІЛЬСЬКУ МІСЦЕВІСТЬ КИЇВСЬКОГО ПРИДНІПРОВ'Я

Олександр ЛЕЙБЕРЮК

кандидат географічних наук

відділ картографії

Інститут географії НАН України

lejberyk.ua@gmail.com

Анатолій КУШНІР

кандидат географічних наук

відділ геоморфології та палеогеографії

Інститут географії НАН України

kushnir.paleogeo@gmail.com

Андрій МАРУШИНЕЦЬ

кандидат географічних наук

сектор територіальної організації суспільства

Інститут географії НАН України

securiti89@meta.ua

Володимир ШВАЙКО

молодший науковий співробітник

відділ ландшафтознавства

Інститут географії НАН України

volodimirshvayko@gmail.com

Владислав МОЛОДИКА

аспірант

сектор територіальної організації суспільства

Інститут географії НАН України

vlmolodika@gmail.com

Військова агресія росії нанесла величезної шкоди для території України, зокрема її аграрній сфері, яка формувала до війни 10,6 % ВВП та 41 % експортного виторгу. І тому нанесений значний вплив був відчутний по всій території держави й насамперед в регіонах, які безпосередньо стикнулися з агресією. Регіони Київського Придніпров'я (Житомирська, Київська, Чернігівська та

Черкаські обл.) одними з перших на початку військових дій зазнали впливу на всі сфери економічного та соціального життя, а також безпосереднього військового впливу на її аграрний сектор та ресурси. Такий вплив звичайно мав негативний вплив на аграрну сферу та сільську місцевість, однак вже після звільнення територій постає питання про їх ефективне відновлення та трансформацію [1,2], яке можливе тільки після ґрунтового дослідження та розробки планів з відновлення. Одним із таких інструментів аналітики, що надає можливість вивчення змін є дослідження резильєнтності аграрної сфери [3-6]. Такий підхід дозволяє визначити основні чинники, що впливають на стійкість аграрного сектору під час кризових ситуацій, запропонувати майбутні стратегії з розвитку в умовах, що склалися. Також таке дослідження дозволяє зрозуміти, які ресурси та підходи можна застосувати для відновлення аграрного сектору після війни, забезпечуючи безпеку продовольства та економічний розвиток в регіонах, що зазнали збитку. Дане дослідження є початковим етапом в дослідження резильєнтності аграрної сфери територій Київського Придніпров'я, що передбачає аналіз територіального впливу військових дій в межах даного регіону.

Територія Київського Придніпров'я займає площу у 111 603 км² (18 % площі України), на її території станом на 1 січня 2022 р. проживало 5 094 тис. осіб (без урахування м. Київ), з них сільські мешканці склали 1 988 тис. осіб.

З початку бойових дій в лютому по початок квітня 2022 р. північ регіону зазнавали наземного впливу в межах активних бойових дій, які відображено у наказі Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України [7]. Так, на півночі виділяються території активних бойових дій, можливих бойових дій та території, що перебували в окупації. У просторовому вимірі територія активних бойових дій склали 735 км² (0,6 % загальної площі) та охоплює 447 населених пунктів, з них 427 сіл; можливих бойових дій – 7 372 км² (6,6 %), охоплює 361 пункт, з 352 села; території, що потрапили під окупацію – 31 479 км² (28,1 %), охоплює 1367 пунктів, 1323 села. Слід врахувати, що й нині прикордоння потерпає або знаходиться у межах потенційних бойових дій. Це 20 км прикордонна смуга, де нині діють обмеження на господарську діяльність та переміщення, а також 40 км смуга, що потенційно може бути уражена військовими засобами. Площа 20 км буферної зони охоплює 11 902 км² (429 сіл), 40 км – 22 219 км² (839 сіл).

Що стосується можливого впливу на с/г територій, то тут доцільним для первинної оцінки є залучення даних ДДЗ і їх результатів. Дослідження площ та співвідношень різних типів землекористування для території дослідження здійснювалась на основі даних землекористування загального покриття. Для цього проаналізовано дані WorldCover 10 2021 р. від ESA [8] (табл. 1, рис. 1). Переважаючим типом земного покриття на територіях впливу є деревна рослинність (41 % від загальної площі), далі с/г землі (36 %), трав'яниста рослинність (16 %), трав'янисто-болотні землі (2,4 %), водні території та забудові території (понад 1 %).

Таблиця 1.

**Площі Київського Придніпров'я, що потенційно
могли постраждати за їх типами землекористування**

	Вся площа (км ²)	Площі територій згідно з наказом №1668/39004			Буферна зона 20 км (км ²)	Буферна зона 40 км (км ²)
		що перебували в окупації (км ²)	активних бойових дій (км ²)	можливих бойових дій (км ²)		
Деревна рослинність	38872,1	12511,7	224,4	3672,8	7540,7	12822,9
Трав'яна рослинність	16073,8	5584,6	190,8	1307,1	2029	3990
Землі с/г	50598,1	12066,8	278,2	2129,6	1639,4	4129,7
Забудовані території	1414,4	210,8	18	50,3	49	96,2
Гола/розрідже на рослинність	55,5	7,1	0,3	1	5,8	9,3
Водні території	2715,9	373,4	10,5	80,4	135,3	403
Трав'янисто-болотні землі	1936,6	724,9	12,8	131,7	502,9	768,2
Загальна площа	111603,5	31479,4	735,1	7372,8	11902,2	22219,4

Незважаючи на переважання та вищу густоту лісової рослинності с/г землі складають вагомий показник, що в межах загального фонду регіону становить близько 35 % усіх земель регіону. Надалі для детальнішого розуміння динаміки змін будуть проаналізовані дані за ряд довоєнних та теперішніх років.

для NOAA-20 та 4,8 для S-NPP більше ніж зафіксовано у 2023 р. В цілому такі диспропорційні чітко проглядаються через кількість пожеж у березні 2022 р., що пов'язані з військовими діями та коротким їх сплеском у травні того ж року. Більшість таких пожеж, розміщенні були вздовж лінії зіткнення, приурочені до великих інфраструктурних об'єктів та сільськогосподарських угідь.

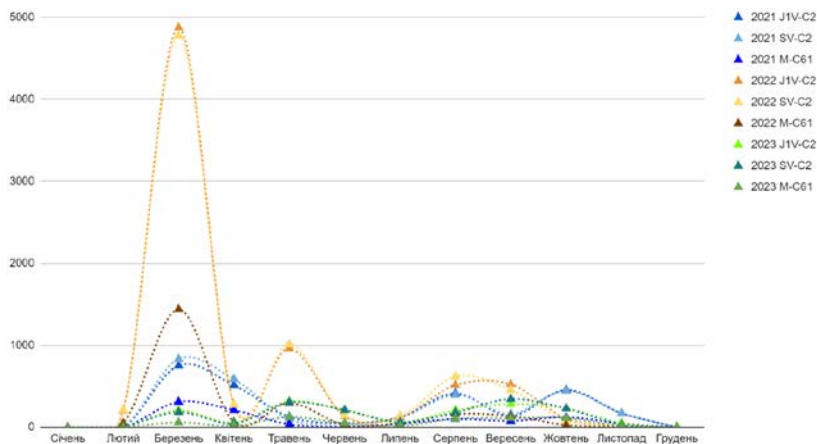

Рис. 2. Помісячна динаміка кількості зафіксованих пожеж за даними супутників MODIS (M-C61), VIIRS (S-NPP(SV-C2), NOAA-20(J1V-C2)) 2021-2023 рр.

Відносно населення, то в цілому в межах території агресії станом на початок бойових дій проживало 1 541 тис. осіб, з них в селах – 612 тис. осіб, у межах сучасної 40 км зони від державного кордону – 288 тис. осіб, в селах – 154 тис. осіб. За оцінкою Міжнародної організації з міграцій [11] в регіоні з початку війни по грудень 2023 р. нараховувалось 606 тис. внутрішньо переміщених осіб, де лідером була Київщина з більше ніж половиною від загального показника. Це свідчить про значні внутрішньо регіональні переміщення, як в межах держави, так і самих регіонах, водночас ці процеси все ще тривають.

У підсумку можна говорити про відчутний вплив військової агресії на території Київського Придніпров'я. Більше третини регіону постраждало внаслідок військових дій, а територія прикордоння знаходиться під впливом і сьогодні. Аграрна сфера зазнала значних втрат, як в галузях обробітку земель, так і їх подальшої переробки та транспортування. На початковому етапі

вторгнення третина сільських мешканців перебувала в межах військового протистояння, нині це 7 % мешканців прикордоння, що перебувають в зоні підвищеного ризику. В таких умовах подальше поглиблене вивчення даного питання, визначення основних сильних сторін, чинників впливу надасть змогу визначення основних компетентностей резильєнтності аграрної сфери регіону, що може бути враховано при розробці та реалізації програм відновлення регіону в майбутньому.

Дослідження проводяться за договором з Національною академією наук України на виконання наукового проєкту №12/01-2024(5) «Резильєнтність та потенціал відновлення аграрної сфери територіальних громад Київського Придніпров'я, що постраждали від російської агресії» в рамках конкурсу грантів НАН України дослідницькими лабораторіями/групами молодих вчених НАН України для проведення досліджень за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки у 2024-2025 рр.

Список використаних джерел

1. План відновлення України / Офіс Президента України, Кабінет Міністрів України, ВРУ. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення 30.03.23)
2. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України №266/2022. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>
3. Joshua F. Cabell, Myles Oelofse. An indicator framework for assessing agroecosystem resilience. Ecology and Society. Vol.17 (1), 2012 <http://dx.doi.org/10.5751/ES-04666-170118>
4. Miranda P.M. Meuwissen, Peter H. et al. A framework to assess the resilience of farming systems. Agricultural Systems. Agricultural Systems. Vol. 176. 2019 <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2019.102656>
5. Morkūnas M., Volkov A., Paziēza P. How Resistant is the Agricultural Sector? Economic Resilience Exploited. Vol. 11 (3), 2018, 321-332. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2018/11-3/19>
6. Nehrey M., Trofimtseva O. Analysis of the agriculture sector of Ukraine during the war. Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series, 2022, (102). P. 49-56. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2022-102-06>
7. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: наказ Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій

України від 23 грудня 2022 р. URL: <https://minre.gov.ua/2024/04/19/pro-zatverdzhennya-zmin-do-pereliku-terytorij-na-yakyh-vedutsya-velysya-bojovi-diyi-abo-tymchasovo-okupovanyh-rosijskoju-federacijeyu-16/> (дата звернення 21.04.24)

8. Zanaga, D., Van De Kerchove, R., Daems, D., De Keersmaecker, W., Brockmann, C., Kirches, G., Wevers, J., Cartus, O., Santoro, M., Fritz, S., Lesiv, M., Herold, M., Tsendbazar, N.E., Xu, P., Ramoino, F., Arino, O., 2022. ESA WorldCover 10 m 2021 v200. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7254221>
9. Raleigh, C., Kishi, R. & Linke, A. Political instability patterns are obscured by conflict dataset scope conditions, sources, and coding choices. *Humanit Soc Sci Commun* 10, 74 (2023). <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01559-4>
10. Fire Information for Resource Management System (FIRMS) / NASA. URL: <https://firms.modaps.eosdis.nasa.gov/> (дата звернення 17.03.23)
11. Reports Ukraine. South Eastern Europe, Eastern Europe and Central Asia / Global Data Institute, IOM UN Migration. URL: <https://dtm.iom.int/ukraine> дата звернення (10.04.24)

ІМПУЛЬСИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ: У ПОШУКУ НОВИХ ЦЕНТРІВ

Вадим КОРИНЕНКО

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра економічної та соціальної географії,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
vad.korinenko20@gmail.com*

В умовах регіональних і глобальних викликів особливо актуальним є питання збалансованого розвитку української економіки вцілому та окремих її регіонів зокрема. Загальновідомо, що просторовий прояв соціально-економічних процесів є нерівномірним, а питаннями подолання таких диспропорцій уже десятки років займаються як українські вчені, так і іноземні. Проте, складність та багатоаспектність розвитку регіонів не дозволяє віднайти шаблонних чи універсальних рішень та потребує продовження наукової дискусії. Тому автор ставить за мету цією роботою долучитись до фахової дискусії щодо дослідження центр-периферійних процесів розвитку території України.

Дослідження суспільно-географічних нерівностей здебільшого відбувається в системі «центр-периферія» як цілісної та взаємообумовленої категорії. Закономірно, в процесі самоорганізації простору виникає територіальне концентрування – процес випереджаючого збільшення інтенсивності певного виду людської діяльності чи їх сукупності, а також супутніх соціально-економічних явищ на одній ділянці території порівняно з іншими, результатом якого є формування ядра концентрації та периферії [1]. Виходячи з цього, виникають певні ділянки з більш інтенсивним проявом суспільно-географічних процесів та ділянки з більш слабким проявом таких процесів, які стають периферією.

Так, серед українських дослідників вагомий внесок у розробку концепції просторової нерівності і центр-периферійних процесів зробили К. Мезенцев, І. Пилипенко, Г. Підгрушний, О. Денисенко, А. Мельничук та інші. Зокрема, І. Пилипенко розуміє просторову нерівність в контексті «центр-периферія» як ієрархічну впорядкованість множини географічних об'єктів і пояснює неоднорідність геопростору [2]. Ієрархічна підпорядкованість периферії центру є основою для розвитку концепції адміністративно-територіальних одиниць в контексті реформи органів місцевого самоврядування та створення більш ефективної та збалансованої організації території регіонів. Визначення центрів адміністративних районів та громад є складним завданням і потребує глибинного багаторівневого аналізу соціально-економічних процесів у межах адміністративних одиниць. Нові центри мають створювати нові імпульси суспільного розвитку території і, водночас, набувати додаткових функцій та концентрувати ресурси. Саме тому, ґрунтовне визначення та окреслення центрів і периферій має допомогти встановити ефективні зв'язки не тільки в системі «центр-периферія», а й у встановленні зв'язків з іншими регіональними центрами, що сприятиме комплексному розвитку регіонів.

Не менш важливою є роль центрів у контексті «центр-периферійних» структур як «полюсів зростання» [3], зокрема, шляхом постійної якісної трансформації суспільно-географічних взаємодій в межах центру, адже, центр є певним полюсом зростання для території та може забезпечувати вчасне реагування на зовнішні виклики через формування нових функцій, концентрацію інноваційних галузей економіки, появу нових зв'язків і суспільну трансформацію.

На думку Г. Підгрушного та О. Денисенко, можна виділити наступні чинники, що посилюють генерацію імпульсів розвитку території:

1) функціонування міст як потужних «ринків товарів і послуг» (це сприяє залученню на територію виробників та надає їм додаткові переваги від «економії від масштабу» та скорочення логістичних затрат);

2) економію витрат завдяки розвинутості та концентрації на території міст інженерної, соціальної, виробничої інфраструктури, ресурсів і людського капіталу;

3) ущільнення комунікативного простору та міжособистісних зв'язків, що сприяє виникненню інновативних ефектів;

4) зростання вартості землі, нерухомості та інших ресурсів у межах ядер завдяки високому рівню їх розвитку, що забезпечує «виштовхування» на прилеглі території окремих видів виробництв;

5) динамічність соціального середовища [4].

Отже, в контексті реформи органів місцевого самоврядування існують методичні проблеми окреслення меж та зон впливу регіональних ядер. Закономірно, центрам адміністративних одиниць відводилося чільне місце та приділялась значна увага, водночас, вивчення особливостей та функцій периферій, на нашу думку, потребує більш глибокого вивчення та інноваційних підходів дослідження.

У своїй роботі «*Суспільно-географічна периферія: концепція, параметризація і делімітація*» І. Пилипенко наводить детальну методику окреслення меж центру та периферії, що складається з логічних та послідовних етапів: теоретичного аналізу і моделювання, критичного узагальнення існуючих методик, розробки та апробації підходів і прийомів геопросторової метизації, делімітації та параметризації центр-периферійних процесів, формалізації уявлень про принципи і закономірності функціонування даних структур, визначення принципів і підходів регіональної політики щодо усунення просторових диспропорцій розвитку регіонів [2]. Автор вбачає за доцільне при цьому послуговуватись статистичними, математичними та картографічними методами, що дозволяють комплексно вирішити поставлені завдання суспільно-географічного дослідження систем «центр-периферія», що є посильним внеском у розбудову національної стійкості вітчизняних фахівців економіко-географів.

Таким чином, враховуючи складність та багаторівневість систем «центр-периферія» варто комплексно підходити до виділення центрів та периферій. Попри ієрархічну підпорядкованість периферії центру, не варто залишати поза увагою значення та особливості функціонування периферій задля досягнення синергетичного ефекту системи. Під час розробки заходів регіональної політики варто враховувати наукове обґрунтування в процесі прийняття політичних рішень. Таким чином, дана тематика потребує подальшого розвитку наукових досліджень та продовження наукової дискусії зі стійким залученням фахівців у сфері суспільної географії.

Список використаних джерел:

1. Мезенцев К. В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: Монографія / К. В. Мезенцев. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 253 с.
2. Пилипенко І. О. Суспільно-географічна периферія: концепція, параметризація і делімітація: Монографія / І. О. Пилипенко. – Херсон: Грінь Д.С., 2015. – 264 с.
3. Мезенцев К. В., Підгрушний Г. П., Мезенцева Н. І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: монографія. К.: Прінт Сервіс, 2014. 132 с.
4. Підгрушний Г. П., Денисенко О. О. Київ та прилегла територія в системі центр-периферійної взаємодії. Український географічний журнал. 2013. № 1. С. 27-34

КОМПЕТЕНТНОСТІ В ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 103 НАУКИ ПРО ЗЕМЛЮ: МІЖ СТАНДАРТОМ, АВТОНОМІЄЮ ТА ПЕРСПЕКТИВОЮ

Олексій ЗАХАРОВ

аспірант, Херсонський державний університет

ozaharov@ksu.ks.ua

Починаючи з 2015 року в Україні фокус формування змісту освіти формується через призму поняття освітня програма (ОП) [1], що більшою мірою дозволяє сформувати унікальний освітній зміст і компетентності відповідно регіональних контекстів, потреб ринку

праці, побажань основних стейкхолдерів освітнього процесу. Станом на сьогодні в Україні існує 62 освітні програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, за якими здійснюється підготовка фахівців за спеціальністю 103 Науки про Землю [2]. Нормативним документом, що врегульовує складові зазначених ОП, є Стандарт вищої освіти за відповідною спеціальністю та РВО [3]. Стандарти вищої освіти, разом із результатами сучасних освітніх і наукових досліджень в галузі наук про Землю, закладають надійну теоретичну основу, а також практичні стратегії та методи для змістовного викладання в межах відповідних ОП. Враховуючи автономію ЗВО в укладанні освітніх програм та згаданий нормативний документ загальнодержавного рівня, актуальним є аналіз компетентностей ОП, що не тільки є основою для формування переліку освітніх компонентів, але і фактично формують постать майбутнього фахівця.

Для проведення такого аналізу ми обрали освітні програми за двома критеріями: 1) для цих освітніх програм були конкурсні пропозиції у 2023 році, 2) ЗВО, де реалізуються ОП, мають найбільшу частку контингенту за спеціальністю 103 Науки про Землю. Таким чином у полі дослідження опинились 14 освітніх програм, що представляють наступні заклади вищої освіти: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний технічний університет "Дніпровська політехніка", Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Львівський національний університет імені Івана Франка, Одеський державний екологічний університет, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Ці заклади концентрують 55% здобувачів на освітніх програмах спеціальності 103 Науки про Землю.

Відповідно до Стандарту вищої освіти, ОП зобов'язані мати 12 загальних та 10 фахових компетентностей. З проаналізованих програм 13 мають рівно 12 ЗК та лише одна (Геологія. Комп'ютерні технології в науках про Землю Львівського національного університету імені Івана Франка) – 14. Доданими компетентностями є ЗК 13. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та

необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК 14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу, використовувати різні види та форми рухової активності та ведення здорового способу життя. Ці ЗК є складовими інших Стандартів вищої освіти. Наприклад за спеціальностями Публічне управління та адміністрування, Маркетинг, Психологія. Такий підхід до складання переліку компетентностей ми вважаємо доречним, адже він дає змогу готувати фахівця, який буде готовий до професійної багатозадачності. Водночас, варто зауважити, що в іншій освітній програмі цього ж університету за цією ж спеціальністю нараховується 12 загальних компетентностей.

У Стандарті ВО прописано 10 фахових (спеціальних) компетентностей. В освітніх програмах, натомість, в середньому нараховується 12 ФК. В 5 ОП кількість відповідає Стандарту, а в 9 – більше за Стандарт. Кількість доданих компетентностей коливається від 1 до 7. Додані компетентності найчастіше відображають специфіку програми. Наприклад, ФК «здатність управляти родючістю ґрунту і факторами життя рослин для отримання високих і сталих урожаїв сільськогосподарських культур» для освітньої програми Ґрунтознавство та експертна оцінка земель Львівського національного університету ім І. Франка. Але, зауважуємо, що освітні програми, які мають лише стандартні фахові компетентності, також мають унікальність, а не тільки забезпечують формування компетентностей і результатів відповідно Стандарту спеціальності.

Це вказує на те, що особливості ОП (унікальність, регіональні контексти) робочими групами враховуються не лише переліком компетентностей, а й іншими способами, використання яких потребує подальших досліджень. Власне, це вказує на те, що автономія ЗВО реалізується при формуванні ОП в масштабі як окремої кафедри, так робочої групи окремої ОП. На жаль, не зважаючи на функціонування ОП, унікальних за змістом і пропонованими результатами навчання, попит на такі ОП в Україні залишається відносно низьким [2]. Тому важливим є подальше

удосконалення змісту освітніх програм, компетентностей і результатів навчання, що вони забезпечують

У світовій практиці також відзначають зростаючу потребу в освіті і знаннях у галузі науки про Землю [6]. Дослідники відзначають, що скорочення тривожного розриву між освітнім потенціалом наук про Землю та їх маловідомістю в школах вимагає цілісної програми. Такий порядок денний охоплюватиме поглиблення існуючих досліджень Землі на засадах системного підходу в таких сферах, як розвиток розуміння навколишнього середовища, краще розуміння процесу навчання як вбудованого людського інстинкту, що сприятиме зміні поточної культури викладання та включатиме нові напрямки дослідження, спрямовані на зміну ставлення випускників цих програм до їхньої ролі в суспільстві та прийняття геоетичних цінностей. Реформи традиційного викладання на ОП спеціальності Науки про Землю також мають враховувати поточні досягнення технологічного прогресу і доступність технологій занурення для зміни освітніх програм і навчальних планів в бік підходів до навчання, заснованих на імерсивних технологіях [5], які вже показали свою цінність як проксі для широкого спектру навчання, як споживчий ринок інтегрував імерсивні технології у свої робочі процеси. Віртуальні польові середовища, засновані на реальних польових об'єктах, використовуються сьогодні у світовій практиці в програмах професійного розвитку в галузі наук про Землю, щоб ознайомити здобувачів із виїзними об'єктами та дати їм можливість попрактикуватися у дослідницькій роботі на місцях, таким чином допомагаючи їм краще використовувати обмежений польовий час [4]. Безумовно, розвиток віртуальної польової роботи покращує технологічні навички, необхідні для здобувачів ОП спеціальності науки про Землю, тому робота з віртуальними польовими середовищами може також стати перспективним напрямом оновлення і підвищення популярності відповідних ОП.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

2. Єдина державна електронна база з питань освіти. URL: <https://info.edbo.gov.ua/>
3. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 103 Науки про Землю галузі знань 10 Природничі науки для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/103-nauki-pro-zemlyu-bakalavr-1.pdf>
4. Granshaw F. D., Duggan-Haas D. Virtual fieldwork in geoscience teacher education: Issues, techniques, and models. In: Whitmeyer S. J., Bailey J. E., de Paor D. G., Ornduff T. (eds) *Google earth and virtual visualizations in geoscience education and research: Geological Society of America special paper*, 2012, 492, Mountain View, CA: Geological Society of America, pp. 285–303. [https://doi.org/10.1130/2012.2492\(20\)](https://doi.org/10.1130/2012.2492(20))
5. Klippel, A., Zhao, J., Jackson, K. L., La Femina, P., Stubbs, C., Wetzell, R., Blair, J., Wallgrün, J. O., Oprean, D. Transforming Earth Science Education Through Immersive Experiences: Delivering on a Long Held Promise. *Journal of Educational Computing Research*, 2019, 57(7), 1745-1771. <https://doi.org/10.1177/0735633119854025>
6. Orion, N. The future challenge of Earth science education research. *Discip Interdiscip Sci Educ Res*, 2019, 1, 3. <https://doi.org/10.1186/s43031-019-0003-z>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Юрій БІЛОУС

*доктор філософії, асистент кафедри географії України
та регіоналістики*

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича

bilous_jura@ukr.net

Обласні центри, як великі міста в регіонах зі значною кількістю сільського населення, формують особливий загальноосвітній простір, що характеризується, значною кількістю учасників освітнього процесу та високою концентрацією навчальних закладів, особливо у порівнянні з сусідніми населеними пунктами.

Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» повна загальна середня освіта здобувається на таких рівнях: початкова освіта – перший рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом початкової освіти; базова середня освіта – другий рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом базової середньої освіти; профільна середня освіта – третій рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом профільної середньої освіти [4].

Здобуття повної загальної середньої освіти на певному рівні забезпечують: початкова школа, що забезпечує здобуття початкової освіти; гімназія, що забезпечує здобуття базової середньої освіти; ліцей, що забезпечує здобуття профільної середньої освіти [4].

До Чернівецької територіальної громади входять три населені пункти, а саме місто Чернівці та села Чорнівка й Коровія. Станом на 1 вересня 2021 року в закладах загальної середньої освіти Чернівецької територіальної громади навчалося 28457 учнів, з них найбільше (понад 1000 учнів) навчається у ЗОШ I-III ступенів № 24 імені Ольги Кобилянської, ЗОШ I-III ступенів № 27, ЗОШ I-III ступенів №28, Чернівецькій СЗОШ № 6, Чернівецькій спеціалізованій школі I-III ступенів № 22, а найменше (менше 200 учнів) у приватній спеціалізованій школі I-III ступенів "Гармонія", ЗОШ I-II ступенів №17, ЗОШ I-II ступенів №13, Чернівецькій гімназії №6 імені Олександра Доброго з румунською мовою викладання, військово-спортивному ліцеї-інтернаті, ЗОШ I-III ступенів № 10, ЗОШ I-III ступенів № 40, яка розміщена в руральній зоні міста, Чернівецькій спеціалізованій школі I ступеня №29 [2].

На початок 2021-2022 навчального року в Чернівецькій територіальній громаді функціонувало 55 закладів загальної середньої освіти, з яких: 5 НВК, 38 шкіл, 7 гімназій та 5 ліцеїв [3].

Зі вступом в дію Закону України «Про повну загальну середню освіту», структура закладів загальної середньої освіти Чернівецької міської громади суттєво змінилась. Станом на 01 квітня 2024 року в громаді функціонувало 45 закладів, з яких: 24 ліцеї та 21 гімназія.

Важливе значення для надання якісних освітніх послуг, в першу чергу повної загальної середньої освіти є рівний доступ до її

здобуття. Рівний доступ до здобуття повної загальної середньої освіти забезпечується багатьма чинниками, серед яких важливе значення займає територіальна доступність повної загальної середньої освіти.

З проведенням реформи загальної середньої освіти рівень територіальної доступності до здобуття повної загальної середньої освіти суттєво змінився.

За допомогою Openrouteservice [1] було розраховано зони пішохідної доступності до ліцеїв Чернівецької міської територіальної громади в межах 15 хвилин, які коливаються від 2,1 до 4,4 км². Найбільшу площу 15-ти хвилинної пішохідної доступності до ліцею мають Чернівецький багатoproфільний ліцей № 4 (4,1 км²), Чернівецький ліцей № 11 "Престиж" (4,1 км²), Чернівецький ліцей № 22 ім. Антона Кохановського (4,2 км²), Чернівецький ліцей №1 математичного та економічного профілів (4,3 км²) та Чернівецький ліцей № 5 "Оріяна" (4,4 км²). Зону пішохідної доступності, менше 2,5 км² до ліцеїв в межах 15 хвилин мають Чернівецький ліцей № 3 медичного профілю, Чернівецький ліцей № 21 та Коровійський ліцей.

У межах даних зон доступності було також визначено, яку ж кількість населення може охопити той чи інший заклад. В результаті даних підрахунків визначено, що найбільшу кількість населення Чернівецької міської територіальної громади в межах 15-ти хвилинної пішохідної зони доступності можуть охопити Чернівецький ліцей № 22 ім. Антона Кохановського (40033 осіб), Чернівецький ліцей № 11 "Престиж" (41223 осіб), Чернівецький ліцей № 10 (41748 осіб), Чернівецький ліцей № 16 ім. Ю. Федьковича (41807 осіб) та Чернівецький ліцей № 5 "Оріяна" (42751 осіб). Водночас менше 10 тис. осіб охоплюють Коровійський ліцей (1736 осіб) та Чернівецький ліцей № 21 (3723 осіб).

У цілому практично всі ліцеї Чернівецької міської територіальної громади мають оптимальний показник доступності в межах 15-ти хвилинної пішохідної доступності. Лише 5 закладів освіти даного типу, мають коефіцієнт доступності менше 1, серед яких Чернівецький ліцей № 21 (0,77), Коровійський ліцей (0,78), Чернівецький ліцей № 13 (0,85), Чернівецький ліцей № 3 медичного профілю (0,86) та Чернівецький військово-спортивний ліцей (0,95).

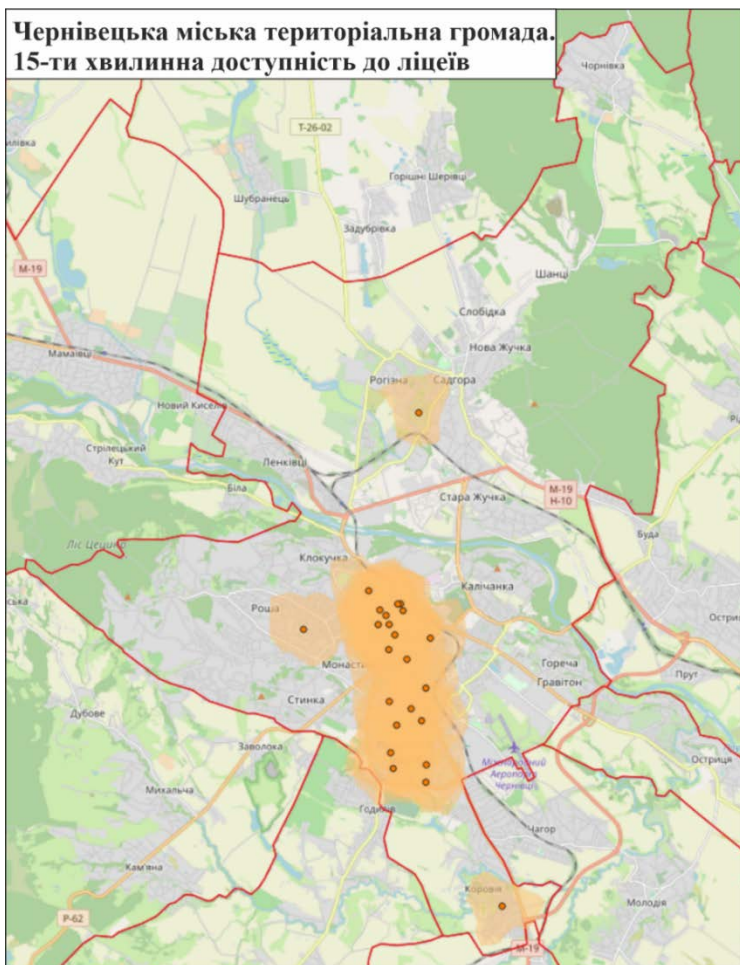

Рис. 1. 15-ти хвилинна пішохідна доступність до ліцеїв Чернівецької міської територіальної громади

Як можемо побачити з рис. 1., практично всі ліцеї Чернівецької міської територіальної громади розташовані в центральній частині міста, як наслідок бачимо перекриття великої кількості зон пішохідної доступності в межах 15 хвилин одним ліцеєм іншим. Однак є велика частина території громади, яка не має жодного закладу даного типу, зокрема до таких територій, які не забезпечені ліцеями відносяться мікрорайон Гравітон, Стара та Нова Жучка, Калічанка, Стинка, Клокучка, с. Чагор та Чорнівка.

На даний час у Чернівецькій міській територіальній громаді сформувався чіткі відміни між центральною частиною міста та його руральними зонами, а також між сільськими населеними пунктами, що входять до громади. Сформована мережа загальної середньої освіти не може забезпечити рівний доступ до надання освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Openrouteservice. URL: <https://openrouteservice.org/>
2. Білоус Ю. О. Територіальна структура загальноосвітнього простору: суспільно-географічні аспекти та оцінка якості знань (на прикладі Чернівецької області) : дис. ... д-ра філософії в галузі природничі науки: 103. Чернівці, 2021. 264 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1wvk6UEL4LrT5h4_C_ENuWiFVNtz1xyD9/view.
3. Офіційний сайт управління освіти Чернівецької міської ради. URL: <https://osvita.cv.ua/>
4. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX : станом на 24 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ В УКРАЇНІ: ГЕОГРАФІЯ, ОБСЯГИ, ПРОБЛЕМИ

Ярослав ДЖАМАН

*кандидат географічних наук, доцент,
асистент*

кафедри географії України та регіоналістики,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
y.dzhaman@chnu.edu.ua

Юрій ДЖАМАН

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,

ОПП «Регіональний розвиток і просторове планування»,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
dzhaman.yurii@chnu.edu.ua

Воєнна агресія росії проти суверенної України, яка розпочалася ще у 2014 році, заставила українських громадян залишати свої житло й роботу на тимчасово окупованих територіях Автономної Республіки Крим, міста Севастополя і частини зони проведення антитерористичної операції (АТО) в Луганській та

Донецькій областях з метою пошуків захисту й безпечних для життя місць, як у межах України, так і за кордоном. В Україні виникла нова категорія вимушених мігрантів – внутрішньо переміщені особи.

З метою врегулювання правових основ цієї категорії населення, кількість якої зростала, була розроблена і прийнята відповідна нормативно-правова база: 1) Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20. 10. 2014 р. № 1706 – VII (до цього Закону впродовж 2014 – 2023 років 22 рази вносилися зміни, у т. ч. за 2022 – 2023 роки – 7 разів); 2) Постанова Кабінету Міністрів України від 01. 10. 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб».

Зміст поняття «внутрішньо переміщена особа (ВПО)» розкриває перша частина статті 1 вказаного Закону України – «це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [1]. Кабінет Міністрів України постановив: «1. Затвердити Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. 2. Міністерству соціальної політики вжити заходів для формування та ведення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб» [2].

За матеріалами Єдиної інформаційної бази даних Міністерства соціальної політики України (станом на 4 січня 2021 рік) на облік уже було поставлено 1459170 ВПО. Найбільше внутрішньо переміщених осіб було на територіях, що були близько розміщені від тимчасово окупованих територій і зони АТО: в Донецькій області – 512,2 тис осіб, Луганській – 282,5 тис, Харківській – 135,6 тис, Дніпропетровській – 71,5 тис, Запорізькій – 56,3 тис, Херсонській області – 14,6 тис осіб. Багато переселенців прибуло і до віддалених територій: міста Києва – 163,5 тис осіб, Київської області – 66,0 тис, Одеської – 38,6 тис, Полтавської – 22,6 тис, а також Сумської, Чернігівської та інших областей [3, 4].

Повномасштабне вторгнення росії на територію України (24 лютого 2022 року) і активні бойові дії стали поштовхом масового переміщення населення в Україні. За перший місяць

широкомасштабної війни вимушеними мігрантами стали 10,1 млн осіб, у т. ч. ВПО – майже 6,5 млн (ще 3,6 млн осіб стали емігрантами). На середину травня 2022 року, за оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), ВПО в Україні вважалися 7,1 млн. Частина українців переселялася вдруге, оскільки регіони їх першого вселення (в 2014 – 2021 роках) з початком повномасштабної війни опинилися в зоні активних бойових дій. Після зупинки і витіснення ворога зі значної раніше тимчасово окупованої території (на півночі, північному сході, сході та півдні України) значна частина (приблизно 4,5 млн осіб) ВПО повернулася до своїх місць постійного проживання [4, 5, 6].

Щоби володіти ситуацією про кількість і географічне розміщення ВПО в Україні МОМ регулярно (щомісяця) проводить базову оцінку в розрізі територіальних громад України, які приймають ВПО. Впродовж 2023 року загальна кількість ВПО загалом в Україні стабілізувалася на рівні 3,5 – 3,7 млн осіб. Станом на 31 березня 2024 року (34 раунд оцінювання) кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні становила 3387,3 тис. Дані про зареєстрованих ВПО зібрано по 1098 територіальних громадах 108 адміністративних районів 23 областей. Найбільше ВПО зареєстровано в місті Києві та Київській області, Дніпропетровській, Харківській, Львівській, Полтавській, Одеській, Запорізькій, Вінницькій, Закарпатській, Черкаській, Івано-Франківській, Миколаївській і Донецькій областях (табл. 1).

Серед адміністративних районів найбільшою кількістю зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб виділяються м. Київ (211,8 тис), Харківський (192,2 тис), Запорізький (165,8 тис), Дніпровський (165,8 тис), Одеський (126,2 тис), Львівський (120,5 тис), Бучанський (88,1 тис), Полтавський (84,2 тис), Миколаївський (78,2 тис), Вінницький (71,0 тис), Криворізький (70,9 тис), Чернівецький (61,1 тис), Білоцерківський (60,9 тис), Черкаський (56,7 тис), Івано-Франківський (55,6 тис), Краматорський (52,3 тис), Обухівський (50,2 тис) райони [7]. Оціночні дані МОМ про географію і кількість внутрішньо переміщених осіб відображають їхню територіальну динаміку, яка безпосередньо залежить від географії бойових дій. Це чітко простежується в Харківській області (особливо в Харківському, Ізюмському, Куп'янському, Чугуївському, Богодухівському районах) [7]. Спостерігається загальна тенденція зменшення кількості ВПО у регіонах, віддалених від зон активних бойових дій (у західних областях:

Закарпатській, Рівненській, Волинській, Тернопільській; центральних областях: Вінницькій, Хмельницькій, Черкаській, Полтавській). Частина переселенців повертається додому, або виїжджає за кордон. Зростала чисельність внутрішньо переміщених осіб у південних областях (Одеській, Миколаївській), а також у Дніпропетровській, Сумській, Львівській областях (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні.*

Регіони	Кількість внутрішньо переміщених осіб (тис. осіб)			
	станом на 19.08.2022 р. (10 раунд оцінювання)	станом на 31.07.2023 р. (26 раунд оцінювання)	станом на 31.12.2023 р. (31 раунд оцінювання)	станом на 31.03.2024 р. (34 раунд оцінювання)
УКРАЇНА	3078,5	3677,6	3522,0	3387,3
АР Крим
Області:				
Вінницька	179,6	163,3	157,4	153,0
Волинська	59,9	51,8	47,7	46,2
Дніпропетровська	296,9	388,8	390,3	386,4
Донецька	...	86,3	100,7	100,6
Житомирська	75,0	64,4	59,7	58,8
Закарпатська	171,9	139,4	134,8	131,8
Запорізька	172,0	158,6	167,8	165,8
Івано – Франківська	110,0	129,3	125,1	120,3
Київська	303,2	334,1	335,0	312,6
Кіровоградська	86,5	90,8	87,6	85,4
Луганська
Львівська	130,1	233,9	227,4	221,4
Миколаївська	73,3	117,5	121,1	120,2
Одеська	95,3	155,7	165,9	169,5
Полтавська	195,8	186,0	177,6	172,3

Рівненська	75,7	51,4	49,2	48,3
Сумська	52,8	83,2	87,1	87,3
Тернопільська	85,9	74,3	70,9	68,3
Харківська	372,7	510,8	356,1	361,6
Херсонська	...	26,8	31,1	31,8
Хмельницька	104,3	79,6	72,7	72,6
Черкаська	145,7	132,3	128,2	125,5
Чернівецька	74,5	84,2	81,3	78,9
Чернігівська	77,4	70,8	57,1	56,7
Міста:				
Київ	139,9	264,5	290,3	211,8
Севастополь

*Базова оцінка МОМ [7].

.... – оцінка не проводилася.

За даними Міністерства соціальної політики України чисельність зареєстрованих ВПО в Україні становить 4,9 млн. У тому числі 3,6 млн осіб – це переселенці, які мігрували (або мігрували вдруге) після початку широкомасштабної війни. Особлива проблема для 2,5 млн ВПО, що не можуть повернутися додому, тому що їхні квартири (будинки) зруйновані, чи розміщені на тимчасово окупованій території, чи в зоні активних боїв. На соціальну підтримку ВПО за 2022 – 2023 роки з державного бюджету було виділено допомогу на проживання в сумі 126,1 млрд гривень (у т. ч.: впродовж 2022 року понад 2,3 млн внутрішньо переміщених осіб отримали допомогу на проживання в сумі 52,8 млрд гривень; за 2023 рік – понад 2,5 млн ВПО отримали 73,3 млрд гривень) [8].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20. 10. 2014 р. № 1706 – VII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>. (19.04.2024 р.)
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 01. 10. 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text>. (19.04.2024 р.)

3. Філіпчук Л., Ломоносова Н., Сирбу О., Кабанець Ю. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022). – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznnya-2022/> (19.04.2024 р.)

4. Джаман В. О., Джаман Я. В. Географія міграцій населення України: наслідки російської агресії. *Український географічний журнал*, №1, 2024. С. 40 – 48. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.01.040>

5. Джаман В., Джаман Я. Географія міжрегіональних міграцій населення України в умовах війни. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*. Вип. 842, 2023. С. 83 – 94. <https://doi.org/10.31861/geo.2023.842.83-94>

6. Філіпчук Л., Сирбу О. Вимушена міграція і війна в Україні (24 березня – 10 червня 2022). – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznnya-10-cheravnnya-2022/> (19.04.2024 р.)

7. Ukraine Displacement Data – Baseline Assessment – Raion level [IOM DTM]. – Режим доступу: <https://data.humdata.org/dataset/ukraine-displacement-data-baseline-assessment-raion-level-iom-dtm> (19.04.2024 р.)

8. Внутрішньо переміщені особи. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>. (19.04.2024 р.)

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ В 11 КЛАСАХ ЗЗСО

Віталій БЕЗУГЛИЙ

*кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри географії*

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Vetalbezugly@ukr.net

Денис КАРМАНОВ

*студент другого (магістерського) рівня освіти
кафедри географії*

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
karmanov23@if.dnu.edu.ua

Постановка проблеми. Взаємозв'язок географії з економікою є дуже тісним, так як саме економіка формується та розвивається на географічному підґрунті. Інтеграція цих дисциплін дозволяє учням отримувати комплексне розуміння сучасного світогляду.

Міжпредметні зв'язки є важливим фактором формування якісної та змістовної освіти, їх усвідомлення учнями дозволяє їм глибше пізнавати об'єкт і завдання конкретної науки, зокрема географії.

Мета дослідження полягає в розкритті особливостей наявності та реалізації міжпредметних зв'язків між географією та економікою на прикладі вивчення шкільного курсу географії в 11 класі.

Виклад основного матеріалу. У сучасній дидактичній та методичній літературі не існує єдиного та уніфікованого підходу до визначення поняття «міжпредметні зв'язки». З одного боку, міжпредметні зв'язки визначають як поєднання об'єктів, явищ та процесів реальної дійсності, що відображаються у змісті, формах і методах навчально-виховного процесу та виконують освітню, розвивальну і виховну функції в їхній органічній єдності [1], а з іншого – це виявлення у процесі навчання принципу всезагальних зв'язків, що мають відображення у зв'язку між предметами та явищами природи, фактами й подіями у суспільному житті, в освітньому змісті, в якості допомоги повнішому розкриттю всіх його сторін, спеціальної організації викладання й навчально-пізнавальної діяльності учнів [2].

Географія є *міждисциплінарною наукою*, що об'єднує природничі та суспільствознавчі напрями, спрямована на збирання та переробку даних, отриманих різними науками. Особливо вона акцентується на вивченні взаємозв'язків простору та часу. Ця характеристика географії виявляється важливою у вирішенні широкого кола географічних завдань, оскільки знання з інших наук переосмислюються, адаптуються та використовуються географією для досягнення своїх цілей [3].

Під час вивчення курсу географії в 11 класі особливо велику роль у становленні міцного світогляду відіграють міжпредметні зв'язки з *економікою*.

Нині загальноновизнаним є той факт, що протягом останніх десятиліть найважливішим елементом розвитку світової економіки і міжнародних економічних відносин стали транснаціональні корпорації. Сучасною транснаціоналізацією охоплено 70-90 % товарних ринків. Існуючий об'єм реалізації ТОП-200 ТНК складає понад 30 % світового валового внутрішнього продукту, вони набули величезного виробничого потенціалу, інтенсивно спрямовують свої інвестиції в нові сфери та галузі. Таким чином, сучасний рівень розвитку промисловості вимагає знань, заснованих на тісній

взаємодії між шкільними предметами. Він набуває актуальності з інтеграцією суспільних, природничих і технічних знань, що пред'являє нові програмні вимоги.

Міжпредметні зв'язки являють собою таку педагогічну концепцію, що описує синтезуючі та інтеграційні зв'язки між об'єктами, явищами та процесами реальної дійсності. Ці зв'язки виявляються у змісті, формах та методах освітнього процесу, що сприяють реалізації освітніх, розвиваючих і виховних завдань у тісному взаємозв'язку [4].

Функції міжпредметних зв'язків виявляються через різноманіття їхніх форм, які вчитель географії впроваджує під час навчання. Ці зв'язки традиційно поділяють на внутрішньоциклові (наприклад, між фізичною географією та природничими науками, або економічною та соціальною – із суспільними дисциплінами) та міжциклові (такі як зв'язок географії із математикою, інформатикою та іншими). Види таких зв'язків розділяються на групи в залежності від ключових компонентів навчального процесу, таких як зміст, методика та форми організації [4].

Географія послуговується набутими знаннями різних наук, серед яких вагоме місце належить саме економіці. Географічні зміни пов'язані з діяльністю підприємств. Наприклад, для видобутку корисних копалин як сировини для діяльності гірничодобувної промисловості створюються кар'єри або шахти. У цих місцях відбувається порушення земної поверхні, просідання ґрунту, порушується гідрогеологія ґрунтів та змінюється в цілому ландшафтне середовище. Зростання видобутку корисних копалин посилює процеси зміни ландшафту, клімату та загрожує локальними конфліктами. Під час прокладки доріг і будівництва споруд для забезпечення діяльності підприємств відбувається також ознайомлення із навколишнім ландшафтом з метою визначення придатних для цього територій. Для менш витратного транспортування сировини чи продукції аналізують сухопутні, морські та повітряні шляхи. Тобто географічні знання є дуже важливими в загальному економічному просторі.

Поряд із основними складовими освітнього процесу, важливим є й зміст самого навчання географії. Усвідомлення цього є провідною складовою реалізації розвивального і виховного потенціалу географії в навчальному процесі. Усвідомлення учнями цінності та значимості знань, які вони здобувають під час вивчення

географії, сприяє формуванню в них поглибленого розуміння та аналізу матеріалу, стимулює їх до розвитку критичного мислення, зацікавлює до вивчення географії.

З метою визначення рівня та тісноти міжпредметних зв'язків було досліджено особливості організації навчального процесу для учнів 11 класу з географії. Основна мета цього дослідження – проаналізувати навчальну програму з географії 11 класу [5] для визначення особливостей та тісноти міжпредметних зв'язків між географією та економікою (табл. 1).

Таблиця 1

Приклади реалізації міжпредметних зв'язків географії з економікою при вивченні географії (Географічний простір Землі) в 11 класі

№	Зміст	Особливості і форми міжпредметних зв'язків географії та економіки
1	Вступ	
2	Розділ I. Топографія та картографія <i>Тема 1. Топографія</i> <i>Тема 2. Картографія</i>	1. Вивчення топографії надає можливості аналізувати за даними карти розташування ресурсів та транспортних шляхів до підприємств. 2. Картографічне зображення дозволяє спланувати розміщення промислових об'єктів та місця реалізації продукції (спосіб значків: родовища корисних копалин, спеціалізація господарств; спосіб ареалів: типи ґрунтів, розселення та густота населення, поширення порід лісів; спосіб знаків руху: шляхи сполучення).
3	Розділ II. Загальні закономірності географічної оболонки Землі <i>Тема 1. Рухи Землі та їх географічні наслідки та параметри</i> <i>Тема 2. Географічна оболонка Землі</i>	1. Розуміння рухів Землі, їх вплив на клімат дає змогу аналізувати їхні наслідки для суспільства та планувати розташування господарських об'єктів. 2. Вивчення географічної оболонки дозволяє розуміти, як може змінитися природне середовище під впливом

	<p><i>Тема 3. Геологічне середовище людства</i></p> <p><i>Тема 4. Атмосфера та системи Землі</i></p> <p><i>Тема 5. Гідросфера та системи Землі</i></p>	<p>антропогенної діяльності підприємств.</p> <p>3. Вивчення геологічного середовища дозволяє аналізувати вплив геологічних процесів на появу природних ресурсів, визначення розташування корисних копалин та розуміння впливу рельєфу на розвиток промисловості.</p> <p>4. Вивчення атмосфери може включати аналіз впливу природних катастроф, таких як повені, град, урагани на різні процеси виробництва.</p>
4	<p>Розділ III. Загальні суспільно-географічні закономірності світу</p> <p><i>Тема 1. Географічний простір</i></p> <p><i>Тема 2. Демографічні процеси у світосистемі</i></p> <p><i>Тема 3. Глобальна економіка</i></p> <p><i>Тема 4. Політична географія та геополітика</i></p>	<p>1. Вивчення географічного простору може включати аналіз територіальних змін у результаті історичних подій, визначення кордонів держав та формування геополітичних конфліктів для безпечного розташування об'єктів господарської діяльності.</p> <p>2. Вивчення демографічних процесів дозволяє спланувати розташування підприємств та реалізацію їх продукції (надлишок робочої сили сприяє низькому рівню заробітної платні, велика населеність збільшує обсяг продажу продукції).</p> <p>3. Вивчення глобальної економіки може включати аналіз розвитку торгівлі, формування економічних блоків, відомості про економічні взаємовідносини між країнами для планування економічно вигідного розташування об'єктів господарської діяльності (економія на ввізних митах,</p>

		<p>економія на заробітній платні, оскільки в країнах із невисоким рівнем життя спостерігається низький рівень заробітної платні).</p> <p>4. Вивчення політичної географії може знадобитися для аналізу подій, що визначали політичні кордони, конфлікти, створення політичних союзів та розвиток геополітичних стратегій для запобігання створення під впливом таких подій кризових ситуацій у роботі підприємств.</p>
5	<p>Розділ IV. Суспільна географія України <i>Тема 1. Українська держава</i> <i>Тема 2. Населення України</i> <i>Тема 3. Економіка України в міжнародному поділі праці</i></p>	<p>1. Аналіз територіальних змін, становлення, розвиток, сучасне положення Української держави в економічному просторі та аналіз впливу територіальних змін на національні об'єкти господарської діяльності.</p> <p>2. Вивчення динаміки населення України, міграційних процесів та їхнього впливу на розвиток суспільства, розподіл населення та демографічні зміни для подільшого планування розташування об'єктів господарської діяльності та реалізації їх продукції.</p> <p>3. Вивчення та аналіз розвитку торгівлі та економічної співпраці з іншими країнами на протязі певного часу в Україні, визначення ролі України у торгівлі та економічних відносинах з країнами-сусідами, взаємодія та вплив різних історичних подій в Україні на економічні зв'язки з іншими країнами дає змогу вибрати сферу економіки, в якій працюватиме підприємство.</p>

Викладання географії в 11 класах передбачає те, що вчитель спирається на знання та навички, здобуті учнями при вивченні інших шкільних дисциплін, у тому числі й економіки.

Проаналізувавши навчальний матеріал курсу географії 11 класу, виявляється, що він допомагає зрозуміти та оцінити взаємозв'язки між географічним положенням та економічним розвитком. Учні набувають комплексного уявлення про те, як географічні фактори впливають на економіку та, навпаки, як діяльність промислових підприємств змінює екологічний стан та географічну оболонку планети.

Висновки. Використання міжпредметних зв'язків географії та економіки допомагає учням глибше розуміти та аналізувати діяльність об'єктів господарської діяльності в контексті географічних умов та впливу природних факторів на їх розвиток. Завдяки географічній спрямованості може розширюватися розуміння подій, надаючи можливість звертати увагу на вплив географічного середовища на економічні процеси. Міжпредметні зв'язки між географією та економікою беруть участь у створенні цілісного погляду на світовий розвиток, що у подільшому формує комплексне розуміння процесів, які відбуваються в різних сферах знань.

Список використаних джерел:

1. Сташко Ж. Міжпредметні зв'язки як педагогічна категорія. Теоретичні аспекти. Газета “Завуч”, 2018. №10. URL: <https://cutt.ly/Yg3x6XH>

2. Барабаш Ю.Г., Позінжевич О.Р. Педагогічна майстерність. URL: https://pidru4niki.com/90503/pedagogika/mizhpredmetni_zvyazki_vivchennya_osnov_nauk

3. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Скурагович О.Я. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: посіб. для вчителя. – К.: Навчальна книга, 2005. – 319 с.

4. Касіяник І.П., Мисько В.З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2017. – 214 с.

5. Географія 10-11 класи (Рівень стандарту) «Затверджено Міністерством освіти і науки України» Наказ МОН України від 23.10.2017.№ 1407. – Режим доступу: <https://geographer.com.ua/content/geografiya-10-11-klassy-riven-standartu-integrovanyy-kurs-pyrodoznavstvo-10-11-klassy>.

ОЦІНКА ЗЕМЛІ : ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ

Ілона-Марія ВЕРБІВСЬКА

*студентка 3-го курсу, спеціальності 103 Науки про землю
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ilona-mariia.verbivska@lnu.edu.ua

Євген ТИХАНОВИЧ

*кандидат географічних наук, доцент кафедри геоекології і
фізичної географії*

Львівського національного університету імені Івана Франка

yevhen.tykhanyovych@lnu.edu.ua

У статті проаналізовано та узагальнено теоретичні та методичні основи проведення експертної оцінки земель. Подано і розглянуто ключові терміни і поняття які використовують у дослідженнях такого роду. Суди належать: бонітування ґрунтів, економічна та грошова оцінка земель. Розглянуто державні стандарти, норми і правила оцінки земель. Проаналізовано методологічні особливості проведення відповідної оцінки на основі нормативно-правової бази.

Ключові слова: ґрунти, оцінка земель, бонітування, методика, нормативно-правова база.

The article analyzes and summarizes the theoretical and methodical foundations of expert land appraisal. The key terms and concepts used in research of this kind are presented and discussed. Courts include: land valuation, economic and monetary valuation of land. The state standards, norms and rules of land valuation are considered. The methodological features of conducting the appropriate assessment based on the regulatory and legal framework are analyzed.

Keywords: soils, land assessment, valuation, methodology, legal framework.

Експертна оцінка земель є одним з основних чинників які забезпечують розуміння використання природних (у тім числі земельних) ресурсів. Враховуючи сучасні умови розвитку агропромислового комплексу держави та їх територіальну дислокалізацію в умовах війни, постає завдання дослідження

наявних земельних ресурсів та вивчення можливості їх використання для забезпечення функціонування економіки держави. Для цього необхідно професіонально проводити експертну оцінку земель, яка, базово, включає у себе такі головні дослідження як бонітування ґрунтів, економічну та грошову оцінку земель. Відповідні дослідження дають змогу ефективно використовувати земельні ресурси, отримуючи максимальну вигоду з мінімальним виснаженням і раціональним використанням земель. При цьому варто наголосити про необхідність використання сучасних GIS-технологій, які дають можливість ефективно використовувати геоінформаційне забезпечення для візуалізації одержаних результатів за використання картографічних програм і сервісів. Ці положення й формують початкову основу актуальності вивчення оцінки земель на різних територіальних рівнях залежно від призначення земель.

Законом України «Про оцінку земель» визначено три види оцінки земель:

- бонітування ґрунтів;
- економічна оцінка земель;
- грошова оцінка земельних ділянок.

Бонітування ґрунтів – це порівняльна оцінка якості ґрунтів за їх основними природними властивостями, що мають сталий характер і суттєво впливають на врожайність сільськогосподарських культур, вирощуваних у конкретних природно-кліматичних умовах [2].

Дані бонітування ґрунтів є складовою частиною державного земельного кадастру та є основою проведення економічної оцінки сільськогосподарських угідь і враховуються при визначенні екологічної придатності ґрунтів для вирощування сільськогосподарських культур, а також втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва [1].

Бонітування ґрунтів проводиться за шкалою від 0 до 100 балів. Вищими балами оцінюються ґрунти з найкращими характеристиками, які мають найвищу природну продуктивність.

Завдання бонітування ґрунтів:

- виявити для сільськогосподарського виробництва найсприятливіші ґрунти;

- провести порівняння та групування ґрунтів окремих землеволодінь, сільської ради, району, області, держави за продуктивністю;
- для різних сільськогосподарських культур дослідити найсприятливіші ґрунти;
- оцінити об'єктивно території із малопродуктивними та деградованими ґрунтами, де актуально провести консервацію земель;
- впровадити сучасні раціональні системи землеробства та провести продуктивнішу спеціалізацію господарств;
- на основі результатів бонітування ґрунтів розробити заходи з підвищення врожайності культур на різних ґрунтах;
- в процесі земельної реформи провести паювання земель на високих організаційно-правових засадах;
- встановити розмір земельних податків і орендної плати;
- розраховувати втрати при вилученні земель чи пошкодженні ґрунтів із сільськогосподарського вжитку [3].

Бонітування ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення проводиться не рідше як один раз на 7 років. Його виконують юридичні особи, які отримали ліцензії на проведення робіт із землеустрою [1].

Для проведення бонітування ґрунтів необхідними є наступні матеріали: ґрунтова карта господарства із внутрігосподарським землевпорядкуванням в масштабі 1:10000 або 1:25000; пояснююча записка до ґрунтової карти; дані забезпеченості ґрунту елементами харчування.

Роботи по бонітуванню ґрунтів складаються із декількох етапів і проводяться в такому порядку:

- уточнення природного сільськогосподарського районування земельного фонду;
- складання списку агровиробничих груп ґрунтів;
- агротехнічне обумовлення розміщення культур;
- збір та обробка даних про властивості ґрунту;
- вибір еталонних ґрунтів по природно сільськогосподарських районах і по зоні обробітку ґрунту;
- розробка шкал бонітування ґрунтів;
- підготовка документації про результати бонітування ґрунтів.

Однакові групи ґрунтів при бонітуванні повинні одержати однакові показники бонітету. Щоб визначити ці показники, складається шкала бонітування ґрунтів, яка являє собою систему цифрових даних, що відповідають певним значенням природних показників на різних групах ґрунтів.

При бонітуванні ґрунтів потрібно скласти дві оціночні шкали: першу, основну – за властивостями ґрунтів; другу – за урожайністю сільськогосподарських культур або продуктивністю кормових угідь.

Бонітування ґрунтів проводиться за 100-бальною шкалою. Вищим балом оцінюються ґрунти з кращими властивостями, які мають найбільшу природну продуктивністю

Економічна оцінка земель – це оцінка землі як природного ресурсу і засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві та як просторового базису в суспільному виробництві за показниками, що характеризують продуктивність земель, ефективність їх використання та дохідність з одиниці площі [4].

У процесі економічної оцінки земель проводиться вивчення різних за якістю ґрунтів з метою визначення їхньої придатності для тих чи інших потреб людини з допомогою економічних показників. Основою для її проведення є результати бонітування ґрунтів.

Економічна оцінка земель відображає відмінності в якості земель з точки зору економічної родючості при досягнутому рівні інтенсивності землеробства. Вона проводиться з урахуванням природних та економічних умов виробництва, затрат праці на одержання сільськогосподарської продукції місця розташування ділянок стосовно пунктів реалізації продукції промислових центрів, шляхів сполучення [5].

Економічну оцінку земель проводять відповідно до державних стандартів, норм і правил, а також інших нормативно-правових актів на землях сільськогосподарського призначення незалежно від форм власності не рідше як один раз на 5–7 років, а її виконують юридичні особи, які отримали ліцензії на проведення робіт із землеустрою [6].

Економічну оцінку земель поділяють на загальну і часткову. Загальна оцінка земель передбачає визначення об'єктивних показників родючості та показників, які характеризують ефективність використання землі при досягнутому рівні інтенсивності землеробства. Часткова економічна оцінка земель

передбачає визначення ступеня ефективності вирощування конкретних сільськогосподарських культур на різних ґрунтах [8].

Внутрігосподарська оцінка земель є логічним завершенням економічної оцінки земель, яка містить узагальнені дані про порівняльну цінність основних сільськогосподарських угідь сільськогосподарських підприємств. В цілому земельно-оціночний процес проведення внутрігосподарської оцінки здійснюється за таким алгоритмом:

- 1) складання картографічної основи земельно-оціночного плану;
- 2) визначення врожайності основних сільськогосподарських культур в розрізі робочих ділянок;
- 3) визначення характеристики ділянок за технологічними умовами;
- 4) визначення показників внутрігосподарської оцінки земель;
- 5) оформлення матеріалів внутрігосподарської оцінки земель.

Таким чином, внутрігосподарська оцінка земель дає вихідну інформацію для подальшого отримання даних у документах земельного кадастру.

Грошова оцінка земельних ділянок. Дані з економічної оцінки земель є основою при проведенні нормативної грошової оцінки земельних ділянок, аналізі ефективності використання земель порівняно з іншими природними ресурсами та визначенні економічної придатності земель сільськогосподарського призначення для вирощування сільськогосподарських культур.

Грошова оцінка земельних ділянок залежно від призначення та порядку проведення може бути нормативною та експертною.

Нормативна грошова оцінка – це оцінка, основою розрахунку якої є рентний дохід від використання земельної ділянки протягом певного періоду часу. Тобто, в основі нормативної грошової оцінки земельної ділянки лежить рентний дохід. Нормативна грошова оцінка земельних ділянок проводиться у разі:

- визначення розміру земельного податку;
- визначення розміру орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності;
- визначення розміру державного мита при міні, спадкуванні (крім випадків спадкуванні спадкоємцями першої та другої черги за законом (як випадків спадкуванні ними за законом, так і випадків спадкуванні ними за заповітом) і за правом

- представлення, а також випадків спадкування власності, вартість якої оподатковується за нульовою ставкою) та даруванні земельних ділянок згідно із законом;
- визначення втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва;
 - розробки показників та механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель;
 - відчуження земельних ділянок площею понад 50 гектарів, що належать до державної або комунальної власності, для розміщення відкритих спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд;
 - проведення інвентаризації масиву земель сільськогосподарського призначення (у разі якщо попередня нормативна грошова оцінка земельних ділянок у цьому масиві не проводилася протягом 5 років до дня прийняття уповноваженим органом рішення про проведення такої інвентаризації) [1].

Дані про нормативну грошову оцінку окремої земельної ділянки оформляються як витяг з технічної документації з нормативної грошової оцінки земель.

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок проводиться відповідно до державних стандартів, норм, правил, а також інших нормативно-правових актів на землях усіх категорій та форм власності не рідше як один раз на 5–7 років, а несільськогосподарського призначення – не рідше як один раз на 7–10 років. Її виконують юридичні особи, які отримали ліцензії на проведення робіт із землеустрою.

Нормативна грошова оцінка земельної ділянки (Цн) визначається за такою формулою (1) [9]:

$$Цн = Пд \times Нрд \times Км1 \times Км2 \times Км3 \times Км4 \times Кцп \times Кмц \times Кні$$

формула (1),

де: *Пд* – площа земельної ділянки, квадратних метрів; *Нрд* – норматив капіталізованого рентного доходу за одиницю площі; *Км1* – коефіцієнт, який враховує розташування території територіальної громади в межах зони впливу великих міст; *Км2* – коефіцієнт, який враховує курортно-рекреаційне значення населених пунктів; *Км3* – коефіцієнт, який враховує розташування території територіальної громади в межах зон радіаційного забруднення; *Км4* – коефіцієнт, який характеризує зональні фактори місця розташування земельної ділянки; *Кцп* – коефіцієнт, який враховує цільове призначення земельної ділянки відповідно до

відомостей Державного земельного кадастру; K_{m_i} – коефіцієнт, який враховує особливості використання земельної ділянки в межах категорії земель за основним цільовим призначенням; K_{n_i} – добуток коефіцієнтів індексації нормативної грошової оцінки земель за період від затвердження нормативу капіталізованого рентного доходу до дати проведення оцінки.

При експертній грошовій оцінці земельної ділянки визначається ринкова (справедлива) вартість права власності на землю чи вартість права оренди земельної ділянки (права користування землею).

Експертна грошова оцінка земельних ділянок проводиться у разі здійснення цивільно-правових угод. Підставами для її проведення є договір, який укладається заінтересованими особами в порядку, встановленому законом, а також рішення суду.

Експертна грошова оцінка земель проводиться для таких цілей:

- здійснення угод купівлі-продажу ділянки;
- передачі землі в якості застави фінансовій установі;
- при оформленні спадщини;
- при оформленні договору дарування;
- при інших угодах, що потребують нотаріального посвідчення (в тому числі у випадках, коли по ділянці відсутні дані про нормативну грошову оцінку);
- для сплати судового збору при судових спорах, які пов'язані із земельними ділянками;
- для розробки та здійснення інвестиційних проектів;
- викупу землі, що перебуває в комунальній власності чи власності територіальних громад;
- для визначення початкової ціни земельної ділянки при проведенні торгів;
- при внесенні земельних ділянок до статутного капіталу підприємств;
- при укладанні договору суперфіцію;
- для цілей бухгалтерського обліку та переоцінки активів, згідно з вимогами міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) [1].

Експертна грошова оцінка земельних ділянок і прав на них проводиться з метою визначення вартості об'єкта оцінки. Експертна грошова оцінка земельних ділянок проводиться для здійснення

цивільно-правових угод щодо земельних ділянок і прав на них, також проводиться за згодою сторін та у випадках, визначених законодавством України.

Проведення експертної грошової оцінки складається з таких етапів:

- обстеження земельної ділянки та вивчення ситуації на ринку землі;
- визначення виду вартості земельної ділянки відповідно до умов угоди;
- складання завдання на оцінку та укладання договору про оцінку;
- збір, обробка та аналіз вихідних даних, необхідних для проведення оцінки;
- визначення найбільш ефективного використання земельної ділянки;
- вибір та обґрунтування методичних підходів;
- визначення вартості земельної ділянки за обраними методичними підходами та формулювання остаточного висновку;
- складання звіту про оцінку (розділ II Порядку проведення експертної грошової оцінки земельних ділянок, затвердженого наказом Державного комітету України по земельних ресурсах від 09 січня 2003 року № 2).[7]

Якісна грошова оцінка землі набуває важливого значення в умовах проведення реформи щодо децентралізації, адже, одним із головних і стабільних джерел доходів для місцевих бюджетів територіальних громад, передусім через оподаткування земельних ділянок, яке має бути засноване на визначенні ринкової вартості цього майна.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук І.П., Шевченко О.В., Тихенко Р.В., Опенько І.А., Тихенко О.В., Жук О.П., Андрейчук Ю.М., Ковальчук А.І., Степчук Я.А. Оцінка земель і картографічне забезпечення функціонування територіальних громад: монографія: / Том 1. / За наук. ред. проф. І.П Ковальчука. К.: Компринт, 2021. 386 с.
2. Концепція оцінки земель в Україні / Третяк А.М. та ін. К. : УААН, 2014. 18 с.

3. Наконечний Ю. І. Бонітування ґрунтів : навчально-методичний посібник / Ю. І. Наконечний. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 80 с.
4. Оцінка земель: навчальний посіб. / Ступень М.Г. та ін. 2-ге вид. Львів: Новий світ-2000, 2011. 308 с.
5. Паньків З. П., Кіт М. Г. Економічна оцінка земель: навчально-методичні вказівки до виконання практичних робіт. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 38 с.
6. Паньків З.П., Ямелинець Т.С. Нормативна грошова оцінка земель в Україні : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 344 с.
7. Теоретичні основи державного земельного кадастру: навчальний посібник /За ред. М.Г. Ступеня. Львів: Апріорі, 2003. 341 с.
8. Хвесик М.А., Збагерська Н.В. Методологічні аспекти оцінки земельних ресурсів як основної складової національного багатства України // Землепорядний вісник. 2001. № 4. С. 96.
9. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2021-%D0%BF#Text>

КАРСТ ТА ФАЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ГІПСОВОЇ ТОВЩІ МІОЦЕНУ НА ТЕРИТОРІЇ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА «КАДУБІВСЬКА СТІНКА»

Уляна КОСТЮК

Аспірантка кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії Чернівецького національного університету імені

Юрія Федьковича

u.kostiuk@chnu.edu.ua

Вивчення літолого-стратиграфічних особливостей гіпсової товщі міоцену Заходу України та вплив цих особливостей на розвиток карстових процесів є важливою темою при плануванні господарювання людини, в тому числі і сільського господарства, промислового чи житлового будівництва. Загалом на території поширення гіпсової товщі міоцену відомі численні карстові печери з різною довжиною галерей від кількох метрів до сотень кілометрів (Попелюшка, Буковинка, Оптимістична, Кришталева, Скитська). Але також карстові процеси на цій території завдають великих проблем, оскільки можуть утворюватись такі несприятливі явища як карстові провали. І загалом наші дослідження, які крім того

спрямовані на вивчення структурних та текстурних особливостей гіпсу дозволять передбачити певні несприятливі карстові процеси та запобігти руйнування промислових чи житлових об'єктів.

Для вивчення ми обрали територію ландшафтного загальнодержавного заказника «Кадубівська стінка» який було створено в 1994 році і займає площу 22,8 га. Власне сама стінка є північно-західним краєм тектонічно припіднятого мезоблоку, який подекуди має амплітуду до 30 метрів (Чорней І.І. та ін, 2001). Схил складений переважно гіпсовою товщею міоцену потужністю близько 10 метрів, що залягає на неогенових пісках та літотамнієвих вапняках. Зверху гіпси перекривають ратинські вапняки. На півночі припіднятого мезоблоку (Рис.1, Б – 1) знаходиться урочище Бавки, яке представлено численними зсувами, які утворились внаслідок обвалення склепіння печери. Тут ми мали змогу спостерігати як відбувається поглинання невеликого водотоку в гіпсову товщу. Трохи далі знаходиться урочище Млаки (Рис. 1, А, Б – 2, Г) де у 1978 році Чернівецьким спелеоклубом «Троглодит» було відкрито печеру Кадубівська (Кумуски). Ми здійснили обстеження цієї ділянки на початку грудня 2023 року і нам не вдалось проникнути всередину печери, оскільки печера поглинала доволі потужний водотік, який спричинив обвал привхідної частини печери.

Далі ми обстежили невелику карстову лійку (Рис. 1, Б – 3, Д). Підземна галерея виявилась непрохідною, заповненою ґрунтом та побутовими відходами, але за допомогою далекоміра нам вдалось виміряти довжину яка становить 2,4 метри.

Дуваючись на південь гіпсовим відслоненням нами було виявлено невелику печеру (Рис. 1, Б – 5, Е) з довжиною близько 3,5 метра і середньою висотою 1,5 метра. Права стіна печери виявилась зі слідами гіпогенного (висхідного) спелеогенезу, ліва стінка в основному складена обваленими гіпсовими брилами між якими присутній суглинковий заповнювач. В стелі є один невеликий камінь висотою 4,4 метри. Печера завершується суглинковою висипкою.

Загалом досліджуючи Кадубівську стінку нами було виявлено ряд невеликих карстових порожнин, більшість з яких частково заповнені суглинками. Також ці невеликі печери мають куполоподібні морфоструктури на стінах і стелі, що є прямим

доказом того що відбувалось гіпогенне (висхідне) закарстування гіпсової товщі в цьому регіоні.

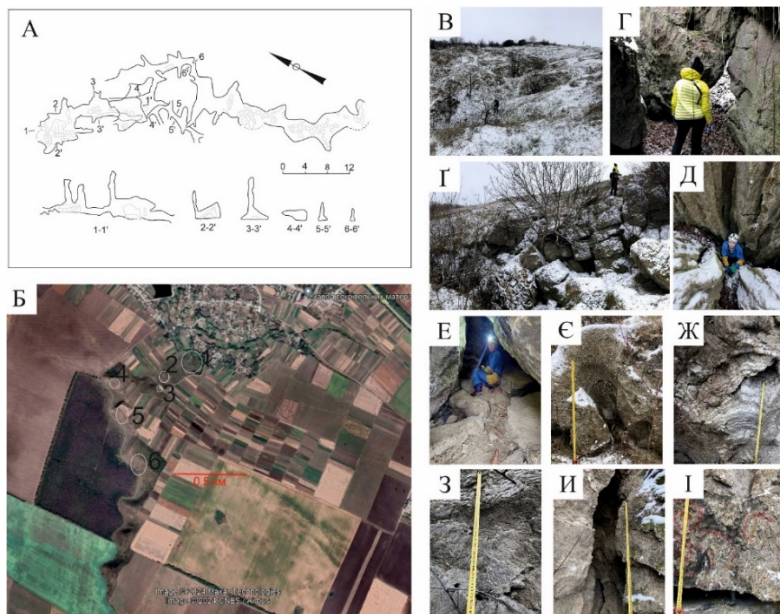

Рис. 1 Досліджувана територія (А – картосхема п. Кадубівська (Кумуски), топо́зйомка Чернівецького спелеоклубу «Троглодит», Б – знімок досліджуваної ділянки на Google Earth (1, В, Г – урочище Бавки, 2, Г – урочище Млаки (п. Кадубівська), 3,Д – карстова лійка, 4, Е – невелика печера, 5 – гіпсові відслонення, 6, І – тріщина)

Щодо літолого-стратиграфічних особливостей гіпсової товщі на досліджуваній ділянці, то нижня частина представлена прихованокристалічною фацією зі слідами гіпсифікованих мікробіальних матів (потужність близько 2,5 м), вище ця фація переходить в трав'яноподібну фацію (потужність близько 2 метрів), при тому що через кожні 40 см в цій фації зустрічаються прошарки, потужністю кілька мм, що складається зі суглинково-карбонатних відкладів, власне це відповідає особливостям осадонакопичення цієї фації. І вже вище залягає крупнокристалічна фація шаблеподібного гіпсу потужністю близько 5 метрів.

Отже, провівши детальні карстологічні обстеження та визначивши фаціальну мінливість гіпсової товщі на ділянці ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Кадубівська стінка» нами було зроблено такі висновки, що обвали в урочищі Бавки та в печері Кадубівській зумовлені тим, що гіпсова товща є неоднорідною. Фація трав'яноподібного гіпсу, яка утворилась на дні евапоритового бесейну, а під час відпливу надходили теригенних осадки, які потім під час припливу покривались новим шаром трав'яноподібного гіпсу (Babel 2005 a, b). Саме через ці перешарування фація є нестійкою внаслідок закарстування. Тому під час гіпогенного (висхідного) закарстування галереї печер були не стійкими, оскільки в новоутворену пустоту просто обвалювались блоки трав'яноподібного гіпсу, площиною відриву яких і стали ці тонкі прошарки суглинково-карбонатних відкладів. Наші дослідження поглиблюють знання щодо реконструкції умов закарстування, а також є важливими щодо створення рекомендацій до ведення різного роду господарства в межах поширення сульфатного карсту Прут-Дністровського межиріччя.

Список використаних джерел:

1. Чорней І.І, Скільський І.В, Коржик В.П, Буджак В.В Заповідні об'єкти Буковини загальнодержавного значення як основа регіональної екологічної мережі. Заповідна справа в Україні, Т.1, Вип. 2, 2001.
2. Рідуш, Б., Купріч, П. (2003). Печери Чернівецької області: Кадастр. Чернівці : Прут.
3. Babel, M. (2005a) Event stratigraphy of the Badenian selenite evaporites (Middle Miocene) of the northern Carpathian Foredeep. *Acta Geologica Polonica*. 55(1), 9-29;
4. Klimchouk A. B., & Ford, D.C (eds.). (2009). Hypogene Speleogenesis and Karst Hydrogeology of Artesian Basins. Ukrainian Institute of Speleology and Karstology, Special Paper 1, Simpfelopol, 280 pp.
5. Babel, M. (2005b). Selenite-gypsum microbialite facies and sedimentary evolution of the Badenian evaporite basin of the northern Carpathian Foredeep. *Acta Geologica Polonica*, 55(2),187-209.
6. Peryt, T.M. (1996). Sedimentology of Badenian [middle Miocene) gypsum in. *Sedimentology*, 43(3), 571-588 <https://doi.org/10.1046/j.1365-3091.1996.d01-26.x>
7. Peryt T.M. (2001). Gypsum facies transitions in basin-marginal evaporites: middle Miocene (Badenian) of west Ukraine. *Sedimentology*, 48, 1103-1119. <https://doi.org/10.1046/j.1365-3091.2001.00410.x>

ТРАНСПОРТНА ДОСТУПНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Назарій КОЛОСІВСЬКИЙ

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
(аспірант) кафедри географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
kolosivskiy.nazarii@chnu.edu.ua*

У сучасному світі якісна освіта є не лише перевагою, але й необхідною умовою гармонійного розвитку суспільства. Від неї значною мірою залежить конкурентоспроможність регіону. Вона сприяє реалізації творчого потенціалу особистості та є запорукою кращого майбутнього. Зважаючи на це, розвиток сфери освіти повинен бути одним із пріоритетів держави.

Досить актуальними є дослідження, що пов'язані з освітньою проблематикою, особливо на регіональному рівні. Деякі аспекти освітнього комплексу Чернівецької області були розглянуті в статті [3]. Окрім загальних показників його розвитку, увагу також слід приділити транспортній і пішохідній доступності. Дослідження в цьому напрямку здійснили М.Д. Заячук, І.І. Костащук, К.В. Дарчук, Ю.О. Білоус [4]. Вони на прикладі Чернівецької міської територіальної громади показали, як за допомогою геоінформаційних технологій можна вивчати розташування закладів загальної середньої освіти.

Наше дослідження проводилося в декілька етапів. На першому з них здійснено відбір і підготовку всіх необхідних даних. Перелік закладів дошкільної та загальної середньої освіти з їхніми адресами та іншими характеристиками завантажено з Єдиного державного вебпорталу відкритих даних [2]. Додано координати всіх закладів, щоб у подальшому можна було створити просторовий точковий шар. Дорожню мережу, населені пункти та полігони адміністративно-територіальних одиниць Чернівецької області отримано з відкритої бази даних OpenStreetMap за допомогою плагіна QuickOSM. Відібрано дороги з такими значеннями тегу highway: motorway, trunk, primary, secondary, tertiary, unclassified, residential, motorway_link, trunk_link, primary_link, secondary_link, tertiary_link, living_street, service, track, road. Кожному типу доріг

присвоєно очікувану середню швидкість, яка була запропонована в праці А.В. Уль, О.В. Мельника, Ю.А. Мельник, В.У. Волошина, С.В. Синього [1]. Мінусом такого підходу є те, що не враховуються затори, якість дорожнього покриття, інші постійні та тимчасові фактори. Проте даний підхід дозволяє провести базовий аналіз і сформуванати загальне уявлення про транспортну доступність території. Для підготовки вищезазначених даних було використано QGIS 3.34.0. Після створення відповідних shape-файлів робота велася в GRASS GIS 8.3.1. Спочатку набір лінійних даних було перетворено в набір мережевих даних за допомогою інструмента v.net. Далі встановлено регіон і роздільну здатність для моделювання. Для побудови ізохрон використано модуль v.isochrones. Стартовими точками були заклади освіти, а основою – дороги з заданою раніше швидкістю. Під час роботи з модулем вибрано метод g.cost та задано значення ізохрон: 5, 15, 30, 60 і 120 хвилин, швидкість переміщення поза дорожньою мережею встановлено на рівні 5 км/год. Отримані результати експортовано в shape-файли для подальшої обробки та оформлення в QGIS.

Більшість території Чернівецької області знаходиться в межах 15 хвилинної транспортної доступності до закладів дошкільної освіти (рис. 1). Водночас можна простежити певні диспропорції в розташуванні даного типу закладів у розрізі територіальних громад регіону. Найкраща ситуація в Новодністровській, Чернівецькій та Чагорській громадах, де більше половини території перебуває в зоні 5 хвилинної автомобільної доступності. Відносно високі показники в Ставчанській, Острицькій, Кострижівській, Волоківській, Кіцманській, Кадубовецькій, Магальській, Вікнянській, Неполоковецькій та Банилівській громадах. Найгіршою доступністю до закладів дошкільної освіти характеризуються Петровецька, Красноільська, Конятинська, Путильська, Берегометська, Усть-Путильська та Селятинська громади. В них менше 20 % території знаходиться в 5 хвилинній зоні доступності, від 60 до 87 % територій охоплені 5-30 хвилинною зоною, до чверті мають 30-60 хвилинну доступність і навіть є території (0,13 та 0,65 %) з понад годинною доступністю (в Селятинській та Конятинській громадах). Це пов'язано насамперед з тим, що значна частина більшості з цих громад розташована в гірській місцевості, де загалом гірше розвинена мережа автомобільних доріг.

Рис. 1. Транспортна доступність закладів дошкільної освіти Чернівецької області

Якщо говорити про заклади загальної середньої освіти, то до них з 84 % території Чернівецької області автомобілем можна дістатися протягом 15 хвилин (рис. 2). Однак так само існують певні відмінності на рівні територіальних громад. Найкраща доступність до таких закладів у Чагорській, Чернівецькій, Острицькій та Новодністровській громадах. Досить високі значення даного показника в Кострижівській, Волоківській, Ставчанській, Брусницькій, Кадубовецькій, Герцаївській, Неполоковецькій та Кіцманській громадах. До громад-аутсайдерів віднесемо Красноільську, Путильську, Берегометську, Конятинську, Усть-Путильську та Селятинську, в яких до чверті територій перебувають у зоні з понад 30 хвилинною автомобільною доступністю.

Рис. 2. Транспортна доступність закладів загальної середньої освіти Чернівецької області

Отже, показники транспортної доступності закладів дошкільної та загальної середньої освіти загалом вищі в центральній частині Чернівецької області, де краще розвинена мережа доріг і більша концентрація населення, а також у Новодністровській міській територіальній громаді, яка характеризується невеликими розмірами та компактністю території. Водночас гірша доступність у менш заселених гірських районах.

Список використаних джерел:

1. Геоінформаційне моделювання транспортної доступності територій / А.В. Уль та ін. *Сучасні технології та методи розрахунків у будівництві*. 2019. № 12. С. 213–220. DOI: 10.36910/6775-2410-6208-2019-2(12)-26.
2. Єдиний державний вебпортал відкритих даних. URL: <https://data.gov.ua/>
3. Колосівський Н.І. Освітній комплекс Чернівецької області: динаміка та сучасний стан. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*. 2023. № 845. С. 142–150. DOI: 10.31861/geo.2023.845.142-150.
4. Geoinformation technologies as a basis for research of the optimal location of general secondary education institutions (on the example of Chernivtsi city territorial community) / M.D. Zayachuk et al. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. 2021. Vol. 30, № 2. P. 389–401. DOI: 10.15421/112135.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ БАЗ ГІДРОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Василь ЮЩЕНКО

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
(аспірант) кафедри географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
yushchenko.vasyl@chnu.edu.ua*

Збір та використання гідрологічних даних надзвичайно важливі для ефективного управління водними ресурсами, забезпечення безпеки, планування інфраструктури та дослідження природних процесів. Вони є ключовим елементом для сталого використання та охорони водних ресурсів. Гідрологічні дані є основою для ефективного управління водними ресурсами. Вони допомагають розуміти стан водних об'єктів, прогнозувати повені та засухи, визначати доступність води для різних секторів, таких як сільське господарство, промисловість та питна вода. Гідрологічні дані дозволяють вчасно виявляти зростання рівнів води та передбачати повеневі ситуації. Це допомагає приймати необхідні заходи для захисту населення, майна та інфраструктури від повеней. Гідрологічні дані використовуються для планування та розробки інфраструктури, пов'язаної з водними ресурсами, такої як гідроелектростанції, зрошувальні системи, водопостачання та водовідведення. Вони допомагають визначити потенційні ризики та забезпечити ефективне використання водних ресурсів.

Метою даної роботи є категоризація та опис існуючих баз даних гідрологічної інформації, а також демонстрація сучасних можливостей використання гідрологічних даних.

Метою визначені такі завдання дослідження:

1. Класифікувати бази даних гідрологічної інформації за типом та форматом даних
2. Описати способи доступу до гідрологічних даних
3. Описати способи використання гідрологічних даних
4. Продемонструвати можливості аналізу гідрологічних даних на основі

сучасних програмних комплексів

База даних гідрологічної інформації – це структуроване зберігання та організація даних, пов'язаних з гідрологічними аспектами, такими як рівень води, стік річок, опади, температура води, якість води та інші параметри, що стосуються водних ресурсів.

База даних гідрологічної інформації зазвичай включає в себе спостереження, зроблені на гідрологічних станціях, річкових ділянках або водних об'єктах. Ці дані можуть бути зібрані за допомогою автоматичних датчиків, ручних вимірювань або з інших джерел.

База даних гідрологічної інформації зазвичай містить такі елементи:

1. Гідрологічні станції: інформація про розташування гідрологічних станцій, їх характеристики та обладнання.

2. Спостереження: числові значення гідрологічних параметрів, які були зафіксовані на станціях в певні часові періоди. Це можуть бути дані про рівень води, стік річок, опади, температуру води та інші важливі показники.

3. Метадані: додаткова інформація про спостереження, така як дата і час вимірювання, методологія вимірювання, якість даних тощо.

4. Моделі та прогнози: дані про моделі гідрологічних процесів, які використовуються для прогнозування рівня води, стоку річок або інших гідрологічних характеристик.

5. Інші додаткові дані: це можуть бути географічні дані, картографічні шари, інформація про водозабори, іригаційні системи, гідрологічні зони тощо.

База даних гідрологічної інформації дозволяє збирати, зберігати, оновлювати та аналізувати великий обсяг даних, пов'язаних з водними ресурсами. Вона є важливим інструментом для гідрологічних досліджень, планування водних ресурсів, управління водними системами та прийняття рішень у галузі гідрології.

За основу дослідження було взято дані з відкритих (для некомерційного використання) джерел:

FAO AQUASTAT – база гідрологічних даних, яка підтримується продовольчою та сільськогосподарською організацією при ООН.

AQUASTAT збирає, аналізує та розповсюджує дані та інформацію за країнами щодо водних ресурсів, водокористування та сільськогосподарського управління водними ресурсами, з акцентом на зрошуване землеробство в Африці, Азії, Латинській Америці та Карибському басейні. Його метою є підтримка розвитку сільського господарства та сільської місцевості шляхом сталого використання води та землі шляхом надання найточнішої інформації, представленої у послідовний і стандартний спосіб.

GRDC (Global Runoff Data Centre) є міжнародним центром збору, аналізу і поширення гідрологічних даних про стікання води з річок у всьому світі. Основною метою GRDC є забезпечення доступу до якісних та цінних гідрологічних даних для наукових досліджень, управління водними ресурсами, планування та розробки політики в галузі водних ресурсів. Основні функції GRDC включають:

1. Збір, обробка та зберігання гідрологічних даних зі станцій спостережень по всьому світу.

2. Розробка та підтримка глобальних баз даних гідрологічної інформації.

3. Виконання аналітичних розрахунків та створення глобальних продуктів на основі наявних даних.

4. Забезпечення доступу до гідрологічних даних та продуктів для наукової спільноти, дослідників та зацікавлених сторін.

NWIS (National Water Information System) – це система національної водної інформації, яка належить до американського Управління геологічного дослідження (USGS). NWIS забезпечує централізований доступ до гідрологічних даних Сполучених Штатів Америки. NWIS включає широкий спектр гідрологічних даних, включаючи дані про стікання річок, рівень води, якість води, ґрунтові води, опади та інші параметри. Ці дані збираються з тисяч станцій спостережень, розташованих по всій країні.

HIS-UK (Hydrological Information System for the UK) є системою гідрологічної інформації, розробленою для об'єднання та зберігання гідрологічних даних Великобританії. Його метою є забезпечення централізованого доступу до гідрологічних даних з різних джерел для

наукових досліджень, управління водними ресурсами та рішень водного господарства. HIS-UK об'єднує дані з різних організацій, таких як Environment Agency, Scottish Environment Protection Agency, Natural Resources Wales, і різних джерел, включаючи річки, озера, ґрунтові води та інші гідрологічні параметри. Система забезпечує стандартизацію та інтеграцію цих даних для полегшення доступу та аналізу.

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ МЕРЕЖІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Сергій КУДРІНСЬКИЙ

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
kudrinskyi.serhii@chnu.edu.ua*

Головною метою територіального планування є правильно підібране розташування потужностей виробництва, розміщення населених пунктів у територіальній громаді з майбутньою перспективою планування на даних територіях. Завдяки правильному використанню територіального простору та добре сплановані об'єднання окремих видів транспорту таких як: залізничний, автомобільний, міський, повітряний, трубопровідний, також створення їхніх зв'язків різними видами транспорту- це можуть бути вокзали, станції, зупинки, аеропорти і тд. Усе вище перелічене створює формування єдиної транспортної системи від котрої можуть залежати різні чинники, наприклад витрата нашого часу при перевезенні різного вантажу або людей. Транспорт на фоні інших інфраструктурних галузей забезпечує одні з простих умов життєдіяльності людини.

Транспорт є головним інструментом завдяки якому можна досягнути таких цілей як: економічні, соціальні та ін. Вимогами для розвитку транспортної системи є передбачувано у Конституції України: «Принцип пересування громадян». Чернівецька територіальна громада намагається зробити стратегічні кроки у розвитку своєї транспортної системи, щоб забезпечити ефективний та

стабільний рух людей та товарів. З огляду на це, проведено аналіз сучасного стану транспортної інфраструктури та визначено ключові проблеми та можливості для подальшого розвитку. Аналіз сучасного стану транспортної інфраструктури- Перший крок у розвитку будь-якої транспортної системи – це ретельний аналіз існуючого стану. У Чернівецькій територіальній громаді було проведено комплексний огляд дорожньої мережі, громадського транспорту та залізничної і авіаційної інфраструктури. Результати показали, що багато доріг потребують ремонту та модернізації, а громадський транспорт не завжди забезпечує достатню доступність та зручність для мешканців. Основні проблеми та можливості- З урахуванням результатів аналізу були визначені основні проблеми та можливості для подальшого розвитку. Серед них варто відзначити транспортні затори та перевантаження доріг у місті, недостатню доступність громадського транспорту у віддалених районах, а також проблеми екології та безпеки.

Проте, разом із цим, існують значні можливості для вдосконалення системи. Модернізація маршрутної мережі, впровадження нових технологій та систем управління громадським транспортом, а також розвиток велосипедних та пішохідних зон – це лише деякі з можливих шляхів подальшого розвитку. Стратегічні напрямки розвитку- На основі аналізу стану та виявлених проблем були сформульовані стратегічні напрямки розвитку транспортної мережі. Серед них – аналіз динаміки населення та розвитку промисловості для визначення потреб у транспортних засобах, розвиток транспортних вузлів та інфраструктури для підтримки розвитку промислових зон та бізнес-парків, а також поліпшення якості життя через зменшення часу витраченого на дорогу та зниження рівня забруднення повітря. Управління ресурсами та фінансування проектів розвитку транспортної інфраструктури, управління ресурсами та ефективне фінансування є ключовими аспектами в розвитку транспортної інфраструктури. Для цього необхідно визначити джерела фінансування, такі як державні бюджети, інвестиції приватного сектору, міжнародні кредити тощо, а також розробити механізми ефективного використання цих ресурсів. Впровадження сучасних технологій та інформаційних систем.

Сучасні технології, такі як інтернет речей, штучний інтелект, аналітика даних тощо, можуть відігравати ключову роль у вдосконаленні транспортної системи. Впровадження інформаційних систем для моніторингу та управління транспортними потоками, розробка мобільних додатків для пасажирів та водіїв, а також

застосування сучасних технологій у транспортних засобах можуть значно підвищити ефективність системи. Також вводяться картки безконтактних платежів у міському транспорті, є GPS-трекери на міському транспорті і завдяки різним додаткам ми маємо змогу слідкувати за ним. Забезпечення безпеки та захисту навколишнього середовища є одними з найважливіших завдань у розвитку транспортної системи. Впровадження заходів з підвищення безпеки дорожнього руху, використання екологічних технологій та зменшення викидів забруднюючих речовин можуть сприяти створенню більш безпечного та екологічно чистого середовища для мешканців. Важливим аспектом розвитку транспортної інфраструктури є залучення громадськості до процесу планування та прийняття рішень. Організація громадських обговорень, опитування та зворотний зв'язок допоможуть врахувати потреби та думки мешканців. Моніторинг та оцінка ефективності впроваджених заходів. Після впровадження рішень щодо розвитку транспортної інфраструктури важливо здійснювати постійний моніторинг та оцінку їх ефективності. Це дозволить вчасно виявляти проблеми та удосконалювати стратегії розвитку, а також допоможе визначити напрямки подальшого розвитку транспортної системи. На закінчення можна сказати, що Чернівецька територіальна громада стоїть перед важливими завданнями у розвитку своєї транспортної системи. Попри існуючі проблеми, існують значні можливості для покращення, які можуть сприяти забезпеченню ефективного та стабільного руху людей та товарів у межах громади. Планування та реалізація стратегічних заходів у розвитку транспортної інфраструктури стануть важливим кроком у цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. М. Заячук, О. Заячук, А. Заячук. Просторовий ресурс території м. Чернівці: хронологічний та хорологічний аналіз // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Географія. Випуск 1/2(78/79). – С. 26-32.
2. Панасенко Н.Л., Іваник В.Б. Комплексна оцінка транспортної системи та її підсистем в Україні. Економічний простір. 2014. № 84. С. 89–97. Джерело: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
3. Петрук С.Л., 2011. Малі міські поселення України: аналіз сучасне соціально-економічне становище та проблеми розвитку [Мале містопоселення Україна: аналіз сучасного соціально-економічного стану і проблеми розвитку]. Український географічний журнал, №4: 50-54. Джерело: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/59562>

КОМПЛЕКСНИЙ ГЕОПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ПАРКУ «ЖОВТНЕВИЙ»

Андрій КІЛАРУ

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
kilaru.andrii@chnu.edu.ua*

Актуальність дослідження обумовлене важливістю дослідження Жовтневого парку, як складової міського середовища, що відіграє ключову роль у забезпеченні відпочинку та рекреації мешканців та в удосконаленні якості життя в цілому.

Парк "Жовтневий", як один з відомих парків у місті Чернівці, був і є невід'ємною складовою міської рекреаційної інфраструктури протягом багатьох років. Його комплексне дослідження дозволить проартикулювати ті проблеми та явища, які присутні у ньому. Виявити їх негативний, або позитивний вплив на рекреаційний простір. У рамках дослідження буде сформовано ряд пропозицій, які будуть співставленні із затвердженим проектом реконструкції.

Було проведено ретроспективний аналіз у рамках якого було виявлено, що територія дослідження завжди була заліснена. Починаючи із початку ХХ століття довкола сучасної території парку активно велась сільсько-господарська діяльність.

Було проведено аналіз рельєфу парку у рамках якого було зроблено ряд карт та висновків на їх основі:

Виконано **цифрову карту висот** на якій чудово помітно, що парк розташований у долині малої річки дугоподібної форми та має як підвищені так і понижені ділянки.

Проаналізовано крутизну схилу за допомогою інструментів аналізу рельєфу інтегрованих у QGIS. Було отримано карту на якій помітно, що парк на деяких своїх ділянках має доволі круті схили. Очевидно, що цей факт значно впливає на доступність певних частин парку для людей з інвалідністю, батьків із візочками та людей похилого віку.

Було проаналізовано експозицію схилу, що також була розрахована автоматизовано за допомогою вищезазначених інструментів. Карта, відображає експозицію схилів на 4 сторони горизонту, проте не для того, аби більш детально розглянути

структуру експозицію схилів парку жовтневий було за допомогою все того QGIS сформовано гістограму на якій можна детально вивчити цю саму структуру. Як показали дослідження у парку переважають схили із південною та західною експозицією. Не часто зустрічаються півнізна та західна проте всеодно ці схили присутні.

Для аналізу переважаючих форм рельєфу було використано алгоритм аналізу геморфонів. Його механізм роботи простий. Цифрова карта висот, що використовується для подібних досліджень, складається із пікселів. Алгоритм аналізує показники висоти пікселів навкоги цільового пікселя та надає йому значення тим самим виділяючи геоморфологічні форми.

Помітно, що на території парку виділили наступні форми: рівнина (срібний), вершина (червоний), гребінь (багряний), плече (оранжевий), виступ (золотий), схил (жовтий), яма (салатовий), підніжжя (бірюзовий), долина (синій), западина (темно-синій).

Також помітні значні пониження рельєфу.

Щодо них то за допомогою алгоритмів SAGA GIS було отриману карту стоку води та місця її концентрації.

Наявність концентрації місць концентрації вологи негативно впливає на пересування відвідувачів по парку, а особливо тоді коли у цих районах переважна частина стежок має ґрунтове покриття, що буде показано далі.

Щодо гідрографічної мережі, то на території парку проіткає що найменше 3 постійних водотоки, присутні джерела питної води. Значна ділянка парку у наслідок рівня води 3 озера заболочена, що знову ж негативно впливає на пересування відвідувачів та використання земель парку.

Прослідковується негативна тенденція до забруднення водойм потраплянням нечистотами, що потрапляють у басейн по зливоводрінажній каналізації зарахунок якої водойми і живляться

За участі волонтерів було проведено експедиційне дослідження, що було спрямоване на збір гепросторової інформації щодо інфраструктури парку.

Було здійснено фіксацію типів покриття стежок. На слайді можна бачити у вигляді гістограми структуру типів покриття стежок у парку «Жовтневий».

Занесено до геоінфраційної системи усі значущі інфраструктурні об'єкти такі як місця для сидіння, освітлення,

смітники, тощо. На основі цієї інформації було виділені інфраструктурні зони та сформовано ряд карт.

Було проаналізовано популярність шлязів спортсменами за допомогою карт додатку для спорту «Strava» де відображена частота використання стежок для бігового та вело спорту. Під час експедиційного дослідження було виявлено місце де відвідувачі парку не санкціоновано переходять дорогу. Це місце підтвердилось за допомогою карт.

Опираючись на методичні вказівки та на карту інфраструктури було укладене зонування де помітно переважання зон для тихого відпочинку й прогулянок над іншими.

За допомогою отриманої інформації про розташування ліхтарів вуличного освітлення було укладено карту розподілу освітленості де добре помітна диспропорція розташування ліхтарів. Також у ході експедиційного дослідження було виділено депресивні зони, які характеризуються тим, що є магнітом для маргінальних верств населення та негативно впливають на відчуття безпеки та комфорту у парку.

У рамках дослідження сприйняття парку відвідувачами та мешканцями прилеглих мікрорайонів було проведене анкетування та отримано результати дослідження, що показали місця найбільшої популярності серед респондентів, відчуття безпеки, тощо. Також на основі цих даних було проаналізовано відчуття безпеки у розрізі статі. Результати досліджень ви могли бачити на екрані.

Для комплексного аналізу усіх отриманих результатів, отримані висновки з досліджень окремих аспектів парку було використано для проведення SWOT-аналізу.

Його результатом стали сформовані наступні рекомендації:

1) Рекомендується модернізувати рекреаційну інфраструктуру парку, створюючи нові атракції, розширюючи мережу стежок, облаштовуючи місця для пікніків та заходів. Також важливо впроваджувати регулярні культурно-масові заходи.

2) Для збереження водного фонду парку необхідно вжити заходів з екологічної безпеки стоків, встановивши фільтри та запобігачи забрудненню водойм. Також водоймам необхідна очистка.

3) Для підвищення безпеки в парку слід розширити мережу освітлення, відновити комунікації та ліквідувати депресивні зони. Також важливо провести кампанію з очищення територій від чагарників та здійснювати посилення моніторингу правоохоронних органів.

Щодо аналізу затвердженого проекту реконструкції парку. Пропонується розширити водні об'єкти у парку, додавши ще один став у систему каскадів озер. Однак це може призвести до збільшення зволоженої ділянки суші та просочення води в землю, аналогічно до того, що сталося на третьому озері. Щодо якості води, необхідно вжити заходів для стабілізації її якості перед використанням у парку. Пропонується створення системи пішохідних мостів у заболоченій місцевості замість осушення ґрунту, що забезпечить доступність території та позитивно підкреслить середовище парку. Також запропоновано створення комерційної зони та скверу на набережній третього озера для покращення інфраструктури парку.

ПЕРСПЕКТИВИ, ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ТЕРИТОРІЇ НПП “ХОТИНСЬКИЙ” ВИКОРИСТОВУЮЧИ ГІС

Антон МЕЛЬНИК

кандидат географічних наук,

*доцент кафедри геодезії, картографії та управління
територіями,*

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
a.melnik@chnu.edu.ua*

Оксана ФІЛІПЧУК

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ОПП “Геодезія та землеустрій”,

кафедра геодезії, картографії та управління територіями,

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
filipchuk.oksana@chnu.edu.ua*

Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» передбачено запровадження системи природоохоронних заходів збереження ландшафтного різноманіття та розширення площі природно-заповідного фонду до 15 відсотків від загальної площі країни.

Чернівецька область, зокрема Буковинське Подністер'я, стала однією з найбільш густозаселених та сильно антропогенно-змінених територій в Україні. Це призвело до суттєвої

трансформації ландшафтів і біоти, що зробило їх вкрай вразливими. Великий вплив людської діяльності на геоекосистеми регіону продовжує спричиняти поступове зменшення біорізноманіття. При цьому, умовно природні області становлять лише близько 10% від загальної території. У таких умовах надзвичайно важливо зберегти всі існуючі цінні природні об'єкти і включити їх до складу природно-заповідного фонду.

Метою дослідження було створення картографічного забезпечення для НПП «Хотинський» з використанням ГІС-технологій, а саме QGIS, відповідно до наказу № 306 від 21.08.2018 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення проектів створення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» (Розділ VIII. Картографічні матеріали до створення об'єкта або території ПЗФ) та підготовка його до безпосереднього використання у цілях збільшення об'єкта ПЗФ.

Для досягнення поставленої мети були виконані наступні завдання:

- 1) ознайомлення із нормативною базою, яка регулює створення та/або розширення об'єктів ПЗФ;
- 2) проаналізовано просторове положення поворотних точок меж НПП «Хотинський», що отримані з різних джерел;
- 3) підготовлено картографічні матеріали, щодо розширення території НПП «Хотинський».

Головним завданням збільшення площі національного природного парку «Хотинський» є приведення його території і структури до вимог Міжнародної Спілки Охорони Природи (IUCN, МСОП), що висуваються власне до національних парків, а саме: збільшення площі до оптимальної та змоніторингу території.

Відповідно до наказу № 306 від 21.08.2018 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення проектів створення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» (Розділ VIII. Картографічні матеріали до створення об'єкта або території ПЗФ): подається список картографічних матеріалів, які доцільно включати до проекту та вказується формат їх подання, а саме: векторний та паперовий формат з використанням геоінформаційних систем та нанесенням на топографічну основу або ортофотоплан, публічну кадастрову карту чи на матеріали космічної зйомки.

Також варто зазначити, що для території досліджень проектною організацією було відведено межі земельних ділянок. Це дало змогу ще раз проаналізувати варіанти поворотних точок меж НПП отримані з різних джерел. Встановлено, що дані, які наявні на сайті Міндовкілля та інтерактивному в'ювері об'єктів, що входять до Смарагдової мережі, не зовсім коректні. Виходячи з цього, було частково оновлено картографічне забезпечення для території НПП «Хотинський» відповідно до нових геоданих використовуючи ГІС-технології. Підготовлено такі матеріали:

- картосхеми із відображенням меж НПП в розрізі адміністративно-територіального устрою, наявності віддешифрованих населених пунктів та транспортного сполучення;
- картосхеми територій окремих користувачів та власників земельних ділянок;
- картосхеми земельних ділянок, що планують вилучатися та передаватись НПП у постійне користування або входитимуть до його складу без вилучення із зазначенням в експлікаціях площ ділянок;
- картосхеми функціонального зонування існуючих ділянок та попереднього функціонального зонування нових ділянок НПП «Хотинський» в розрізі лісових кварталів ДП "Ліси України";
- картосхема приєднаних територій до НПП;
- картосхема лісництв та кварталів;
- карти туристичних маршрутів, екологічних стежок та рекреаційної інфраструктури;
- інтерактивна карта зі всіма тематичними шарами НПП.

На завершальному етапі дослідження розроблено веб-додаток туристичних маршрутів, екологічних стежок та рекреаційної інфраструктури у ArcGIS Online для території дослідження (Еколого-пізнавальні стежки НПП "Хотинський").

Виявлено та візуалізовано 6 екологічно-пізнавальних стежок: «Бессарабська», «Пагорбами Замчища», «Поливанів Яр», «Шишкові горби», «Подорож схилами древнього Тірасу», «Мандри до фортець над Дністром».

У разі реалізації програми розширення території об'єкта ПЗФ – площа НПП «Хотинський» досягне 11811,38 га, з них 6149,38 га з вилученням і 5662 га без вилучення у землекористувачів.

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДИСПРОПОРЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВИЖНИЦЬКОГО РАЙОНУ

Дмитро БІЛОКУЧМА

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
bilokuchma.dmytro@chnu.edu.ua*

Сучасний стан розвитку територіальних громад Вишницького району характеризується значними диспропорціями у соціально- економічному та географічному аспектах. Ці диспропорції насамперед негативно впливають на рівень життя населення, доходи населення, а також гальмують розвиток окремих громад та району і в цілому.

Дослідження міжрегіональної диспропорційності в сучасній Україні є предметом уваги для вчених різних галузей науки. В масштабах громад склалися сукупності природних, економічних, соціально – побутових, національно – культурних зв'язків та інституціонально – економічних утворень, необхідних для життєзабезпечення населення. Різноманітність умов розвитку ОТГ призвела до існування громад різного рангу і різних рівнів розвитку. Аналіз співвідношення параметрів економіко-соціального розвитку різних ОТГ дає відповіді на багато нагальних питань, головними з яких є стан цілісності національного соціально – економічного простору, динаміка і тенденції інтеграційних і дезінтеграційних процесів, що відбуваються в межах означеної цілісності. Еволюція основних параметрів розвитку регіонів, а також зміст економічних відносин між ними в умовах трансформації економіки демонструють наростання дезінтеграційних процесів, виявом яких служить розвиток міжрегіональної диспропорційності. При всій великій кількості і різноманітності публікацій, присвячених цій проблематиці, питання регіональної диспропорційності, як правило, бувають обмежені характеристикою кількісних параметрів у поєднанні з аналізом політичної кон'юнктури, що складається, оцінкою соціальних проявів економічних процесів, що відбуваються на регіональному рівні. Разом з тим дослідження сутнісних соціально-економічних процесів, які лежать в основі розвитку

міжрегіональної диспропорційності в науковій літературі представлені лише епізодично.

Тим часом саме цей аспект проблеми, на нашу думку, є ключовим у з'ясуванні причин і характеру, глибини і перспектив розвитку міжрегіональної диспропорційності. Формування єдиного економічного простору на території країни має за мету подолання відмінностей в соціально-економічному розвитку регіонів. Регіональні нерівності обумовлюють виникнення і наростання суперечностей, як між регіонами, так і між центром і регіонами, що призводять до дезінтеграції, до конфедеративних процесів і, навіть, до сепаратистських настроїв. Є багато причин, що породжують диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів і вони дуже різноманітні. При цьому характер причин визначає заходи регіональної політики, направлені на подолання міжрегіональних диспропорцій. Слід зазначити, що причини можуть бути об'єктивними, тобто такими, що виражають природні відмінності: природньо-кліматичні умови; склад та масштаби природних ресурсів; місцерозташування (центр, периферія тощо) відтворювальної структури; переваги і недоліки, пов'язані з перетином міжгалузевих зв'язків; рівень і склад народонаселення; динаміка соціально-економічних і політичних процесів на макрорівні; стан виробничої і соціальної інфраструктури; рівень урбанізації тощо. Проте разом з природним, існує комплекс причин, які виникають внаслідок неадекватних політичних і економічних рішень, які можуть йти у розріз із соціальними цілями суспільства.

Прикладами суб'єктивних обставин, що породжують міжрегіональні диспропорції, можуть служити: 1) державна політика, яка або створює переваги, або вдається до дискримінаційних заходів щодо окремих регіонів; 2) розрив (часовий, просторовий) в проведенні економічних реформ на регіональному рівні; 3) нерегульованість правових основ, а також неефективність самого механізму реалізації чинного законодавства; 4) необґрунтовані преференції і пільги, що надаються центром окремим регіонам для соціальної підтримки. В результаті цих та інших подібних явищ й виникає диспаритет в рівні доходів «бідних» і «багатих» верств населення у внутрішньо-регіональному розрізах; 5) нерівномірність в розповсюдженні і поглибленні економічної кризи в різних громадах, зрештою – поглиблення протиріч і

утворення в регіонах локальних ринків, які характеризуються істотними відмінностями.

Диспропорція – це порушення пропорцій в економіці територіальних громад загалом або в її окремих секторах. Має відтворювальний характер, коли стосується усього суспільного відтворення або його фаз та економічних підрозділів. Диспропорція знижує економічну та соціальну ефективність національної економіки, рівень добробуту населення, породжує соціальне і політичне сперечання [1].

Диспропорція ОТГ може виникати з різних причин і приймати різні форми. Ось деякі види та причини диспропорцій:

1) Економічний фактор: а саме нерівний розвиток різних регіонів може призводити до економічних диспропорцій. Деякі громади можуть мати більше можливостей до економічного зростання через своє розташування, доступ до ресурсів або інфраструктури, в той час, як інші громади можуть мати обмежений доступ до цих ресурсів.

2) Соціальний фактор: а саме нерівномірний розвиток соціальної інфраструктури (освіта, охорона здоров'я, культурні заходи тощо) може призводити до диспропорцій у якості життя та соціальних можливостях між громадами.

3) Політичний фактор: а саме політичні рішення, такі як адміністративно-територіальна реформа, можуть призводити до диспропорцій у розподілі ресурсів та владних можливостей між різними громадами. Наприклад, концентрація ресурсів у великих містах на шкоду меншим містам та сільським районам.

4) Географічні умови: Географічні фактори, такі як віддаленість від центрів розвитку, гірський рельєф, погодні умови тощо, можуть ускладнювати доступ до ресурсів та послуг для деяких громад, порівняно з іншими.

5) Історичні та культурні особливості: в цій особливості представлені історичні фактори, такі як колишній розподіл ресурсів або колоніальна спадщина, можуть мати довготривалий вплив на розвиток та диспропорції між громадами.

6) Глобальні та регіональні тенденції: ці економічні, соціальні та політичні тенденції можуть також впливати на диспропорції між територіальними громадами через ефект "заягання" чи концентрацію ресурсів у певних регіонах.

Тому для розв'язання диспропорцій територіальних громад важливо враховувати ці фактори при формулюванні та реалізації стратегій регіонального розвитку. Адекватне планування та розподіл ресурсів може допомогти зменшити різницю між громадами та сприяти більш стійкому розвитку регіону, а також забезпечувати справедливий та рівний доступ до ресурсів та послуг для всіх громад [2].

Перехідні процеси в Україні мають неконтрольований характер, що проявляється у відсутності системних заходів державної регіональної політики щодо зменшення регіональних диспропорцій, і як наслідок невизначеності шляхів і засобів регіонального розвитку, завуальованості соціально-економічної сутності перетворень. Тому цілком очевидно, що серед головних проблем, що потребують вирішення щодо подолання диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів можна назвати наступні: відсутній досвід в здійсненні ефективної регіональної політики як на державному, так і на місцевому рівні; слабке залучення органів місцевої влади до подолання чинних диспропорцій; проблема розподілу повноважень між різними гілками влади; відсутня належна законодавча база для здійснення регіональної політики тощо. Таким чином, для ефективного соціально-економічного розвитку регіонів та подолання існуючих територіальних диспропорцій необхідними та насамперед важливими є: регулювання з боку держави, легітимність органів влади, ініціатива і виконання регіонального плану, врахування всіх видів і методів державної підтримки конкретного регіону, відповідальність і контроль місцевого самоврядування, звертати увагу на програмно-цільові методи вирішення проблем в умовах трансформаційних суспільних відносин [3].

Як переконує світова практика та вітчизняний досвід впровадження реформи бюджетної децентралізації, попри очевидні її переваги, масштабність позитивних змін не виключає виникнення ризиків децентралізації. Якщо виходити з класичного розуміння ризику – поєднання ймовірності та наслідків настання несприятливих подій, то децентралізація (як джерело/умова виникнення ризику) обумовлює й низку негативних наслідків (які мають ймовірнісний характер) для формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад, а відтак і їх розвитку загалом.

1) Вагомим ризиком бюджетної децентралізації є домінування локальних інтересів над загальнодержавними.

2) Іншим ризиком бюджетної децентралізації є мінімізація ефективності контролю центральної влади за бюджетним процесом на місцевому рівні.

3) Ефект «м'яких бюджетних обмежень» та надмірна орієнтація на поточне споживання – наступний ризик бюджетної децентралізації.

4) Ігнорування критеріїв формування спроможних громад та політизація процесу об'єднання громад обласними радами – наступний ризик бюджетної децентралізації.

5) Соціальні ризики – наступний ризик бюджетної децентралізації.

6) Коруption в органах місцевого самоврядування – наступний ризик бюджетної децентралізації.

7) Кадровий або управлінський – наступний ризик бюджетної децентралізації.

8) Некомпетентність у визначенні стратегічних векторів розвитку та зміцненні спроможності (самодостатності) новостворених громад – також ризик бюджетної децентралізації.

10) Поглиблення фінансово-економічної диференціації у рівнях розвитку територій – наступний ризик бюджетної децентралізації.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що в процесі формування фінансово спроможних територіальних громад можуть виникати ризики (обумовлені децентралізацією) різного характеру, які переважно взаємопов'язані, а тому є сенс розглядати їх в комплексі, щоб, якщо це можливо, передбачити їх наслідки та вжити заходи щодо їх нівелювання чи мінімізації [4].

Вижницький район розташований у західній частині Чернівецької області, межує з Івано-Франківською областю.

Площа району становить 1896,0 км² (23,3% від площі області). Населення становить 90 651 осіб (2023). До складу району входять 9 територіальних громад: 2 міські, 2 селищні та 5 сільських.

Якщо проводити аналіз населення громад станом на 2023 рік, загальна чисельність Вижницького району становить 90 651 особа. Щільність населення району становить 54,5 особи/км². Найвища щільність населення спостерігається у Вижницькій ОТГ (91,6 осіб/км²), найнижча – у Селятинській ОТГ (47,18 осіб/км²). Вікова

структура: 52,7% населення працездатного віку (від 18 до 60 років); 25,7% населення – діти до 18 років; 21,6% населення – люди похилого віку (старше 60 років). Статевая структура: 49,2% населення – чоловіки; 50,8% населення – жінки. Місце проживання: 25,4% населення проживає в містах; 74,6% населення проживає в сільській місцевості. Національний склад: 99,3% населення – українці; 0,7% населення – інші національності [5].

Подолати диспропорції територіальних громад Вижницького району можна за допомогою стратегій розвитку громад, які повинні включати та враховувати потреби і перспективи громад, її ресурси, потенціал та особливості:

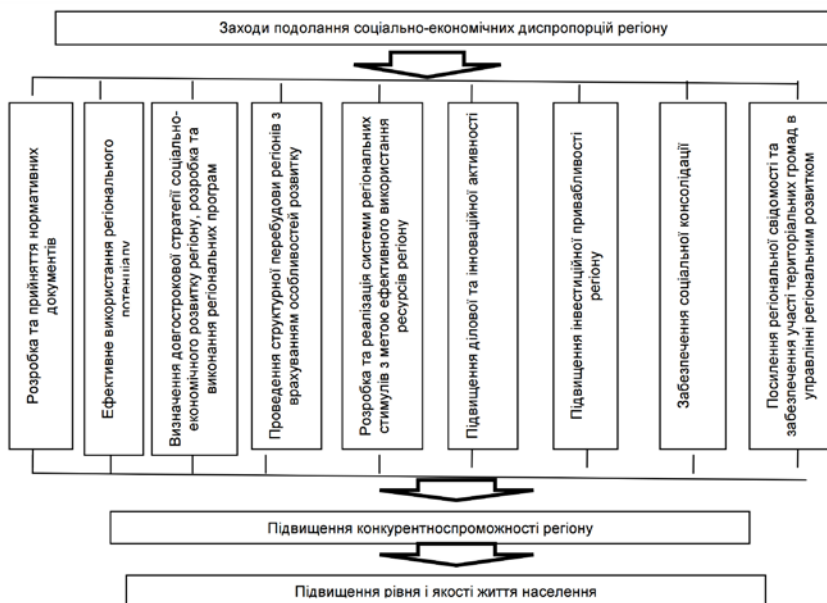
1.Розвиток інфраструктури: Важливим етапом є розвиток основної інфраструктури, такої як дороги, енергетичні системи, водопостачання, каналізація тощо, тому покращення інфраструктури допоможе створити сприятливі умови для економічного зростання та покращення якості життя мешканців громад.

2.Розвиток економіки: Важливим напрямком є розвиток місцевої економіки. Потрібно залучати нові інвестиції, підтримувати і розвивати малий і середній бізнес, сприяти створенню нових робочих місць. Розробка туристичного потенціалу, розвиток сільського господарства та інших галузей можуть бути корисними для економічного розвитку всіх громад Вижницького району.

3.Соціальний розвиток: Важливо вдосконалити систему освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Забезпечення доступу до якісної освіти, медичних послуг та соціальних програм може позитивно вплинути на якість життя мешканців громад.

4.Сталість та екологія: Забезпечення сталого розвитку є важливим аспектом стратегії. Слід звернути увагу на енергоефективність, використання відновлюваних джерел енергії, впровадження екологічно чистих технологій та збереження природних ресурсів.

5.Розвиток громадського сектору: Залучення громадськості до процесу прийняття рішень та впровадження стратегії є важливим кроком. Формування партнерських відносин з місцевими організаціями та жителями допоможе залучити різноманітні думки, ідеї та ресурси для розвитку громад [6].

Таким чином, здійснення заходів зменшення регіональних диспропорцій – це насамперед створення умов для підвищення рівня та якості життя населення у всіх сферах його життєдіяльності, створення різних умов для використання економічно сильними регіонами власних можливостей розвитку, ефективна підтримка слаборозвинених і депресивних територій [7].

Отже, диспропорції територіальних громад Вижницького району є серйозною проблемою, яка потребує комплексного та системного вирішення. Успішне подолання диспропорцій потребує співпраці державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та бізнесу.

Тому реалізація запропонованих рекомендацій та заходів дозволить стимулювати розвиток регіону, покращити добробут його мешканців та забезпечити його стале майбутнє.

Список використаних джерел:

1. <https://esu.com.ua/article-24376>
2. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7814797>
3. Національна стратегія розвитку «Україна – 2015». – Київ, 2008. – С. 72.
4. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З.

Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

5. https://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/33_72_3/3.pdf

6. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.

7. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 берез. 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>

«ОСНОВИ ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ» ОЛЕКСАНДРА ЗУПАНА – ВИЗНАЧНИЙ ВНЕСОК У РОЗВИТОК ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Вікторія БІЛОУС

*здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра економічної географії та екологічного менеджменту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
geobilous@gmail.com*

Повернення вчених до розгляду історичного розвитку науки є закономірним проявом двох основних тенденцій, що певною мірою можуть бути простежені на кожному етапі її еволюції: це, по-перше, прагнення знайти у минулому витoki провідних ідей сучасності й, по-друге, необхідність перегляду та переоцінки у світлі даних сучасної науки тих концепцій і теорій, що раніше відкидалися як помилкові [13].

Останнім часом в Україні та і в світі загалом значно посилилася увага до розвитку географічної освіти, її змісту, значення у формуванні світогляду, формуванню загальної культури людей [12]. Важливим аспектом являється висвітлення внеску різних вчених у розвиток географічних знань. Значне місце в становленні географічної науки займає Олександр Зупан.

Професор Олександр Георг Зупан (1847-1920) належить до когорти визначних географів другої половини ХІХ початку ХХ століть. Визначний науковець, професор європейського рівня, географ-енциклопедист, насамперед відомий серед науковців

західно-європейських країн. Серед українських науковців його велика географічна спадщина є маловідомою.

Його значний внесок у розвиток географічної науки та освіти здійснений, насамперед, у галузі кліматології, океанографії, політичної та шкільної географії. Він був один з перших вчених, який розробив класифікацію клімату, та виділив 35 кліматичних провінцій; використовував річну амплітуду температур для виявлення регіональних відмінностей кліматичного режиму [11].

Олександр Зупан один з перших навів всебічну і найбільш повну на той час характеристику загальної будови суші і моря, повітряної оболонки та рослинного і тваринного світу планети, що є значним внеском у розвиток географічних знань. Вченим було встановлено і проаналізовано низку закономірностей в їх розвитку і географічному поширенні на земній поверхні [10].

У наукового доробку Олександра Зупана одним з ключових напрацювань можна вважати підручник «Основи фізичної географії», що став загально визнаним на теренах всієї тодішньої Австро-Угорської імперії. Загалом було декілька перевидань даного підручника:

1. Grundzüge der physischen Erdkunde, Leipzig, 1884 [3]
2. Grundzüge der physischen Erdkunde. Leipzig, 1896 [4]
3. Grundzüge der physischen Erdkunde, Leipzig, 1903 [6]
4. Grundzüge der physischen Erdkunde, Leipzig, 1908 [5]
5. Grundzüge der physischen Erdkunde, Berlin und Leipzig, 1911 [1]
6. Grundzüge der physischen Erdkunde, Berlin und Leipzig, 1927 [2]

Власне сам підручник складається зі вступу та 6 розділів. У ньому містяться рисунки, схеми, картосхеми, карти та інші графічний матеріал.

Вступ. У вступі підручника коротко розглянуто нарис розвитку та стану фізичної географії та землезнавства.

Перший розділ «Земна куля та основні риси будови її поверхні». В даному розділі розкриваються питання форми, розмірів Землі та історії її розвитку. Важлива роль відведена джерелам енергії, яких Олександр Зупан виділяє 4. Також описано основні характеристики будови земної поверхні.

Другий розділ «Повітряна оболонка». Розкрито питання складу повітря, та зміни його властивостей з висотою. Зміни

температури з висотою, а також горизонтальні закономірності розподілу температур. Велика увага приділяється вітрам, особливо місцевим. Охарактеризовано принципи утворення опадів, а також розподіл опадів за видами, та порами року. Окремим підпунктом розкривається поняття «клімат».

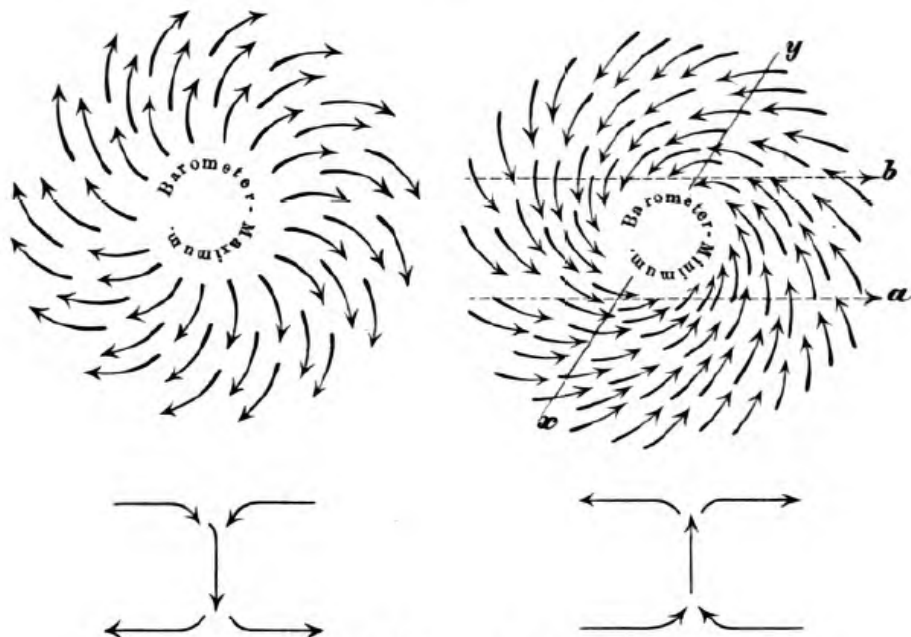

Fig. 13a. Anticyklonen und Cyclonen auf der nördlichen Halbkugel.

Рис. 1. Антициклон і циклон північної півкулі. Один з рисунків розділу «Повітряна оболонка» у підручнику «Основи фізичної географії»

У третьому розділі «Море», розкрито морфологію морів, склад та властивості води, а також вертикальний та горизонтальний рух води.

Fig. 34. „Cotidal lines“ nach Whewell.

Рис. 2. «Котидальні лінії» за Вільямом Уевелем. Один з рисунків розділу «Моря» у підручнику «Основи фізичної географії»

Четвертий розділ «Динаміка суходолу». Розглядається екзогенні (вивітрювання (еолові процеси), денудація, абразія, ерозія, діяльність льодовиків, підземних вод) та ендегенні (тектонічні рухи земної кори, магматизм, метаморфізм) процеси.

П'ятий розділ «Морфологія суші». В даному розділі найбільша увага приділена формам рельєфу, особливо характеристиці гір. Також розглядаються річки, озера та берегова лінія.

Шостий розділ «Рослинний покрив та географія поширення тварин». Розглядають закономірності поширення рослинного та тваринного світу. Варто відзначити, що в даному розділі Олександр Зупан розглядає також і корисні копалини.

У 4 виданні [5] до підручника додається фізичний атлас з 20-ти кольорових карт, що ілюструють кліматотвірні чинники, поширення рослин і тварин, землетрусів вулканів, льодовиків, рухи літосферних плит. Загалом у порівнянні з попередніми підручниками, у 4 виданні багато нової інформації було додано до розділу про біогеографію, яка набуває все більшого значення в географії [8].

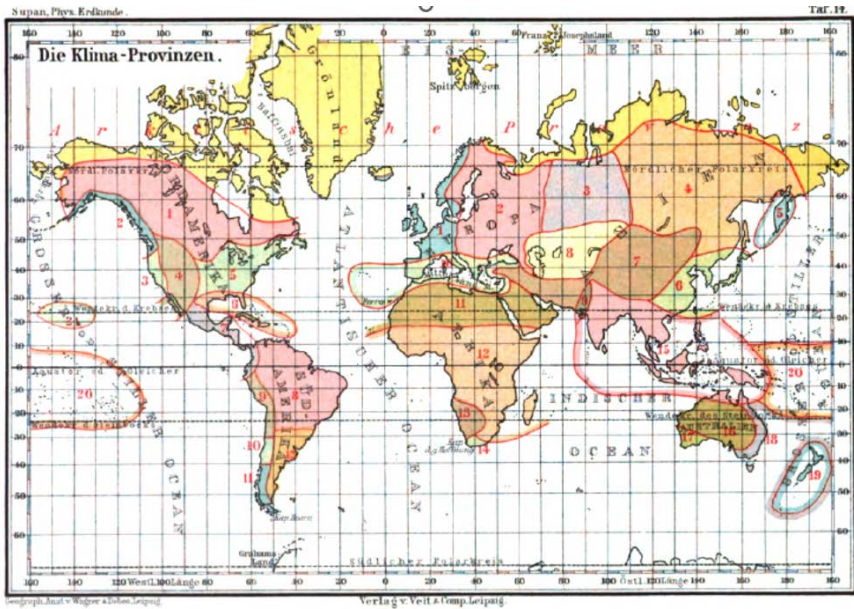

Рис.3. «Кліматичні провінції». Одна з мап атласу у підручнику "Основи фізичної географії"

У даному підручнику розкривається об'єктно-предметна сутність фізичної географії. Розглянуто основні чинники формування природи світу: геолого-тектонічну будову та рельєф, кліматичні умови, внутрішні води, зональні ландшафти.

Даний підручник є комплексною та завершеною роботою, підготовлений на дуже високому теоретичному, методичному і прикладному рівні і є істотним внеском у теорію фізичної географії.

Список використаних джерел:

1. Supan A. Grundzüge der physischen Erdkunde. Berlin und Leipzig, Veit & Comp., 1911, 969 p.
2. Supan A. Grundzüge der physischen Erdkunde. Berlin und Leipzig, W. de Gruyter & Company, 1927, 1315 p.
3. Supan A. Grundzüge der physischen Erdkunde. Leipzig, Veit & Comp., 1884, 492 p.
4. Supan A. Grundzüge der physischen Erdkunde. Leipzig, Veit & Comp., 1896, 706 p.
5. Supan A. Grundzüge der physischen Erdkunde. Leipzig, Veit & Comp., 1908, 945 p.
6. Supan A. Grundzüge der physischen Erdkunde. Leipzig, Veit & Comp., 1903, 852 p.

7. Supan, Alexander Georg – Österreichisches Biographisches Lexikon [Електронний ресурс] / Ch. Kopcke // Institut für Neuzeit – und Zeitgeschichtsforschung. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_S_43/Supan_Alexander-Georg_1847_1920.xml.

8. J. W. G. Supan's Physical Geography [Review of Grundzüge der Physischen Erdkunde, by A. Supan]. The Geographical Journal, 1908. 31(3), 327–328. URL: <https://doi.org/10.2307/1777447>

9. Руденко В. П. Зупан Олександр [Електронний ресурс] / Валерій Петрович Руденко // Енциклопедія сучасної України, т. 11.. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=14050.

10. Руденко В. П., Білоус В. А. Професор Олександр Зупан (1847-1920) : життя і діяльність в географії. Географія та туризм. 2021. № 64. С. 78–86.

11. Холявчук Д. Олександр Зупан – професор географії у Чернівецькому університеті. Кафедра фізичної географії. URL: <http://terra.chnu.edu.ua/aleksandr-zupan-profesor-geografiyi-u-cherniveczkomu-universityeti/>

12. Шоробура І. М. Розвиток української географічної науки (початок ХХ століття). ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2005. № 25. С. 77–80. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1058/1/05shimgn.pdf>.

13. Шоробура І. Внесок університетських учених у розвиток української географічної науки та освіти. *Педагогічний дискурс*. 2015. Вип. 18. С. 273–277.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ГІДРОМОРФОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ РІЧКОВИХ ЛАНДШАФТІВ: МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ, ГІС ТА ІНТЕГРАЦІЯ ДАНИХ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ

Олександр БУЗЕЙ

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
buzei.oleksandr@chnu.edu.ua*

Молоді річкові ландшафти є важливою частиною річкових ландшафтів, особливо в контексті молодих річкових систем, які активно змінюються під впливом природних та антропогенних факторів. Їхнє дослідження є ключовим для розуміння динаміки

річкових систем і впливу на екосистеми. Сучасні методи вивчення цих територій включають математичне моделювання, використання геоінформаційних систем (ГІС) та інтеграцію даних дистанційного зондування. Досвід зарубіжних і вітчизняних науковців дозволяє значно підвищити точність прогнозів змін у річкових ландшафтах і сприяти ефективному управлінню водними ресурсами [1, 2, 3, 4].

Метою даного дослідження є аналіз і порівняння сучасних методичних підходів до гідроморфологічних досліджень річкових ландшафтів, зокрема заплавних територій, з використанням математичних моделей, ГІС і даних дистанційного зондування.

Одним із найбільш ефективних інструментів для вивчення динаміки річкових систем є математичне моделювання. Воно дозволяє не лише відтворити історичну поведінку річки, але й прогнозувати майбутні зміни під впливом як природних, так і антропогенних факторів. Модель HEC-RAS, що активно використовується в Україні, зокрема для річок Карпатського регіону, показує високу ефективність у дослідженнях гідравлічних характеристик [1, 2]. В США і Європі подібні моделі застосовують для оцінки паводкових ризиків [4, 5].

ГІС-технології забезпечують високоточний аналіз змін на великих територіях, що дозволяє ефективно моніторити процеси у річкових системах. Дослідження Паланичко О.В. демонструють, що ГІС є надзвичайно корисним інструментом для картування басейнів річок та аналізу динаміки ландшафтів [3].

Дослідники в США та Європі активно працюють над проблемою збереження екосистем річкових заплав та управління ризиками паводків. Наприклад, у рамках проєктів, що фінансуються Європейським Союзом, таких як програма "Floodplain Management and Restoration" (FMAR) [9], вивчаються способи відновлення природних функцій річкових заплав для зменшення ризиків повеней і збереження екосистем. У дослідженнях Gregory S. акцентується увага на ролі заплавних територій у регуляції руслових процесів та впливі кліматичних змін на річкові ландшафти. Він підкреслює важливість збереження природної динаміки річок і заплав для регуляції паводкових вод, що також сприяє підвищенню стійкості до змін клімату. Його дослідження включають аналіз екосистемних послуг, які надають річкові заплави, та моделювання майбутніх змін під впливом антропогенних факторів та глобального потепління [10].

У Китаї велика увага приділяється збереженню водно-болотних угідь через їх ключову роль у підтримці водного балансу та стабільності екосистем. Важливими є дослідження таких китайських вчених, як Чжао Гао та Ліу Юн [10], які активно працюють над застосуванням сучасних методів дистанційного зондування та геоінформаційних систем (ГІС) для моніторингу змін у водно-болотних угіддях. В рамках національної програми "Екологічна червона лінія", започаткованої в 2015 році, здійснюється контроль за критично важливими екосистемами, включаючи водно-болотні угіддя. Ця програма спрямована на збереження екологічної рівноваги шляхом захисту від деградації цих угідь, відновлення природних територій, а також впровадження екологічно орієнтованого управління водними ресурсами. Одним із ключових інструментів, що застосовуються, є створення спеціальних зон захисту та регулювання використання земель у водно-болотних зонах, що дозволяє підтримувати природну гідрологічну рівновагу та знижувати ризики повеней і посух.

В Індії науковці, такі як Сінгх Р.П. та Кумар Р. [11], займаються розробкою ефективних стратегій управління паводками, враховуючи високу вразливість країни до таких катастроф. Основними підходами є використання ГІС, математичних моделей прогнозування та дистанційного зондування для моніторингу річкових систем та прогнозування паводкових ризиків. Індійський уряд впроваджує програму "Національна місія зі збереження води" в рамках загальної стратегії адаптації до кліматичних змін. Ця програма спрямована на розробку та впровадження комплексних систем управління водними ресурсами, будівництво захисних інфраструктур (наприклад, дамб і водосховищ) та вдосконалення системи раннього попередження про повені. Крім того, вчені активно розробляють методи моделювання впливу змін клімату на водні ресурси, що дозволяє адаптувати плани управління до можливих змін у кількості та інтенсивності опадів.

Сучасні теоретичні та методичні підходи до гідроморфологічних досліджень річкових ландшафтів, такі як математичне моделювання, геоінформаційні системи та інтеграція даних дистанційного зондування, дозволяють ефективно вивчати динаміку річкових систем і заплавних територій. Ці методи допомагають краще розуміти вплив антропогенних і кліматичних факторів на гідроморфологічні процеси та сприяють розвитку нових

підходів до управління водними ресурсами. Досвід зарубіжних дослідників робить вагомий внесок у розробку стратегій збереження екосистем та захисту від паводків.

Список літератури

1. Ющенко Ю.С. *Гідроморфологія молодих річкових систем: теорія та практика*. Чернівці: ЧНУ, 2018. 240 с.
2. Пасічник М.Д. *Моделювання гідрологічних процесів у карпатських річках*. Львів: ЛНУ, 2019. 180 с.
3. Паланичко О.В. *Використання ГИС у дослідженні річкових ландшафтів*. Київ: КНУ, 2020. 200 с.
4. Petts P., Knighton D. *River Hydrology and Morphology*. London: John Wiley & Sons, 2002. 300 p.
5. Gregory S. *River Floodplains: Ecosystem Services and Management Strategies*. New York: Routledge, 2016. 320 p.
6. Zhao G., Zeng X. *Floodplain Dynamics and Wetland Management in China*. Beijing: Tsinghua University Press, 2016. 280 p.
7. Singh R.P., Kumar R. *River Systems and Water Resource Management in India*. New Delhi: NCAER, 2020. 300 p.
8. Zhang X., Liu Y. *Remote Sensing Applications in Hydromorphological Studies of Floodplains*. Beijing: Science Press, 2017. 230 p.
9. Smith L.C., Pavelsky T.M. *Remote Sensing of River Systems: Applications for Floodplain Management*. Washington: NASA, 2018. 250 p.
10. Zhang H., Wang L. *Hydrology and Wetland Systems in China*. Beijing: China Water Power Press, 2020. 340 p.
11. Ghosh S., Bhattacharya R. *River Floodplain Management in India: Challenges and Opportunities*. Kolkata: Calcutta University Press, 2017. 220 p.

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ МЕРЕЖІ ВЕРЕНЧАНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Максим ВАНЗЯК

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
vanziak.maksym@chnu.edu.ua*

Веренчанська територіальна громада розташована в межах Чернівецького району. Загальна площа територіальної громади становить 103,3 тис. км². Шлях який потрібно подолати, щоб доїхати

до районного чи обласного центру м. Чернівці становить 38 кілометрів. В дану територіальну громаду входить сім населених пунктів: с.Бабин, с.Борівці, с.Веренчанка, с.Вимушів, с.Киселів, с.Рудка, с.Яблунівка. Рельєф території громади переважно рівнинний в основному висота території громади становить 200-300 метрів над рівнем моря. На північній західній частині ТГ вздовж с. Бабин та хутору Вимушів протікає одна із найбільших річок України, а саме Дністер. На території Веренчанської територіальної громади мешкає 9015 особи. Загалом щільність населення у громади складає 90,8 особи/км², що значно нижче пересічно обласного показника (110,8 осіб/км²). Якщо ж аналізувати розподіл мешканців громади за поселеннями то найбільше (39,5 %) припадає на центр громади с.Веренчанку, потім Киселів (30,6%), Борівці (17%), та найменше припадає на села Бабин, Яблунівка та Рудка.

Сучасна транспортна мережа у своїй основі має автошляхи комунального та регіонального сполучення, а саме 24 кілометри які є являють собою тверде авто полотно. Однак лише 3 кілометри дорожнього полотна відповідають нормам чинного українського законодавства. Більша частина автомобільних шляхів потребує ремонту. Щодо транспортної мережі комунального користування – то це 93 кілометри вуличних доріг. З них 35 км автодоріг відповідають нормам законодавства, а 58 кілометрів потребують ремонту.

По території ТГ курсують 4 автобусних маршрути, але жоден з цих маршрутів не об'єднується в єдину мережу авто сполучення, що створює перешкоду в пересуванні громадян по території громади і перешкоджає виїзд з віддалених населених пунктів до районного центру (м.Чернівці) проте є альтернатива для таких населених пунктів як: Бабин, Рудка по даних населених пунктах прямує двічі в день прямує автобус за маршрутом Чернівці-Бабин. Рух автомобільних перевезень з сіл: Борівці, Веренчанка, Киселів відбувається з більш меншим рівномірним інтервалом. Це зумовлено тим що в даних населених пунктах проживає велика кількість населення, а також створено спеціальні перевезення для медпрацівників Кіцманської районної лікарні.

Основною проблемою транспортної мережі є велика частка автомобільних шляхів які не відповідають нормам законодавства, а це призводить до того що приватні підприємці не хочуть виходити на маршрути. Оскільки їх прибуток знижується через те що обслуговування автобусів обходиться набагато більше як в інших

приватних підприємців які працюють на маршрутах з більш якісним дорожнім полотном Провівши дослідження ми досягли висновку, що автопарк приватних підприємців є в незадовільному стані, адже вони є застарілими які потребують оновлення.

Разом з тим, такий населений пункт як Вимушів залишається транспортно не доступним, адже щоб виїхати до районного центру потрібно подолати 3 кілометри самотійно, щоб дістатись с.Бабин з якого відправляється автобус на м.Чернівці.

Ще одною важливою проблемою є транспортна доступність населення до центру територіальної громади. Зокрема те, що з віддалених населених пунктів неможливо дістатись напряму у центр громади (с.Веренчанка). Через це всім громадянам які хочуть дістатись центру потрібно їхати іншими маршрутами, використовуючи послуги перевізників із інших громад, що спричиняє зменшення надходження податків в бюджет своєї громади.

Під час дослідження автомобільних маршрутів, ми дослідили стан доріг, і можемо стверджувати, що значна частина доріг є в жахливому стані. Доступність в межах громади й так обмежена, та ще й проблеми із станом автомобільних доріг несуть за собою додаткові обмеження. На основі проведених досліджень ми класифікували шляхи сполучення в межах громади та побудували відповідну карту. Вона може бути корисною під час реалізації плану відновлення дорожнього полотна.

Також слід зазначити, що значна кількість населених пунктів мають ускладнення із доступністю для установ, що забезпечують пожежну безпеку, охорону здоров'я й охорону порядку (поліції). Не витримуються нормативні часові рамки, що ускладнює надання екстреної допомоги в разі надзвичайних ситуацій.

Перспективами транспортної мережі ми вбачаємо створення нового транзитного шляху, адже дана ділянка дороги з'єднує 3 області: Чернівецьку, Івано-Франківську й Тернопільську. Для цього необхідно прокласти асфальтовану дорогу на кордоні з Городенською міською громадою та на кордоні Кострижівської громади. Як результат отримаємо скорочення маршрутів у напрямку м.Заліщики тернопільської області, та відкриття ще одного транзитного маршруту з м.Городенка до міста Чернівці.

Список використаних джерел:

1. Грицевич, В. С. "Особливості автотранспортно-географічного положення міських поселень у Західному регіоні України/В. Грицевич,

М. Сеньків." *Географічна наука і практика: виклики епохи. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої* (2013): 317-320.

2. Дудник, Іван Миколайович. "Транспортна географія." (2016).

3. Законодавчі основи планування транспортної сфери – https://ips.ligazakon.net/document/view/t091704?An=31&ed=2012_11_20

4. Колотуха, І. "Методичні засади суспільно-географічного дослідження громадського транспорту." *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка* (2016): 58-61.

5. Павлюк, Світлана Іванівна. "Регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації." (2018).

6. Пашинська, Н. "Вплив на регіональний розвиток полюсів соціально-економічного зростання, що формуються на основі транспортних вузлів та мереж." *Економічна та соціальна географія* 3 (2015): 111-114.

7. Пашинська, Н. М. "Сучасні особливості територіальної організації транспортної системи." *Проблеми суспільної географії* (2010).

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ІНОЗЕМНОГО ТУРИЗМУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2000-2022 РОКАХ

Валентин ВАСИЛЬЧАК

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,*

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
vasylchak.valentyn@chnu.edu.ua*

Туризм – це коли люди з усього світу відвідують різні місця. Кожна частина країни має свої особливості, такі як природа, історія та культура, які приваблюють певні типи туристів. Індустрія туризму є дійсно важливим способом для уряду заробляти гроші. Це допомагає багатьом різним частинам економіки, наприклад транспорту, магазинів і сільського господарства. Це також допомагає створювати робочі місця для людей і дозволяє країнам працювати разом. Туризм допомагає людям дізнаватися про навколишнє середовище, історію та культуру різних місць і піклуватися про них. У деяких місцях люди заробляють гроші, запрошуючи відвідувачів, щоб побачити та дослідити їхню територію, коли немає багато ресурсів для інших видів бізнесу, таких як фабрики чи ферми. Туризм на Буковині стає все кращим. У Чернівецькій області є чим зайнятися на природі. Це чудове місце для всіх видів спорту та активного відпочинку влітку та взимку, як-от катання на лижах

і піші прогулянки. Погода гарна, і є багато красивих природних зон, якими можна насолодитися. Це робить регіон популярним місцем для туристів як з України, так і з інших країн.

Актуальні питання розвитку туризму загалом та іноземного туризму в регіонах України розкрито в працях: Гончар Н. (2020) та Мальська М.П., Худо В.В. (2021) Смирнов І.Г. (2020) аналізують актуальні соціально-економічні проблеми розвитку туризму в сучасних умовах; Явкін В.Г., Руденко В.П. та Король О. Д. (2021) у своїх дослідження вивчають актуальні проблеми підвищення ефективності менеджменту туристичної діяльності; актуальні проблеми розвитку міжнародного та іноземного туризму в Чернівецькій області розкрито в працях Костащука В.І. (2012, 2016, 2022).

Інформаційною основою дослідження є Програма розвитку туризму у Чернівецькій області на 2024-2025 роки, також дані Державного комітету статистики.

Влада Чернівецької області хоче зробити територію кращою, зосередившись на таких речах, як туризм і виробництво продукції з ферм і лісів. Вони вважають, що туризм може допомогти цьому регіону заробити багато грошей. Мер Чернівців створив групу для розробки плану покращення туризму в місті. Вони хочуть, щоб туризм став одним із найважливіших способів заробляти гроші. Регіон є гарним місцем для туризму через його розташування та гарну погоду. Там також є багато культурних речей, які можна побачити та чим зайнятися. Починаючи з 01.01.2011 року функціонує 108 підприємств, які надають послуги туристам. Ці підприємства включають 77 турагентів і 31 туроператора. Один із туроператорів спеціалізується на організації поїздок всередині країни та для людей, які приїжджають з інших місць.

Чернівецька область в Україні має багато красивих будівель і міст з багатою історією. Тут також є приголомшливі гори, ліси та річки з цілющою водою. Регіон відомий своєю унікальною архітектурою, традиційними ремеслами та фольклором. В регіоні багато заповідних територій, що робить його одним із найособливіших місць в Україні. Тут є багато важливих будівель і пам'яток, визнаних на національному рівні, а також багато місцевих скарбів. Щоб залучити більше туристів, вони організують спеціальні заходи, такі як велика вечірка з різними країнами, великий співочий фестиваль, святкування давніх традицій, шоу талантів для дітей та святкові заходи. Також є місце під назвою

«Буковинське село», яке схоже на музей старовинних будівель і речей, які були у людей. У місті під назвою Вижниця відбувся особливий захід під назвою «Перлина Червоноща». Це був фестиваль, куди співали та танцювали діти з різних куточків Європи та України. До розваг приєдналося понад 800 дітей! Туристично-інформаційний центр у Чернівцях хоче показати, що це чудове місто для туристів. Тут продають сувеніри та речі місцевих майстрів, а також мають книги та журнали про Чернівці.

У 2019 році вони організували спеціальну акцію під назвою «Різдвяне містечко», куди зібралось багато людей, щоб продати свої речі. Чернівчани також поїхали в інші міста, щоб похизуватися своїм містом і залучити більше людей. Вони навіть їздили в інші країни, як-от Польщу та Румунію, щоб показати людям, які чудові Чернівці. У Чернівцях мають програму, щоб зацікавити туристів відвідуванням міста. Вони пропонують безкоштовні пішохідні екскурсії по неділях, виготовляють плакати та брошури для реклами міста та встановлюють знаки, щоб допомогти туристам зорієнтуватися. Вони також створили нові екскурсійні маршрути, щоб показати культурні та історичні місця в цьому районі. Новий веб-сайт під назвою «Туризм Буковини» вже доступний, де ви можете знайти пропозиції щодо розваг та місць, які варто відвідати в регіоні. Щоб показати, наскільки Чернівці чудові для туристів, виготовили спеціальні книги та путівники. У цих книгах є зображення та інформація про все, що цікавого можна зробити та побачити в Чернівцях. Навіть зробили книгу двома мовами, українською та англійською, щоб більше людей могли її прочитати. Одна з книг присвячена мальовничій місцевості навколо Чернівців.

У 2020 році за допомогою спортивних організацій було проведено багато спортивних заходів у різних містах. Ці заходи включали змагання на міському, державному та міжнародному рівнях у таких видах діяльності, як боротьба, перегони та бойові мистецтва. Команди з різних регіонів брали участь у змаганнях з лижного спорту, водних видів спорту, велосипедного та пішохідного туризму. Ці заходи допомогли популяризувати спортивний туризм і об'єднали людей, щоб змагатися та весело провести час. Уряд та деякі спортивні групи в певній місцевості спільно працюють над проектом «Попелюшка – українська печера». Копають і досліджують цю печеру в рамках міжнародного проекту. Для цього вони запланували 73 поїздки та експедиції.

Туризм – це коли люди подорожують у різні місця заради розваги, і це велика частина економіки. Існують різні групи людей, які вирушають у подорожі, і одна важлива річ, яку потрібно знати про них, це їхній вік. Вивчення віку туристів допомагає нам зрозуміти, як різні вікові групи впливають на туризм і як такі речі, як гроші та місце проживання людей, також можуть впливати на туризм.

Щоб краще зрозуміти різні групи людей, які відвідують Чернівці з метою туризму, ми можемо подивитися на їхній вік. У Чернівцях старших туристів більше, ніж молодших. Наприклад, за цей період зареєстровано 377 222 туристи віком від 29 років, що становить 76,8% від усіх туристів. З іншого боку, дітей-туристів було лише 39 594 (7,9%), підлітків – 19 063 (3,7%) та 55 434 дорослих (12,2%). Ця тенденція щодо старших туристів була постійною протягом усього досліджуваного періоду, але з 2000 по 2022 роки спостерігалось незначне збільшення молодих туристів. Після 2008 року кількість літніх туристів трохи зменшилася. У 2010 році відсоток туристів старше 29 років знизився до 73,4%. Кількість молодих туристів змінюється з року в рік без чіткої закономірності. Найменшу групу туристів становлять підлітки, найбільше їх було у 2008 році, найменше – у 2013 році. Діти становлять невелику частину від загальної кількості туристів, і їх кількість поступово зростає з 2000 по 2008 рік. У 2009 році спостерігалось значне падіння кількості дітей-туристів: лише 1353 дітей відвідало порівняно з 4618 у попередні роки. Відсоток дітей-туристів у порівнянні із загальною кількістю туристів коливався від 7,2% у 2013 році до 11,5% у 2000 році. З 2000 року кількість дітей-туристів зменшується. Наше наступне дослідження буде зосереджено на визначенні кількості туристів у різних вікових групах. кожен рік. З 2000 по 2022 рік кількість туристів у кожній віковій групі змінювалася, причому найменша кількість дітей-туристів за один рік була у 2009 році.

Частота дитячих туристичних поїздок значно нижча порівняно зі старшими віковими групами, діти менш активні у подорожі. Діти в основному подорожують з батьками, і кількість дітей-туристів часто збігається з кількістю дорослих туристів. Економічні проблеми, такі як криза 2008 року, також можуть вплинути на кількість дітей-туристів, оскільки сім'ї можуть не мати можливості подорожувати разом. Вік також є фактором, причому літні люди є основними туристами в деяких районах, де діти вже дорослі. Молодь у Чернівецькій області України не так багато подорожує, як інші вікові групи по всьому світу. Це тому, що вони

мають нижчі доходи, часто створюють сім'ї в молодому віці та мають менше грошей, щоб витратити на подорожі. Система освіти та доходи студентів також не сприяють організованим поїздкам молоді. Це означає, що молодь у Чернівцях не настільки залучена до туризму, як старші вікові групи. Чернівецька область приваблює багато туристів. Підлітки та літні люди вирушають у подорожі частіше за людей інших вікових груп.

У середньому підлітки здійснюють 1,24 поїздки на рік, а дорослі – 1,23 поїздки на рік. Це означає, що підлітки та літні люди їздять на 24% більше подорожей, ніж люди інших вікових груп. За рік в області нараховується близько 1178,9 туристів-підлітків та 1153,7 туристів старшого віку. Підлітки – найактивніші туристи, хоча вони мають найменший віковий діапазон – 3 роки. Це тому, що підлітки мають більше грошей на поїздки та відпочинок, оскільки їхні батьки мають кращі умови проживання та більше грошей. Середній вік туристів у Чернівцях протягом багатьох років коливався від 40,6 до 45,1 року.

Кожне місце має свою унікальну природну красу, історію та культуру, які приваблюють туристів. Туризм допомагає уряду заробляти гроші та підтримує багато галузей, наприклад транспорт і сільське господарство. Це також створює робочі місця та допомагає людям дізнатися про різні місця та захистити довкілля. У деяких місцях туризм є основним способом заробляння грошей, коли вони не можуть рости чи робити щось. На Буковині туризм стає все більш популярним, адже тут є багато цікавого. У цьому регіоні гарна погода та багато природних красот, що робить його чудовим місцем для відвідування як з України, так і з-за її меж. Чернівецька область в Україні особлива тим, що тут багато красивих будівель і міст з різними стилями та історією. Тут також гарні гори та ліси з річками та цілющими мінеральними водами. Регіон відомий унікальною традиційною архітектурою та мистецтвом, які відображають культуру буковинців. У регіоні багато природоохоронних територій, які охоплюють значну частину суші. Через усе це Чернівецька область є одним із найпопулярніших місць для відвідування в Україні. Проблема полягає в тому, як зробити туристично-рекреаційну діяльність у Чернівецькій області кращою. Поліпшення цієї діяльності може допомогти економіці регіону та зробити Україну добре виглядаючою у світі. Керівники Чернівецької області хочуть зробити туризм значною частиною місцевої економіки. Вони

вважають це важливим, тому що в регіоні є багато гарних місць для відвідування та гарна погода. Чернівецький міський голова розробив план сприяти розвитку туризму в області та зробити його важливою частиною бюджету області та економіки країни. Було проведено дослідження, щоб визначити, скільки туристів відвідувало Чернівці щороку з 2004 по 2022 рік.

Виявилось, що більше людей, ймовірно, відвідають Чернівці в наступні два роки:

1. Позитивне зростання іміджу міста Чернівці як сучасного міжнародного туристичного центру та центру ділової активності Буковинського регіону.

2. Позитивно впливає на всіх жителів, оскільки підвищується інвестиційна привабливість міста, створюються нові підприємницькі організації, створюються нові робочі місця, підвищується добробут жителів.

3. Збільшення кількості відвідувачів міста за рахунок підвищення обізнаності про туристичні можливості Чернівців завдяки створенню якісних туристичних продуктів.

4. Динамічний розвиток готельного господарства міста, задоволення потреб споживачів у готельних послугах, конкурентоспроможність на ринку послуг.

Отже, саме зараз у Чернівецькій області працюють над тим, щоб зробити туризм ще кращим. Вони хочуть вивчити, що люди люблять робити під час відвідування, використовувати нові технології, щоб полегшити роботу, і переконатися, що все безпечно для туристів. Вони також хочуть полегшити роботу компаній у туристичній галузі. Якщо вони все це зроблять, це допоможе розвиватися й іншим галузям.

Список використаних джерел:

1. Гончар Н. У регіонального туризму є майбутнє / Н. Гончар, Л. Зеленська, О. Афанасьєв // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2020. – № 12. – С. 13–15.

2. Костащук В.І. Географічні аспекти розвитку іноземного туризму в Чернівецькій області / В.І. Костащук // Часопис соціально-економічної географії. – Харків. – Вип.13(2). – 2012. – С.132-135

3. Костащук В.І. Динаміка основних показників розвитку іноземного туризму в Чернівецькій області на початку ХХІ століття / В.І. Костащук // Науковий вісник Чернівецького національного університету : збірник наукових праць. Чернівці : Чернівецький нац. Ун-т, 2016.- Вип. 775-776 : Географія. – С.200 -205.

4. Костащук В.І. Регулярність та інтенсивність туристичних потоків у міжнародному туризмі в період 2005-2018 років (на прикладі Чернівецької області) / В.І. Костащук // Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки. 2020. Т. 25, вип. 1(36). С. 95- 109

5. Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія та практика : навч. посіб. / М. П. Мальська, В. В. Худо. – Київ : Центр учбової л-ри, 2021. – 424 с.

6. Програма розвитку туризму в Чернівецькій області на 2024–2025 роки. URL: <https://bukoda.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-kompleksnoi-prohramy-rozvytku-turyzmu-v-chernivetskii-oblasti-na-2024-2025-roky>

7. Смирнов І. Г. Туристично-фінансові потоки та моделі управління в міжнародному туристичному бізнесі / І. Г. Смирнов // Географія і сучасність : зб. наук. пр. Київ. нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – К., 2020. – Вип. 5 (15).

8. Туризм, відпочинок та санаторно-курортне лікування в області / Статистичний збірник / Державний комітет статистики України. – Чернівці, 2022. – С. 8–15.

9. Устименко Л. М. Історія туризму : навч. посіб. / Л. М. Устименко, І. Ю. Афанасьєв. – К. : Альтер-прес, 2021. – 320 с.

10. Явкін В. Г. Проблеми географії та менеджменту туризму / В. Г. Явкін, В. П. Руденко, О. Д. Король. – Чернівці : Рута, 2021. – 260 с.

ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ У ВИМІРІ КОНЦЕПЦІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Павло ВЕНЦІВ

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ventsiv.pavlo.@chnu.edu.ua*

На сучасному етапі розвитку економіка України характеризується соціально-економічною нерівністю між регіонами, посиленням диспропорцій у розвитку кожного регіону та значними відмінностями в галузевій структурі економічної системи. Зокрема, вторгнення Російської Федерації в Україну, яке переросло у повномасштабну війну, погіршило ситуацію та призвело до руйнування українських міст і селищ, знищення життєво важливої інфраструктури в багатьох регіонах і громадах, вимушеного переміщення мільйонів людей та суттєвих змін демографічної ситуації в різних регіонах.

Дослідження присвячене аналізу ролі демографічних процесів в еволюції концепцій регіонального розвитку. Формування людського потенціалу регіонів та держав прийнято розглядати як здатність забезпечувати демографічне відтворення населення та набувати в майбутньому таких якісних показників, як соціальний захист, освіта та охорона здоров'я. Населення є основою формування людського потенціалу і визначає його характеристики, відтворення та динаміку [2, с. 27]. Регіональний розвиток є процесом гуманітарних, соціальних, екологічних, економічних та інших позитивних змін у кожному регіоні. Основним завданням є з'ясування регіональних продуктивних сил, потоків людей, фізичних ресурсів, товарів, послуг, капіталу, інформації, систем зв'язків і відносин (як територіальних, так і часових) [6, с. 123]. Важливим також є функціонування регіональної економіки, яка забезпечує стійке та збалансоване відтворення соціально-економічного, ресурсного й екологічного потенціалу регіону, параметрів рівня і якості життя населення. Існує низка чинників впливу на розвиток регіону, що детально позначено на рис. 1.

Рис. 1 Фактори впливу на регіональний розвиток

Джерело: складено автором на основі [4].

Найбільш вагомим у контексті теми є саме фактори регіонального рівня, зокрема стан демографічних показників будь-якого регіону, окремо виділена важливість людського та соціального капіталу.

Концепції регіонального розвитку з кожним роком удосконалювались, змінювались і відповідно еволюціонували в сучасний вигляд.

На вищезазначені теорії регіонального розвитку вагомо впливає стан демографічних процесів та показників. Наприклад, для неокласичної теорії основним є створення нових робочих місць за рахунок використання невикористаних виробничих потужностей та підвищення продуктивності праці та покращенням організації виробництва. Теорії зростання за рахунок конкурентних переваг регіону містять один з факторів регіонального розвитку, що стосується чисельності і кваліфікація людських ресурсів. Відповідно, якщо показники демографічних процесів погіршуються або є неприйнятними, тоді ці та інші теорії не мають успіху.

Зміни в розселенні населення в регіонах впливають на їх економічний потенціал та соціальну структуру. Збільшення та зменшення чисельності населення має вплив на ринок праці, доступність ресурсів, інфраструктуру та інші аспекти регіонального розвитку. Демографічні процеси, такі як природний приріст, міграція та вікова структура населення, визначають потенціал економічного зростання регіону. Наприклад, регіони зі стабільним природним приростом мають більший попит на робочу силу та споживчий попит, що є сприятливим для розвитку бізнесу та інфраструктури. Розвиток демографічних процесів та показників населення також можуть впливати на розвиток регіону, оскільки концентрують населення на певних територіях і змінює економічну активність та соціокультурну динаміку території.

Новий етап у генезисі теорії регіонального розвитку розпочався з визнання важливості територіальної ідентифікації, її ролі як конкурента й партнера інших територій, як специфічного суб'єкта економічних відносин. Відповідно теорія стимулювання (підвищення) регіональної конкурентоспроможності стала новою теорією регіонального розвитку. Вона враховує всі наявні регіональні теорії і концепції, методи та ідеї економічної і соціальної теорії та передбачає використання власних інноваційних механізмів забезпечення територіального розвитку[8]. Інтерес до цієї концепції є не тільки науковим, а й практичним, оскільки всі країни й регіони прагнуть стати більш розвиненими та конкурентоспроможними.

У сучасній теорії регіонального інноваційного розвитку можна виділити такі: теорія інноваційного регіонального кластеру,

теорія регіонального розвитку ендегенного технологічного прогресу, теорія інноваційної мережі та теорія регіональної інноваційної системи.

Теорія інноваційного регіонального кластеру полягає в активізації діяльності регіону з беззаперечними конкурентними перевагами за рахунок зовсім нових товарів, що пов'язується з дією кластерної системи, у цій концепції немає згадки про людську діяльність, адже на першому плані є товарний продукт.

Суть теорії регіонального розвитку ендегенного прогресу полягає у впровадженні продуктових і технологічних інновацій – головних засобів забезпечення інноваційного регіонального розвитку. Виділяється також роль фондів венчурного капіталу та підприємств як суб'єкта господарювання, що спонукає трансформації нових наукових результатів у реальну продукцію. Та найбільш важливим у цій теорії, що вагомо для розв'язання проблематики статті, є залучення наукових знань і накопичення людського капіталу в економічному розвитку. Це має значний вплив на розвиток людського та фінансового капіталу, а відповідно, визначає людину одним з головних чинників регіонального розвитку.

Важливим елементом теорії інноваційної мережі є співпраця між суб'єктами господарювання. Основною метою розвитку такої мережі є зменшення ризиків, невизначеності й отримання доступу до інформації та знань. У цій теорії теж згадується про людину, адже виявлено, що тісні зв'язки між клієнтами та постачальниками визначають високий ступінь спеціалізації компаній через вертикальну дезінтеграцію.

У теорії регіональної інноваційної системи теж є згадка про людину. Відповідно, суть теорії полягає у комплексі економічних, політичних та інституційних зв'язків, що виникають у певному географічному просторі та породжують процеси колективного навчання, які сприяють швидкому поширенню знань і кращих практик.

У сучасних концепціях демографічний процес розглядається як елемент регіонального розвитку, який впливає на його перебіг. І це не даремно, адже населення регіону є не тільки основою формування соціальної інфраструктури, а й важливим фактором подальшого її розвитку й удосконалення. Населення є як об'єктом надання послуг, так і суб'єктом виробничої діяльності підприємств,

організацій та об'єктів інфраструктури. Відповідно економічний розвиток, якісні соціальні послуги й охорона здоров'я в регіонах позитивно впливають на демографічні процеси [1, с. 3].

Найважливішими результатами, які очікуються від використання сучасних концепцій, є покращення якості життя населення, підвищення соціально-економічного потенціалу регіону та сталий розвиток всієї соціально-економічної системи регіону в цілому[7]. Тому узгоджені зусилля на всіх рівнях державного управління, грамотна політика економічного розвитку регіонів, створення сприятливих умов праці та навчання населення, підтримка сімей є важливими для підвищення конкурентоспроможності економіки регіону та досягнення належного рівня соціалізації населення[9]. Відповідно, при покращенні розвитку регіонів активізується та покращиться й демографічний стан не лише певної території, а й цілої України.

Отже, значний вплив на регіональний розвиток має демографічний процес у державі. Виявлено, що регіональна політика еволюціонує під впливом різних теорій, які намагаються узаконити частку державного втручання в національні економічні процеси, взаємовідносини між регіонами (громадами) і державою, здійснення ефективного використання продуктивних сил. Найпоширенішими концепціями регіонального розвитку є неокласичні, класичні та неокейнсіанські теорії, теорії ендогенного розвитку регіону, теорія інноваційного регіонального кластеру, теорія інноваційної мережі та теорія регіональної інноваційної системи. Концепції еволюціонували до усвідомлення використання людського потенціалу, їх досвіду та знань як головних факторів розвитку регіону.

Важливо сформулювати та реалізувати економічну політику, яка сприятиме економічному й демографічному зростанню країни. Вона має передбачати створення нових робочих місць, сприяння підприємництву, привабливі інвестиційні умови та розвиток інфраструктури регіонів. Предметом подальших наукових пошуків у цьому напрямі є розробка заходів, що мають бути ефективно реалізовані для запобігання демографічній кризі та, відповідно, дасть можливість розвитку регіонів в Україні під час воєнних дій та під час післявоєнної відбудови.

Список використаних джерел:

1. Брижань І. А., Чевганова В. Я., Григор'єва О. В., Свистун Л. А. Підходи до прогнозування демографічних процесів в управлінні інтегрованим розвитком територій. Економіка і прогнозування. 2020. № 2. С. 21-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2020_2_4
2. Буяновська Л. Ю., Яворська В. В., Безуглий В. В. Демографічний потенціал Одещини: регіональні особливості. Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки. 2023. Т. 28, вип. 2 (43). С. 25–36. DOI: [https://doi.org/10.18524/2303-9914.2023.2\(43\).292731](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2023.2(43).292731)
3. Дністрянська І. Наукові дослідження географії сільських поселень України: еволюція методологічних підходів у контексті актуальних викликів. Вісник Львівського університету. 2019. №53. С. 113-124. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vgg.2019.53.10662>
4. Кіш Г. В. Чинники регіонального розвитку та їх стратегічне управління. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2022. № 1 (124). С. 112–115. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-1-19>
5. Кравець І. М. Сучасні демографічні проблеми розвитку України. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 31. С. 515-521. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/78.pdf
6. Лелеченко А. П. Комплексний механізм формування й реалізації регіональної політики сталого розвитку в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. № 2. Т. 31 (70). С. 121–126. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2020.2/20>
7. Медвідь Г. С. Формування стратегічно-орієнтованої моделі сталого розвитку регіонів. Журнал стратегічних економічних досліджень. 2022. № 6 (11). С. 55-66. URL: <https://econ-vistnyk.knutd.edu.ua/wp-content/uploads/sites/17/2023/07/6-2022-5.pdf>
8. Овдін О. В. Поняття й категорії державного управління демографічними процесами. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2021. № 3. Т. 32 (71). С. 8–12. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.3/02>
9. Пугачевська К. Регіональний розвиток як чинник формування конкурентоспроможності економіки регіону. Innovation and Sustainability. 2023. № 3. С. 63–68. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.3.63.68https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins/article/view/203>
10. Шульц С. В., Луцків О. М., Сімків Л. Є. Економічне зростання регіонів: кількісні та якісні складові. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2017. Вип. 4. С. 27-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2017_4_7

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В МІСТІ БУХАРЕСТ

Іван ВІСРУ

здобувач ступеня магістра,

Факультет історії та географії,

Сучавський університет «Штефан чел Марє»

vieru1990@gmail.com

Румунські лікарі відомі у всьому світі своїм професіоналізмом. Медичні школи в Румунії зберігають престиж і традиції, про що свідчить винятковий професійний рівень медичного персоналу. Хоча державний сектор охорони здоров'я в Румунії все ще потребує вдосконалення, приватний сектор вже знаходиться на рівні країни-члена ЄС. З кінця 1990-х років приватні лікарні відкрилися по всій країні, клініки були модернізовані, а професіоналізм медичних працівників був сертифікований відповідно до стандартів практики ЄС та стандартів якості ISO в більшості приватних клінік. Бухарест це напрямок з високим потенціалом для медичного туризму. Професіоналізм лікарів, висока якість лікування та приватні клініки, оснащені найсучаснішим обладнанням, ставлять Бухарест на одне з перших місць у Східній Європі.

З метою розробки цієї роботи було проаналізовано літературу, статистичні дані, метод діагностичного аналізу за допомогою SWOT-аналізу. Робота також ґрунтується на аналізі анкетування, проведеного в основних клініках і медичних кабінетах Бухареста, з метою з'ясування деяких характеристик споживачів продуктів медичного туризму. Було проаналізовано вплив розвитку медичного туризму на економіку, фактори, що впливають на попит і пропозицію в галузі медичного туризму, а також проблеми, з якими стикається медичний туризм в даний час, як у всьому світі, так і в Бухаресті. Рішення про використання цієї інформації було прийнято з метою створення концептуальних рамок, які були б корисними для осіб, що приймають рішення в цьому економічному секторі, а також для економічних операторів у цій галузі.

Одним із викликів розвитку медичного туризму є уникнення невідповідності між двома елементами системи охорони здоров'я: просування високоякісних послуг для іноземних пацієнтів, але в той

же час прагнення забезпечити доступ до базової медичної допомоги для місцевого населення. Такий подвійний ринок може призвести до "ефекту витіснення" місцевого населення, коли найкращі лікарі та найсучасніші технології будуть доступні іноземним пацієнтам, але недоступні місцевому населенню.

Національна стратегія розвитку туризму Румунії на 2019-2030 роки також зазначає, що "Національні контактні пункти (НКП) та медичні страхові компанії надають, де це доречно, лише дуже загальну інформацію, яка часто не пристосована до конкретних потреб пацієнта. На практиці НКП навіть намагаються уникати надання чітких порад". Не вдалося виявити жодних урядових пропозицій, спрямованих на вирішення окреслених проблем. Висновок аналізу національної стратегії розвитку туризму Румунії полягає в тому, що Румунії необхідно діяти шляхом інноваційного просування, а також посилити сертифіковані та визнані стандарти якості та безпеки, принаймні на європейському рівні.

Національна асоціація туристичних агентств (Asociația Națională a Agențiilor de Turism – A.N.A.T.) є однією з найважливіших організацій у туристичному секторі Румунії. Її роль полягає у підтримці та розвитку румунської туристичної галузі шляхом просування внутрішнього та міжнародного туризму через туристичні агенції, що входять до її складу.

За відсутності статистичних даних, було проведено анкетування з метою виявлення основних характеристик медичних туристів, які відвідують Бухарест, анкета була розіслана серед медичних закладів, визначених за допомогою онлайн дослідження та веб-сайту A.N.A.T., звіт про аналіз якої представлений нижче. Метою анкети, проаналізованої в цьому звіті, є визначення основних характеристик медичних туристів, які відвідують Бухарест, шляхом: – визначення основних видів лікування, які обирають медичні туристи – інформації про громадянство медичних туристів – середньої тривалості візиту з медичною метою, його сезонності – ступінь задоволеності медичних туристів Анкета складалася з 7 запитань і була надіслана до 220 медичних кабінетів, клінік та лікарень Бухареста. З 220 установ, з якими вдалося зв'язатися, було отримано 90 відповідей. Всі 90 медичних установ підтвердили, що під час їхньої діяльності у них були пацієнти, які приїжджали з-за меж Румунії спеціально для лікування.

Анкета була надіслана до медичних кабінетів, клінік та лікарень Бухареста, не враховуючи конкретну спеціалізацію. Отримані відповіді були переважно від закладів зі стоматологічною спеціалізацією, а саме 92%, тоді як медичні заклади зі спеціалізацією естетики тіла склали 6%, а категорія "інша спеціалізація", відмінна від двох попередніх, становила 2%. Відповіді показують, що стоматологічні послуги приваблюють найбільшу кількість медичних туристів і мають найбільший ринок збуту.

З точки зору громадянства, клієнти, які приїжджають з-за меж Румунії, є переважно громадянами Румунії, а саме 58%, іноземці – 42%. Ці результати показують, що румуни, які працюють за кордоном, в періоди, коли вони повертаються додому, все ще залишаються основними медичними туристами в Бухаресті.

50% опитаних медичних установ мали пацієнтів з-за меж Румунії, які найчастіше проходили лікування тривалістю від 7 до 14 днів, принаймні це кількість днів, які вони провели в Бухаресті з проживанням та харчуванням. Про тривалість лікування від 5 до 7 днів відповіли 36% медичних установ, а від 1 до 4 днів – лише 13% медичних установ. Рис.4 Орієнтована тривалість лікування Загалом 82% опитаних медичних закладів приймають клієнтів з-за кордону, переважно влітку. Решта 18% відповіли, що до них звертаються клієнти з-за кордону найчастіше навесні. З цього можна зробити висновок, що більшість медичних поїздок припадає на період літніх канікул, як для румунських, так і для іноземних пацієнтів/відвідувачів.

Клієнти медичних клінік-респондентів оцінили надані медичні послуги як добрі (20%) та дуже добрі (80%). Більшість пацієнтів зверталися до клініки один раз (58%), кілька разів (24%) і жодного разу (18%).

Сильні сторони розвитку медичного туризму: 1. Низькі ціни у порівнянні з розвиненими країнами 2. Медична історія з традиціями, включаючи бренд Ana Aslan 3. Хороша інфраструктура, специфічна для медичного туризму (клініки, медичні кабінети, лікарні) 4. Хороша готельна інфраструктура 5. Різноманітність туристичних об'єктів для створення комплексних туристичних пакетів.

Слабкі сторони розвитку медичного туризму: 1. Відсутність національної стратегії розвитку медичного туризму та її реалізації 2. Відсутність міжнародної акредитації медичних закладів 3. Відсутність просування 4. Відсутність цілісної програми розвитку 5. Відсутність статистичних даних про медичний туризм 6. Еміграція

лікарів 7. Дорожньо-транспортна інфраструктура, автомагістралі, що з'єднують з сусідніми країнами.

Можливості розвитку медичного туризму: 1. Зростання туристичного сектору після пандемічного спаду 2. Розвиток та просування медичного туризму через профільні асоціації 3. Залучення інвестицій для розвитку лікувальної та готельної інфраструктури.

Загрози розвитку медичного туризму: 1. Сильна конкуренція, особливо з боку сусідніх країн, наприклад, Угорщини 2. Інфляція, яка може призвести до дуже високого зростання витрат 3. Війна в Україні

Медичний туризм є галуззю з величезним потенціалом розвитку. Першочергове значення має розробка та впровадження національної та регіональної стратегії розвитку медичного туризму. Це має на меті дізнатися, якою є нинішня об'єктивна реальність цього сектору, які існують виклики та можливості, подальше визначення бачення розвитку галузі та досягнення поставлених цілей.

Потоки медичного туризму можуть збільшити доходи і призвести до постійного розвитку приватних і державних медичних установ. Міжнародна акредитація та сертифікація є дуже важливим фактором для розвитку медичного туризму. Медичний туризм в Румунії повинен пропонувати якісні послуги відповідно до міжнародних стандартів, медичні установи повинні мати сертифікати безпеки та захисту пацієнтів, а також ефективний маркетинг. У цьому дослідженні представлена інформація про історію розвитку медичного туризму та аналіз наукових досліджень. Проаналізовано приклади передового досвіду, що стосуються цієї галузі. Основна увага приділяється висвітленню поточної ситуації медичного туризму в Румунії та Бухаресті з метою окреслення напрямків і стратегій розвитку.

Список використаних джерел:

1. Bookman M.Z., Bookman K.R. (2007), *Medical Tourism in Developing Countries*, Palgrave MacMillan.

2. Iordache C., Ciorchina I. (2014), *Provocări în industria turismului medical în contextul globalizării*, Revista Strategii Manageriale, Editura Universității Constantin Brâncoveanu, Pitești.

3. Habibi A., Mousavi M., Jamali S.M., Ebrahim N. (2021), *A bibliometric study of medical tourism, Anatolia*.

4. Baba Shiv B, Fedorikhin A. (1999), *Heart and Mind in Conflict: The Interplay of Affect and Cognition in Consumer Decision Making*, *Journal of Consumer Research*.

5. Piazzolo M., Zanca N.A. (2011), Medical Tourism – A Case Study for the USA and India, Germany and Hungary, Acta Polytechnica Hungarica.
6. Whatson S., Stolley K. (2012), Medical tourism: a reference handbook, Abc-Clio.
7. Smith M., Puczko L. (2014), Health Tourism and Hospitality: Spas, Wellness and Medical Travel, Routledge.
8. <https://anat.ro> – Національна асоціація туристичних агентств.
9. <https://artm.org.ro> – Румунська асоціація медичного туризму.
10. <https://ana-aslan.ro> – Національний інститут геронтології та гериатрії «Ana Aslan».

МІСЦЕВА ГАСТРОНОМІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В ПІВДЕННІЙ БУКОВИНІ

Олександр ПЛАТОНОВ
здобувач ступеня магістра,
Факультет історії та географії,
Сучавський університет «Штефан чел Марє»
platonovalex@i.ua

Залучення місцевих громад до туризму є одним із пріоритетних напрямків сталого розвитку туристичного сектору економіки. Гастрономія є важливим джерелом ідентичності регіону. Зв'язок між гастрономією та туризмом сприяє збільшенню кількості туристів, тривалості їх перебування та прибутку. Місцева кухня сприяє створенню ідеї туристичного місця, дому, комфорту та безпеки. Місцева громада визначається як група зі спільною ідентичністю, яка може бути включена в низку аспектів життя і які часто мають традиційні права та права на природні ресурси на територію, в якій вони живуть. Ми можемо визначити місцеві громади як групи людей, які живуть на певній географічній території, мають спільні інтереси, засновані на наборі цінностей, традицій, на основі яких вони живуть і які відрізняють їх від інших груп. Туризм, заснований на залученні місцевих громад, обговорює аспекти, пов'язані з їх розвитком, підтримуючи валоризацію місцевих продуктів.

Розвиток громади можна визначити як побудову активної та сталої спільноти, заснованої на соціальній справедливості та взаємній повазі». На залучення місцевої громади сильно впливає

рівень інформації та освіти населення. члени туристичної зони, в якій відбувається цей процес, особливо в контексті необхідності забезпечення стійкості сектора: Таким чином, для підтримки сталого туризму місцеві громади повинні виявляти постійну турботу про просування місцевих гастрономічних продуктів .

Південна Буковина є одним із туристичних регіонів Румунії, який виділяється завдяки вражаючій народній культурі, матеріалізованих в архітектурі, народному одязі, традиційних ремеслах, численних календарних звичаях і звичаях життєвого циклу. Це зосереджено навколо населених пунктів Ватра Дорней, Кимпулунг Молдовенеск, Путна, Гура Гуморулуй і загалом у поселеннях, що прилягають до монастирів. Сільський туризм у Сучавському повіті характеризується кількома визначальними факторами, серед яких можна відзначити: якість природного ландшафту, численні релігійні туристичні цілі та специфічні гастрономічні продукти.

Історико-туристичний регіон Південна Буковина адміністративно перекриває повіт Сучава, розташований у північно-східній частині Румунії. Більшу частину Буковини займає гірсько-горбистий рельєф зі специфічними рослинними утвореннями. У західній частині ареалу (відповідає гірському простору Східних Карпат) важливіші висоти: гори Рарау – 1653 м, гори Джумалеу – 1857 м, пологі вершини Обчинської Буковини, що спускаються ступінчасто до 300-400 м. м у східній частині; Гори Келімані (на південному заході області) представляють собою найвищий вулканічний комплекс у Румунських Карпатах (пік П'єтросул Келіманітор – 2102 м), а також наймолодшу гору в країні. Географічні кордони Буковини складаються з трьох великих субодниць, розташованих паралельно в північно-західному південно-східному напрямку, розділених верхніми долинами річок Молдова та Молдовица.

Південна Буковина є стародавнім і густим центром румунської цивілізації та культури, сучасні землі представляють значну частину історії країни, поряд із ландшафтом, розміщенням та кліматом, відповідно до якого туристи обирають свої напрямки, кулінарний досвід став визначальним для тих, хто шукають смакових відчуттів, що запам'ятовуються, мають харчову культуру смакування певних напоїв. Останнім часом поєднання їжі та туризму стає все більш привабливим. Іноземні та вітчизняні туристи, які відвідують це туристичне місце, дедалі частіше куштують місцеві продукти та беруть участь у місцевих

бранчах і традиціях. Це додало додатковий імідж туристичному напрямку та сприяло економічній активності в цьому районі та околицях. Цей простір представляє великий гастрономічний туристичний потенціал, який підкреслюється наявністю специфічних страв, які цінуються на місцевому та регіональному рівнях, а також оригінальних продуктів, туристичної валоризації традиційних продуктів (сири, вина, штруделі, локшина, селянський хліб, ковбаси тощо) та місцевих кулінарних заготовок на основі овочів, свіжі та сушені фрукти, варення, дичина, домашні ковбаси, натуральні соки та сиропи, чаї, продукти бджільництва тощо). Незважаючи на те, що переваги очевидні, місцева громада не в змозі достатньо популяризувати конкретні страви у своїй туристичній пропозиції та перетворити їх на цінний ресурс. Кулінарний маркетинг включає процес передачі інформації про цінність місцевих продуктів і відповідних видів діяльності з метою їх продажу. У кулінарному маркетингу використання зображень є надзвичайно важливим, адже саме вони відкривають апетит споживача. Економічний розвиток місцевих громад шляхом використання місцевого гастрономічного потенціалу вимагає визначення запланованих дій з метою використання внутрішніх ресурсів, представлених у даному випадку стравами, характерними для місцевості. Суб'єктами, які безпосередньо беруть участь у процесі розвитку, є агенти громади (громадські організації, фонди чи окремі особи), місцеві організації та представники громади. У випадку Південної Буковини агент громади відіграє складну роль як ініціатор процесу її розвитку, залучаючи наявні людські та соціальні ресурси громади та налагоджуючи партнерство між місцевими асоціаціями громад та органами державного управління.

Південна Буковина має різноманітні кулінарні традиції завдяки численним польським, українським, турецьким, німецьким та австрійським впливам, і всі ці народи залишили свій слід на її кулінарні звичаї. На Буковині все їдять із сметаною, інгредієнтом, який можна знайти майже в усіх буковинських кулінарних стравах. Це можуть бути різні чорби (супи) та традиційні буковинські токітури, польський борщ з картоплею та буряком, сармале (голубці) в гнізді (п'ять голубців, кожна зі своєю начинкою з курки, свинини, яловичини та телятини з бараниною, все загорнуте в листя мати-й-мачухи). Інші інгредієнти, які характеризують Буковину з кулінарної точки зору це білий гриб та форель яких як правило готують теж зі сметаною.

Край монастирів, як ще називають Південну Буковину, має специфічні монастирські та пісні страви: овочева ковбаса в Путні, голубці з вурдою в Сучевиці, грибний пиріг в Драгомирні, кулінарні особливості, які туристи можуть знайти та насолодитися лише на Буковині. Копчена форель на ялинкових гілках, холодець зі свинини або риби, картопляні кнелі, картопля з кмином, завиванець з маком або буковинський козонак (солодкуватий хліб).

Широкої відомості в усій Румунії та за її межами отримала Радавуцянська чорба. Вона виникла десь у середині 70-х рр. минулого століття в місті Радауц як аналог відомої чорби з коров'ячого шлунку (чорба де бурте), та має головні інгредієнти куряче м'ясо, сметану та яйця. Всі ці страви являються візитною карткою Південної Буковини.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що для розвитку гастрономічного туризму в громаді важливим є рівень освіти та інформованості її членів. Наголошується на необхідності підвищення рівня освіти разом із залученням уряду та туристичних компаній. Розвиток громад у буковинських поселеннях є довготривалим процесом, який базується на двох елементах: сталий розвиток сіл та валоризація їхньої кулінарної, культурної та архітектурної спадщини. Щоб зберегти гастрономічну спадщину, просувати та продавати місцеві продукти, необхідно визначити стратегію та цілі. Має також суттєво збільшитися кількість туристів, зацікавлених у придбанні та споживанні традиційних буковинських продуктів. Ця стратегія може бути досягнута лише завдяки постійній співпраці між місцевими жителями, місцевою владою, організаціями соціального діалогу на місцях та представниками законодавчої бази. Інформаційна основа для кращого розуміння економічних вигод, що виникають у процесі розвитку громади, підвищення обізнаності серед мешканців щодо важливості захисту збереження та валоризації місцевого «гастрономічного бренду» може принести пряму користь для туристичної галузі Буковини.

Список використаних джерел:

1. Tourism Development Strategies in Bucovina., Jurnal of tourism, Nr.2 Căndeia, M., Erdeli, G., Simon, T., (2000).
2. România. Potențial turistic și turism (Румунія. Туристичний потенціал та туризм), Видавництво університету, Бухарест; Chelcea, S., (2001).
3. Turism și dezvoltare durabilă (Туризм і сталий розвиток), Видавництво університету, Бухарест; Mazilu M., (2011).

4. Turism și dezvoltare durabilă (Туризм і сталий розвиток), Видавництво університету, Крайова; Scherl, L.M., Edwards S., (2007).
5. Tourism and sustainable development, Journal of Sustainable Tourism, 8 (1), 1- 19; Stănculescu G., Moraru R., Diaconescu D., (2016).
6. Considerarea turismului gastronomic drept o componentă importantă a dezvoltării durabile, Revista Amfiteatru Economic (Гастрономічний туризм як важлива складова сталого розвитку, журнал «Економічний Амфітеатр»), том 18, листопад, Видавництво ASE, Бухарест.
7. <http://www.turismbucovina.ro/bucovina-istorie-geografie>
8. <http://mdrt.ro/turism/promovare-turistica>
9. <http://www.romanianmonasteries.org/ro/bucovina>
10. <http://www.bucovinatourism.ro>

ГЕНЕРАЛЬНІ ПЛАНИ ЯК ОСНОВА ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ МІСТ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Любомир ВОВК
аспірант кафедри географії України і туризму
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
lvovk@gmail.com

Планування території міст включає в себе розробку стратегічних планів розвитку, що орієнтовані на досягнення економічного, соціального та сталого розвитку громад. Цей процес враховує географічні, культурні, економічні та інші особливості регіону, спираючись на потреби та перспективи мешканців та бізнесу. Основні напрямки включають розвиток житлової та комерційної інфраструктури, забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг, розвиток транспортної системи, озеленення та екологічну безпеку, а також створення умов для підтримки малого та середнього бізнесу. Крім того, планування території враховує потенціал для розвитку туризму, культурного спадщини та інших сфер, які сприяють підвищенню привабливості міст для мешканців та туристів.

Територіальна нерівність у соціальному розвитку, що виявляється у різних умовах життя людей у різних районах країни, породжує широкий спектр проблем у політичній, духовній та

економічній сферах. Серед цих різниць можна відзначити умови праці та побуту, соціальні групи в різних регіонах, рівень соціального розвитку, включаючи освіту та професійні навички, політичні партії та громадські рухи, електоральні уподобання та інші аспекти. Ці відмінності складні за своєю природою, вони мають різноманітні характеристики та особливості.

Планування розвитку місцевостей пов'язане з розробкою стратегічних планів економічного, соціального та сталого розвитку міст. Це включає плани просторового розвитку, такі як генеральний план, план зонування та детальний план території міських населених пунктів. Генеральний план є основним документом містобудівної стратегії, який визначає ключові аспекти планування та забудови території населеного пункту. Принципи розробки генеральних планів визначаються відповідними нормативами.

Зазвичай план розподіляє місто на різні функціональні зони, такі як житлові, комерційні, промислові, рекреаційні тощо. Кількість і типи зон можуть визначатися через аналіз потреб міста, розвиток інфраструктури, економічну активність та інші фактори.

У генеральному плані міських населених пунктів Тернопільської області враховується зв'язок з рекреаційними зонами, перспективи просторового розвитку околиць та «зона будівельного впливу», яка визначається радіальною відстанню від межі міста та часом доїзду до центру міста громадським транспортом (там, де він функціонує на постійній основі). Ці зони визначаються з урахуванням економічного та соціокультурного впливу міста на навколишню територію.

У містах Тернопільської області спостерігаються подібні тенденції у плануванні території, з урахуванням чисельності населення та промислової спрямованості. Також помітна зміна у підході до зонування міст, де відмовляються від жорсткого функціонального розподілу на користь створення багатофункціональних територій.

Зонінг, що ґрунтується на встановленні правил використання та забудови земельних ділянок, залишається важливим інструментом управління міськими земельними ресурсами. Він спрямований на забезпечення систематичного розвитку міста, а також насичення його функціональними можливостями.

Очевидно, зона «впливу міста» залежить від його значимості, фізичних розмірів та економічного, політичного та культурного впливу. З ростом відстані від центру міста рівень його впливу на навколишню

територію поступово зменшується, формуючи кілька зон. Чим більше місто, тим більше цих зон. У Тернополі їх кількість становить сім, у інших містах області – три. Геометрично ці зони нагадують «зірку», а їх межі вирізняються якнайдалі простягнутими «променями» від міст вздовж транспортних магістралей. Для обласного центру ця зона визначається транспортною доступністю: час доїзду громадським транспортом від приміської зони до центру міста не повинен перевищувати 60 хвилин, або відстань не повинна перевищувати 30 км. Для малих міст ця зона зазвичай становить 5-15 км, для середніх – близько 30 км.

Для міст Тернопільської області типовою рисою є наявність містообслуговуючої та містозабезпечуючої категорій.

Містообслуговуюча категорія відповідає за забезпечення потреб населення та задоволення його соціально-культурних потреб. Це охоплює мережу побутових послуг, яка включає в себе дитячі, шкільні та культурно-освітні заклади, заклади охорони здоров'я, спортивні та фізкультурні споруди, а також підприємства торгівлі, харчування та побутового обслуговування.

Категорія містозабезпечення пов'язана із функціонуванням та розвитком інфраструктури міста, виробництвом різноманітних послуг та обробкою інформації. Це включає в себе підприємства комунального господарства, спеціалізовані організації та установи з різними напрямками діяльності. Категорія містозабезпечення охоплює підприємства та установи комунального господарства, місцевого промислового значення, ремонтно-будівельні підприємства, які виконують замовлення міста, а також громадські, господарські та спеціалізовані установи та організації, їх діяльність спрямована на задоволення потреб міста.

У обласному центрі та в істотних містах, таких як Бережани, Кременець і Чортків, спостерігається тенденція до регулювання використання міського простору. Ця тенденція супроводжується відмовою від жорсткого функціонального зонування та чіткого визначення меж міста. Замість цього вони переходять до створення багатофункціональних територій, на яких можна реалізувати всі основні функції, що притаманні сучасному місту. Одним з ключових інструментів раціонального управління використанням міських земельних ресурсів є зонування.

Зонування – це метод організації землекористування, що ґрунтується на встановленні правил, умов, норм і стандартів для

використання та забудови земельних ділянок. Правила зонування є своєрідним законодавчим механізмом, який можна застосовувати до конкретних ділянок і будівельних проєктів для узгодження їх з цілеспрямованим розвитком міста.

Прикладом такого зонування може бути публічно доступний документ щодо міста Тернополя (рис. 1). Його діюча редакція була прийнята в грудні 2021 року. Зонування було проведено з метою отримання пропозицій щодо подальшої стратегії планування і забудови території міста Тернополя; визначення принципів і напрямів планувальної організації та функціонального призначення території; отримання пропозицій щодо удосконалення системи обслуговування населення, вуличної та транспортної мережі, інженерного обладнання; врахування інтересів фізичних та юридичних осіб, затвердження міських цільових програм та приведення містобудівної документації до сучасної нормативно-законодавчої бази.

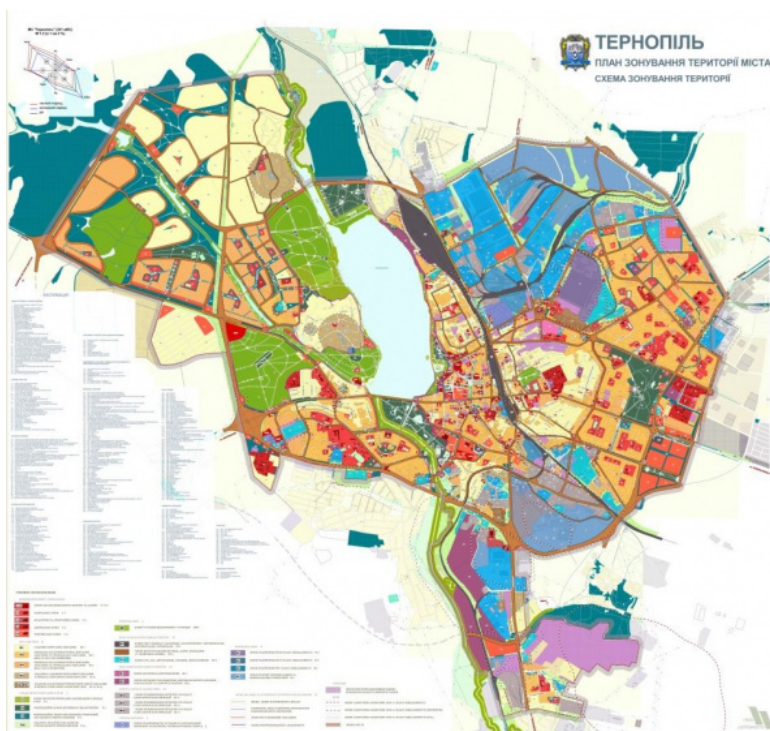

Рис. 1. Зонування міста Тернополя [4]

Для створення сприятливого середовища для проживання в містах Тернопільської області важливо модернізувати систему просторової організації. Один із шляхів реалізації цього процесу – застосування зонування. Практичність його впровадження має значення для інвесторів, а також для аналізу поточного характеру використання та забудови земель у функціональних зонах. Це дозволяє оцінити можливості кожної зони, встановити умови та обмеження для різних видів використання земельних ділянок та об'єктів нерухомості, а також остаточно визначити кордони функціональних зон.

Список використаних джерел:

1. Безлюбченко О. С. Планування міст і транспорт : навч. посібник / О.С. Безлюбченко, С. М. Гордієнко, О. В. Завальний; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 271 с.
2. Джула Д.І. значення генеральних планів для планування території міських поселень (на прикладі Подільських областей). Магістерські студії географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка: збірник наукових праць. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. Вип. 1 (6). С. 74-78.
3. Кузишин А.В., Поплавська І.В., Задворний С.І., Пушкар Б.Т., Горошко А.А. Особливості просторової диференціації територіальних громад: приклад Тернопільської області. Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки. 2024. Випуск 1, С. 97-104.
4. Кузишин А.В. Суспільно-географічна характеристика просторової розосередженості територіальних громад Тернопільської області. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». № 7 (випуск 7), 2023. С. 10-15.
5. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. ДБН 360-92**. Режим доступу – <https://ips.ligazakon.net/document/FIN35002>
6. Олійник Я. Б. Територіальна ідентичність населення Подільського регіону : монографія / Я.Б. Олійник, О.М. Гнатюк. К. : ВПЦ «Київський університет», 2017. 223 с.
7. План зонування міста Тернополя. Режим доступу – <https://ternopilcity.gov.ua/generalniy-plan/20072.html>

ВОДОГОСПОДАРСЬКЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЗАБОЛОТЦІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЗОЛОЧІВСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Петро ВОЙТКІВ

*кандидат географічних наук, доцент
кафедри конструктивної географії і картографії
Львівського національного університету імені Івана Франка
petro.Voytkiv@lnu.edu.ua*

Іван ВОЛОШИН

*Студент-магістр
кафедри конструктивної географії і картографії
Львівського національного університету імені Івана Франка
ivanvolosin1@gmail.com*

У водогосподарському землекористуванні Заболотцівської територіальної громади (ТГ) спостерігаються риси антропогенних впливів (забруднення водно-болотних земель, гідромеліоративні та осушувальні роботи, нераціональне використання цих земель за цільовим призначенням). Ця діяльність призвела до втрати багатьох первісних та непорушених площ водно-болотних земель.

Саме тому актуальним є вивчення та аналіз сучасного стану водогосподарського землекористування та змін, які відбулися у її структурі.

Важливим пунктом є виділення заходів для покращення та стабілізації водогосподарського землекористування.

Заболотцівська ТГ утворена 7 серпня 2015 року шляхом об'єднання Заболотцівської та Ражнівської сільських рад Бродівського району. В 2020 році до громади приєдналися Підгорецька та Ясенівська сільські ради [2].

Громада межує на півночі і сході з Бродівською, на південному-сході – Підкамінською, на півдні і південному-сході – із Золочівською, на заході – з Буською громадами. Тобто громада повністю знаходиться у центрі Золочівського району і межує з громадами цього району [5].

Громада відноситься до Східноєвропейської рівнини, як фізико-географічної країни. За фізико-географічними зонами

північна частина громади відноситься до Поліської провінції зони мішаних лісів, а південна – до Західноукраїнської провінції зони широколистяних лісів. За фізико-географічною областю північ громади відносять до Стирського Малого Полісся, району – Підполіське Українне Полісся, а південна частина громади – до області Західноподільська височина, району – Вороняцьке Горбогір'я [6; 11].

Значна частина громади розташована на Бродівській рівнині, яка географічно належить до Малого Полісся. Південь громади перетинає низькогірне пасмо Вороняки, яке є частиною Подільської височини [1].

Згідно з фізико-географічним районуванням України, територія громади не є однорідною. Північна його частина знаходиться в межах південно-західної частини Східноєвропейської рівнини, Західно-Української провінції зони Лісостепу, в області Малого Полісся (Геренчук, 1968) [10]. В цій частині громади адміністративно розміщені території Заболотцівської та Ражнівської сільських рад. Південна частина громади відноситься до Західноукраїнської провінції зони Лісостепу, району Гологоро-Кременецького горбогір'я Подільської височини.

Згідно природно-сільськогосподарського районування, територія громади відноситься до Поліської зони, Західно-Поліської провінції, Мало-Поліського округу, Золочівського району [8].

Отже, у зв'язку з природною неоднорідністю Заболотцівської ТГ, при описі природних умов варто виділити окремо Малополіську і Подільську частини.

Характерними рисами Малополіської частини (північ громади) є рівнинність, незначне коливання відносних висот, велика кількість пісків у складі поверхневих відкладів, слабо врізані річкові долини, домінування борів, суборів, лук і боліт, дерново-підзолистих, дерново-карбонатних, лучних, і болотних ґрунтів [2].

Для Подільської частини (південь громади) характерним є слабохвилясті форми рельєфу, пологі і спадисті схили. В геоморфологічному відношенні громада розміщена на Гологоро-Кременецькому уступі Подільської височини і є значно підвищеною (на 40-60 м) над Поліською частиною території [10].

Структура земельного фонду Заболотцівської ТГ відрізняється. Зокрема, найбільші площі займають сільськогосподарські землі – 12 245,31 га, однак у відсотковому

відношенні складають всього 52,03%. Площа лісів та інших лісовкритих територій по громаді становить 9 847,63 га, або 41,85%. Значно меншою є площа забудованих земель – всього 784,60 га, або 3,33%. Водно-болотні землі також займають незначні площі – 387,37 га, або 1,65%. Землі без рослинного покриву займають ще менші площі – 268,40 га, або 1,14% [5].

Водогосподарське землекористування – це тип використання земельних ділянок, що зайняті річками, озерами, водосховищами, болотами, прибережними захисними смугами вздовж водних об'єктів, гідротехнічними, водогосподарськими спорудами та каналами, береговими смугами водних шляхів, з метою раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та виснаження [9].

До земель водного фонду, що є об'єктами водного землекористування, належать землі, зайняті: морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, що не вкриті лісами; прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами; гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, відведені під смуги відведення для них; береговими смугами водних шляхів [4].

Аналіз гідрологічної мережі в межах Заболотцівської ТГ вказує, що вона має розгалужену мережу річок та наявність значних площ заболочених земель.

Долини річок Малого Полісся неглибокі з пологими схилами і широкими днищами. Найнижчий рівень води в річках спостерігається найчастіше в кінці серпня – на початок вересня. Весняна повінь продовжується 3 тижні. Її затяжний характер пояснюється тим, що територія ТГ являє собою рівнину. Річний хід рівня річок характеризується порівняно невисоким весняним паводком, нестійкою літньо-осінньою меженню та високими дощовими паводками [2].

В межах Заболотцівської ТГ беруть початок річки басейну Дніпра – Хрестинівка (Лучкув) (15,2 км), Богаїха (10 км); басейну Вісли – Бужок (8 км); басейну Дністра – Грабарка (Луг).

Основною річкою громади є річка Хрестинівка (Лучкув) – ліва притока Стиру (басейн Прип'яті). Довжина річки – 15,2 км. Протікає через 4 населені пункти [16]. Витік в північно-західній

околиці с. Ясенів має назву Лучек. Протікає через села Лучківці, Висоцько, Вовковатиця, Ражнів. У 2019 році проведено заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму і санітарного стану, розчищено русло річки протяжністю 1167 м, укріплено береги, встановлено підпірну стінку з габіонних ящиків – 420 м³, встановлено трубчастий переїзд в межах села Висоцько [7].

Богаїха – права притока Покрови (басейн Прип'яті). Довжина річки – 10 км. Бере початок на північно-західній околиці села Великі Переліски. Тече переважно на північ у межах Бродівської рівнини. На захід від села Ражнів на берегах річки розташована база відпочинку «Мандичі» [3].

Бужок – права притока Західного Бугу. Довжина річки – близько 8 км. Бере початок на південній околиці села Підгірці. Тече переважно на південний захід і на північній околиці села Папірня впадає в річку Західний Буг. Населені пункти вздовж берегової смуги: Грабово, Хомець, Побіч, Бір [3].

Таблиця 1

Водно-болотні землі в межах Заболотцівської територіальної громади [12]

Адміністративні утворення	Загальна площа земель, га	Водно-болотні землі, га		Частка водно-болотних земель від загальної площі, %	
		2008	2022	2008	2022
Заболотцівська громада	23533,3	386,55	387,60	1,64	1,65
Заболотцівська сільська рада	4589,70	104,46	101,32	2,28	2,21
Підгорецька сільська рада	5753,70	25,66	27,16	0,45	0,47
Ражнівська сільська рада	5974,90	207,50	209,94	3,47	3,51
Ясенівська сільська рада	7215,00	48,93	49,18	0,68	0,68
колишній Бродівський район	116205,00	2062,98	2065,99	1,78	1,78

Грабарка (Луг) – права притока Серету. Довжина – 26 км. Річище на значній протяжності каналізоване і випрямлене. Споруджено декілька ставків, переважно в нижній течії. Найбільш заболочена пригирлова частина. Грабарка вважається головним витоком Серету. Витоки розташовані серед пагорбів Вороняків, на південь від села Ясенів, на висоті бл. 400 м н.р.м. Тече переважно на південний схід та впадає до Серету північніше села Ратищі [3].

Водогосподарське землекористування представлене вивченням та аналізом водно-болотних земель, які в межах колишнього Бродівського району займають площу 2065,99 га тобто всього 1,78% від загальної площі. Площа цих ресурсів в межах досліджуваної громади складає всього 387,60 га і за останні роки збільшилася на 1 га, а частка становить 1,65%, тобто є меншою по відношенню району в цілому (табл. 1).

Найбільш забезпеченими водно-болотними землями є територія Ражнівської сільської ради, площі і частки яких за останні 14 років збільшилися із 207,50 га (3,47%) до 209,94 га (3,51%). Меншою є площа цих земель на території Заболотцівської (зменшилась із 104,46 (2,28%) до 101,32 га (2,28%)) сільської ради. Найменше забезпеченими є території, які знаходяться на півдні громади, тобто це Ясенівська (збільшилась із 48,93 (0,68%) до 49,18 га (0,68%)) і Підгорецька (збільшилась із 25,66 (0,45%) до 27,16 га (0,47%)) сільські ради.

Серед водно-болотних земель переважає категорія «води», яка в межах громади має площу 270,92 га. Серед адміністративних утворень громади найбільші площі представлені в межах Заболотцівської і Ражнівської сільських рад. Самі ж заболочені землі на території громади мають менші площі, які за останні роки зменшилися із 119,9 до 116,6 га. Найбільше цих земель на території Ражнівської сільської ради. На територіях інших сільських рад їх площі є меншими (див. табл. 2).

В категорії «води» переважають штучні водотоки (див. табл. 2). Зокрема, їх площа в межах громади становить 169,20 га. Найбільші їх площі представлені на території Заболотцівської (82,90 га), дещо менше у Ражнівській (51,60 га) сільських радах.

Природні водотоки (річки, струмки) за площею займають значно менші території. Зокрема, на території громади їх площі залишаються незмінними і становлять 17,17 га. Найбільше цих

земель на території Ражнівської (14,50 га) сільської ради. Значно менші площі у всіх інших утвореннях громади.

Таблиця 2

Водно-болотні землі на території Заболотцівської територіальної громади [12]

Адміністративні утворення	роки	всього водно-болотних земель, га	води, га	в тому числі, зайняті				відкриті заболочені землі
				природними водотоками (річками та струмками)	штучними водотоками	озерами, прибережними замкненими водоймами	ставками	
Заболотцівська громада	2008	386,55	266,60	17,07	173,00	22,40	54,13	119,95
	2022	387,60	270,92	17,17	169,20	22,40	62,15	116,68
Заболотцівська сільська рада	2008	104,46	103,11	0,07	82,90	0	20,14	1,35
	2022	101,32	99,97	0,07	82,90	0	17,00	1,35
Підгорецька сільська рада	2008	25,66	12,06	1,20	10,30	0	0,56	13,60
	2022	27,16	12,06	2,40	6,50	0	3,16	15,10
Ражнівська сільська рада	2008	207,50	104,00	14,50	51,60	22,40	15,50	103,50
	2022	209,94	112,36	14,50	51,60	22,40	23,86	97,58
Ясенівська сільська рада	2008	48,93	47,43	1,30	28,20	0	17,93	1,50
	2022	49,18	46,53	0,20	28,20	0	18,13	2,65
колишній Бродівський район	2008	2062,98	1459,07	154,87	631,44	29,80	642,96	603,91
	2022	2065,99	1472,70	154,97	628,05	29,80	659,88	593,29

Досить значні площі займають ставки (збільшилась із 54,13 до 62,15 га). Найбільші їх площі маємо на територіях Ражнівської, Заболотцівської та Ясенівської сільських рад (див. табл. 2). Озера та прибережні замкнені водойми на території ТГ займають площу всього 22,40 га, і представлені не тільки на території Ражнівської сільської ради.

Аналіз водно-болотних ресурсів вказує на не дуже добре їх забезпечення по території. Сама територія пронизана руслами основних річок, наявні певні за площею штучні водойми, природні водотоки та заболочені території.

Крім аналізу структури водно-болотних земель, важливим пунктом водогосподарського землекористування є вивчення та аналіз розподілу водного фонду Заболотцівської ТГ за категоріями користувачів.

Згідно таблиці 3, 49,96% або 193,73 га належить категорії «землі запасу та землі, передані у власність і постійне

користування». Найбільша площа користувачів цієї категорії представлена в межах території Заболотцівської (82,00 га (80,94%)) та Ражнівської (65,60 га (31,25%)) сільських рад.

36,86% або 142,86 га належить користувачам категорії «лісгосподарські підприємства». Найбільше ця категорія представлена також у межах Ражнівської (122,30 га, 58,26%) сільської ради.

Ще менші площі належать категорії «громадяни» – 37,40 га, або 9,66%, а найбільші площі ця категорія представлена в межах Ражнівської (15,03 га (7,16%)) та Заболотцівської (13,72 га (13,54%)) сільських рад.

Найменші площі є у категорії «водогосподарські підприємства» – 13,60 га (3,52%). Найбільші площі цієї категорії є у межах Ражнівської (7,00 га (3,33%)) та Заболотцівської (5,60 га (5,53%)) сільських рад. Площі в інших категоріях відсутні.

Таблиця 3

**Розподіл водного фонду Заболотцівської ТГ
за категоріями користувачів, (га / %) [12]**

Категорії землекористувачів, землевласників	Заболотцівська сільська рада	Підгорецька сільська рада	Ражнівська сільська рада	Ясенівська сільська рада	Заболотцівська громада
Громадяни, яким надані землі у власність і користування	<u>13,72</u> 13,54	0	<u>15,03</u> 7,16	<u>8,65</u> 17,59	<u>37,40</u> 9,66
Лісгосподарські підприємства	0	<u>18,26</u> 67,23	<u>122,30</u> 58,26	<u>2,30</u> 4,67	<u>142,86</u> 36,86
Водогосподарські підприємства	<u>5,60</u> 5,53	0	<u>7,00</u> 3,33	<u>1,00</u> 2,03	<u>13,60</u> 3,52
Землі запасу та землі передані у власність і постійне користування	<u>82,00</u> 80,94	<u>8,90</u> 32,77	<u>65,60</u> 31,25	<u>37,23</u> 75,70	<u>193,73</u> 49,96
Всього земель	<u>101,31</u> 100	<u>27,16</u> 100	<u>209,93</u> 100	<u>49,18</u> 100	<u>387,58</u> 100

Загалом, можна констатувати, що відносно розподілу площ по адміністративних утвореннях за категоріями користування, то в більшості вони є як представлені так і відсутні (див. табл. 3).

Висновки. Водогосподарське землекористування у Заболотцівській ТГ громаді має виражені риси антропогенних впливів.

Гідрологічна мережа Заболотцівської ТГ має розгалужену мережу річок та наявність значних площ заболочених земель. У межах ТГ беруть початок річки Хрестинівка, Богаїха, Бужок, Грабарка. Також наявні штучні і природні водотоки, ставки, озера та відкриті заболочені землі.

Частка водно-болотних земель в межах громади дещо збільшилася із 1,64% до 1,65%. Найбільш забезпеченими водно-болотними землями є територія Ражнівської сільської ради – 209,94 га (3,51%).

Серед категорії «води» переважають штучні водотоки (169,20 га), менше ставків (62,15 га), ще менше озер та прибережних замкнених водойм (22,40 га), а найменше – природних водотоків (17,17 га).

Найбільші користувачі земель водного фонду належить до категорії «землі запасу та землі передані у власність і постійне користування» (193,73 га (49,96%)) та «лісгосподарські підприємства» (142,86 га (36,86%)).

Серед заходів, які покращать та збалансують водогосподарське землекористування, слід виділити: зміну політики екстенсивного використання водно-болотних земель; збереження площ водних та заболочених земель; використання їх в туристичних та рекреаційних цілях; накладення штрафів за несанкціоноване забруднення цих земель.

Список використаних джерел:

1. Бродівський район. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бродівський_район.
2. Бродівська районна адміністрація. URL: <http://www.brody-rda.gov.ua>.
3. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Головна_сторінка.
4. Водний кодекс України : текст відповідає офіц. Станом на 1 жовтня 2012 р. К.: Національний книжковий проект, 2012. 80 с.
5. Войтків П.С., Волошин І.І. Стан та використання земель сільськогосподарського призначення Заболотцівської територіальної громади Золочівського району Львівської області. Актуальні проблеми дослідження довкілля : Матеріали X Міжнародної наукової конференції (Суми-Тростянець, 25-27 травня 2023 р.,) / Ред. кол.: Корнус А. О., Міронець Л. П., Литвиненко Ю. І. та ін. Суми: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2023. С. 131-137.

6. Геоекологія Львівської області : монографія. / Ю. Андрейчук, Л. Безручко, В. Біланюк та ін. / за заг. ред. Є. Іванова. Львів : Простір-М, 2021. 606 с.

7. Заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану р. Христинівка в с. Висоцько Заболотцівської сільської ради Бродівського району Львівської області (Нове будівництво). Коригування.

8. Мартин А.Г. Осипчук С.О., Чумаченко О.М. Природно-сільськогосподарське районування України: монографія К.: ЦП "Компринт". 328 с.

9. Паньків З.П. Система класифікаційних категорій землекористування. Вісник Львівського ун-ту. Серія географічна. 2011. Вип. 39. С. 260–266.

10. Природа Львівської області. За ред. К. І. Геренчука. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1972. 152 с.

11. Природні ресурси Львівщини. Матолич Б. М., Ковальчук І. П., Іванов Є. А. та ін. Львів: ПП Лукашук В. С., 2009. 120 с.

12. Фондові матеріали головного управління Держгеокадастру у Львівській області по земельних ресурсах. Форма 6-зем. Львів (за 2008, 2022 рр.).

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСТОРОВО-ЧАСОВИХ ЗМІН РУСЛА РІЧКИ СЕРЕТ

Костянтин ВОЛЯНЮК

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ка федра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
volianiuk.kostiantyn@chnu.edu.ua*

У зв'язку з активним розвитком антропогенної діяльності та незворотніми змінами клімату, які серйозно впливають на природні екосистеми басейну річки Серет, вивчення цих процесів стане надзвичайно важливим. Розуміння наслідків глобальних змін, таких як забруднення водойм, втрата біорізноманіття та зменшення водних ресурсів, дозволить визначити екологічну стабільність регіону. Це важливо для забезпечення природних та водних ресурсів, і врахування потреб місцевих громад. Аналіз змін у басейні річки Серет допоможе виявити та оцінити позитивні та негативні впливи антропогенних факторів на водні ресурси, ґрунти, рослинність та тваринний світ

регіону. Отримана інформація може бути ключовою для розробки стратегій ефективного управління природними ресурсами річки Серет, та збереження екосистем для майбутніх поколінь.

Метою роботи є дослідження просторово-часових змін русла річки Серет за допомогою технологій ГІС та ДЗЗ. Для аналізу просторово-часових змін русла річки Серет були використані наступні методи наукових досліджень: порівняльний, картографічний та метод прогнозування. Для досліджень ми використали дані дистанційного зондування Землі, зокрема використано такі програми як: EO Browser, Copernicus Browser, Google Earth Pro, що призначені для географічної візуалізації, картографії, геодезії, дистанційного зондування та професійних застосувань, надаючи користувачам інструменти для вивчення географічних об'єктів, аналізу змін природних умов, а також для використання в бізнесі, науці та інших галузях [1]. Для проведення власних досліджень за основу були взяті методики, розроблені працівниками Лабораторії ГІС та ДЗЗ МАНУ [2]. Ці методики допомагають систематично вивчати та фіксувати динаміку природних та антропогенних змін у басейнах річок. За допомогою покрокових інструкцій, запропонованих у виданні [2], було здійснено тематичне картографування досліджуваних територій. Після чого були створенні знімки поверхонь в різних проміжках часу, які показали зміни досліджуваної території. Відповідно, ми поетапно виконали такі кроки, а саме:

- Вибрали необхідну територію та рік за допомогою хронологічної шкали (найраніший рік – 2005, найновіший – 2020 рік);
- Проаналізували оптичні знімки (Sentinel-2, EO Browser)
- Створили новий шар для кожного року;
- Змінили властивості його відображення (колір контуру);
- Оцифрували межі островів для кожного року.

Таким чином за допомогою отриманих знімків поверхонь легко буде порівняти зміни яких набула досліджувана територія з плином часу, та припустити із-за яких можливих причин відбулись ці зміни. Також після отриманих даних ми можемо спрогнозувати майбутній стан об'єкту та ймовірні подальші можливі зміни. Для виконання обраного завдання в програмі Google Earth Pro по карті річки Серет було довільно обрано три точки в північній (Село Буцнів), центральній (Місто Чортків) та південній (Село Городок) частинах річки (Рис. 1).

Рис. 1. Розміщення вибраних точок для дослідження на карті

Для порівняння просторово-часових змін вибраних територій було обрано фото 2005 та 2020 років (Рис. 2).

Рис. 2. Обрані території для порівняння масштабу змін

За допомогою програми Google Earth Pro дослідженні ділянки які підлягли зміні з плином часу було помічено різними кольорами для кожного року, щоб співставити зміни ландшафту (Рис. 3).

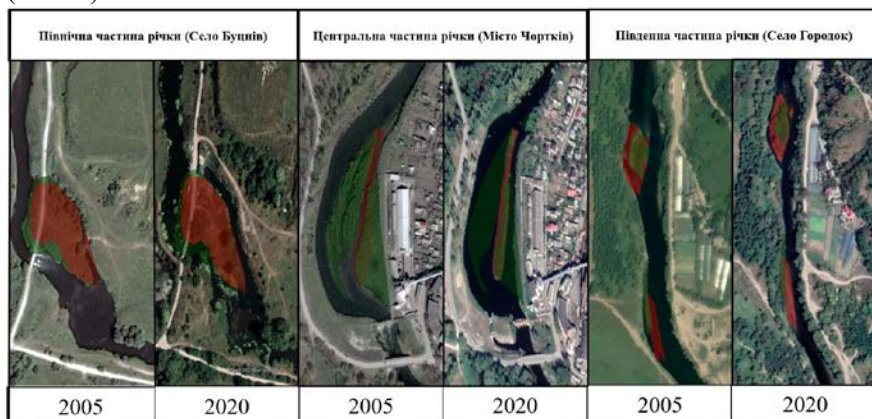

Рис. 3. Масштаби змін на вибраних територіях

На картах зеленим кольором позначались території 2005 року, червоним території 2020 року. Аналізуючи фото можна сказати, що за 15 років з 2005 по 2020 ландшафт позначених територій змінився. Переглядаючи фотографії біля села Буцнів, можна помітити зміни у ландшафті з 2005 року, ймовірно, через будівництво гідроелектростанції на цій території, яка була запущена у 2019 році. На зображеннях другої обраної місцевості (м. Чортків) видно значне зменшення площі острова. Порівнюючи дві фотографії, можна помітити формування нового каналу, де розташована гідроелектростанція. З цього можна зробити висновок, що вплив антропогенної діяльності на цю територію, зокрема для будівництва та експлуатації гідроелектростанції, призвів до змін у ландшафті в басейні річки. Розглядаючи фотографії південної частини річки (село Городок) за 2005 та 2020 роки, можна помітити, що площа поміченої території збільшилась протягом цього періоду. З цієї інформації можна припустити, що збільшення берегової лінії та площі острова відбулося через занесення річки, ймовірно, внаслідок ерозії або інших природних факторів. Також за допомогою інструментів “лінійка” та “багатокутник” програми Google Earth Pro було виміряно наскільки змінилась довжина, ширина та площа досліджуваних територій за 15 років (Табл. 1).

Таблиця 1

Рік	Північна досліджувана ділянка (с. Буцнів)			Центральна досліджувана ділянка (м. Чортків)			Південна досліджувана ділянка (с. Городок)		
	Довжина	Ширину	Площа	Довжина	Ширину	Площа	Довжина	Ширину	Площа
2005	80 м	76м	5454м ²	256 м	115 м	22419м ²	Острів: 62 м	Острів: 31 м	Острів: 1 310 м ²
							Берег: 85 м	Берег: 9 м	Берег: 581 м ²
							Острів: 91 м	Острів: 40 м	Острів: 2 384 м ²
2020	60 м	66 м	4518м ²	223м	24м	4259м ²	Берег: 92м	Берег: 20 м	Берег: 1 093 м ²

Отже, у трьох визначених точках басейна річки Серет за 15 років були помічені зміни суходолу. Аналіз показав, що перша та друга точки зазнали невеличких змін протягом цього періоду. Дивлячись на таблицю можна сказати що площа цих двох ділянок зменшилась з плином часу. У селі Буцнів та місті Чортків, зміни в річці виникли в результаті антропогенного втручання. Схоже, забудова та інші антропогенні фактори, ймовірно, спричинили геоморфологічні зміни русла річки та прилеглих територій. Натомість природні зміни річки спостерігалися біля третьої ділянки, села Городок. Обміління річки призвело до збільшення території суходолу берега та острова. Це, ймовірно, пов'язано з природними ерозійними та седиментаційними процесами, що відбуваються на цій території.

Список використаних джерел:

1. Федонюк В.В., Федонюк М.А., Панькевич С.Г. Досвід використання програми Google Earth у викладанні географічних дисциплін. Інформаційні технології і засоби навчання. Луцьк, 2013. Вип. 6. С. 138-148.
2. Бабійчук С.М., Юрків Л.Я., Томченко О.В., Кучма Т.Л., Коблюк Н.С., Гордієнко О.В. Основи дистанційного зондування землі. Частина 1. Історія та практичне застосування. Робочий зошит. 2-ге видання, доповнене і перероблене. Київ : Національний центр "Мала академія наук України", 2023. С. 72-76.

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДУ В БАСЕЙНІ РІЧОК СОВИЦЯ КІЦМАНСЬКА ТА СОВИЦЯ СТАВЧАНСЬКА

Марина ВУДВУД

*здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
m.vudvud@chnu.edu.ua*

Проблема правового регулювання використання та охорони земель водного фонду в останні роки набула надзвичайної актуальності, що пояснюється як специфікою останніх, так і суперечностями, які існують між земельним і водним законодавством України. Вирішення цієї проблеми зумовило необхідність розробки й обґрунтування нових теоретичних і нормативних підходів до розуміння правового режиму земель водного фонду, підготовки пропозицій і рекомендацій з удосконалення правового регулювання суспільних відносин у сфері використання та охорони цієї категорії земель з урахуванням системи національного законодавства, і рекомендацій по усуненню правопорушень водного законодавства в басейнах річок Совиця Кіцманська та Совиця Ставчанська.

Метою даної роботи є дослідження прибережних захисних смуг в басейнах річок, а також підготовка пропозицій та рекомендацій по усуненню правопорушень водного законодавства в басейнах річок Совиця Кіцманська та Совиця Ставчанська.

Основним завданням даного дослідження був аналіз сучасного правового режиму земель водного фонду в басейнах річок Совиця Кіцманська та Совиця Ставчанська з урахуванням специфіки останніх років та протиріч між земельним і водним законодавством України, а також дослідити можливість удосконалення порядку надання в оренду водних об'єктів загальнодержавного значення та розробити рекомендації щодо включення в такі договори умов щодо охорони земель водного фонду та прибережних захисних смуг.

У результаті проведених дистанційних досліджень, нами було описано ставкові господарства в басейнах річок Совиця Кіцманська і Совиця Ставчанська на предмет відповідності ПЗС вимогам законодавства. В результаті даного вишукування було оцінено 175 ставків (табл. 1). Для наглядності всі ставки досліджуваних басейнів

було віднесено до фракцій замірів ПЗС на ставках басейнів річок Совиця Кіцманська та Совиця Ставчанська за знімками дистанційної системи зондування Землі Google Earth в межах Кіцманського та Заставнівського районів. В одну групу збирались ставкові господарства, які мали загально довжину ПЗС (що відповідає вимогам законодавства) в межах зазначених відсотків від загальної довжини берегової лінії.

Таблиця 1

Відповідності ПЗС ставків вимогам законодавства

Відсоток відповідності ПЗС ставків вимогам законодавства	Всього досліджених ставків		Басейн Совиці Кіцманської		Басейн Совиці Ставчанської	
	шт.	%	шт.	%	шт.	%
≤25%	51	29	13	34	38	27,7
25≤50%	46	26	9	23,5	37	27
50≤75%	33	19	5	13	28	20,4
більше 75%	45	26	11	29,5	34	24,9
Всього	175	100	38	100	137	100

Головна мета виділення земель під прибережні захисні смуги полягає в зменшенні засмічення та збереженні їх водності, охороні поверхневих водних об'єктів від забруднення. Вони встановлюються уздовж урізу води (у меженний період з шириною: а) для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менш як 3 га — 25 м; б) для середніх річок, водосховищ на них, водойм, а також ставків площею понад 3 га — 50 м; в) для великих річок, водосховищ на них та озер — 100 м (згідно зі статтею 60 ЗК України).

Щоб зберегти та охороняти землі водного фонду, договір оренди земель вказаної категорії та договір оренди водного об'єкта має містити чітко визначений перелік охоронних заходів (наприклад розчищення і укріплення берегів, проведення протиерозійних заходів, спорудження дренажу) та графік їх виконання. Ці заходи повинні входити в безпосередній обов'язок орендаря, невиконання яких буде підставою для дострокового розірвання договору.

На даний час не укладено жодного договору на оренду водних об'єктів, на державному рівні не врегульований порядок надання в оренду водних об'єктів загальнодержавного значення. Орендар повинен піклуватися як про воду, так і про прибережні зони. Таким чином, вважаємо, що в оренду разом із водним об'єктом мають передаватись земельні ділянки як під водою, так і біля води. В ідеалі це повинна бути прибережна захисна смуга.

Беручи до уваги складний історичний процес переходу від колективної власності до приватної, відсутності ринку землі (відповідно і малих водних об'єктів), а також складний процес розпаювання колгоспних земель в басейнах річок Совиця Кіцманська та Совиця Ставчанська ми вважаємо, що в договорі оренди водного об'єкта (земель водного фонду) повинні зазначатись істотні умовами формування меж ПЗС і водного об'єкту. До даного договору потрібно також вносити вимоги щодо охорони земель водного фонду, проведення протизсувних заходів, розчищення берегів водних об'єктів та інше. Подібні охоронні заходи, на нашу думку, мають бути розроблені вченими-геологами й враховувати особливості ґрунту земель водного фонду та екомережі в цілому.

Список використаних джерел:

1. Вишневський В.І. Річки і водойми України. Стан і використання / В.І. Вишневський –К.: Віпол, 2000. –376 с.
2. Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/ЄС. Основні терміни та їх визначення [Книга]. – К.: 2006. – 240 с.
3. Закон України «Про внесення змін до Водного і Земельного кодексів України щодо прибережних захисних смуг» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2740-17#Text>
4. Земельний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
5. Костишин М.Д. Водний фонд Чернівецької області [Книга] / Костишин М.Д, Юсько О.В., Лосік І.І. – Чернівці, 2006. – 64 с.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ В ЧОРНОГОРІЇ В ПЕРШІ ДЕСЯТИЛІТТЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

Ліліана ГАВРИЛЮК

студентка III-го курсу спеціальності «Туризм»

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

olesiagav82@gmail.com

Туризм сьогодні перетворився в одну з міжнародних брендових категорій. Багато розвинутих країн поступово перетворюють туризм в основну рушійну силу соціально-економічного прогресу за допомогою створення робочих місць і нових підприємств, доходів від експорту та розвитку відповідної

інфраструктури. За останні шістдесят років туризм суттєво диверсифікувався, перетворившись в один із найбільш швидко зростаючих секторів економік світу. Наше дослідження стосується характеристики міжнародної туристичної активності в межах Чорногорії.

Чорногорія розташована на узбережжі Адріатичного моря, що надає їй значний туристичний потенціал. У межах туристичного регіону Чорногорія входить до складу Південної Європи (за методологією UNWTO).

Її туристична привабливість базується на багатстві природних пейзажів, включаючи гори, море, озера та річки, що приваблює сюди поціновувачів активного відпочинку та просто любителів природи. У країні є багато історичних пам'яток, таких як старовинні міста, церкви та замки (Монастир Острог, острів Госпа од Шкрпела, Цитадель в Будві тд.), які привертають культурних туристів.

Країн активно формує якісну туристичну інфраструктуру, започатковуючи діяльність сучасних готелів, ресторанів, розважальних закладів та інших послуг для відпочиваючих.

Загалом, Чорногорія приваблює як активних мандрівників, шукачів культурного досвіду, так і тих, хто хоче просто відпочити від міської суєти та насолодитися природою і спокоєм.

В основі нашої оцінки туристичної активності Чорногорії є туристичні потоки.

Туристичний потік – це форма взаємодії між місцем призначення, де є пропозиція (туристична привабливість, атрактивність тощо) і місце відправлення, де існує попит чи дефіцит подібних послуг і товарів. Можна побудувати цілком об'єктивні моделі туристичних потоків, оскільки вони формуються за певними правилами [1, с. 45]. Динаміка туристичних прибуттів до Чорногорії у XXI столітті відображається таким чином: у 2019 р. до Чорногорії прибуло 2,5 млн міжнародних туристів, у 2020 р., в розпал пандемії COVID-19, туристичні потоки зменшилися до 0,35 млн міжнародних туристів, у 2021 р. туристичні прибуття відновилися і становили 1,5 млн міжнародних туристичних прибуттів, що складає 62% в порівнянні з 2019 роком. У 2022 р. відновлення туристичних прибутків до 2 млн туристичних прибуттів, що лише на 14% менше, порівняно з 2019 роком.

Також ми прорахували, яка частка міжнародних туристів від загальноєвропейського показника відвідувала Чорногорію: 2019 р – 0,34 %, 2020 р. – 1,46 %, 2021 р – 0,52 %, 2022 р. – 0,34 %. Такі показники підтверджують, що поки що Чорногорія не є надзвичайно привабливим туристичним напрямком для міжнародних туристів.

Згідно з «Міжнародними рекомендаціями з статистики туризму», 2008, під туристичними витратами розуміють суми, витрачені на придбання споживчих товарів та послуг, а також інших цінностей для особистого використання або передачі іншим особам при підготовці до туристичних поїздок та в їх ході [1, с 48]. В них включаються видатки, що оплачуються самими туристами, а також видатки, що оплачуються або відшкодовуються іншими особами.

Основні цифрові показники динаміки туристичних доходів Чорногорії в 2019-2022 рр. були наступними. У 2019 р. туристичні доходи Чорногорії склали 1,2 млрд доларів США. У 2020 р., природньо, в рік активної та неадаптованої пандемії COVID-19, туристичні доходи мінімізувалися до 0,2 млрд доларів США. У 2021 р. туристичні доходи трохи відновилися і становили 0,9 млрд доларів США. У 2022 р. показники доходів склали 1,1 млрд доларів США, що лише на 9,7 % нижче у порівнянні з 2019 роком.

Ці цифри відображають ту складну ситуацію, з якою зіткнулася туристична галузь Чорногорії в XXI столітті, внаслідок впливу різних чинників, зокрема пандемії.

Впродовж 2019-2022 рр. частка Чорногорії в туристичних доходах Європейського туристичного регіону коливалася від 0,21% до 2,74%, що також підтверджує висновки, які ми наводили вище.

На основі згаданих показників є можливість прорахувати навантаженість на територію Чорногорії внаслідок міжнародної туристичної активності.

Так, навантаженість в розрахунку на 1000 км² площі складала 181,9 тис осіб в 2019 р., 25,4 тис. осіб в 2020 р., 112,5 тис. осіб в 2021 р. та 147,5 тис осіб в 2022 р. Дані показники свідчать про суттєву туристичну орієнтацію країни і значне навантаження на територію.

Розрахункові показники навантаженості на число мешканців в Чорногорії склали 4 тис турприбуттів в 2019 р., 0,6 тис. – в 2020 р., 2,5 тис. – в 2021 р. та 3,3 тис. – в 2022 р. Ці показники також підтверджують туристичну орієнтацію країни та формування стратегії привабливості міжнародних туристичних потоків.

Чорногорія, як приваблива туристична дестинація на

узбережжі Адріатичного моря, має свої особливості у розміщенні міжнародних туристів та характеристики готельного господарства.

Чорногорія має широкий спектр готельного житла, від розкішних п'ятизіркових готелів на узбережжі до бюджетних готелів і приватних апартаментів. Багато з них працюють за сезонним принципом, зазвичай з травня по вересень. У позасезонний період готелі обмежують свій функціонал та сервісні послуги.

Останніми роками готельна інфраструктура в Чорногорії активно розвивалась, з'явилися нові готелі і гостьові будинки відповідно до попиту та стандартів міжнародних туристів. Окрім традиційних готелів, популярні альтернативні варіанти, такі як оренда житла через Airbnb або приватні гостьові будинки, особливо в місцях поза масовими туристичними маршрутами.

На організацію міжнародного туристичного обслуговування також впливають певні специфічні риси щодо організації міжнародного туризму Чорногорії.

При в'їзді до Чорногорії та виїзді з неї можуть бути застосовані митні обмеження, зокрема щодо ввезення товарів та продуктів харчування (м'ясні та молочні продукти, алкоголь, тютюн).

Мовний бар'єр може становити виклик для деяких туристів, оскільки мовою комунікації в Чорногорії є чорногорська (монтенегринська). Однак багато місцевих жителів, особливо в туристичних районах, володіють англійською мовою.

Особлива увага приділяється збереженню природи і екологічно чистому туризму, що робить Чорногорію привабливою для тих, хто прагне екологічно збалансованого відпочинку.

В підсумку варто відзначити, що Чорногорія сьогодні утверджується як успішна дестинація в міжнародному туризмі. Вже сьогодні країна відзначається високим навантаженням від туризму на місцеві ресурси та місцеве населення, що може означати підтримку країною політики туристичноорієнтованої.

Список використаних джерел

1. Кузишин А.В. Міжнародний туризм: Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2016. 204 с.
2. Кузишин А.В. Міжнародний туристичний бізнес: Навчальне видання. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2019. 146 с.
3. Кузишин А.В. Основні показники розвитку туризму в країнах Європейського туристичного регіону на початку XXI століття. Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали V Міжнародної наук.-практ.

інтернет-конференції (м. Луцьк, 18-19 травня 2017 р.) / за ред. В.Й. Лажніка. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. С. 48-52.

4. International Tourism Highlights, 2023 Edition – The Impact of COVID-19 on Tourism:

https://elr.tnpu.edu.ua/pluginfile.php/850591/mod_resource/content/1/2023-international-tourism-highlights-2023-edition-the-impact-of-covid-19-on-tourism-%282020-2022%29revised-and-updated.pdf

5. Tourism Highlights. 2013 Edition / UNWTO [Електронний ресурс]. URL: https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2013.pdf.

6. International Tourism Highlights, 2019 Edition: https://elr.tnpu.edu.ua/pluginfile.php/354342/mod_resource/content/1/unwto_highlights2019.pdf

7. International Tourism Highlights, 2020 Edition: https://elr.tnpu.edu.ua/pluginfile.php/628295/mod_resource/content/1/unwto_highlights2020.pdf

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ГЕЛІОЕНЕРГЕТИКИ

Сергій ГАЛЬЧУК

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
halchuk.serhii@chnu.edu.ua*

Розвиток відновлювальної енергетики став важливим пріоритетом для багатьох країн, включаючи Європейський Союз та асоційовані з ним країни, такі як Україна. Цей напрямок енергетики набуває все більшої ваги завдяки своїм перевагам: він дозволяє зменшити залежність від традиційних джерел енергії, знижує викиди парникових газів та інші негативні впливи на довкілля, а також стимулює інновації та розвиток нових технологій.

Одним із найбільш перспективних напрямків у сфері відновлювальної енергетики є геліоенергетика, яка ґрунтується на використанні сонячної радіації. Цей метод енергопостачання надзвичайно важливий у зв'язку зі зростанням викликів, пов'язаних із зміною клімату та необхідністю переходу до екологічно чистих джерел енергії.

Проте ефективність геліоенергетики значною мірою залежить від географічного положення Чернівецької області.

Положення регіону відносно екватора, тропіків та полярних кіл визначає кут падіння сонячних променів, який має значний вплив на формування потенціалу розвитку сонячної енергетики. Окрім кута падіння сонячних променів географічне положення регіону істотно впливає на формування таких чинників геліоенергетичного потенціалу як рівень хмарності та тривалість сонячного світла, що істотно впливають на кількість сонячної радіації, яка досягає поверхні землі. Ці фактори в свою чергу визначають обсяг електроенергії, що може бути зібрана та використана для виробництва електроенергії.

Географічне положення також відіграє ключову роль у визначенні оптимального розташування сонячних електростанцій. Різниця у кутах сонячного випромінювання між різними широтами може впливати на продуктивність сонячних панелей та їхню ефективність. Тому врахування цих кліматичних та географічних факторів є критичним при плануванні та реалізації проектів з використання сонячної енергії.

Зміна кута нахилу сонця в Чернівецькій області визначається широтою регіону та схиленням Сонця. Широта області знаходиться між $47^{\circ}43'23''$ та $48^{\circ}40'31''$. За формулою $h = 90^{\circ} - \varphi \pm \delta$, де h – висота Сонця над горизонтом, φ – широта, δ – схилення Сонця, можна визначити зміну кута нахилу сонця для крайніх точок регіону.

Протягом року максимальна висота сонця над горизонтом досягається 22 червня (літнє сонцестояння), а мінімальна – 22 грудня (зимове сонцестояння). У дні рівнодення (21 березня та 23 вересня) висота сонця досягає пересічних значень. Тому 22 червня кут падіння сонячних променів коливається від $65^{\circ}44'37''$ у селі Сарата (крайня південна точка регіону) до $64^{\circ}49'29''$ у селі Репуженці (крайня північна точка Чернівецької області). Найменший кут падіння сонячних променів в регіоні буде спостерігатись 22 грудня, в день зимового сонцестояння. Даний показник відповідно буде становити $18^{\circ}46'37''$ у селі Сарата та $17^{\circ}49'29''$ у селі Репуженці.

Отже, у Чернівецькій області, незважаючи на невелику градусну відстань між крайніми північною та південною точками, спостерігаються відмінності у зміні кута падіння сонячних променів протягом року, особливо великі влітку та невеликі взимку. Тому оптимальний кут нахилу сонячних панелей для регіону становить приблизно 35-40 градусів до поверхні Землі, з орієнтацією у південному напрямі.

Сумарна виробництво електроенергії сонячними електростанціями прямо залежить від тривалості світлої пори доби. Цей показник змінюється відповідно до орбітального руху Землі, який коливається від 8 годин 23 хвилин 35 секунд узимку до 16 годин 09 хвилин 26 секунд улітку. В Чернівецькій області пересічна тривалість дня за порами року подана в таблиці 1.

Таблиця 1

Пересічна тривалість світлового дня в Чернівецькій області у різні пори року

Пора року	Кількість днів	Середня тривалість світлового дня
Весна	92	13:35:55
Літо	92	15:18:25
Осінь	91	10:53:54
Зима	90	9:07:34

Літній період характеризується довшою тривалістю світлового дня, що створює сприятливі умови для більшого вироблення сонячної енергії. Сонячні панелі можуть отримувати більше сонячного випромінювання і, відповідно, генерувати більше електроенергії. У зимовий період тривалість дня скорочується, що може призвести до обмеження вироблення сонячної енергії.

Важливим чинником формування потенціалу розвитку сонячної генерації є хмарність неба. Залежність потужності сонячних панелей від хмарності можна виразити просто: чим більше хмар, тим менше прямого сонячного випромінювання потрапляє на панелі, і тим менша їх потужність. Шкала хмарності зазвичай від 0 (повністю ясне небо) до 10 (повністю хмарне небо).

На даний показник також істотно впливає географічне положення Чернівецької області. Адже вона розташована в межах впливу помірного клімату та характеризується відносно високим ступенем покриття небосхилу хмарами протягом року. Метеорологічні спостереження за 2006-2021 роки для оцінки впливу хмарності на сонячні електростанції в Чернівецькій області відображено в таблиці 2.

Аналізуючи дані з таблиці, можна зробити наступні висновки:

У весняний період середній рівень хмарності становить 6,51 бали, що вказує на помірний рівень хмарності і сприятливі умови для виробництва сонячної енергії.

Літній період характеризується найнижчим середнім рівнем хмарності – 5,42 бали, що є дуже обнадійливим для виробництва сонячної енергії.

Таблиця 2

***Пересічний показник хмарності за порами року
(2006р. – 2021р.)***

Пора року	Хмарність (бали)
Весна	6,51
Літо	5,42
Осінь	6,68
Зима	7,84
За рік	6,48 -6,61

У осінній період середній рівень хмарності становить 6,68 бали, що може мати помірний вплив на виробництво сонячної енергії.

Зимом спостерігається висока хмарність, що може ускладнити виробництво сонячної енергії. Середній рівень хмарності в зимовий період складає 7,84 бали.

Загалом, середній рівень хмарності за рік становить 6,61 бали, що свідчить про помірний рівень хмарності і високий потенціал для виробництва сонячної енергії.

Дослідження рівня хмарності має ключове значення для оцінки потенціалу сонячної енергії в конкретному регіоні. Низький рівень хмарності сприяє збільшенню сонячної інсоляції, що позитивно впливає на продуктивність сонячних панелей та забезпечує більше вироблення електроенергії.

Розвиток сонячної електроенергетики у Чернівецькій області став пріоритетним завданням у вдосконаленні енергетичного комплексу регіону. Потенціал виробництва електроенергії залежить від кліматичних умов, таких як географічна широта, тривалість дня та хмарність.

Знаходячись у помірних широтах, область має доступ до сонячної радіації протягом усього року. Проте ефективність сонячних електростанцій залежить від сезону: зимою вона найнижча, а літом – найвища.

Погодні умови, зокрема хмарність, також впливають на продуктивність сонячних панелей. Найвища хмарність спостерігається взимку, що може обмежити виробництво електроенергії. У літні місяці хмарність має менший вплив на ефективність сонячних панелей.

Незважаючи на обмеження, що накладають кліматичні умови, сонячна електроенергетика має значний потенціал у регіоні завдяки невичерпним ресурсам, низькій собівартості та екологічності виробництва.

Список використаних джерел.

1. Альтернативні джерела енергії. Сонячна енергія. [Електронний ресурс]//Військово-цивільна адміністрація. – Авдіївка Донецької області . 07.12.2017.<http://avdvca.gov.ua/avdiivka/enerhozberezhennia/1675-alternatyvni-dzherelaenerhii-soniachna-enerhiia.html> (дата звернення: 11.11.2019).

2. Савчук С. Здобутки та плани розвитку сонячної енергетики в Україні [Електронний ресурс]// 8 Міжнародна конференція сонячної енергетики в Центральній та Східній Європі «CISOLAR 2019». Держенергоефективності. -723 Київ, – 2019. – 16-18 квітня. <http://saec.gov.ua/uk/events/previews/2825> (дата звернення: 29.10. 2019).

3. Березовська Ю. Відновлювана енергетика. Точки зростання. Чи може відновлювана енергетика стати одним із драйверів розвитку в Україні [Електронний ресурс] // Український тиждень. – Київ, – 2016 – № 40 (464) – 6 жовтня. <https://tyzhden.ua/Society/175474> (дата звернення: 29.10.2019).

4. Прохорова, Л. А. Веремченко О. В. Сучасний стан та перспективи розвитку сонячної енергетики в Україні // Північне Приазов'я: проблеми регіонального розвитку у міжнародному контексті: матеріали Всеукраїнської науковопрактичної конференції. – Мелітополь, – 2017. – 14-15 вересня. – С. 58-61.

5. Нетрадиційні та поновлювальні джерела енергії /О.І. Соловей, Ю.Г.Лега, В.П. Розен та ін. За заг. ред. О.І. Солов'я. – Черкаси: Вид. ЧДТУ, 2007.

6. Костащук В.І. Вплив деяких кліматичних чинників на розвиток сонячної енергетики в Чернівецькій області / В.І. Костащук, С.В. Гальчук // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. Чернівці : Чернівецький нац. Ун-т, 2023.- Том. 842 : Географія.С.95-102 URL: <http://geochnu.top/index.php/journal/article/view/151>

7. Кудря С., Тучинський Б. «Бізнесопридатність» вітроенергетики України /Докл. II Междунар. конф. «Нетрадиционная энергетика в XXI веке». – Ялта, 2001. – С.89–91.

8. Енергоефективність та відновлювані джерела енергії Під заг. ред. А.К. Шидловського. – К.: «Українські енциклопедичні знання», 2007. – 559 с.

9. Г.К. Вороновський. Енергетика світу та України. Цифри та факти. / Г.К. Вороновський, С.П. Денисюк, О.В. Кириленко та ін. // – К.: Українські енциклопедичні знання, 2005. – 404 с.

10. Стогній Б.С., Жовтянський В.А. Енергозбереження та енергетична безпека України /Проблеми загальної енергетики. – 2005. – № 12. – С. 7–14.

11. Атлас енергетичного потенціалу нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії. – К., 2008. – 54 с.

12. Нетрадиційні та поновлювальні джерела енергії: Навчальний посібник О.І.Соловей, Ю.Г. Лега, В.П. Розен, О.О. Ситник, А.В. Чернявський, Г.В. Курбака; За заг. ред. О.І. Солов'я. – Черкаси: ЧДТУ, 2007.

13. Енергетичний потенціал сонячної радіації на території України / В. М. Желих, О. В. Омельчук, С. П. Шаповал, І. І. Венгрин // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Теорія і практика будівництва. – 2015. – № 823. – С. 117-121.

Інформаційні ресурси:

14. Архів погоди в Чернівцях (аеропорт)
[https://rp5.ru/Архів_погоди_в_Чернівцях_\(аеропорт\)](https://rp5.ru/Архів_погоди_в_Чернівцях_(аеропорт))

15. Схід і захід сонця, тривалість світлового дня в Чернівці, Україна:
// Електронний ресурс –
<https://dateandtime.info/uk/citysunrisesunset.php?id=710719&month=12&year=2023>

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ МІСЬКІЙ ГРОМАДІ

Анна ГОЛУНГА

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
holunhaanna@gmail.com*

На даний момент вітчизняний готельно-ресторанний ринок досить молодий і знаходиться на ранній стадії свого розвитку. Проте його динамічне зростання в останні роки дозволяє говорити про певні тенденції та напрями, характерні для цього виду бізнесу та його розвитку. Підприємства ресторанного та готельного бізнесу належать до сфери туризму та є важливою складовою сфери послуг, яка динамічно розвивається, посилюючи свою роль у виробництві валового внутрішнього продукту країни та у вирішенні соціальних проблем суспільства.

Підприємства ресторанного і готельного бізнесу знаходяться в постійній взаємодії з мікро- і макросередовищем. Зміни зовнішніх факторів (економічна активність, державна політика, культура, міжнародні відносини, конкуренція, соціальні зв'язки) впливають на їх діяльність і вимагають їх врахування при розробці стратегії розвитку підприємства [1, с. 185].

Для розвитку сфери гостинності з'явилися не тільки економічні, а й соціальні передумови, зокрема, такі як:

- підвищення рівня життя і доходу на душу населення, збільшення тривалості відпусток, вільного часу;

- зростання пізнавальних і естетичних потреб населення;

- глобалізація, що супроводжується економічною і культурною взаємодією, лібералізацією митного і паспортного режимів [2, с. 65].

Все це призвело до зростання попиту на послуги ресторанного та готельного бізнесу.

Розвиток готельних послуг сьогодні супроводжується багатьма проблемами економічного, адміністративного та правового характеру, але сучасні вітчизняні дослідження практично не висвітлюють ці проблеми та шляхи вирішення. Однією з таких проблем є нерівномірний розподіл підприємств готельного обслуговування [3, с. 18].

Враховуючи викладені проблеми використання готельних послуг та істотні особливості їх змісту, вважаємо, що територіальна організація готельного обслуговування повинна відповідати таким вимогам:

- максимально наблизити готелі регіону до споживачів, що зумовлено необхідністю зниження транспортних витрат;

- рівномірне розміщення готелів по всій області відповідно до щільності населення;

- оптимізація регіональних відвідувачів ресурсами та їх розміщенням;

- групове розміщення готельних закладів різної зірковості з метою повного задоволення потреб відвідувачів [4, с. 59].

Більшість готелів у Чернівецькій міській громаді відповідає нормам розташування туристів, причому як іноземних, так і вітчизняних. Суттєвою проблемою туристичної інфраструктури регіону є рівень готельного сервісу і, відповідно, якість обслуговування. Негативною ознакою готельного сервісу в області є обмежений перелік додаткових супутніх послуг. Із загальної їх кількості лише 7 (46,6 %) мали у своєму складі об'єкти

інфраструктури, з них: 4 мали автостоянки, 3 – ресторани, 9 – кафе та бари, 3 – сауни, 3 – пральні, 3 – заклади торгівлі, 5 – інші об’єкти сфери сервісу. Одним із найважливіших компонентів туристичної інфраструктури Чернівецької міської громади є готельне господарство. Майже усі об’єкти туристичної інфраструктури регіону будувались за проектами, які на сьогодні не відповідають міжнародним стандартам. Мережа їх активно формувалась у період масового туризму, з інтенсивною експлуатацією, та несвоєчасним капітальним і поточним ремонтом, що призвело до значного зносу цих будівель та оснащення [5].

Галузь ресторанного господарства нашої спільки налічує майже 200 закладів харчування. Практично вся діюча мережа відповідає закладам європейського рівня, приваблює відвідувачів сучасним дизайном, вишуканою буковинською, українською кухнею та високою культурою обслуговування [6, с. 118]. Також, щоб дізнатись більше про кількісний склад та територіальне розташування закладів харчування, я склала таку таблицю з класифікацією закладів харчування за видом кухні:

- Українська кухня – 18 закладів,
- Азійська кухня – 23 заклади,
- Грецька/середземноморська – 6,
- Французька – 2,
- Грузинська – 3,
- Турецька – 5,
- Їдальні – 8,
- Фаст-фуд – 42,
- ВВQ – 4.

На сьогоднішній день, у ресторанному господарстві, успішно функціонують лише ті заклади, які спромоглися вдовольнити бажання споживачів найкращим чином і при цьому безустанно удосконалюють свій ресторанний продукт для підтримання його належного рівня відповідно до постійно зростаючих вимог споживачів.

Основною особливістю сучасних закладів ресторанного господарства повинна бути їх локальність за характером діяльності, спрямованість на регіональний ринок, на задоволення індивідуальних потреб споживачів і як наслідок – наявність достатньої кількості закладів ресторанного господарства на ринку [7, с. 47]. При розробці кожного проекту повинен використовуватись індивідуальний підхід до об’єкту проектування та проводитись

маркетингові дослідження, які дають можливість визначити специфіку конкретного регіонального ринку.

Отже, ресторанный бізнес в Чернівецькій міській громаді розташування готелів з одного боку, є одним із досить прибуткових та інвестиційно привабливих видів діяльності, з іншого – це діяльність з високим ступенем конкуренції, а значить, постійно розвивається та покращення [8, с. 63]. Сьогодні умовами розвитку туристичного ринку в Чернівецькій міській громаді є: рівень вітчизняного господарського комплексу (особливо суміжних із туризмом галузей), який створює можливості для формування відповідної туристичної інфраструктури (мережі різнотипних засобів розміщення різного рівня комфортності – мотелі, готелі, туристичні бази тощо, інженерна інфраструктура). Найважливішою передумовою ефективного розвитку сфери туризму та рекреації є наявність рекреаційно-туристичної інфраструктури: мотелів, готелів, будинків відпочинку, санаторіїв, пансіонатів, закладів харчування, закладів для розваг, транспортних засобів, атракціонів тощо.

Список використаних джерел:

1. Готельна справа: навч. посіб.: у 3 т. – Т.1. Готелі (2-вид.) / за заг. ред. А. А. Мазараки. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 426 с.
2. Герасименко В. Г., Бедраніна Г. К., Галасюк С. С. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія. Одеса: ОНЕУ, 2016. 262 с.
3. Бутенко О. П., Стрельченко Д. О. Стан ресторанного господарства України та перспективи його розвитку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. № 56. С. 18-24.
4. Гакова М. В. Управління підприємствами готельно-ресторанного господарства: сутність та специфіка. Науковий вісник Ужгородського національного університету. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород. 2017. №13. С 55–60.
5. Заклади ресторанного господарства. URL: http://chernivtsy.eu/portal/?page_id=10088 (дата звернення: 05.04.2024).
6. Приймак Н. С., Ніколайчук О. А., Олініченко І. В. Розвиток підприємств готельно-ресторанного бізнесу Дніпропетровської області та напрямки ефективної організації готельного господарства регіону. *Економічний вісник*. 2020. №4. С. 118–125.
7. Бойко М. Г., Гопкало Л. М. Організація готельного господарства: Електронний підручник. Київ: Київ. нац. торг. екон. ун т, 2017. 494 с.
8. Розметова О. Г., Мостенська Т. Л., Влодарчик Т. В. Організація готельного господарства: підручник. Кам'янець-Подільський: Абетка. ФОП Сисин О. В., 2018. 432 с.

ЗМІНИ ХАРАКТЕРИСТИК СНІГОВОГО ПОКРИВУ В м. ЧЕРНІВЦІ У 2000-2023 рр.

Сусанна ГУЦУЛ

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
hutsul.susanna@chnu.edu.ua*

Андрій НИКОЛАЄВ

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
a.nikolaev@chnu.edu.ua*

У період глобального потепління значних змін зазнають характеристики снігового покриву. Змінились терміни формування снігового покриву, тривалість його залягання, зими стали малосніжними (Wilson et al. 2021).

Об'єктом дослідження є територія міста Чернівці.

Метою дослідження визначено встановлення змін характеристик снігового покриву в Чернівцях у 2000-2023 рр.

Інформаційною базою дослідження є результати снігомірних спостережень на метеорологічній станції Чернівці-Аеропорт у 2000-2023 рр.

Одним з індикаторів змін характеристик снігового покриву, який залежить від температури повітря, є кількість днів зі сніговим покривом.

У Чернівцях сніговий покрив спостерігається у листопад-квітні місяцях. Перші снігопади, зазвичай, відбуваються у кінці жовтня, у другій, третій декадах листопада, а стійкий сніговий покрив формується у другій, третій декадах грудня. Повний схід снігового покриву, зазвичай, припадає на третю декаду березня (Кліматичний кадастр України, 2006).

Протягом останніх двадцяти років відбулися деякі зміни термінів формування снігового покриву в Чернівцях (Табл. 1).

Таблиця 1

**Поява і схід снігового покриву в м. Чернівці у 1945-1961
і 2000-2023 рр.**

Період	Декада появи снігового покриву			Декада формування стійкого снігового покриву			Декада руйнування стійкого снігового покриву			Декада повного сходу снігового покриву		
	Середня	Рання	Пізня	Середня	Рання	Пізня	Середня	Рання	Пізня	Середня	Рання	Пізня
1945-1961	2, XI	2, X	2, XII	3, XII	1, XII	-	1, III	-	1, IV	3, III	2, II	2, IV
2000-2023	2, XI	3, X	3, XII	3, XII	2, XI	3, I	2, IV	3, II	1, IV	2, III	2, II	I, IV

Середня дата формування стійкого снігового покриву протягом останнього 20-річчя, як і у попередні періоди, припадала на третю декаду грудня. Зауважимо, що стійкий сніговий покрив, тобто такий, який залягає більше місяця з переривами не більше трьох днів в Чернівцях формується тільки у 30% зим. На відміну від попередніх періодів, дати початку руйнування стійкого снігового покриву і його повного сходу стали, у середньому, спостерігатися на 10-14 днів раніше – на початку другої декади лютого і третьої декади березня. Протягом останніх 23 років у Чернівцях зменшилася кількість днів зі сніговим покривом (Табл. 2).

Таблиця 2

Кількість днів зі сніговим покривом за зиму в Чернівцях

Період	XI	XII	I	II	III	IV	Сума днів
1945-1960	6	20	25	20	8	0	79
2000-2023	3	12	15	11	4	0.3	45.3

Згідно одержаних даних, кількість днів зі сніговим покривом у Чернівцях, у порівнянні з кліматичною нормою, зменшилася на 34 дні.

За результатами аналізу було встановлено, що максимальна кількість днів зі стійким сніговим покривом припадала на 2018 рік, коли їх було 75, тоді як мінімальна кількість, лише 17 днів, була зафіксована у 2020 році (Рис. 1).

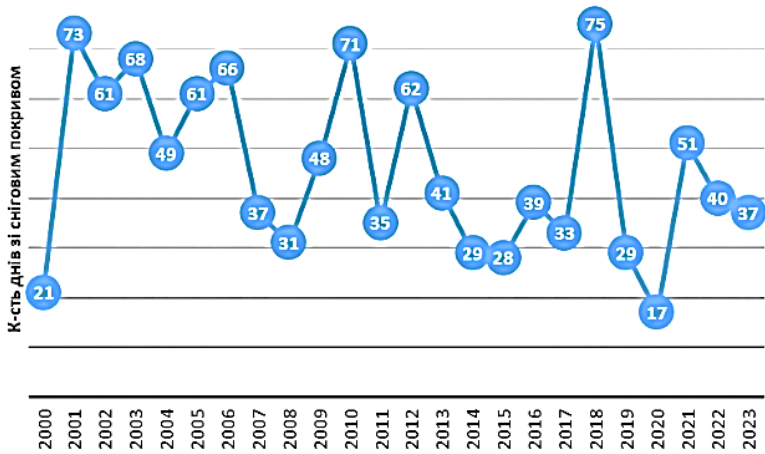

Рис. 1. Кількість днів зі сніговим покривом у Чернівцях, 2000-2023 рр.

За результатами дослідження було виявлено наступне: у листопаді сніговий покрив спостерігався у 2001, 2004, 2005, 2006, 2007, 2009, 2014, 2015, 2016, 2017, 2020, 2022, та 2023. Варто відмітити, що найбільша кількість днів зі снігом у листопаді була у 2018 році, коли він залягав 13 днів (Рис. 2).

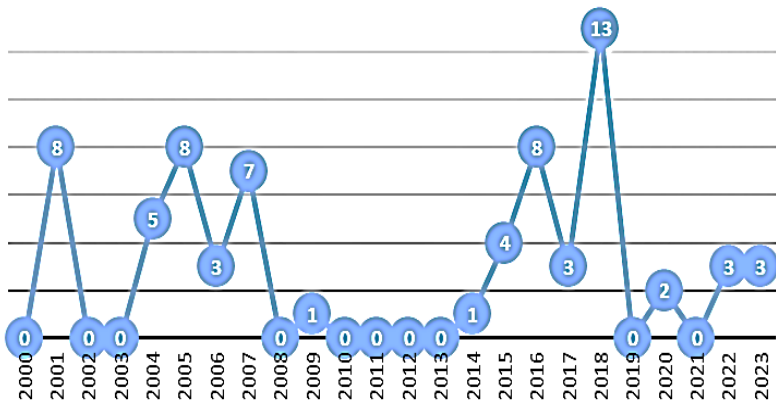

Рис. 2. Кількість днів зі сніговим покривом у листопаді в Чернівцях, 2000-2023 рр.

Ситуація у грудні значно відрізняється, адже сніговий покрив був присутній у цьому місяці кожного року протягом обраного періоду досліджень. Максимальна кількість днів із снігом у грудні була

зафіксована у 2001 році (31 день), тоді як мінімальна — у 2013 році, коли стійкий сніговий покрив тримався лише один день (Рис. 3).

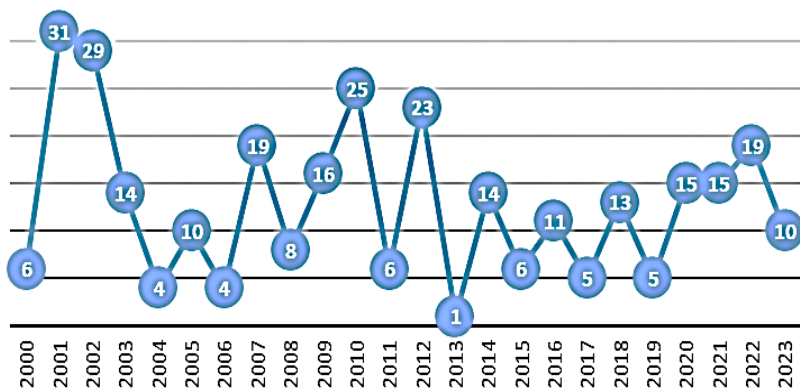

Рис. 3. Кількість днів зі сніговим покривом у грудні в Чернівцях, 2000-2023 рр.

У січні місяці сніговий покрив був наявним у кожному році досліджуваного періоду. Найбільша кількість днів зі сніговим покривом у січні становила 29 днів, вона спостерігалася у 2002 і 2010 роках, а найменшою – 3 дні вона була у 2007 році (Рис. 4).

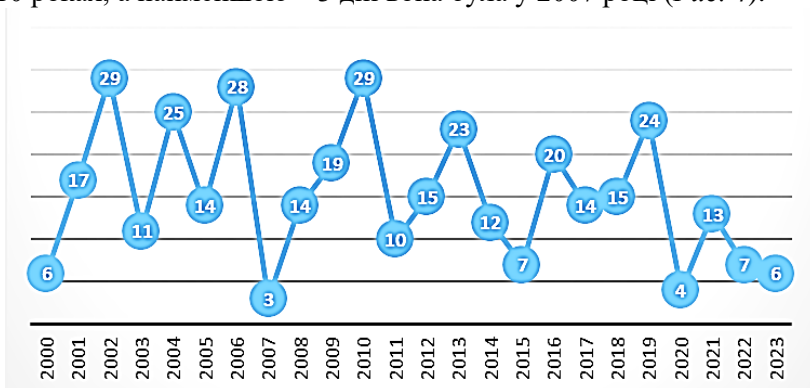

Рис. 4. Кількість днів зі сніговим покривом у січні в Чернівцях, 2000-2023 рр.

У лютому, протягом аналізованого періоду, стійкий сніговий покрив спостерігався щороку, за винятком 2016. Найбільшою кількістю днів зі сніговим покривом у лютому була у 2003 році, вона становила 28 днів (Рис. 5).

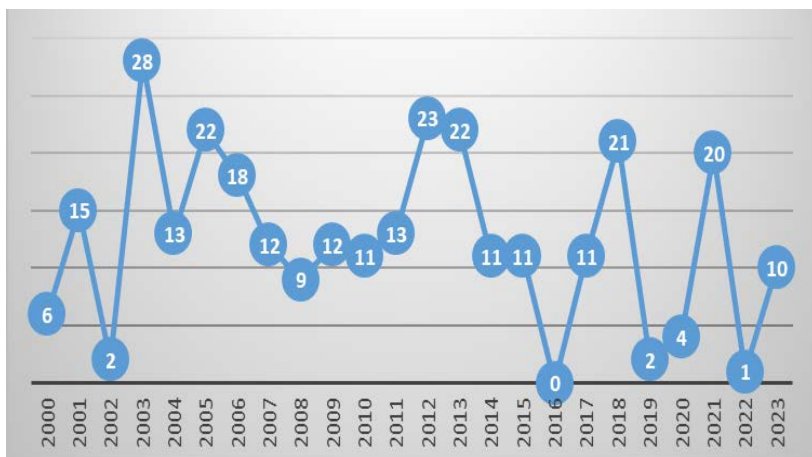

Рис. 5. Кількість днів зі сніговим покривом у лютому в Чернівцях, 2000-2023 рр.

У березні, одному з весняних місяців, сніговий покрив спостерігався у 15 роках з аналізованого періоду, а саме: 2000, 2001, 2003, 2004, 2005, 2006, 2010, 2011, 2012, 2013, 2018, 2020, 2021, 2022, та 2023 роках. Найбільша кількість днів із снігом у березні місяці, яка становила 13 днів, спостерігалася у 2006 та 2018 роках (Рис. 6).

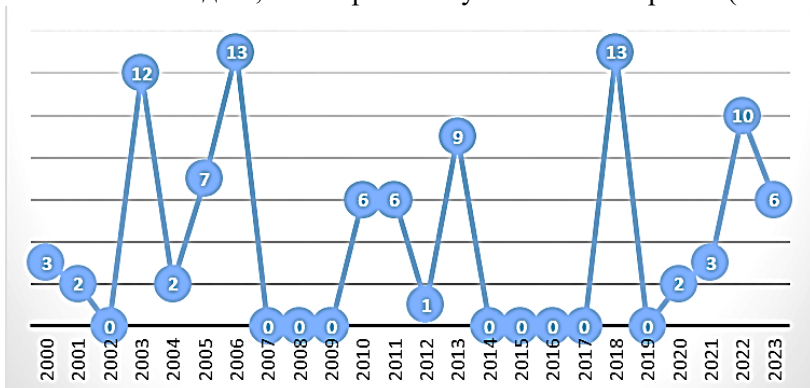

Рис. 6. Кількість днів зі сніговим покривом у березні в Чернівцях, 2000-2023 рр.

У останні роки досліджуваного періоду сніговий покрив спостерігався і в квітні місяці. Разом з тим, час його залягання був дуже коротким – у 2002 році сніг лежав лише один, у 2003 році – три, а у 2023 році – два дні (Рис. 7).

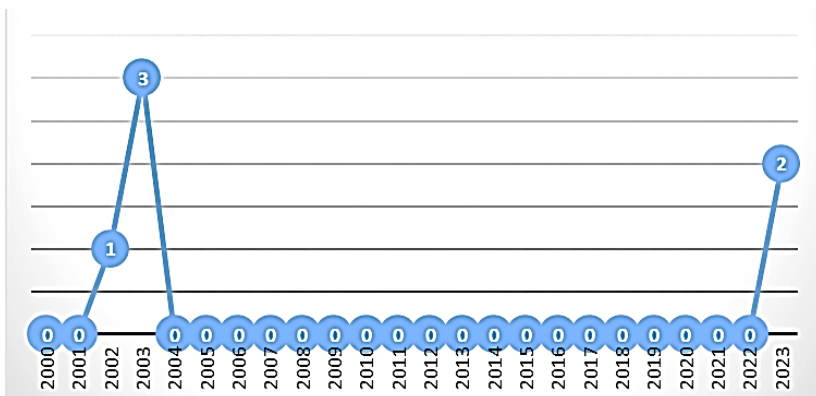

Рис. 7. Кількість днів зі сніговим покривом у квітні в Чернівцях, 2000-2023 рр.

Меншими, особливо у січні-березні, стали висоти снігового покриву. У середньому, за останнє 10-річчя середня висота снігового покриву в Чернівцях зменшилась на 13 см (Табл. 3).

Таблиця 3

Середня висота снігового покриву в Чернівцях, 1961-1990 та 2000-2023 рр.

Однією з причин зменшення кількості днів зі сні

Період осереднення	X			XI			XII			I			II			III			IV
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1
1961-1990			•	•	1,4	1,6	2,5	4,2	5,6	8,4	11,2	12,0	12,2	14,6	13,5	11,5	8,7	4,6	•
2000-2023			•	•	1,3	2,1	4,0	5,8	6,0	5,2	5,6	6,8	8,8	10,1	7,2	4,6	3,6	1,7	
Δh, мм					-0,1	0,5	1,5	1,6	0,4	-3,2	-5,6	-5,2	-3,4	-4,5	-6,6	-6,9	-5,1	-2,9	

• – сніговий покрив спостерігався менш, ніж у 50% зим, або число днів зі сніговим покривом було меншим ніж 0,5 дня.

іговим покривом є збільшення середньорічної температури повітря (Рис. 8).

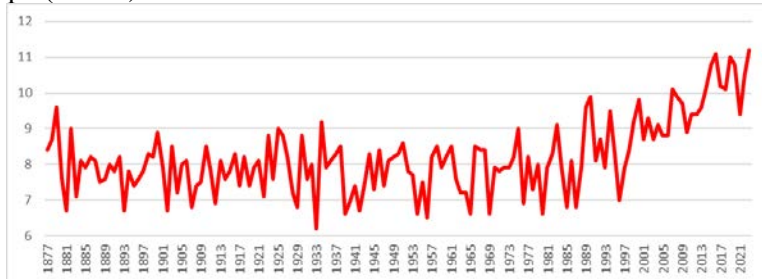

Рис. 8. Хід середніх річних температур в Чернівцях, 1877-2023 рр.

Візуальний аналіз ходу температур показує, що найчастіше високі середні річні температури спостерігались після 1988 року (Табл. 4).

Таблиця 4

Середньорічні температури повітря в Чернівцях по 10-річних періодах, 1881-2023 рр.

Десятиріччя	Середня температура повітря, °С	Відхилення від норми, °С
1881-1890	7,8	-0,1
1891-1900	7,9	0,0
1901-1910	7,6	-0,3
1911-1920	7,7	-0,2
1921-1930	8,0	0,2
1931-1940	7,7	-0,2
1941-1950	7,8	-0,1
1951-1960	7,8	-0,2
1961-1970	7,7	-0,2
1971-1980	7,8	-0,1
1981-1990	8,2	0,2
1991-2000	8,5	0,6
2001-2010	9,2	1,2
2011-2023	10,3	2,4

У наведених даних по температурах повітря в Чернівцях за 10-річні періоди, починаючи від 1881 року. Наведені дані свідчать про те, що протягом ста десяти років (1881-1990) в Чернівцях середні річні температури повітря були близькими до кліматичної норми, зміна термічного режиму відбулася близько 1990 року. З кожним наступним 10-річчям після 1990 року відхилення середньої річної температури від кліматичної норми подвоювалось.

Відповідно, протягом 2000-2023 років простежувалось підвищення середньої добової температури повітря у період залягання снігового покриву (Рис. 9).

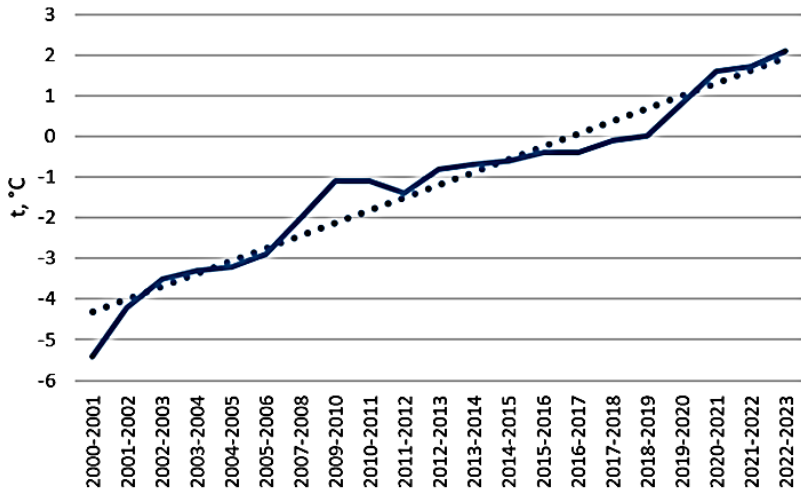

Рис. 9. Хід середньої температури повітря за період залягання снігового покриву в Чернівцях, 2000-2023 рр.

Висновки:

Наслідком підвищення температур повітря зимових місяців стало зменшення тривалості зимового сезону, місяць лютий став, фактично, першим весняним місяцем. Дати початку руйнування і повного сходу снігового покриву стали спостерігатись на 10-14 днів раніше. У середньому, на 34 дні зменшилась кількість днів зі сніговим покривом, на 13 см зменшилась його висота.

Список літератури:

1. Кліматичний кадастр України (електронна версія) (2006). Київ : Державна гідрометеорологічна служба УкрНДГМІ; Центральна Геофізична Обсерваторія.
2. Wilson, L., New, s., Golding, N., (2021) Climate Change impacts for Ukraine. Met Office

ДО ПИТАННЯ ПРО МІСЦЕ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У ФОРМУВАННІ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ МЕРЕЖ ТРАНСКОРДОННОГО РІВНЯ

Віталій ЗАБЛОТОВСЬКИЙ

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
zablotovskyi.vitalii@chnu.edu.ua*

На сучасному етапі розвитку економіки без обміну товарами та послугами не обійтись. Саме тому розвиток транспорту та надання транспортних послуг є важливим напрямком наукових досліджень різних галузей знань. Надто, дане питання цікавить географів, оскільки транспортні шляхи пролягають по території, надають вони послуги із переміщення. А переміщують населення й продукцію ним вироблену. І питання уже не в тому щоб просто перемістити, а оптимально грамотно із найкоротшими термінами та найвищою якістю. На все це буде впливати широкий спектр суспільно-географічних чинників як й вивчають географи. На шляху інтеграції України до Європейського союзу питання транспортно-логістичних відносин стало ще більш актуальним.

Що ж стосується транспортної логістичної мережі Чернівецької області, то неабиякий інтерес вона викладає в контексті транскордонного розташування регіону дослідження, та наявних проблем у функціонуванні транспортно-логістичної мережі держави в цілому, на фоні військової агресії. Особливої уваги заслуговує дане дослідження й на тлі політичної ситуації, що склалася в прикордонних ділянках сусідніх країн. Й використання логістичних зв'язків із Румунією наразі стає стратегічним для України.

Сучасна транспортна мережа Чернівецької області, враховуючи особливості географічного положення, поєднала в собі лінійний та круговий сценарії формування, розвивається в напрямку покращення якості шляхів сполучення, а транспортні вузли формуються із урахуванням віддаленості від обласного центру та новосформованого адміністративного значення. На фоні посилення військової агресії північного сусіда міжнародному співтовариству довелося переглянути умови співпраці із країною-агресором та її поплічниками. Як результат, Європейська комісія внесла зміни до карти «Транс-європейської транспортної мережі (TEN-T)», прибравши з неї маршрути через з Росію

та Білорусь, ввівши натомість українські логістичні шляхи. Для нашої держави загалом, так і для Чернівецької області зокрема, таке рішення має стратегічне значення: і як крок на шляху інтеграції до ЄС, так і як крок до реалізації проекту-ініціативи «Шляхи солідарності».

Транс-європейська транспортна мережа була створена 1996 року Євросоюзом із метою об'єднати Європейські країни мережею автомобільних шляхів, залізничних доріг, водних шляхів, трубопроводів та аеропортів. До TEN-T Україна увійшла 2017 року згідно інвестиційного плану Європейської Комісії. Розвиток об'єднання транспортної системи TEN-T з українською мережею розпланований на два етапи: перший – це побудова «ключової» мережі має завершитись до 2030 р., та другий – формування «загальної» мережі до 2050 р. Однак у зв'язку із подіями 2022 року, були внесені зміни про які говорилося вище. Адже тривалий час найбільш перспективними регіонами для створення регіональних митних транспортно-логістичних центрів в Україні були райони великих вантажоперевалочних пунктів, які водночас мають значну кількість населення: Одеса, Львів, Харків, Донецьк, Чоп. Але на фоні активних бойових дій виникла потреба перегляду перспективних планів та маршрутів.

Серед змін які торкнулися Чернівецької області зауважимо на переформатування «Балто-Чорноморсько – Егейського» коридору, який продовжено через Львів, на Чернівці, через Румунію і Молдову в напрямку Одеси. А це нові перспективи саме для розвитку транспортно-логістичного напрямку. Приєднання національних українських логістичних маршрутів до мережі TEN-T дає можливість усунути наявні перешкоди при проведенні логістичних операцій (як цивільного так і військового характеру), залучити європейські інвестиції для модернізації транспортної інфраструктури (адже використання логістичної мережі відбувається уже, а неякісний стан негативно впливає на собівартість логістичних послуг), зменшити обсяги логістичних витрат та підвищити якість послуг логістики при перевезенні товарів.

Злочинні дії Росії внесли свої корективи і у роботу логістичного ринку. Східні області стали небезпечними, портова інфраструктура також, авіаперевезення закриті, тощо. Міжнародні транспортно-логістичні компанії звернули увагу на Західні області України, в тому числі й на Чернівецьку область. Надто, з урахуванням відносної військової безпеки та прикордонного розташування. Разом з тим на території Румунії також працюють потужні складські приміщення для перевантаження товарів.

У Чернівецькій області знаходяться:

- ✓ митні пости – «Вадул-Сірет», «Чернівці», «Вашківці – Гріменкеуць», «Сокиряни»;
- ✓ пункти пропуску міжнародного автомобільного сполучення – «Порубне-Сірет», «Росошани – Брічень», «Сокиряни – Онкиця»;
- ✓ пункти міжнародного залізничного сполучення «Вадул-Сірет Вікшани», «Кельменці – Ларга»;
- ✓ повітряного сполучення «Чернівці»;
- ✓ місцеві пункти пропуску – «Дяківці-Раковець», «Красноїльск – Вікову де Сус», «Біла Криниця- Клімоуци», «Мамалига – Крива», «Вашківці – Гріменкеуць»; «Росошани».

Особливого значення дані пункти набувають у сучасних умовах. Румунська сторона з розумінням віднеслася до труднощів у формуванні логістичних коридорів на території України. В свою чергу, українська сторона, не дивлячись на критичність ситуації, працює над удосконаленням пропускну організації митниць. Саме тому, розуміючи важливість забезпечення більшої пропускну здатності та затребуваність у якісних транспортно-логістичних послугах, ведеться робота із розробки документації та введення в експлуатацію ще трьох пунктів перетину. Це такі як : «Шепіт», «Руська» та «Біла криниця». Діяльність яких не лише перерозподілить навантаження на уже працюючі пункти перетину кордону, але й посилить економічну та соціальну інтеграцію України до європейської спільноти.

ПЕРЦЕПЦІЙНЕ ЗОНУВАННЯ – ЯК АСПЕКТ ІДЕНТИФІКАЦІ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ КРАЇВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Іван ЗАХАРЧУК

*здобувач третього (освітнього-наукового) рівня вищої освіти
(аспірант) кафедри географії України та регіоналістики*

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича

zakharchuk.ivan@chnu.edu.ua

Етнічна ідентичність на території Чернівецької області завжди була різноманітною, з огляду на те, що ці землі раніше належали різним державам, мали різні національні та етнічні склади, а також відрізнялися за мовою і релігією. Сучасне розміщення населення

області має ретроспективний характер, пов'язаний з історико-географічними регіонами, і відображає чітко визначений етнічний склад (Північна Буковина, Північна Бессарабія та Герцаївський район як етнічна територія Румунії). Це сприяє формуванню різного світогляду серед населення, що, в свою чергу, веде до утворення різних соціальних спільнот та усвідомлення своєї «історичної території».

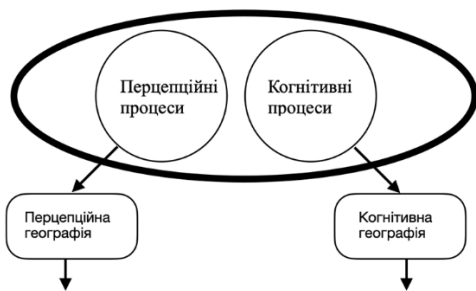
Дослідження особливостей ідентифікації меж історико-географічних країв Чернівецької області надає науковцям можливість використовувати свіжий матеріал для аналізу сприйняття населення області історико-географічних факторів утворення їхнього регіону. Це відкриває шлях для проведення власного аналізу, використовуючи отримані дані з різних досліджень та розроблених аналітичних висновків, з метою вирішення існуючих конфліктів та запобігання виникненню нових, враховуючи історичні та географічні чинники формування історико-географічного краю.

Виділення перцепційного зонування як аспект ідентифікації дозволяє краще вивчати залежність між поведінкою людини, вплив її етнічності, національності, мови, релігії в різних регіонах.

Варто дати детальніше визначення аспекту перцепційної зональності. На перехресті двох наук: когнітивної та перцепційної географії можна виділити чотири зони: психо-географічна, соціо-географічна, культурно-географічна, лінгво-географічна.

Психо-географічна зона в перцепційній географії відноситься до поняття, що описує взаємодію між людьми та середовищем, в якому вони живуть. Вона може бути описана як територія, яку люди сприймають та інтерпретують залежно від своїх особистих досвідів, стереотипів, соціальних та культурних контекстів.

Психо-географічна зона може включати в себе різноманітні фізичні та соціальні елементи, такі як будівлі та інфраструктуру, ландшафти, культурні знаки, інші аспекти, що впливають на сприйняття території людьми. Одним з ключових аспектів психо-географічної зони є взаємодія між людьми та місцем, яка відображається в їх сприйнятті та поведінці. Наприклад, психо-географічна зона може впливати на вибір місць для проживання, розваг, роботи, на спосіб переміщення та взаємодію між людьми, що проживають в даній території.

- *психогеографічна зона* (механізми сприйняття просторової інформації)
- *соціогеографічна зона* (масові просторові уявлення, стереотипи, оцінки і поведінка людей)
- *культурно-географічна зона* (просторові уявлення, закріплені і використовувані в культурі)
- *лінгвогеографічна зона* (просторові уявлення, закріплені і використовувані в мові)

Загалом, психо-географічна зона в перцепційній географії відображає вплив власного досвіду людини та сприйнятті нею географічного середовища, а також сприйняття нею поведінки людей, що проживають в цій території.

У перцепційній географії соціо-географічна зона описується як область, де група людей має спільні характеристики, такі як етнічна належність, релігійні переконання, соціальний статус, вік, особистісні уподобання та інші. Ці зони визначаються не тільки географічними межами, але й соціальними та культурними.

Наприклад, можна виділити соціо-географічні зони, що характеризуються певними етнічними групами, як от румуни, молдовани, українці та інші. Також можна виділити соціо-географічні зони, які характеризуються певними соціальними групами, як от багаті, середнього класу, бідні, студенти, пенсіонери, тощо.

Соціо-географічні зони можуть мати важливе значення для вивчення соціальних та культурних аспектів географії, так як вони можуть відображати залежності між географічними, соціальними та релігійними та іншими характеристиками людей.

Культурно-географічна зона – це територія, на якій існують спільні культурні, історичні та географічні особливості, які впливають на сприйняття та розвиток цієї території людиною. Ця зона може включати в себе кілька країн або регіонів, що мають спільну історію, культуру та географію.

У перцептивній географії культурно-географічні зони розглядаються як особливість сприйняття території людьми на основі їхніх

культурних, історичних та географічних досвідів. Люди мають тенденцію сприймати та ідентифікувати території за допомогою культурних та історичних ознак, таких як традиції, звичаї, та географічних ознак, таких як рельєф, клімат, водні ресурси та рослинність. Особливість розміщення культурних об'єктів таких як: театри, філармонії, будинки культури також враховуються в культурно-географічній зоні.

Культурно-географічні зони можуть впливати на розвиток території, включаючи економічний та соціальний розвиток. Наприклад, наявність різних культурних та географічних особливостей у різних регіонах може впливати на розвиток промисловості, торгівлі, туризму, сільського господарства, культурних та мистецьких об'єктів та інших галузей.

Лінгво-географічна зона – це територія, на якій діє спільна мовна система, яка відрізняється від мовних систем інших територій. В перцепційній географії це може вказувати на те, що мова впливає на спосіб, яким люди сприймають інформацію про світ навколо себе, а також на їхні культурні та соціальні погляди.

Наприклад, у різних лінгво-географічних зонах можуть використовуватись різні терміни для опису одних і тих самих явищ, або ж різні мовні конструкції можуть використовуватись для вираження одного і того ж значення. Це може призводити до того, що люди, що проживають в різних лінгво-географічних зонах, мають різне сприйняття світу навколо себе.

Лінгво-географічні зони можуть мати значний вплив на розвиток культури, історії та економіки на певній території. Наприклад, різниця в мові може вплинути на ступінь здібності до співпраці між різними регіонами, або ж на розвиток туризму та торгівлі.

Беручи до уваги історію Чернівецької області, а зокрема історію формування її історико-географічних країв, перцепційні дослідження в умовах децентралізації відіграють важливу роль не лише у вивченні особливостей, а й у кращому розумінні та сприйнятті поліетнічних регіонів області, а також можуть бути використанні у подальшому створенні перцепційних карт.

Список використаних джерел:

1. Жупанський Я.І., Круль В.П. До територіального обґрунтування українських етнічних земель. *Науковий вісник Чернів. ун-ту. Географія*. Чернівці : ЧДУ, 1996. Вип. 3. С. 130-142.

2. Лозинський Р.М. Мовна ситуація в Україні (суспільно-географічний погляд) : монографія / Р.М. Лозинський. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 502 с.

3. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії : навчальний посібник / О.Г. Топчієв. Одеса : Астропринт, 2001. 560 с.

СУСПІЛЬНИЙ КОНСТРУКТ ПОСТМОДЕРНОГО ЕЛЕКТОРАТУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Назарій ЗМІЙОВСЬКИЙ

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
zmiiovskiy.nazarii@chnu.edu.ua*

Виклики сьогодення – це, передусім, відбір суспільством головних цінностей та національних ідей, які б могли стати панівними для більшості в масах. І власне їх підтримка в суспільстві є потужною енергією для оновлення нації, та для укріплення демократичних патернів існування держави. Історично склалося, що сучасна демократія архетипічно ґрунтується в акті проявлення волі свідомої людини. Участь громадян у волевиявленні, безпосередньо, сприяє підтримці діяльності органів державної влади, і висвітлює довірчі відносини до них. Довіра населення до органів публічної влади, свого роду, є основою для підтримки стабільності, розвитку і співпраці в суспільстві.

- Дотримуючись і рухаючись в напрямку дослідження електорального простору, а саме – електоральний простір Чернівецької області – це абстрактна модель, систему дій та намірів соціуму, структура якого описується трьома вимірами: поляризацією, персоналізацією, мобілізованістю населення області, а також в напрямку дослідження процесів які в ньому протікають, особливу увагу варто приділити дослідженню рівня нестабільності політичних уподобань в суспільному просторі.

- Оскільки висока нестабільність, часта зміна вподобань є основною властивістю хворої демократії. Партийна система яка є нестабільною зумовлює домінування короткострокових політичних цілей, нестабільна система відкриває шлях популістичним та екстремістським кандидатам. За такої моделі система державної безпеки сильно наражається на внутрішні і зовнішні загрози, що приведе до послаблення самої держави та її інституту демократії.

- В ході дослідження електорального простору Чернівецької області простежено, що електоральна нестабільність (волатильність) виборців ідентифікує не тільки партійну систему, але й просторові особливості поведінки населення. Варто згадати, що на даному етапі

дослідження в Чернівецькій області вже спостерігається, відносно стабільна в часі, стійкість в просторовій поляризації – з врахуванням етнічної структури та електоральної поведінки населення, ідентифікуються чотири різні субрайони електоральної активності в області, а також місто Чернівці як центральне ядро.

- Також чітко простежується який вплив несуть в собі зміни в електоральній поведінці виборців в продовж 20 століття – зростання неконвенційної політичної поведінки, яка проявляється у високому рівні абсентеїзму виборців. Це і зумовлює нас використовувати в дослідженні рівень електоральної волатильності як «незалежну змінну» для визначення здоров'я суспільства і демократії, та як показник який окреслив «поріг довіри» в громадян до провладних сил.

- В політичній науці Західної Європи термін «волатильність» (volatility) з'явився ще в минулому сторіччі, під ним розуміють зміну в підтримці виборцями політичних кандидатів та партій, що беруть участь у двох виборах поспіль. Найкращим із наочних індикаторів аналізу стабільності, сталості чи нестабільності в підтримці партій, блоків кандидатів є саме індекс електоральної волатильності М. Педерсена. Аналіз показників індексу надають можливість побачити латентні властивості електорату та потенційні тенденції розвитку електорального простору Чернівецької області.

- На сучасному етапі розвитку проблематики електоральної волатильності в політичній науці процеси в Україні не розглядаються взагалі або розглядаються без детальних пояснень і переважно на тлі або в порівнянні з іншими європейськими країнами, хоча електоральна волатильність в Україні традиційно є надзвичайно високою. Це аргументується тим що в Україні високий рівень атомізації партійної системи, популістична діяльність виборчих кандидатів. Але для нас, проект Україна, яка виникла з після розпаду радянського союзу, є цікавим об'єктом дослідження, оскільки в ньому дуже часто спостерігається висока електоральна волатильність порівняно з іншими державами Європи. Це навіть попри те, що загальна частка виборців, які змінюють свою партійну підтримку між виборами, зросла у 25 % за останні 63 роки, а навик приросту індексу електоральної волатильності нажаль став трендом у державах Східної Європи за цей період. І слід згадати про Чернівецьку область, вона в цьому аспекті не виступає винятком.

- В дослідженні не розглядається електоральна поведінка як ситуативний індикатор діяльності партійних систем, а досліджується з

погляду причин, чинників, контексту її проявлення. Особливо розглядаються діахронні взаємозв'язки між електоратом та кандидатом, оскільки ці взаємодоповнюючі зв'язки опишуть процес поляризації – зламу в матерії, електорального простору нашого регіону. Баланс цих зав'язків відображується через рівень волатильності, неусталеності в електоральному просторі області, до речі, довкола рівня волатильності і будується аргументація щодо зниження суспільного рівня довіри до кандидатів президента України, як прямого наслідку відсутності прив'язки останніх до інтересів соціальних груп, а також ці вище зазначені взаємозв'язки відкривають конструкт динаміки суспільної політичної свідомості в регіоні.

- Аналіз виборчих одиниць за показниками індексу волатильності М. Педерсена на рівні громад і старостинських округів, 2004/2010 р. показав, що найвищі показники неусталеності спостерігаються в південному субрегіоні. Громади в яких спостерігається індекс неусталеності вищий за норму наступні: Магальська, Боянська, Новоселицька, Ванчиковецька, Мамалигівська, Волоківська, Острицька, Герцаївська, Тарашанська, Терембленська, Кам'янецька, Сокирянська, Вашковецька. Максимальний показник неусталеності був зафіксований в населеному пункті Грубна Сокирянської громади і становив – 39,85. Високий рівень неусталеності, який коливається від значення 10 до 15, спостерігається в наступних територіальних громадах – Брусницька, Красноільська, Чудейська, Петровецька, Сучевенська, Чернівецька, Клішковецька, Недобоївська, Хотинська, Селятинська, Усть-Путильська. В інших громадах Чернівецької області індекс електоральної волатильності в період з 2004 по 2010 роки не перевищував норму.

- Особливості електоральної мінливості виборців Чернівецької області з 2010 по 2014 рік характеризується тим, що загальний рівень неусталеності з 2010 по 2014 роки значно піднявся в порівнянні із минулими показниками 2004-2010 років. Найвищий рівень неусталеності, понад 40 за індексом М. Педерсена, в Чернівецькій області простежується в наступних громадах – Брусницька, Мамаївська, Кіцманська, Веренчацька, Топорівська. Цікавою особливістю виступає те, що в області найчастіше спостерігаються значення неусталеності в межах від 25 до 40 за індексом М. Педерсена, такі значенні поширені майже у всіх старостинських округах області. Ми чітко бачимо, що рівень електоральної мінливості в області у 2,3 та 2,6 рази перевищує норму. Таке явище не виступає дивиною, оскільки

масам постмодерного суспільства властиво так себе поводити в умовах політичних конфліктів, соціальної напруги, сусідської агресії та емоційного страху в суспільстві.

- Проявлення неусталеності в Чернівецькому електоральному просторі, який визначався на основі результатів П. Порошенка в президентських виборах 2014-2019 років показав, що найвищий показник електоральної мінливості становить 31,8 за індексом М. Педерсена (Чагорська громада). Даний результат у двічі більший за норму, але найменший з максимальних показників 2004-2010 та 2010-2014, тобто максимальна волатильність до певної міри стабілізується. Водночас, перманентна більшість показників в межах від 25 до 30 за індексом М. Педерсена відносяться до громад Південного субрегіону – Красноільська, Чудейська, Петровецька, Сучевенська, Карапчівська, Волоківська, Глибоцька, Тарашанська, Терблеченська, Герцаївська, Острицька, Магальська, Ванчиковецька територіальні громади. Показники індексу волатильності які коливаються від 15 до 20 присутні в багатьох старостинських округах області, але найбільше їх в наступних громадах – Неполоковецька, Брусницька, Вашківецька, Конятинська, Путильська, Кіцманська, Кельменецька, та Хотинська. Дані громади утворюють Північний та Східний субрегіони області.

- Причини наднормового рівня неусталеності до провладних сил в 2014-2019 роки умовно групуються в такі блоки. Перший який пов'язаний із діяльністю Петра Олексійовича – незадоволеність інтересів та потреб різних соціальних верств, та несприйняття в Південному субрегіоні релігійно-політичної кампанії 2017-2018 років, що відбувалося період його каденції, як наслідок зниження інституціональної довіри. Другий який пов'язаний із якісною передвиборчою агітацією В. Зеленського.

- Рівень неусталеності електоральних уподобань в 2014-2019 роки, який не перевищив показник 15 за індексом М. Педерсена, найбільше спостерігається в старостинських округах що розміщені в Північному субрегіоні, це наступні громади – Кадубовецька, Кострижівська, Вікнянська, Юрковецька, Заставнівська, Веренчацька, Ставчанська, Горішньошеровецька та Лівинецька. Електорат цього субрегіону в меншій мірі проявили недовірчі якості до провладного кандидата це є наслідком того, що виборці цих громад більш позитивно сприйняли «вкладення в довіру» від провладного діяча, за період його каденції.

- В дослідженні розкрито основні особливості проявлення

неусталеності в електоральних уподобаннях населенні регіону на рівні територіальних громад, та старостинських округів. Виявлено, що громадах Південного субрегіону області проявляються тенденції абстрагування електорату до процесів виборів. З'ясовано, що проявлення неусталеності у виборчих уподобаннях висвітлює рівень інституціоналізованої довіри до провладних сил та описує соціальний конструкт досліджуваного електорату.

Список використаних джерел:

1. Huntington, S. P. (2000). *The clash of civilizations?* (pp. 99-118). Palgrave Macmillan US
2. Lipset, S. M. (1967). Cleavage structures, party systems and voter alignments. Lipset. *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*, 3-64.
3. Pedersen, M. The dynamics of european party systems: changing patterns of electoral volatility. *Eur. J. Polit. Res.* 1979, 7 (1), 1–26.
4. Rawls, J. (1995). Political liberalism: reply to Habermas. *The journal of philosophy*, 92(3), 132-180.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ КОМПЛЕКС, ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНО ГРОМАДИ (НА ПРИКЛАДІ МАМАЇВСЬКОЇ ТГ)

Роман ЗМІЙОВСЬКИЙ

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
zmiiovskiy.roman@chnu.edu.ua*

Дослідження туристично-рекреаційного комплексу є важливим перш за все, для соціально-економічного розвитку. Це значно збільшить валютні доходи, що сприятиме, ще більшому розвитку нашої держави та громад зокрема. А рівень рекреаційного потенціалу Мамаївської територіальної громади та забезпеченість рекреаційно-туристичними ресурсами є важливими і відповідно актуальним для їх вивчення.

Саме тому за мету дослідження було дослідити рекреаційно-туристичний комплекс, як складової економічного розвитку Мамаївської територіальної громади. Задля досягнення поставленої мети дослідження потребувало розв'язання завдань, які Ви бачите на слайді.

Теоретико-методологічною основою слугували праці фахівців із суспільної географії. Дослідження виконувалося із застосуванням широкого спектру методів дослідження. Дослідження туристичної галузі нашої громади передбачає вивчення видів туристичних послуг які ви можете бачити на слайді.

Саме визначення «Туристичні послуги» це результат діяльності туристичного підприємства щодо задоволення відповідних потреб туристів. На таблиці ми можемо бачити різні види туристичних послуг які має пропонувати туристичний об'єкт споживачу. Для цього необхідно мати сильну фінансову систему та компетентних працівників. В регіональній економіці це відіграє не малу роль тому, що завдяки цьому наповнюється місцевий бюджет додатковими надходженнями для громади.

Туристичний потенціал містить такі складові як; природні ресурси, об'єкти історичної та соціально-культурної спадщини. Потенціал включає в собі природно-ресурсний, організаційно-економічний та індивідуальні складники. Сам процес управління туристичним потенціалом існує як складник державної і регіональної систем управління. Вона містить важливе правове забезпечення та регулювання суб'єкта ресурсів для взаємоузгоджених внутрішніх і зовнішніх потреб туристичної діяльності, їх узгодження з інтересами місцевого населення стосовно потенціалу громади.

Офіційно станом на сьогодні на території громади загальна кількість зареєстрованих суб'єктів господарювання становить 1174 од., в тому числі: юридичних осіб 206 од., з них економічно активних (бюджетоутворюючих) 146 од.; фізичних осіб-підприємців 968 од., з них ведуть діяльність 832 од. Основними видами економічної діяльності є сільське господарство, лісозаготівля та переробка деревини, приватні підприємства, вирощування птиці та послуги торгівлі. Всі назви об'єктів ми бачимо на слайді.

Переходячи до туризму та рекреації Мамаївській громаді є не мало об'єктів які слугують для подальшого розвитку туризму, та рекреації. На таблиці вказано кількість об'єктів та назви населених пунктів в яких вони розміщені. Як можемо бачити є такі об'єкти в таблиці які взагалі відсутні в громаді, до прикладу – басейни, їх немає взагалі як і природно-заповідних зон, туристично-розважальних комплексів, інших споруд туристичного призначення. Відсутність таких об'єктів показує нам, що громада не є всебічно розвинутою у плані туристичних та рекреаційних об'єктів.

На карті зображені діаграми вони показують чисельність населення кожного села. Загальна кількість населення громади становить 21525 осіб, але на теперішній час це не зовсім актуальний показник у зв'язку з пандемією COVID-19 та повномасштабною війною в державі.

Ще слід зазначити, що Мамаївській територіальній громаді найбільша кількість населення проживає в с. Мамаївці та смт. Лужани це чітко спостерігається на карті чисельності населення, і негативно відіграється на розвитку особливо туристичної сфери і рекреаційної через нерівномірну кількість населення.

Переходячи до рекреаційної сфери то важко не зачепити розповсюджений ринок готельно-ресторанних послуг які до війни розвивались досить швидкими темпами. На сьогодні готельне господарство громади представлено підприємств різних класів і категорій від дрібних, до відомчих готелів, причому більшість статусних ресторанів, кафе-барів та готелів були побудовані протягом останніх 10 років.

На карті закладів рекреації та туризму Мамаївської територіальної громади мною позначені об'єкти рекреації: с. Драчинці ресторан «Мрія», ресторан-бар «Lux club»; с. Дубівці готельно-ресторанний комплекс «Grand Aristocrate»; смт. Лужани ресторан «Люшка», піцерія Napolitana, кафе-бар «Sova» «Лужанський парк», «Дендропарк», кафе-бар «Файношинок»; с. Мамаївці ресторан «Колвік», ресторан «Колос», відпочинковий комплекс «Прага», готель «Прайд» «Тюльпанове поле», ресторан «Іанок»; урочище Цецено «Графська садиба», «Орлине гніздо». Всі ці перелічені готельно-ресторанні підприємства отримують високу оцінку відвідувачів, засновану на якісному наданні послуг. Також слід зазначити, що такі об'єкти як; «Лужанський парк» та «Дендропарк» відзначаються високою відвідуваністю серед місцевих мешканців громади, це пов'язано з хорошою облаштованістю території та привабливістю. Ще раз можна згадати про одним об'єктом високої відвідуваності туристів та місцевих мешканців є «Тюльпанове поле» в сезон цвітіння квіт з усієї держави й не тільки прибувають понад 1000 людей в день. Майже всі об'єкти рекреації знаходяться біля автошляхів державного та регіонального значення, це значно підвищує відвідуваність цих об'єктів та робить їх більш актуальними.

Відтак стає зрозумілим які наявні сильні сторони та слабкі громади і також можливості та загрози для Мамаївської територіальної громади в цілому. Для покращення стану туристично-рекреаційного комплексу громади мають бути враховані всі зазначені проблеми та загрози надалі. З грамотним підходом та усунення явних проблем у розвитку, громада зможе добитися досить високого рівня та потенціалу а також відноситись до найкращих громад Чернівецької області.

МОДЕЛЬ ВИМІРЮВАННЯ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ПАСАЖИРІВ ТА ОЦІНКИ ЯКОСТІ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

Денис ЗОЛОТУНЕЦЬ

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
zolutunets.denys@chnu.edu.ua*

Міський транспорт є життєво необхідною частиною сучасних міст, забезпечуючи мобільність для мільйонів людей. Разом з тим, рівень задоволеності пасажирів його послугами часто залишається низьким. Це робить ефективне управління міським пасажирським транспортом ключовим завданням для органів місцевого самоврядування.

Управління міським пасажирським транспортом – це комплексний процес, який включає планування, організацію, нагляд, контроль, а також покращення дорожнього руху та транспортної діяльності не лише в межах міста, але й у агломерації. Управління транспортном охоплює різні цілі, які визначають ключові аспекти транспортної системи. Ці цілі охоплюють підтримку безперервного руху транспорту, оптимізацію використання транспортної інфраструктури, забезпечення безпеки руху та рівного і справедливого доступу до різних видів транспорту. Важливим аспектом управління транспорту є просування екологічно чистого транспорту, що відповідає Глобальним цілям сталого розвитку, який захищає міське середовище. Поєднання різних видів транспорту має вирішальне значення для забезпечення безперервного зв'язку та зручного перевезення пасажирів. Крім того, управління транспорту використовує передові технології, такі як інтелектуальні світлофори, а також системи керування дорожнім рухом, щоб оптимізувати транспортний потік і покращити загальну транспортну систему.

Усі ці цілі сприяють створенню сприятливого та зручного транспортного середовища, що, у свою чергу, впливає на якість життя мешканців і туристів, а також на навколишнє середовище. Впроваджені вдосконалення та контрзаходи слід контролювати та оцінювати, оскільки вони не завжди можуть бути достатньо ефективними, провокуючи додаткові проблеми. Згідно з ДСТУ ISO 9001 (2015) "Системи управління якістю", якість визначається як "ступінь, в якому сукупність характеристик продукту або послуги спрямована на задоволення вимог" [1].

Для оцінки систем управління транспорту використовуються різні методи та інструменти, такі як опитування, інтерв'ю, підрахунок трафіку, аналіз даних GPS, IT-технології, а також індекси, включаючи аналіз витрат і вигод. Рівень управління транспорту оцінюється за допомогою різних індексів та показників, таких як індекс якості транспорту, транспортна доступність, стійка мобільність, пропускна і провізна спроможність, інтенсивність та уповільнення руху. Ці дані дозволяють об'єктивно оцінити ефективність і якість транспортних систем. Крім того, відповідні показники безпеки та викидів CO₂ використовуються дослідниками, офіційними особами та експертами для аналізу транспортних систем та прийняття рішень щодо покращення управління дорожнім рухом у містах.

Оскільки місто Чернівці продовжує розвиватися, організація та управління пасажирськими перевезеннями ставатиме лише складнішою. Розробка ефективної, справедливої та екологічно стійкої транспортної системи має вирішальне значення для економічного розвитку та здоров'я населення. Планування сталого транспорту вимагає координації, інвестицій в інфраструктуру, нових технологій та управління попитом. Найкращі сучасні практики передбачають розробку комплексної системи, яка включає в себе не тільки стратегію розвитку громадського транспорту, але й деякі інші: стратегію розвитку мікромобільності, план сталого розвитку міста тощо.

Опитування пасажирів з метою визначення їхнього задоволення послугами є важливим інструментом для розуміння потреб та очікувань жителів та гостей міста Чернівці, а також для оцінки якості послуг громадського транспорту. Завдяки цьому методу органи влади та транспортні компанії можуть отримати цінний зворотний зв'язок про те, що подобається, а що не подобається пасажирам. Це дає можливість виявити проблемні аспекти, такі як незручний графік руху або його порушення, брудні та переповнені транспортні засоби, нестача інформації про маршрути тощо. На основі результатів опитувань можна розробити заходи щодо покращення якості послуг громадського транспорту, що, в свою чергу, може призвести до зростання задоволеності пасажирів та, як наслідок, збільшення кількості активних користувачів й отримання більшого прибутку та розвитку транспортної системи.

Створення моделі для вимірювання задоволеності пасажирів та оцінки якості систем громадського транспорту потребує ретельного врахування різноманітних вимог. Модель повинна бути

всеохоплюючою, що включає як суб'єктивні, так і об'єктивні компоненти, для ефективної оцінки задоволеності пасажирів та якості системи. По-перше, модель повинна охоплювати всі показники, а саме кількісні та якісні, щоб забезпечити ретельну оцінку всіх аспектів послуг, що надаються. Така всеохоплюваність гарантує цілісне розуміння ефективності системи. Більше того, модель повинна не тільки вимірювати загальну задоволеність, але й визначати значущість окремих компонентів послуг. Ця деталізація дозволяє зацікавленим сторонам визначити напрямки покращення та ефективно розподілити ресурси. Важливо, що модель повинна бути розроблена для швидкого та економічно доцільного застосування, що дозволяє проводити регулярну оцінку задоволеності. Це гарантує послідовний збір відгуків, сприяючи постійному вдосконаленню системи громадського транспорту. З урахуванням цих вимог розроблено та запропоновано модель. Відповідаючи цим вимогам, розроблена модель пропонує надійну основу для оцінки задоволеності пасажирів та якості систем громадського транспорту, що зрештою сприяє покращенню міської мобільності та транспортної інфраструктури.

Всі критерії вимірювання якості громадського транспорту з точки зору пасажирів мають однакову важливість (табл.1). Чим нижче значення за цими критеріями, тим краще (зручніше) для пасажирів.

Оцінка якості громадського транспорту часто потребує врахування як кількісних, так і якісних критеріїв. Кількісні критерії мають значення на метричній шкалі (наприклад, час очікування на зупинці в хвилинах). Якісні критерії, навпаки, базуються на порядковій шкалі, де значення визначають порядок, а не точну різницю (наприклад, оцінка чистоти салону за 5-бальною шкалою) [2].

Для того, щоб об'єднати ці різні типи даних та провести статистичний аналіз, використовується метод метризації. Метризація передбачає призначення певної кількості балів кожній позиції на порядковій шкалі. Для кожного значення на шкалі чітко визначається рівень якості за допомогою словесних описів [3]. Пасажири, привласнюючи бали, таким чином оцінюють, наскільки даний критерій відповідає їхнім очікуванням. Отже, суб'єктивні оцінки якості послуг переводяться у шкалу значень, що дозволяє їх статистично обробляти та робити висновки. Цей підхід дозволяє поєднати об'єктивні показники роботи громадського транспорту з враженнями пасажирів від поїздки. Таким чином, отримується більш повна картина якості послуг, що надаються.

Таблиця 1

**Вимірювання задоволеності пасажирів та оцінки якості
громадського транспорту**

№	Критерій	№	Підкритерій	Одиниця оцінки
1	Доступність	1.1	Частота та регулярність рейсів	Точкова шкала
		1.2	Наявність маршрутів, що охоплюють всі райони міста	Точкова шкала
		1.3	Доступність для людей з обмеженими можливостями	Точкова шкала
2	Комфорт	2.1	Стан транспортних засобів (чистота, наявність кондиціонера, зручні сидіння)	Точкова шкала
		2.2	Наявність інформації про маршрути та розклади	Точкова шкала
		2.3	Ввічливість водіїв	Точкова шкала
3	Безпека	3.1	Технічний стан транспортних засобів	Точкова шкала
		3.2	Дотримання правил дорожнього руху	Точкова шкала
		3.3	Наявність камер відеоспостереження	Точкова шкала
4	Вартість	4.1	Ціна квитків	Точкова шкала
		4.2	Наявність пільгових категорій	Точкова шкала
		4.3	Можливість оплати проїзду різними способами	Точкова шкала
5	Швидкість та надійність	5.1	Час у дорозі	Час (хв)
		5.2	Частота затримок та скасування рейсів	Час (хв)
6	Вплив громадського транспорту на довкілля міста	6.1	Рівень викидів шкідливих речовин	Точкова шкала

Модель вимірювання задоволеності пасажирів та оцінки якості громадського транспорту володіє значним потенціалом для покращення роботи транспортної системи. Її комплексний підхід,

гнучкість та наукова обґрунтованість роблять її цінним інструментом для оцінки рівня послуг, що надаються. Однак, для того щоб модель дійсно спрацювала, важливо ретельно проаналізувати її аспекти та вжити заходів щодо її покращення, для цього ми зробили SWOT-аналіз (табл.2).

Таблиця 2

SWOT-аналіз вимірювання задоволеності пасажирів та оцінки якості громадського транспорту

Сильні сторони	Слабкі сторони
Комплексний підхід	Часомісткість
Гнучкість	Складність
Наукова обґрунтованість	Можливість суб'єктивності
Практична цінність	Необхідність постійного моніторингу
Підвищення лояльності	Недостатня інтеграція з іншими системами
	Недостатня прозорість
Можливості	Загрози
Використання сучасних методів збору	Недостатнє фінансування
Розробка методів оцінки для обмежених ресурсів	Негативна реакція з боку перевізників
Порівняльний аналіз	Зміна демографічної структури
Залучення громадськості	Не досконалість методів збору та аналізу даних
Використання результатів для покращення роботи громадського транспорту	Недосконала комунікаційна стратегія
Збільшення задоволеності пасажирів	
Підвищення ефективності роботи перевізників	
Стимулювання інновацій	
Зрівняння з іншими містами та країнами	

Загалом, модель вимірювання задоволеності пасажирів та оцінки якості громадського транспорту має значний потенціал для покращення роботи транспортної системи. Її комплексний підхід, гнучкість, наукова обґрунтованість, практична цінність та можливість підвищення лояльності роблять її цінним інструментом для органів влади, перевізників та інших зацікавлених сторін. Результати досліджень, отримані за допомогою моделі, можуть бути використані для комплексного покращення роботи транспортної системи. На основі цих даних можна розробити та впровадити нові маршрути та рейси, які відповідають потребам пасажирів. Також можна покращити стан транспортних засобів, зробивши їх комфортнішими, безпечними та

доступними. Всі ці заходи, ґрунтуючись на даних та потребах пасажирів, спрямовані на те, щоб зробити громадський транспорт більш привабливим та зручним для людей, що може призвести до зменшення завантаженості доріг, покращення екологічної ситуації та підвищення якості життя у місті Чернівці.

Список використаних джерел

1. Дуркот С. С. Аналіз якості виконання пасажирських перевезень громадським транспортом: кваліфікаційна робота бакалавра за спеціальністю “275 – Транспортні технології (на автомобільному транспорті)” / С. С. Дуркот. — Тернопіль: ТНТУ, 2023.

2. Никитюк М., Стригунова М. (2011). Пасажирські автотранспортні послуги: класифікація показників якості. Стандартизація. Сертифікація. Якість., № 5, 53–55.

3. Kuzhel, V. P., Ishchenko, A. P., Byshko, M. O. (2013). Vyznachennia rivnia yakosti pasazhyrskykh perevezen z pozytsii pasazhyra. Visnyk SNU im. Volodymyra Dalia, 15 (204), Part 2, 274–278.

ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕНІ ПОРЯДКОВОЇ СТРУКТУРИ РІЧКОВИХ СИСТЕМ

Дмитро ІГОНЬКІН

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
anardael@gmail.com*

Річкові басейнові системи відносяться до складних саморегульованих природних систем. Дослідження порядкової структури річкових систем важливе як у теоретичному, так і у прикладному відношенні. Зокрема це стосується можливостей удосконалення управління басейновими системами, річковими ландшафтами. Існують різні схеми (моделі) надання порядків річкам або їх ділянкам (схеми бонітування).

Визначення порядків річок перетерпіло багато змін в продовж 20-го століття. Найпершим визначенням є, так званий класичний порядок річок, також називається порядком Хака або порядком Гравеліуса був запропонований Гравеліусом (Gravelius, H) в 1914 році. Цей порядок важливий тим, що він показує місце струмка в мережі і тому він добре

підходить для топографічних цілей, але його побудова може привести до двозначностей, оскільки при кожному злитті буває важко визначити головне річище.

Наступний був порядок, запропонований Хортоном в 1945 році. На відміну від класичного порядку – найменші порядки мають витoki річки, але при цьому він застосовується до всієї системи в цілому, а не до сегментів чи ланок, оскільки порядок на будь-якому каналі залишається незмінним від джерела до того моменту, коли він "вимирає" у вище розташованому сегменті або на виливі басейну. Головний сегмент басейну отримує порядок всього басейну, тоді як його притоки отримують порядок власних під басейнів. Цей порядок, як і порядок Хака вимагає встановлення того, яка з двох приток є продовженням річки.

Порядок потоків за системою Стралера (запропонований Strahler, A. N. в 1957 році) є модифікацією порядку потоків Гортонa, яка виправляє неоднозначність у порядку Хортонa. У системі Стралера головний канал не визначається; замість цього порядок встановлюється на основі ієрархії притоків. Порядок річок за системою Стралера має міцні математичні основи. Усі зборища з річками в даному контексті є орієнтованими графами, спрямованими від кореня до листя. Еквівалентне визначення числа Стралера для дерева полягає в тому, що це висота найбільшого повного бінарного дерева, яке може бути гомеоморфно вбудоване у задане дерево; число Стралера вузла в дереві еквівалентне висоті найбільшого повного бінарного дерева, яке може бути вбудоване під цим вузлом. Саме тому порядок річок за Стралером широко використовуваний при вивченні річкових систем.

Система Шреве (запропонована Shreve, R., 1966) також присвоює найменшим притокам номер "1". На відмінність від методу Стралера, на злитті приток обидва числа додаються разом. Порядок потоків за системою Шреве вважається кращим у гідродинаміці: вона сумує кількість джерел у кожному водозборі вище від гідрологічного посту або виливу та приблизно корелює з обсягами стоку. Подібно до методу Стралера, вона залежить від точності включених джерел, але менше залежить від масштабу карти. Її можна зробити відносно незалежною від масштабу, використовуючи відповідну нормалізацію, і в цьому випадку вона в основному не залежить від точного знання верхніх та нижніх курсів області.

Метою даної роботи буде використовуючи методи комп'ютерного моделювання побудувати порядкову структуру річки Сірет використавши різні схеми побудови порядків річок.

Існує багато методів вивчення та картографування річок, зокрема і річок перших порядків, для побудови моделі крона-стовбур. Цей процес включає в себе використання різних методів та технологій для створення карт, які відображають географічне розташування, гідрографічну мережу та інші характеристики річкових систем.

Геодезичне картографування включає в себе терестричні вимірювання, що дозволяє здійснити детальний аналіз рельєфу та ландшафту вздовж річок. За допомогою геодезичних інструментів вимірюються висоти, кути та відстані, щоб створити точні топографічні карти регіону.

Космічне знімання, яке включає в себе використання супутникових знімків та літальних дронів, розширює можливості картографування. Супутникові знімки надають обширний огляд річкових систем, тоді як літальні дрони дозволяють отримувати високоякісні знімки території вздовж річок, щоб отримати детальні дані про ландшафт та екосистему.

Гідрографічні карти грають важливу роль у визначенні топографії та гідрології річок. Вони відображають річкові системи, їхні допливи та характеристики водного русла. Крім того, ці карти можуть включати інформацію про водоспади, пороги та перепади висот.

Використання геоінформаційних систем (ГІС) є ключовим етапом у картографуванні річок. ГІС дозволяють обробляти та аналізувати просторові дані, включаючи інформацію про висоти, водний режим та біологічні характеристики. Це створює можливість взаємодії з географічною інформацією на різних рівнях та враховувати комплексні аспекти річкових систем.

Враховуючи вищесказане, будемо використовувати геоінформаційні системи для отримання даних з різних джерел і побудови моделі річки.

Для того щоб побудувати модель річки необхідно зробити такі кроки:

1. Вибрати джерело даних для моделі місцевості.
2. Вибрати ГІС систему яка буде найкраще підходити під цілі, описані в даній роботі
3. Використати алгоритми, які зможуть точно виконати необхідні розрахунки і створити наочні візуалізації.

Список використаної літератури:

1. Gravelius, H. (1914) Morphometry of Drainage Bassins. Elsevier, Amsterdam.
2. Horton, R. E. (1945), Erosional development of streams and their drainage basins: hydro-physical approach to quantitative morphology, Geological Society of America Bulletin 56 (3): 275-370
3. Strahler, A. N. (1957), Quantitative analysis of watershed geomorphology, Transactions of the American Geophysical Union 8 (6): 913-920.
4. Shreve, R., (1966), Statistical Law of Stream Numbers, J. Geol., 74, 17-37.
5. Jarek Jasiewicz Open Source Geospatial Foundation documentation – <https://svn.osgeo.org/grass/grass-addons/grass7/raster/r.stream.order/r.stream.order.html>
6. Ющенко Ю. С. Загальна гідрологія : підручник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. 591 с

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ЖМЕРИНСЬКОЇ ГРОМАДИ

Дар'я КАЗІМІРОВА

*здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
kazimirova.daria@chnu.edu.ua*

Значення туристично-рекреаційного напрямку господарювання неперервно зростає та стає все більш прибутковим, як свідчить світовий досвід. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу може відігравати важливу роль у збільшенні підприємницької активності, зменшенні рівня безробіття та збільшенні доходів місцевого населення, може збільшити інвестиційну привабливість району та сприяти формуванню нових робочих місць. Одним із головних ефектів розвитку ТРК є збільшення кількості як внутрішніх, так і зарубіжних туристів, що відвідують місцевість, та збільшення інтересу до неї. Це, в свою чергу, може сприяти зростанню обігу в районі та розвитку малого та середнього бізнесу, також збільшенню прибутку до місцевих та територіальних бюджетів.

Туристично-рекреаційний комплекс Жмеринської громади

формують такі ресурси: природні (вони є достатньо сприятливі для розвитку туризму та рекреації у громаді), соціально-економічні (вони несуть значний вплив на формування туристично-рекреаційної сфери), історико культурні (історико-культурна спадщина громади є дуже масштабна, що дає можливість для формування туристично- рекреаційного комплексу).

Аналізуючи соціально-економічний вплив на розвиток туристично- рекреаційного комплексу, ми можемо сказати, що каталізатором для розвитку є населення. Найбільше населення сконцентровано у місті Жмеринка та смт Браїлів, так як це найбільш розвинуті населені пункти громади. Така концентрація населення є підтвердженням трудової міграції.

Природні ресурси громади представлені таким природо-охоронними об'єктами: природними заповідниками, гідрологічними пам'ятками, ботанічними пам'ятками та заказниками загально-державного значення. Історико-культурні ресурси громади представлені об'єктами історії архітектури та містобудування. Найвідомішим об'єктом виступає залізничний вокзал у місті Жмеринка. Також історичні ресурси представлені сакральними спорудами. Найвідоміші у громаді Собор Олександра Невського, Браїлівський монастир, та костел святого Олексія. Цікавою історичною пам'яткою є пам'ятник Остапу Бендеру, що розташований на привокзальній площі.

Соціально-економічні ресурси представлені культурно-розважальними об'єктами. До них входять парк культури та відпочинку та парк «Дружби народів». Також до цих об'єктів належать музеї. У громаді їх налічується 4. Міський історичний музей , Музей Чайковського та Фон Мекк, Літературний музей Забаштанського, музей історії села Кармалюкове. Невід'ємним видом культурно-розважальних закладів є бібліотеки та клуби. У Жмеринській громаді налічується 22 бібліотеки, 9 будинків культури та 13 клубів. До туристично-рекреаційних ресурсів відносяться також туристично-рекреаційні підприємства. У Жмеринській громаді це ферма «Равликова долина» та пасіка «Сім'я». У громаді також надають послуги 25 закладів громадського харчування. У громаді є 2 спортивні комплекси: «Авангард» у Браїлові та спортивно-оздоровчий комплекс «Юність у Жмеринці». Важливими для туристично-рекреаційного розвитку громади є заклади розміщення. У громаді їх налічується 4 (Готелі «Автотема»,

««Jas Donaldz», «Vivat» та готель на території парку культури).

Досліджуючи Жмеринську міську територіальну громаду ми можемо сказати, що фінансування заходів, які сприяють розвитку рекреації та туризму здійснюється відповідно до законодавства за рахунок коштів бюджету громади, а також за допомогою спонсорських та благодійних надходжень, цільового фінансування (грантів) та інших джерел, які не заборонені чинним законодавством.

Розв'язання фінансових питань у туристично-рекреаційній галузі повинне ґрунтуватися на системному підході та враховувати наступні аспекти:

- раціональне та ефективне використання туристично-рекреаційних ресурсів з метою сталого розвитку та формування національного туристично-рекреаційного продукту.

- впровадження системного підходу до регулювання соціально-економічних та фінансових взаємовідносин у туристичній діяльності, оскільки цей сектор охоплює різні галузі господарства.

- фінансування розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури, оскільки без неї неможливо функціонування цієї галузі.

- підтримка внутрішнього та соціального туризму та рекреації шляхом спрямування частини доходів з туризму на розвиток вітчизняного туристично-рекреаційного комплексу та відновлення туристично-рекреаційних ресурсів.

У рамках Закону України «Про культуру» та «Про місцеве самоврядування в Україні» у громаді була прийнята та затверджена Програма розвитку культури та туризму у Жмеринській міській ТГ на 2021-2023 роки. Згідно програми було запропоновано відповідне ресурсне забезпечення. Бюджет програми майже повністю складається з коштів міської територіальної громади. Фінансування спрямоване на діяльність Програми, а саме на конкретні заходи, такі як: бібліотечна справа, музейна справа, мистецька освіта, клубна робота та розвиток аматорського мистецтва, організація змістовного дозвілля та активного відпочинку населення, охорона і збереження культурної спадщини, туризм.

У нашому дослідженні було проаналізовано основні виклики, що стоять перед туристичною та рекреаційною сферою, а також розглянуто можливі шляхи вирішення та перспективи для подальшого розвитку ЖМТГ.

Найважливішими проблемами громади в галузі культури на сьогоднішній день є:

- велика ступінь зношеності основних фондів закладів культури та недостатнє використання інноваційних можливостей;
- низький рівень знань у сфері культурного маркетингу, менеджменту, фандрайзінгу та стратегічного планування для кожного закладу;
- обмежена культурно-соціальна активність мешканців територіальної громади.

Реалізація Програми надасть додаткові стимули для активізації розвитку культури і туризму Жмеринщини, стане підґрунтям для подальшого розвитку існуючого творчого потенціалу Жмеринської міської ТГ та туристичної інфраструктури.

ДО ПИТАННЯ ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА ГОРІШНЬОШЕРІВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Катерина КОЗЛОВА

*здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
kozlova.kateryna@chnu.edu.ua*

За останні декілька років активної децентралізації в Україні була утворена велика кількість об'єднаних територіальних громад. Задля забезпечення розвитку кожної окремої адміністративної одиниці, утримування задовільного стану її економіки та сприяння прогресу, високого рівня життя населення та забезпечення можливості конкурувати на загальнодержавному рівні, громади потребують детального аналізу.

Горішньошеровецька територіальна громада Чернівецького району Чернівецької області була утворена у грудні 2020 року. До складу об'єднаної територіальної громади увійшли села: Задубрівка, Шубранець, Васловівці та центр громади село Горішні Шерівці. У громаді почався активний процес декомунізації. За 2023, та початок 2024 року було перейменовано ряд вулиць. Загальна площа Горішньошеровецької територіальної громади – 80,2 км². Населення Горішньошеровецької ОТГ за 2022 рік(початок

дослідження) становило 6797 осіб, з яких основна частка припадає на економічно активне населення 61,7%, станом на 2024 рік у ТГ проживає 6832 особи, тобто 35 осіб більше ніж у 2022. Середня тривалість життя населення 61 рік. Найбільша кількість населення у селі Горішні Шерівці, найменша кількість осіб проживають у Задубрівці. За період активної фази дослідження у всіх селах спостерігаємо додатній приріст. Густота населення загалом 85,2 осіб/км², а у селитебній зоні – 1447,5 осіб/км². У статевій структурі населення переважають жінки. Національний склад населення однорідний, це переважно українці.

Комплексна оцінка ресурсів, економічних перспектив та якості життя населення Горішньошеровецької громади з моменту її утворення не проводилась. Горішньошеровецька об'єднана територіальна громада розміщена в одній з численних улоговин Хотинської височини з помірноконтинентальним кліматом. На території громади протікає річка Шерівці з невеличкими притоками. Є стави, в більшості з них розводять рибу. Аграрний сектор Горішньошеровецької громади спеціалізується у галузі рослинництва та садівництва. На території громади сільськогосподарські землі займають приблизно 12 % всієї площі. В територіальній громаді видобувають пісок, глину та камінь пісковик.

Соціальна сфера Горішньошеровецької громади представлена наступними об'єктами. В кожному селі є будівля сільської ради. Сільська рада в селі Горішні Шерівці надає послуги ЦНАПу. За період дослідження у Горішніх Шерівцях закрилось відділення нової пошти, тепер у Шубранці та Горішніх Шерівцях є тільки Укрпошта, а у решті сіл і Нова пошта і Укрпошта. Дошкільна освіта, представлена Горішньошеровецьким ДНЗ, Шубранецьким ЗДО Центр розвитку дитини, дошкільними групами в Задубрівській філії Горішньошеровецького ОЗЗСО та Васловівським НВК. Загальна середня освіта населенням здобувається у 4 закладах. У закладах освіти станом на 2024 рік навчається 710 здобувачів освіти. У загальному у ЗЗСО громади динаміка кількості учнів негативна крім Шубранецького ЗЗСО. Це пов'язано з тим, що багато молодих сімей з дітьми намагаються виїхати з України у зв'язку з війною. З позитивних досягнень варто згадати той факт, що Горішньошеровецький ОЗЗСО у 2023 році посів друге місце в Україні за результатами складання НМТ. Також у Горішньошеровецькому ОЗЗСО з'явився шкільний автобус. Медичні послуги населенню громади надає 3 сільські лікарські амбулаторії загальної практики сімейної медицини. У

Горішньошеровецькій громаді працюють 3 будинки культури: у селі Задубрівка працює будинок фольклору. Що до релігійного аспекту життя ТГ, то є тут церкви різних конфесій.

Наприкінці 2023 року у селі Горішні Шерівці відкрилось два магазини мережі «Тано», у селі Задубрівка період активної фази дослідження продуктивний магазин було закрито, тож станом на 2024 рік у громаді є 14 продуктивних магазинів та 4 будівельних магазини. Сфера послуг у громаді, зокрема у адміністративному центрі ТГ розвинена не погано, є багато ресторанів та барів. У територіальній громаді з'явився поліцейський офіс у селі Задубрівка. Що до наявності громадських просторів, то в територіальній громаді є тільки один парк.

Транспортне сполучення з обласним центром в ОТГ не погане, до двох сіл в громаді існують прямі автобусні маршрути з обласного центру. По території ОТГ пролягає маршрут регіонального значення Чернівці – Заставна.

Первинний сектор економіки переважно представлений вирощуванням сільськогосподарських культур та тваринництвом. Горішньошеровецька територіальна громада спеціалізується на сільському господарстві, основна частина економічного потенціалу зосереджена у адміністративному центрі – селі Горішні Шерівці. Що до видобувної промисловості, то в Горішньошеровецькій територіальній громаді знаходиться піщаний кар'єр, де, окрім піску, видобувають камінь пісковик. Ліси громади зараз належить до єдиного лісового господарства ДП «Ліси України». Вони активно використовуються. Села громади займаються рибним господарством, риба та рибні продукти можуть бути товаром на експорт, у селах велика площа ставків, а у Шубранці є станція я розведення риби.

Вторинний сектор в Горішньошерівецькій територіальній громаді представлений невеличкими виробництвами. Близкість до обласного центру, та межування з різними за розвитком громадами за умови наявності працюючих підприємств, дає можливість територіальній громаді експортувати свої товари, налагоджувати співпрацю, що підвищує її конкурентоспроможність серед територіальних громад області, або ж на рівні держави. Серед підприємств, діяльність яких дає громаді можливості для розвитку, та експорту можна виділити: сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю «Свіженька мілк» у селі Горішні

Шерівці. У 2023 році в межах пп було побудовано молокопереробний цех, в якому «Свіженька мілк» планує виробляти йогурти та сметану; приватне підприємство «Бомбушкар», яке спеціалізується на виробництві кованих виробів, пресуванні, штампуванні, профілюванні, порошковій металургії. Дане підприємство вже багато років презентує свої вироби на виставках по всій Україні та навіть за її межами. У 2022 році відбулась релокація з Харківської області та приєднання до ПП «Бомбушкар» іншого підприємства з таким самим напрямком діяльності; невеличке підприємство спеціалізацією якого є вироби з гіпсу, ліпнина, колони, та різні декоративні елементи; ПП що спеціалізується на вирощуванні туй.

Щодо можливості створення нових підприємств чи закладів соціальної інфраструктури, то громада може запропонувати ряд будівель чи земель, наприклад: закинуті будівлі колишніх підприємств, недобудовані будівлі чи ділянки які ніяк не використовуються

З плюсів громади хотілось би виокремити прагнення населення використовувати альтернативні джерела енергії. Позитивний досвід використання сонячних електростанцій на приватних господарствах жителів свідчить про те, що керівництву громади варто задуматись про часткове, для початку, переведення територіальної громади на альтернативні джерела енергії.

Наявність піщаного кар'єру на території Горішньошеровецької ТГ також є плюсом для її розвитку. На даний час розробка кар'єру відбувається не на повну потужність, кар'єр заростає, але при вдалому застосуванні фінансових ресурсів кар'єр має перспективи до розширення

Якщо поєднати добре розвинуту сферу послуг, наявність мальовничих різноманітних пейзажів, лісистої пагорби, наявність ставків в яких можна купатись, історичну спадщину у вигляді залишків городища древніх людей та близькість до міста Чернівці, то можна припустити, що у Горішньошеровецькій територіальній громаді є передумови до розвитку різних видів туризму та створення рекреаційних зон, зокрема зеленого сільського туризму чи лісового туризму.

У будь якій громаді крім позитивних характеристик, є і негативні, Горішньошеровецька територіальна громада не виключення.

Перше, що хотілося б відмітити – це відсутність стратегії розвитку. Стратегія розвитку є дуже важливою для будь якої

території. В першу чергу, вона визначає цілі та вектори руху, при її створенні відбувається постановка завдань, які повинні бути виконані, для того, щоб досягти економічного зростання, підвищити якість життя населення. Якщо стратегії розвитку немає, то шлях до формування успішної, конкурентоспроможної територіальної громади буде довгим, а результати навряд чи будуть стабільними.

Відсутність комунального господарства територіальної громади призводить до таких речей як аварії з газопостачанням та водопостачанням, відсутності освітлення на частині вулиць.

Між селами громади відсутнє пряме транспортне сполучення.

Екологічну ситуацію в громаді важко назвати задовільною. Не ведеться регулярного спостереження за станом малих річок громади, велика кількість ставків часто розливається під час сильних дощів і відбувається підтоплення значних частин сіл, маж місце несанкціоноване випалювання сухої рослинності, трапляються несанкціоновані сміттєзвалища

У Горішньошеровецькій територіальній громаді у зв'язку з економічною ситуацією держави та, власне, громади відбувається відтік працездатного населення.

Врахувавши вплив на політичну, економічну, соціальну та технічну сфери зовнішніх факторів було проведено PEST-аналіз.

Величезним плюсом для громади є її віддаленість від зоно ведення бойових дій . Спокійна політична ситуація за межами територіальної громади, добре сприяє її внутрішній стабільності та економічному розвитку. У безпосередній близькості до Горішньошеровецької територіальної громади немає стратегічних військових об'єктів.

Громади сусіди, крім Чернівецької міської територіальної громади не можуть похвалитись великою кількістю наявністю організованих місць рекреації, та туризму, цю нішу, через ряд причин, які вказані у SWOT-аналізі може зайняти Горішньошеровецька територіальна громада.

Великим мінусом для досліджуваної громади є її віддаленість від залізниць та автошляхів загальнодержавного значення, це значно обмежує економічні можливості, та зменшує інвестиційну привабливість, наприклад це призвело до відмови іноземних інвесторів, які зацікавились кар'єром фінансувати його роботу .

Горішньошеровецька територіальна громада має багато перспектив для свого подальшого розвитку.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ДЕМОГЕОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ АТУ

Владислав КОНДУРЯН

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
kondurian.vladyslav@chnu.edu.ua*

Впровадження адміністративно-територіальної реформи в Україні привніс зміни не лише у суспільно-адміністративному для країни, але й для суспільно-географічних досліджень регіонального та субрегіонального рівня зокрема. Адже із впровадженням нових адміністративних одиниць змінилася й система ведення їх статистичного обліку. То ж із 20 років ХХІ століття для демографічних досліджень виник новий виклик – не співмірність територіальних одиниць дослідження. Надто це стосується наукових досліджень процесів, які передбачають аналіз показників у динаміці. Тому для нас важливо уявити ту демографічну картину яка сформувалася на межі реформи АТУ, що б потім можна було орієнтуватися на територіальні особливості з прив'язкою до виділених ареалів.

Загалом, на початок 2020 р., природне скорочення населення сягнуло позначки $-2,72\%$, натомість міграційне скорочення населення у західних областях дещо скоротилося, та порівняно із 2019 р. досягнуло позначки $-0,14\%$. Відповідно, сформувався тип III та підтип III.1.a. (зменшення населення за рахунок природного убуття при незначному механічному відтоці).

Нами опрацьовано демографічні показники та виокремлено типи та підтипи ГДП для адміністративних районів за старим АТУ Волинської, Рівненської, Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Закарпатської Хмельницької та Чернівецької областей. На основі отриманих результатів побудовано відповідну картосхему, де чітко простежуються усі три типи ГДП: прогресивний (I.1.a; I.1.б; I.2.a.); стагнаційний: II.2; II.3; регресивний: III.1.a.; III.1.б.; III.2.a; III.2.б.

Прогресивний тип ГДП найчастіше зафіксований у адміністративних районах Рівненської та Закарпатської областей. А саме: північних та східних районах Рівненщини, та передгірських та гірських районах Закарпатської області.

Також прогресивний тип I.1.a фіксуємо у Герцаївському районі Чернівецької, та Іршавському й Рахівському районах Закарпатської

областей. Для цих територій формується загальний приріст населення за рахунок природного приросту із незначним механічним. А от підтип І.1.б.(загальний приріст населення за рахунок природного приросту при незначному міграційному відтоку) фіксуємо у Надвірнянському районі Івано-Франківської, Глибоцьком районі Чернівецької та Пустомитівському, Буському та Кам'янка-Буському Львівської області. Такий же підтип спостерігаємо на території Камінь-Каширського району Волинської області, Володимирецького, Рокитнянського, Сарнинського, Березнянського на Рівненщині, Шумського та Тернопільського районів в Тернопільській області; та Хмельницького району в Хмельницької області, Ужгородського та Перечинського Закарпатської. Прогресивний підтип ГДП І.2.а. (збільшення чисельності населення за рахунок механічного приросту із слабким природним скороченням) на початок 2020 року фіксувався у Вижницькому та Сторожинецькому районах Чернівецької, Яворівському Львівської, Луцькому та Ківерцівському районах Волинської області.

Стагнаційний тип розвитку демогеографічного процесу, як найбільш нестабільний, почали фіксувати відносно недавно у Миколаївському районі Львівської області (ІІ.3), місті Тернопіль та Путильському адміністративному районі Чернівецької області (ІІ.2).

Але, не дивлячись, на позитивні тенденції демографічного розвитку у деяких регіонах, найбільш поширеним є регресивний тип геодемографічного процесу – зменшення чисельності населення за рахунок природного убуття при незначному механічному відтоку (ІІІ.1.а). Даний тип сформувався по всій території Хмельницької області, за виключенням Хмельницького району, майже по всій Тернопільській області, без Тернопільського та Шумського. А от в Івано-Франківській та Закарпатській областях він зустрічається лише в Косівському та Воловецькому районах. У Львівській області цей підтип фіксуємо у: Скольському, Долинському, Жидачівському, Старосамбірському, Самбірському, Жовківському, Сокальському та Бродівському районах. У Волинській області це: Локачицький, Любомльський, Рожищенський, Шацький, Старовижівський райони. А в Рівненській – Костопільський та Здолбунівський.

Підтип ІІІ.1.б. (зменшення кількості населення за рахунок природного скорочення із незначним механічним прибуттям) мають у: Новоселицькому, Заставнівському, Кіцманському Чернівецької області, Калуському, Тисменицькому, Снятинському Івано-Франківської області, Свалявському та Берегівському Закарпатської області, Стрийському, Дрогобицькому, Перемишлянському, Золочівському, Мостиському, Городоцькому, Радехівському Львівської області, Горохівському,

Іваничівському, Володимир-Волинському, Турійському, Ковельському Волинської області, Млинівському, Дубенському, Острозькому, Рівненському, Гошанському, Корецькому Рівненської області. Скорочення населення за рахунок механічного відтоку з незначним природним убуттям (ІІІ.2.а) найбільш яскраво простежується у прикордонних областях. Ратнівському, Любешівському, Заріччянському та Дубровицькому Волинської та Рівненської областей, Турійському Львівської, Мукачівському та Міжгірському районах Закарпатської та Рожнятівському, Богородчанському й Коломийському Івано-Франківської області. Починаючи із 2020 року для населення Верховинського району Івано-Франківської області простежується ІІІ.2.б. зменшення кількості населення за рахунок механічного скорочення із незначним природним приростом.

Як бачимо, територія західних областей України є досить строкатою за типами геодемографічних процесів, особливо в передгірських, гірських та прикордонних регіонах. Там формується переважання прогресивного типу. Та прикордонні райони де чітко простежуємо регресивний тип ГДП – зменшення кількості населення за рахунок міграційного скорочення. Однак переважаючим типом геодемографічних процесів серед всіх досліджених областей стійко залишається регресивний – зменшення кількості населення переважно через природне скорочення із незначним міграційним відтоком – ІІІ.1.а.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРТУГАЛІЇ З ПОЗИЦІЙ МІЖНАРОДНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Ольга КОРЧЕВСЬКА

студентка ІІІ-го курсу спеціальності «Туризм»

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

olia.korchevska23@gmail.com

Міжнародна туристична активність в Португалії в значній мірі пов'язана з передумовами, які позитивно на неї впливають. Португалія має багату історію та культурну спадщину, включаючи старовинні міста, замки, палаци, церкви, музеї та інші історичні пам'ятки. Це привертає туристів, які бажають пізнати багатство культури і традицій Португалії. Крім того, країна славиться своїми природними атракціями, такими як захоплюючі пляжі

Атлантичного узбережжя, гірські ландшафти південної частини країни, панорамні острови Мадейра та Азорські острови. Ці ландшафти приваблюють поціновувачів активного відпочинку та екологічного туризму.

Португальська кухня є однією з найбільш різноманітних та смачних в Європі. Відомі страви, такі як бакалія (солена тріска), катаплана (густий морський год), паеля (рис з морепродуктами) та пастель де ната (португальський десерт з вершків та яєць), привертають гурманів з усього світу.

Португалія має добре розвинену транспортну інфраструктуру, включаючи міжнародні аеропорти, мережу автобусних і залізничних маршрутів, а також систему якісних доріг. Це робить країну доступною для туристів з усього світу.

Також варто відзначити, що Португалія вважається однією з найбезпечніших країн у Європі з низьким рівнем злочинності та стабільною політичною ситуацією, що робить її привабливим напрямком для міжнародних туристів [5].

Португалія розташовується у Європейському туристичному регіоні, а саме у субрегіоні Південна Європа (згідно з регіоналізацією UNWTO). Саме цей субрегіон має позитивну динаміку і вийшов на перше місце за кількістю міжнародних туристичних прибуттів впродовж 2000-х років.

Основними країнами, з яких прибувають туристи, є члени ЄС: Іспанія (229,2 тис. осіб), Франція (129,8 тис. осіб), Італія (40,8 тис. осіб), Німеччина (46,9 тис. осіб), Велика Британія (61,3 тис. осіб) [5, 6]. Серед країн Американського туристичного регіону (всього 110,0 тис. осіб) – Бразилія, США [7, 9].

Динаміка туристичних прибуттів у Португалії за XXI століття відображається в стійкому та значному зростанні числа відвідувачів. Починаючи з початку століття, туристичний сектор країни зазнав значного розвитку, привертаючи увагу мільйонів туристів з усього світу. У 2020-2021 роках туризм зазнав значних втрат у зв'язку з COVID-19 (рис. 1) [8, 10, 11].

Станом на 2022 рік кількість туристичних прибуттів в Португалію становила 22,2 млн осіб, що складає 3,7 % туристів Європейського туристичного регіону і 8,4 % туристів Південно-Європейського субрегіону.

Упродовж XXI століття туристичні надходження в Португалії стабільно зросли. Починаючи з початку цього століття, сектор

туризму країни відзначився вражаючим розвитком, привертаючи увагу мільйонів туристів з усього світу. У 2020-2021 роках туризм зазнав значних втрат у зв'язку з COVID-19 (рис. 2) [8, 10, 11].

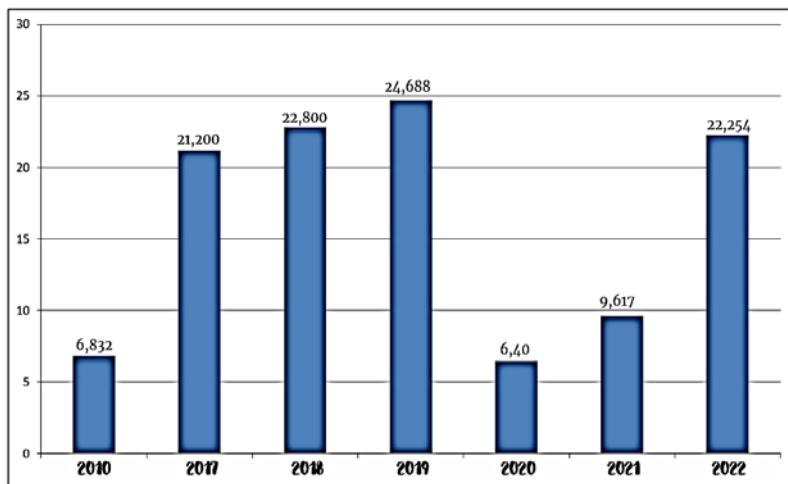

Рис. 1. Показники міжнародних туристичних прибуттів у Португалію, млн

Станом на 2022 рік кількість туристичних доходів в Португалії становила 22,261 мільярдів USD, що складало 4 % від загальноєвропейського показника і 9,3 % від показника Південно-Європейського туристичного субрегіону.

Таким чином нам вдалось розрахувати навантаженість від міжнародних туристичних прибуттів, як один з показників сталого розвитку туризму в країні. Отож, кількість прибуттів в розрахунку на 1000 км² площі складає 240,8 тис. міжнародних туристичних прибуттів, що є досить високим показник, як для країни з такою площею і свідчить, що країна суттєво використовує свій територіальний потенціал для потреб туризму. Досить високим є також показник кількості туристичних прибуттів в розрахунку на 1000 місцевих мешканців – 2,1 тис. Це також є підтвердженням, що туризм є суттєвим регулятором господарського життя країни та може перетворити в найближчій перспективі її в туризмозалежну.

У Португалії розміщення міжнародних туристів має кілька особливостей.

Португалія пропонує різноманітні варіанти розміщення для міжнародних туристів, включаючи готелі різних класів, гостьові будинки, апартаменти, вілли та хостели. Це дає можливість вибрати відповідний варіант розміщення залежно від бюджету та вимог подорожуючих.

Міжнародні туристи часто обирають для розміщення готелі в околицях популярних туристичних місць, таких як Лісабон, Порту, Фару, Мадейра та Азорські острови. Це забезпечує їм зручний доступ до головних визначних місць та пам'яток.

У Португалії присутні готелі різних класів, від економ до люкс. Також існують готелі різних типів, такі як історичні готелі, бізнес-готелі, курортні готелі тощо, що відповідають різним потребам міжнародних туристів. Готельне господарство Португалії відоме своїм високим рівнем сервісу та комфорту. Готелі часто пропонують різноманітні послуги, такі як ресторани, спа-центри, басейни, фітнес-центри та екскурсійні програми, щоб забезпечити приємний відпочинок гостей. Багато готелів у Португалії відзначаються високим рівнем уваги до деталей у дизайні номерів та загальних приміщень, щоб забезпечити затишну атмосферу для гостей. Багато готелів розташовані в мальовничих місцях з прекрасними панорамними видами на море, гори або історичні пам'ятки, що робить перебування ще більш незабутнім для туристів [4].

У Португалії можна визначити низку специфічних рис щодо організації міжнародного туризму. Насамперед Португалія має довгу історію та багату культурну спадщину, що включає історичні пам'ятки, музеї, археологічні знахідки, фольклорні фестивалі та традиції. Це створює великий інтерес серед міжнародних туристів, які бажають відвідати ці місця.

Розташування Португалії на межі з Європою та Африкою робить її важливим транзитним пунктом для міжнародних подорожей. Це сприяє розвитку туризму та створює можливості для організації різноманітних туристичних маршрутів.

Португальці славляться своєю гостинністю та доброзичливістю, що створює затишну та приємну атмосферу для міжнародних туристів.

Португалія має добре розвинену туристичну інфраструктуру, включаючи комфортні готелі, ресторани, транспортні засоби та послуги для туристів у всіх основних туристичних місцях.

Португалія пропонує багато можливостей для активного відпочинку, таких як гірський туризм, велопрогулянки, водні види спорту та екотуризм. [6].

Отже, Португалія – znana туристична дестинація, з великою культурною спадщиною та прекрасними природними ландшафтами. Багатий вибір розваг, від культурних міст до сонячних пляжів, робить її привабливою для туристів. Розвинена інфраструктура, гостинність місцевих жителів та стратегічне розташування сприяють стабільному зростанню міжнародного туризму.

Суттєві позитивні показники туристичних доходів та туристичних прибуттів, які відзначаються позитивними тенденціями впродовж всього ХХІ ст. підтверджують, що Португалія активно використовує свій туристичний потенціал та формує відповідну обслуговуючу інфраструктуру. Виходячи із показників навантаженості на територію та місцеве населення, варто твердити, що країні треба розробляти певну стратегію, щоб не перетворитися в туризмозалежну.

Список використаних джерел

1. Кузишин А.В. Міжнародний туризм: Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2016. 204 с.
2. Кузишин А.В. Міжнародний туристичний бізнес: Навчальне видання. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2019. 146 с.
3. Кузишин А.В. Основні показники розвитку туризму в країнах Європейського туристичного регіону на початку ХХІ століття. Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали V Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції (м. Луцьк, 18-19 травня 2017 р.) / за ред. В.Й. Лажніка. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. С. 48-52.
4. Особливості розвитку туризму в Португалії. // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/153584527.pdf>
5. Посохов І.В. Сучасний стан і структура європейського ринку готельних послуг. Сучасні тенденції розвитку готельно-ресторанного бізнесу: міжнародний та національний досвід : колективна монографія / за заг. ред. А.Ю. Парфіненка. Харків, 2017. С. 77.
6. Туризм Португалії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/795/>
7. Instituto Nacional de Estatistica [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ine.pt>.
8. International Tourism Highlights, 2023 Edition – The Impact of COVID-19 on Tourism: https://elr.tnpu.edu.ua/pluginfile.php/850591/mod_resource/content/1/2023-international-tourism-highlights-2023-edition-the-impact-of-covid-19-on-tourism-%282020-2022%29revised-and-updated.pdf

9. Tourism Highlights. 2013 Edition / UNWTO [Електронний ресурс]. URL: https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2013.pdf.

10. International Tourism Highlights, 2019 Edition: https://elr.tnpu.edu.ua/pluginfile.php/354342/mod_resource/content/1/unwto_highlights2019.pdf

11. International Tourism Highlights, 2020 Edition: https://elr.tnpu.edu.ua/pluginfile.php/628295/mod_resource/content/1/unwto_highlights2020.pdf

ІНТЕРАКТИВНІ КАРТОГРАФІЧНІ ОНЛАЙН-РЕСУРСИ КРИЗОВОГО РЕАГУВАННЯ ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ

Ілля КУЗЬМІЧОВ

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Херсонський державний університет
kuzmichovv@ukr.net*

Сьогодні в світі існують різні геоінформаційні системи і платформи, щоб полегшити збір і керування важливою просторовою інформацією про надзвичайні ситуації. Окремі з них, наприклад, забезпечують можливості узагальнення величезної кількості наземної інформації на додаток до синоптичних зображень із супутникових зображень під час стихійних лих [4]. Інші пропонують підходи автоматизованого глобального геопросторового аналізу для покращення зменшення наслідків стихійних лих шляхом посилення ефективних заходів реагування. Автоматизовані моделі стандартизують результати, мінімізуючи людські помилки та забезпечуючи послідовне порівняння історичних даних, наприклад про повені [7].

Загалом, географічні дані та інструменти важливі для всіх аспектів управління надзвичайними ситуаціями: готовності, реагування, відновлення та пом'якшення наслідків. Саме тому останніми роками набуває поширення кризова веб-картографія, яка має як переваги, так і певні недоліки технології [3]. До переваг відносять множинність і простоту каналів отримання інформації, а також доступність ресурсу для споживачів інформації (достатньо смартфона); здатність швидкого залучення територій на різних рівнях – від локального до загальнонаціонального чи, навіть трансдержавного охоплення; можливість швидкого поточного оновлення інформації та її багаторівнева візуалізація; низька вартість технологій і можливості їх вдосконалення.

Ці переваги формуються за рахунок фундаментального принципу розвитку сучасної кризової веб-картографії – добровільна і зазвичай безоплатна участь великої кількості пересічних людей (волонтерство) [3]. Саме за таким принципом було сформовано відомі інтерактивні краудсорсингові онлайн-платформи Ushahidi and Sahana Eden Open-Source Platforms [4]. Результати застосування цих платформ показали, що завдяки багатій візуалізації на інтерактивній карті як Sahana Eden, так і Ushahidi дозволяють менеджерам із надзвичайних ситуацій відстежувати потреби людей, які постраждали від стихійного лиха. У той час як Ushahidi може фільтрувати записи інцидентів лише за часом або категорією, керування геопросторовими даними Sahana Eden виявилось більш потужним, дозволяючи менеджерам із надзвичайних ситуацій вводити різні геопросторові дані, такі як інциденти, організації, людські ресурси, склади, лікарні, притулки, активи та проєкти і візуалізації всіх цих функцій на карті. Це також допомагає спростити координацію між агенціями з питань СНІДу. Однак геопросторовий аналіз став обмеженням обох платформ. Висновки рекомендували додати вхідні дані з більшою різноманітністю форматів і більше функцій геопросторового аналізу.

Зазначені переваги онлайн-технологій краудсорсингу в надзвичайних ситуаціях можуть обернутися і недоліками: обмежені можливості перевірки отриманих даних та відносно низький рівень захищеності самих технологій комунікації (мобільного зв'язку та інтернету) від наслідків надзвичайної ситуації, що найбільше в них використовуються.

В Україні вперше необхідність у кризовому онлайн-картографуванні гостро постала після 2014 року, коли тимчасова окупація частин Луганської та Донецької областей та анексія АР Крим спричинили низку нових гострих проблем, пов'язаних з гуманітарною кризою на окупованих територіях, питаннями біженців і внутрішньо переміщених осіб, термінового надання медичної, матеріальної та соціальної допомоги населенню, реабілітації військовослужбовців та постраждалих, пошуку зниклих без вісти, відшкодування втрат, відновлення інфраструктури тощо. У праці [2] надаються приклади низки антикризових пошуково-інформаційних веб-картографічних ресурсів та успішних вітчизняних проєктів в галузі кризової веб-картографії, створені з кінця 2013 року силами громадянського суспільства та приватного сектору в Україні було створено цілу.

У період повномасштабного вторгнення 2022 року широкого щоденного використання набули інші приклади кризової веб-картографії і онлайн-платформ – геоінформаційна система поточної ситуації лінії фронту DeepStateMAP (<https://deepstatemap.live/#6/49.438/32.053>), карта повітряних тривог (<http://surl.li/fkrx>), онлайн-аналітика завданих збитків у розрізі категорій впливу на довкілля «ЕкоЗагроза» (<https://ecozagroza.gov.ua>) тощо. Особливої уваги заслуговує «Карта руйнувань» віртуальний інструмент, розроблений для фіксування наслідків російського вторгнення, де візуалізовано постраждалі від бойових дій об'єкти інфраструктури (https://reukraine.shtab.net/?fbclid=IwAR23pRXX_dGKa83uwjMAuhrNxfIe9iBVANOKb9eXHUUnszbS4bY3ITStHE). Онлайн-ресурс вже містить інформацію про понад 1500 зруйнованих або пошкоджених цивільних об'єктів інфраструктури. Кількість об'єктів на веб-ресурсі не відображає реальний обсяг руйнувань, але показує найбільш наочні приклади. Веб-портал створили ще на початку війни, проте у відкритому доступі він запрацював лише після висновку Міністерства оборони, що розміщена інформація не шкодить безпеці. Окрім точної адреси та координат пошкодженої будівлі, карта містить світлини до руйнації та в реальному часі. Ця карта стане допоміжним інструментом для створення більш повної картини завданих Україні збитків, особливо там, де не можна перевірити достовірність заявки, – на тимчасово окупованих або щойно визволених територіях. Після закінчення війни заплановано інформацію з «Карт руйнувань» об'єднати з інтерактивною «Картою ремонтів» для відстежування руху бюджетних коштів на ремонти державним коштом [1].

Подібні картографічні онлайн-ресурси є надзвичайно корисними і використовуваними у повсякденні як фахових спільнот, так і зацікавлених громадян, що пояснюється доступністю, простотою використання таких даних як альтернативних до класичних картографічних творів. Ще більше 15 років тому дослідники [6] фіксували вибух інтересу до використання Інтернету для створення, збору та поширення географічної інформації, яку добровільно надають окремі особи. Такі сайти, як Wikimapia та OpenStreetMap, дали змогу громадянам створювати глобальну мозаїку географічної інформації, тоді як Google Earth та інші віртуальні глобуси заохочували волонтерів розробляти цікаві програми, використовуючи власні дані.

Географічна інформація, створена громадянами-любителями (добровільна географічна інформація) забезпечує цікаву альтернативу традиційній авторитетній інформації від картографічних агентств і корпорацій. Світовий досвід свідчить, що об'єднання зусиль краудсорсингових платформ і держави з метою більш швидкого реагування в умовах надзвичайних ситуацій підвищує продуктивність рятувальних служб, забезпечує більш швидке реагування на виникнення нових проблем, мінімізує людські та жертви руйнування, сприяє залученню громадськості та недержавних організацій до ліквідації наслідків [5]. Хоча добровільна інформація не несе жодних гарантій на відміну від офіційно сформованих даних, і якість таких даних викликає певне занепокоєння, під час великомасштабних катастроф, стихійних лих, гуманітарних криз, ліквідації наслідків збройних конфліктів «плюси» використання такої інформації часто переважають усі зазначені недоліки.

Список використаних джерел:

1. В Україні створили "Карту руйнувань". Що це таке і як працює. URL: <https://suspilne.media/252883-v-ukraini-stvorili-katu-rujnuvan-so-ce-take-i-ak-pracue/>
2. Кузьменко О. Застосування геоінформаційних систем в інтересах національної безпеки та оборони. Педагогічний вісник Поділля, 2023, №3, С. 77-79.
3. Сучасна веб-картографія як інструмент боротьби з надзвичайними ситуаціями і гуманітарними кризами/ катастрофами. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/suchasna-veb-kartografiya-yak-instrument-borotbi-z> (дата звернення 19.04.2024).
4. Duc, K.N., Vu, T.T., Ban, Y. (2014). Ushahidi and Sahana Eden Open-Source Platforms to Assist Disaster Relief: Geospatial Components and Capabilities. In: Abdul Rahman, A., Boguslawski, P., Anton, F., Said, M., Omar, K. (eds) Geoinformation for Informed Decisions. Lecture Notes in Geoinformation and Cartography. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-03644-1_12
5. Goodchild, M., Glennon, A. (2010). Crowdsourcing geographic information for disaster response: A research frontier. International Journal of Digital Earth, 3(3), 231-241. Int. J. Digital Earth. 3. 231-241. <https://doi.org/10.1080/17538941003759255>
6. Goodchild, M.F. Citizens as sensors: the world of volunteered geography. GeoJournal, 2007, 69, 211–221. <https://doi.org/10.1007/s10708-007-9111-y>
7. Nygren, O., Calle, M., Gonzales Inca, C., Kasvi, E., Käyhkö, N. (2024). Automated geovisualization of flood disaster impacts in the global South cities with open geospatial data sets and ICEYE SAR flood data. International Journal of Disaster Risk Reduction. 103. 104319. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2024.104319>

ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ МІСТА ЧЕРНІВЦІ

Владислав МАЦЬОПА

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
matsopa.vladyslav@chnu.edu.ua*

Основною метою міського планування є створення сталих, придатних для життя і функціональних міст, які забезпечуватимуть високу якість життя населення, яке в них проживає. Міськебудування повинне оптимізувати використання всіх типів ресурсів та інфраструктури таким чином, щоб сприяти економічному розвитку та дотримуватися екологічних норм.

«Патрік Геддес сформував одну із основних тез сучасної урбаністики: міське планування – це не тільки планування простору: в першу чергу це робота із міськими спільнотами» [1].

У міському плануванні існують умови щодо побудови майбутніх об'єктів:

- відстані від червоних ліній, які вказують границі сусідніх об'єктів;
- сині ліній, тобто максимально допустима висота забудови споруди;
- умови використання перших поверхів, підземного простору;
- вимоги до створення нових чи розширенню існуючих об'єктів, які обслуговують населення;
- вимоги до проектування доріг, які ведуть до будинків та місць паркування;
- оцінка шкоди об'єкта на збереження історичної пам'ятки; врахування зон охорони історико-культурної й архітектурної спадщини;
- шкода об'єкту навколишньому середовищі;
- забезпечення санітарно-гігієнічних вимог.

У місті Чернівці можна виділити чотири основних етапи містобудування за його історію:

- Австрійський період характеризується активною забудовою та розвитком міста. В місті будувалися різні заводи,

збільшувалося виробництво, тому також активно розвивалася сфера торгівлі. За роки австрійського панування на Буковину прийшла політична стабільність, яка сприяла розвитку економічних, культурних і освітянських зв'язків. Зокрема, архітектура цього періоду і в наш час прикрашає стару частину міста та заманює своєю красою туристів приїжджати в місто та відвідувати такі пам'ятки історичної спадщини, як Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, театр імені Ольги Кобилянської.

- Румунський період, як і австрійський, приділяв певну увагу питанням забудови та містобудування. Було схвалено «Правила забудови будинків та врегулювання вулиць міста Чернівці». Саме в цей період було збудовано Чернівецький аеропорт.
- Радянський період характеризується активною забудовою та створенням нових районів міста. Так, було споруджено багато будівель в стилі соціалістичного класицизму, конструктивізму, які мали показати «велич комунізму» та «нової епохи». Радянський період значно вплинув на промисловість, під час нього утворилися південний, північний та центральний промислові райони із заводами різної спеціалізації, включаючи, текстильну, харчову, металургійну, хімічну сфери.
- Сучасне місто Чернівці є наслідком всіх вище згаданих періодів, адже вони внесли значну частину у його розвиток. Місто є перлиною Буковини, котре завжди милувало око та манило до себе. «У 2020 році житловий фонд міста становив 9081 тис. м²» [2]. Схема вуличної мережі міста Чернівці має досить складну структуру, яка відображає історичний та культурний контекст міста. Що стосовно центру, то забудова в ньому залишилася схожою, багатоповерхівки відсутні, більшість будівель збереглися з часів Австрійського періоду, щільність забудови та його межі стали більшими. Проте, за його межами розташовується вже місто зовсім з іншою архітектурою, яка була побудована за часів Радянського союзу. Місто має радіальну забудову, тобто вулиці та будівлі міста розташовані в радіальних лініях, що виходять з центральної точки міста, яка є Центральною площею.

Також під час планування міста слід звертати увагу на зони функціональної слабкості. Так, у місті Чернівці можна виділити наступні:

- Відсутність транспортного сполучення в деяких частинах міста спричиняє затори, а також ускладнюють транспортну логістику, тому необхідно побудувати нові дороги, які з'єднуюватимуть наступні вулиці: Рівненську та Хрещатинську; Ганни Янушевич та Межибрідську; Проспект Незалежності та Сторожинецьку; Проспект Незалежності та Миру; Лук'яна Кобилиці та Буковинську; Винногірську та Білоруський провулок; Прутську та Синагоги.
- Зони шумового дискомфорту спричинені залізницею та аеропортом, тому в цій зоні не бажано будувати готелі, школи та медичні заклади, адже вони заважатимуть відпочинку, навчанню, відпочинку та реабілітації відповідно.
- В зонах підтоплення необхідно встановити захисні споруди та зелені насадження, які можуть забезпечити стабільну та міцну берегову лінію, встановлення систем дренажу, побудова насосних станцій, а також встановлювати правила та обмеження для будівництва в прилеглих до річок територіях. В місті Чернівці такою ЗФС виступає територія, прилегла до річки Прут.
- На територіях що занепали потрібно провести оцінку території, її можливості та зайнятися відновленням, в таких місцях можна створювати різні громадські простори, сквери та інші місця відпочинку. Для прикладу, такою є ділянка яка занепала, а саме тролейбусне депо біля торгового центру "Майдан". Уже декілька років воно не функціонує та занепадає. Площа території займає близько 3 га, на якій розташовується безліч сміття, зруйнованих будівель та бур'яну, що відповідає усім критеріям, щоб вважатися акультурним ландшафтом. Недопустимо, щоб у житловому районі знаходилася деструктивна територія таких масштабів, тому слід привести її до ладу та зробити на ній територію для рекреації або відкрити торгово-розважальний центр, проєкт якого, до речі, вже розглядали декілька років тому.

На території району виокремлюють низку функціональних зон:

- житлова, на території якої розміщуються житлові будинки;
- громадський центр і зона розміщення закладів торгівлі і підприємств громадського харчування;

- зона шкіл і дошкільних дитячих закладів;
- зона рекреації – парк, сад, сквер і спортмайданчики;
- зона комунально-господарська і технічної інфраструктури.

Територіальне планування житлових районів – це комплекс заходів, спрямованих на створення комфортного та безпечного середовища для проживання людей. При плануванні житлових районів враховуються такі фактори, як:

- Географічне розташування: Житловий район повинен бути розташований у зручному місці, з доступом до основних об'єктів інфраструктури, таких як транспорт, освітні та медичні заклади, торговельні центри, парки та сквери.
- Транспортне сполучення: Житловий район повинен бути добре сполучений з іншими частинами міста, щоб мешканці могли легко дістатися до роботи, навчання та інших місць призначення.
- Інфраструктура: У житловому районі повинні бути всі необхідні об'єкти інфраструктури, такі як дитячі садки, школи, лікарні, магазини, банки, поштові відділення тощо.
- Будівлі та споруди: Будівлі та споруди в житловому районі повинні бути комфортними та безпечними для проживання.
- Озеленення: У житловому районі має бути достатньо зелених насаджень, які покращують екологію та створюють комфортний мікроклімат.

На правому березі міста розташовуються такі житлові райони: Ц-1, Ц-2, Ж-1, Ж-2 (нове місто радянського періоду), Ж-3, Ж-4 (Стинка), Ж-5(Роща), Ж-6 (Клокучка), Ж-7 (Гравітон), Ж-8 (Калічанка). А на лівому березі: Ж-9 (Рогізна), Ж-10 (Садгора), Ж-11 (Стара Жучка), Ж-12(Ленківці), Ж-13 (Долішні Шерівці), Ж-14 (Нова Жучка), Ж-15, Ж-16.

Для проведення ретроспективного аналізу оберемо два райони, а саме Ц-1 та Ж-2, які відповідатимуть австрійському та радянському періодам відповідно.

Район Ц-1 являє собою центр міста Чернівців, основний період забудови якого характеризується австрійським періодом, йому характерні:

- Радіальна структура: Місто планувалося з центральною площею, від якої відходили радіальні вулиці. Ця структура забезпечувала зручну комунікацію та доступ до основних міських об'єктів.

- Естетика: Архітектура Чернівців того періоду відзначається еkleктизмом, поєднуючи в собі елементи різних стилів, таких як класицизм, модерн, візантійський та історизм.
- Зелені насадження: Важливу роль у плануванні відігравали зелені насадження. Були створені парки, сквери та бульвари, які забезпечували естетичну привабливість та покращували екологічні умови.
- Інфраструктура: Австрійська влада вкладала значні кошти в розвиток інфраструктури міста. Були прокладені бруківки, збудовані каналізація, водогін та система громадського транспорту.
- Центральна частина міста: Відзначалася щільною забудовою з багатоповерховими (до 4-х поверхів) кам'яними будинками. Тут розміщувалися житлові приміщення, адміністративні будівлі, магазини, ресторани та інші комерційні об'єкти. Для будівництва використовувалися різноманітні матеріали, такі як цегла, камінь, дерево та метал. Цегла була найпоширенішим матеріалом, а камінь використовувався для оздоблення фасадів та цоколів.
- Околиці: Забудова околиць була більш вільною з переважанням одно- та двоповерхових будинків. Тут переважали житлові квартали, а також промислові та ремісничі зони.
- Релігійні споруди: Зводилися величні храми різних конфесій: православні церкви, католицькі костели, синагоги, єврейські молитовні будинки.
- Освітні та культурні заклади: Будувалися школи, гімназії, університети, театри, музеї та інші культурні установи.

Район Ж-2 міста Чернівці є типовим для тих, які забудовували у радянські часи. Тут розташувалися багатоповерхівки, а саме житлові будівлі, які мають 5 та 9 поверхів. Йому характерні різні типи забудови, серед яких:

- Групова забудова відзначається розташуванням житлових будинків у відокремлених групах, що утворюють невеликі внутрішні двори-сади. Внутрішні квартальні простори з будинками та зеленими

насадженнями інтегруються в загальне архітектурно-просторове оформлення вулиць, що сприяє більш виразній та різноманітній обрисі, і значно покращує провітрювання кварталу.

- Стрічкова забудова складається з послідовно розташованих будинків або одного протяжного будинку у вигляді стрічки, яка плавно звивається. Ця форма використовується для збереження природного ландшафту та його гнучкого вплетення у забудову. Це дозволяє створити комфортний мікроклімат, забезпечити тривалу інсоляцію внутрішніх мікрорайонів, регулювати вітровий режим і зменшити шум.
- Периметральна забудова передбачає розміщення будинків вздовж вулиць, що обмежують квартал. Цей метод простий з архітектурної точки зору, але має свої недоліки: відсутність зв'язку між внутрішніми квартальними просторами та вуличним простором, а також погане провітрювання в разі невеликих розмірів кварталу.
- Лінійна забудова використовується при розміщенні будинків вздовж транспортних магістралей, пішохідних доріг або водойм.
- Паралельна забудова полягає в розташуванні будинків паралельно один одному, незалежно від напрямку вулиць (часто будинки обернені торцями до транспортної магістралі). Ця форма забудови забезпечує всім будинкам оптимальні умови щодо інсоляції, провітрювання та зв'язку з внутрішніми квартальними просторами і транспортними магістралями, і має перевагу у тому, що приблизно 90% будинків захищені від шуму магістралі.

Райони міста, які були збудовані у різні історичні періоди, мають відмінності у територіальному плануванні, вуличних мережах, типах забудови, проте для них є спільними проблеми, серед яких:

- Значна частина районів має поганий стан доріг та тротуарів.
- Велика кількість сміття на просторах вулиць районів та перенавантаження смітєвих баків.
- Несправність значної кількості ліхтарів, що значно ускладнює пересування у пізній період дня.

- Багато дитячих майданчиків мають зламані каруселі, через що багато дітей не можуть гратися поблизу будинку, де проживають.
- Велика частина будівель соціальної інфраструктури потребує реконструкції, серед них: лікарні, школи, дитячі садочки.

Список літератури

1. Сайт часопису “Простір”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.prostranstvo.media/uk/inflyuensery-urbanistyky-patrik-geddes-batko-suchasnogo-mistoplanuvannya/>.

2. Статистичний щорічник України. Державна служба статистики України // За редакцією І. Є. Вернера, 2020. Київ-2021. – 455 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ЧОРТКІВСЬКОГО РАЙОНУ

Юрій МЕЛЬНИК

*здобувач освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
melnyk.yurii@chnu.edu.ua*

Важливою галуззю реального сектору економіки, що утворює основу продовольчої та економічної безпеки не тільки Тернопільської області, а й країни, а також реалізує соціально-економічні потреби розвитку сільських територій є сільське господарство. Попит на сільськогосподарську продукцію постійно зростає, адже питання організації виробництва та задоволення потреб населення у продуктах харчування, підприємств у сировині, а також підтримки продовольчого забезпечення для будь-якої країни актуальні в усі часи. Від цього залежить не лише життєздатність і самостійність держави й суспільства, а й безліч різноманітних напрямків людської діяльності. Сільське господарство – одна з важливих галузей економіки та матеріального виробництва, яка створює матеріальні блага рослинного і тваринного походження для задоволення потреб населення у продуктах харчування та формування експортного потенціалу регіону, а також забезпечення промисловості – сировиною. Сільське господарство включає дві

масштабні складові – рослинництво і тваринництво. Які у свою чергу поділяються на дрібніші галузі.

Чортківський район – розташований на півдні Тернопільської області. Природні умови Чортківського району дуже своєрідні. Серед ґрунтів – найпоширеніші сірі лісові та чорноземи опідзолені. Достатнє зволоження, вищі показники літніх і зимових температур, ніж у інших районах Тернопільської області, нечасті зимові заморозки. Сільськогосподарські угіддя – це частина землі, що використовується для сільськогосподарського виробництва. Характерною рисою структури сільськогосподарських угідь є загальна висока питома вага розораних земель. Розорані земельні ділянки – це ділянки, які систематично обробляються і використовуються під посіви сільськогосподарських культур, включаючи посіви багаторічних трав, а також чисті пари, площі парників і теплиць. Основою земельних ресурсів Чортківського району є землі, які використовуються у сільськогосподарському виробництві вони становлять 71,7%. В межах Чортківського можна спостерігати певні регіональні відмінності щодо площ сільськогосподарських земель та інтенсивності їх використання. Це пов'язано з особливостями природно-географічних умов району. Найбільша розораність спостерігалася в північно-західній частині Більче-Золотецької та Озерянської ТГ, а також у південній частині Мельнице-Подільської ТГ і становила 90,1-96,1%.

Кількість посівних площ культур озимих на зерно та зелений корм по підприємствах під урожай 2022 р розподілена наступним чином: у Чортківському районі на зерно та зелений корм – 73,4 тис. га, з них на зерно – 47,8 тис. га, у тому числі пшениці – 42,7 тис. га, а також ріпаку – 24,3 тис. За валовим збором та посівною площею під соняшник Чортківський район посідає 1 місце серед інших районів в області, а також за валовим збором та посівною площею таких культур як: зернові та зернобобові, пшениця, ячмінь, кукурудза, ріпак посідає 2 місце серед районів області.

Тваринництво – важлива галузь сільського господарства, від стану розвитку якої значною мірою залежить економічний потенціал регіону та країни, а також всі сфери суспільного виробництва. У складі сучасного тваринництва Тернопільської області знаходиться скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство та менш поширене кролівництво, рибицтво, бджільництво, звірівництво і інші.

Станом на 01.01.2023 року у Чортківському районі чисельність поголів'я у сільськогосподарських підприємствах становить 10603

голови, що на 20,3% більше, ніж у відповідному періоді минулого року. Велика рогата худоба – 10405 голів; корови – 4608 голів; свині – 55681 голів; птиця свійська – невідомо. Підприємствами Чортківського району на початок 2022р. було вироблено живої маси сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій – 15065 ц; валовий надій молока – 43406 ц.

Станом на початок 2024 року у Чортківському районі зареєстровано 29, з них 23 діючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Найбільше діючих кооперативів у Трибухівській сільській територіальній громаді – 4. В той же час немає жодного СОК у Більче-Золотецькій, Василювецькій, Гримайлівській, Заводській, Золотопотіцькій, Колидянській, Коропецькій сільській територіальній громаді. Розподіл кооперативів за напрямками діяльності можна розподілити за: з обробітку землі та збирання врожаю, молочних, плодово-ягідних, овочевих, пасічних та інші. Найбільше спеціалізується на бджолярстві.

Впродовж 2022 року реалізовувалися заходи, спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки району в умовах військового стану, підвищення конкурентоспроможності продукції аграрного сектору на внутрішньому та зовнішньому ринках, вирішення соціальних проблем. Значна фінансова підтримка здійснюється з обласного бюджету відповідно до Комплексної програми розвитку агропромислового комплексу Тернопільської області. За 2022 рік з коштів програми 7 кооперативам придбали 19 одиниць техніки, обладнання та устаткування вітчизняного виробництва. Серед інвестиційних проектів, які планується реалізувати у 2023 році – будівництво заводу з переробки на етанол в с. Заривинці товариство з обмеженою відповідальністю ”Бучачагрохліб-пром” та будівництво елеватора ПП ”Дзвін”.

Для розвитку агропромислового комплексу Чортківського району потрібне вивчення та пошук шляхів вирішення проблем ефективного використання обмежених ресурсів аграрних підприємств усіх форм власності та видів діяльності для максимального задоволення потреб людини.

Отже, сільське господарство є важливою галуззю реального сектору економіки, що утворює основу продовольчої та економічної безпеки не тільки Чортківського району, а й країни, а також реалізує соціально-економічні потреби розвитку сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Вдовенко Н. М., Невесенко А. В. Сталий сільський розвиток та конкурентоспроможність аграрного сектора в умовах трансформації бюджетної підтримки. Київ : Кондор, 2018. 236 с.

2. Данкевич В. Є. Розвиток земельних відносин в умовах глобалізації: [монографія] Житомир: О.О. Євенюк, 2017. 392 с.
3. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року.
4. Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу Тернопільської області на 2016-2020 роки: Рішення Тернопільської обласної ради від 03 березня 2016 р. №109.
5. Стратегія розвитку Тернопільської області на період до 2027 року. Тернопіль : Тернопільська ОДА, 2019. 534 с.
6. Чумаченко О. М., Мартин А. Г. Еколого-економічні проблеми деградації сільськогосподарських земель в Україні. Київ : Центр навчальної літератури, 2018. 284 с.

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЛЬТИПРЕДМЕТНИЙ ТЕСТ, ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ: ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВІДМІНИ ТА ДИНАМІКА УЧАСТІ

Станіслав МИРОНІЮК

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
myroniuk.stanislav@chnu.edu.ua*

Освітні послуги є одним із вирішальних факторів формування економічної ефективності держави. Основним критерієм оцінки надання освітніх є інтелектуальний потенціал регіону, ефективне використання якого сприяє зміцненню економічної та політичної конкурентоспроможності держави у світовому та європейському просторі. Суспільно-географічні дослідження інтелектуального потенціалу регіонів спрямовані на виявлення факторів його формування, регіональної диференціації розвитку, способів реалізації в економіці регіонів і країни в цілому [1].

О. Наумчук в структурі інтелектуального потенціалу регіону виділяє такі складові: освітній потенціал, науковий потенціал, інноваційний потенціал та культурний потенціал [2]. В основі розвитку інтелектуального потенціалу знаходиться освітній та науковий

потенціали, адже саме вони є основою науково-технічного прогресу, без якого не можливо уявити успішний розвиток держави [1].

Важливим аспектом дослідження інтелектуального потенціалу є вивчення рівня знань учнів чи студентів. Визначення рівня знань учнів можливо здійснити завдяки різним інтелектуальним заходам. Для перевірки рівня знань випускників шкіл та забезпечення рівних можливостей для вступу у вищі навчальні заклади з 2004 року в Україні формується система зовнішнього незалежного оцінювання. З 2016 року за принципом зовнішнього незалежного оцінювання для вступу на окремі спеціальності в магістратуру, а також для здачі іноземної мови запроваджують єдиний вступний іспит.

З вторгненням російської федерації на територію України, зовнішнє незалежне оцінювання змінюється проведенням національного мультипредметного тесту.

За період 2016-2023 років найбільша кількість учасників, які взяли участь в зовнішньому незалежному оцінюванні та національному мультипредметному тесті спостерігалась в 2021 році та 2020 році – 389323 та 379299 учасників відповідно. Найменша кількість учасників за досліджуваний період спостерігалась очевидно в 2022 році – 234104 та 2017 році – 240889 учасників. Що ж стосується Західного регіону, то найбільша кількість учасників ЗНО за період 2016-2023 років була саме в 2023 році, коли вже склали національний мультипредметний тест та становила 92073 осіб, однак найменша кількість учасників ЗНО спостерігалась у 2016 році – 77217 осіб [3].

У 2016 році загальна кількість учасників зовнішнього незалежного оцінювання складала 267167 осіб. Найменша кількість учасників, які взяли участь у ЗНО спостерігалась з Луганської (4333), Кіровоградської (6621), Тернопільської (6696), Чернівецької (6820), Сумської (7337), Миколаївської (7480) та Чернігівської (7545) областей. Найбільшою ж кількістю учасників відзначились Харківська (16832), Львівська (17408), Дніпропетровська (21641) область та м. Київ (20589). Частка учасників із Західного регіону у 2016 році складала 28,9 % та становила 77217 осіб.

В 2017 році, як згадувалось вище, була найбільша кількість учасників саме зовнішнього незалежного оцінювання – 240889 осіб. Найбільша кількість учасників, більше 6 %, спостерігалась із Одеської (6,1 %), Харківської (6,4 %), Львівської (6,7 %),

Дніпропетровської (7,9 %) області та м. Київ (8,1 %). Менше 3% учасників в 2017 році на ЗНО було з Луганської (1,6 %), Тернопільської (2,4 %), Кіровоградської (2,4 %), Чернівецької (2,5 %), Сумської (2,7 %), Чернігівської (2,8 %), Миколаївської (2,8 %), Херсонської (2,9 %) та Черкаської (3%) областей. Західний регіон у 2017 році був представлений 70038 учасниками на зовнішньому незалежному оцінюванні, що складало 29,1 % (рис.1.).

Рис. 1. Кількість учасників, які склали зовнішнє незалежне оцінювання у 2017 році

У 2018 році спостерігався значний ріст учасників зовнішнього незалежного оцінювання, в порівнянні з попередніми роками. Саме в цьому році участь у ЗНО взяло 335687 учасників. Найменше учасників було з Луганської (5880), Кіровоградської (7889), Чернігівської (8533), Черкаської (8733), Чернівецької (8981), Херсонської (9190), Сумської (9334) та Миколаївської (9689) областей. Найбільша кількість учасників, понад 20 тис осіб, які брали участь у 2018 році спостерігалась із Одеської (20651), Харківської (21251), Львівської (21393), Дніпропетровської (24800) областей та м. Київ (28432). Частка учасників із Західного регіону у 2018 році складала 30,2 % та становила 101255 осіб.

Кількість учасників зовнішнього незалежного оцінювання в 2019 році становила 353813 осіб. Найбільша частка осіб, які взяли участь в цьому році в ЗНО, спостерігалась знову ж таки із

Харківської (6,1 %), Одеської (6,3 %), Львівської (7,2 %), Дніпропетровської (8,3 %) областей та м. Київ (8,5 %). Найменша кількість учасників, менше 3 %, було із Луганської (1,7 %), Кіровоградської (2,3 %), Чернігівської (2,4 %), Чернівецької (2,5 %), Черкаської (2,6 %), Сумської (2,6 %), Миколаївської (2,7 %), Херсонської (2,8 %) та Тернопільської (2,9 %) областей. Учасники із західного регіону у зовнішньому незалежному оцінюванні у 2019 році становили 30,1 %, що складало 106434 осіб.

У 2020 році, не дивлячись на карантинні умови, кількість учасників зовнішнього незалежного оцінювання була трішки більше, ніж в попередньому році та становила 379299 осіб. Найменша кількість учасників, менше 10 тис. осіб, спостерігалась із Луганської (6079), Кіровоградської (8779), Чернігівської (9047), Чернівецької (9457) та Сумської (9798) областей. Більше 20 тис. учасників у зовнішньому незалежному оцінюванні в 2020 році було з Одеської (23545), Харківської (23706), Львівської (27063), Дніпропетровської (31833) областей та м. Київ (32407). Частка учасників із Західного регіону у 2020 році складала 29,7 % та становила 112639 осіб [3].

Саме в 2021 році спостерігається найбільша кількість учасників на зовнішньому незалежному оцінюванні за досліджуваний період та становила 389323 учасників. Найбільша кількість учасників в цьому році, знову ж таки більше 6 %, спостерігалась із Харківської (6,2 %), Одеської (6,3 %), Львівської (7,3 %), Дніпропетровської (8,3 %) областей та м. Київ (8,7 %). Менше 2,5 % учасників взяли участь у ЗНО з Луганської (1,5 %), Кіровоградської (2,1 %), Чернігівської (2,3 %) та Чернівецької (2,5 %) областей. Частка західного регіону в 2021 році на ЗНО складала 30,2 % із загальною кількістю 117765 учасників.

2022 рік виявився надзвичайно важким для всіх, тому очевидним є те, що саме в цьому році спостерігалась найменша кількість учасників у зовнішньому незалежному оцінюванні, яке через повномасштабне російське вторгнення в Україну переформатували в національний мультипредметний тест. Загальна кількість учасників у 2022 році в НМТ складала 234104 осіб. Менше 6 тис. учасників у НМТ спостерігалось із Луганської (1528), Херсонської (2300), Чернівецької (5153), Миколаївської (5466) та Кіровоградської (5560) областей. Більше 20 тис. учасників у національному мультипредметному тесті у 2022 році взяли участь

лише Дніпропетровська область (20859) та м. Київ (24428). Зважаючи на всі обставини, значно зростає частка учасників у НМТ із Західного регіону, яка становила 30,8 %, тобто 72085 осіб [3].

Рис. 2. Кількість учасників, які склали національний мультипредметний тест у 2023 році

У 2023 році, через те, що багато абітурієнтів виїхали закордон, з'явилась можливість скласти національний мультипредметний тест не лише в Україні, але і закордоном. Загальна кількість учасників у 2023 році, які виявили бажання скласти національний мультипредметний тест становила 288935 осіб, з яких 3694 осіб склали його саме закордоном. Значно малою кількістю учасників в цьому році на НМТ відзначилися Луганська (0,4 %) та Херсонська (0,9 %) область. Більше 8% учасників НМТ спостерігалось із Львівської (8 %), Дніпропетровської (8,2 %) областей та м. Київ (10,6 %). Знову ж таки, в 2023 році, частка учасників із Західного регіону суттєво зростає та становила вже 31,9 % (рис. 2.).

Отже, за досліджуваний період 2016-2023 рр. спостерігаємо коливання частки учасників зовнішнього незалежного оцінювання з Західного регіону з 28,9 % у 2016 році до 31,9 % у 2023 році, значне зростання частки учасників безпосередньо пов'язане з повномасштабним вторгненням російських військ та внутрішнього переміщення населення до більш спокійних регіонів України.

Список використаних джерел:

1. Bilous Yurii. Social and geographical features of the formation of the intellectual potential of Chernivtsi oblast. *Часопис соціально-економічної географії*. Харків, 2020. Вип. 29. С. 90-98. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socecongeo/article/view/16989/15658>
2. Наумчук О. М. Інтелектуальний потенціал регіону як об'єкт суспільно-географічного дослідження. Науковий вісник Чернівецького університету. 2013. № 587-588. С. 152–154
3. Український центр оцінювання якості освіти. *Український центр оцінювання якості освіти*. URL: <https://testportal.gov.ua/>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ГІС ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМ ГАЗОПОСТАЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ РГК “ЧЕРНІВЦІГАЗ”)

Антон МЕЛЬНИК

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри геодезії, картографії та управління
територіями,*

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
a.melnik@chnu.edu.ua*

Марина МОРОЗІЮК

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ОПП “Геодезія та землеустрій”,
кафедра геодезії, картографії та управління територіями,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
провідний інженер відділу ГІС Чернівецької філії
“Газмережі”*

moroziiuk.maryna@chnu.edu.ua

У сучасному інженерному процесі, застосування геоінформаційних систем (ГІС) та систем автоматизованого проектування (САПР) у системах газопостачання визнається не лише важливим, але й необхідним елементом для забезпечення ефективного проектування, експлуатації та розвитку мереж. Ці системи не лише точно визначають місцезнаходження інженерних споруд, але й забезпечують оперативний доступ до важливої інформації, що сприяє швидкому

прийняттю обґрунтованих рішень та підвищенню надійності та безпеки комунікаційних систем.

У сучасному управлінні інфраструктурою, впровадження ГІС для інженерних комунікацій, зокрема в системах газопостачання, визнається стратегічно важливим кроком. ГІС забезпечують точне визначення розташування та параметри газопроводів і газових споруд, що сприяє ефективному плануванню та розвитку мереж. Вони також допомагають оптимізувати експлуатаційні процеси, знижувати витрати на обслуговування та ремонт інженерних систем газопостачання. В цілому, впровадження ГІС покращує якість обслуговування споживачів та підвищує ефективність управління газовими мережами.

Метою дослідження є виявлення ключових чинників, які визначають рішення щодо використання ГІС, і сприятимуть більш глибокому розумінню та ефективному використанню цих технологій у сфері газопостачання. Об'єктом дослідження вибрано населений пункт село Білоусівка, яке входить до складу Сокирянської міської громади, що знаходиться в Дністровському районі Чернівецької області.

Головними завданнями роботи були: 1) виконання топографічного дешифрування населеного пункту за допомогою OSM та JOSM; 2) проведення обробки отриманих результатів дешифрування, застосовуючи MapInfo Professional та QGIS; 3) здійснення порівняльного аналізу ГІС-систем з точки зору їх ефективності при обробці картографічних даних у газовій галузі.

27 листопада 2023 року регіональна газова компанія "Чернівцігаз" перейшла під контроль групи "Нафтогаз", що призвело до переходу підприємства під державний контроль, як і у випадку з більшістю облгазів України. Цей крок зробив "Чернівцігаз" державним оператором та призвів до перегляду використання геоінформаційної системи. До націоналізації, "Чернівцігаз" для виконання завдань, що пов'язані з візуалізацією геоданих використовувало ГІС продукт MapInfo Pro, але після переходу у державну власність рекомендації керівництва стосувались переходу на використання ГІС продукту з відкритим ключем QGIS.

Протягом тривалого періоду користувачами MapInfo Pro виокремило ряд недоліків, які ускладнювали його використання в системах газопостачання. Зокрема: програма може бути завантаженою великою кількістю користувачів, що призводить до затримок у роботі, а також може викликати виникнення проблем, таких як збій та раптове вимикання без збереження попередніх дій. Незручності також

виникають з класифікацією та нумерацією будівель та вулиць, що ускладнює нанесення об'єктів та їх використання. Деякі обмеження також існують у підтримці форматів файлів для імпорту та експорту, що може ускладнити взаємодію з іншими геоінформаційними системами. Інтерфейс користувача MapInfo Pro може виявитися менш інтуїтивно зрозумілим для новачків у порівнянні з іншими ГІС-системами.

QGIS, порівняно з MapInfo Pro, має ряд переваг, які роблять його більш привабливим для користувачів геопросторового аналізу. QGIS є безкоштовним та відкритим програмним забезпеченням, що дозволяє зменшити витрати на купівлю та його технічну підтримку з часом. Продукт має більш широкий функціонал та можливості для аналізу, обробки геопросторових даних, включаючи підтримку більшої кількості форматів геоданих та розширення за допомогою плагінів, що дозволяє ефективно керувати інженерними комунікаціями газопостачання, здійснювати точне планування розвитку мережі, а також оперативно реагувати на потенційні проблеми. Ця гнучкість дає користувачам можливість ефективно працювати з різними типами даних та виконувати завдання геопросторового аналізу, сприяє покращенню продуктивності та якості управління газовими мережами, що відображається стратегічним завданням – удосконалити та модернізувати процеси управління інженерними комунікаціями для досягнення результатів у сфері газопостачання.

Використання програмного забезпечення QGIS приводить до прискорення виконання картографічних робіт завдяки високому рівню автоматизації у створенні топографічних планів, що дозволяє зменшити час, необхідний для підготовки планів, та сприяє уникненню технічних помилок під час виконання картографічних завдань. QGIS прискорює створення топографічних планів та підвищує їх точність і надійність за рахунок автоматизованої перевірки та корекції даних, що зменшує ризик помилок у картографічних матеріалах, спрощуючи процес і підвищуючи якість результатів.

Результати дослідження полягають у використанні дешифрованих аерофотознімків та супутникових знімків для покращення деталізації газових об'єктів на досліджуваній території. Дане дослідження було реалізовано у співпраці з Чернівецькою філією «Газмережі» та спрямоване на вдосконалення аналізу та моніторингу газових інфраструктурних об'єктів.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСТОРОВИХ АСПЕКТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Юлія МОЛІКЕВИЧ

*аспірантка кафедри географії та екології
Херсонського державного університету
yuliia.molikevych@ksu.ks.ua*

Зміна систем та принципів розселення, міграція населення та загальний тренд на зменшення кількості дітей викликають потребу в моніторингу та оптимізації мережі освітніх закладів. В першу чергу це стосується закладів загальної середньої освіти, хоча, зважаючи на доволі погані результати дослідження стану дошкільної освіти навіть в Києві, варто звернути увагу і на дошкільну освіту в комплексі.

Типовими принципами в організації мережі навчальних закладів в Україні є міський принцип – де звичайним є більш високий рівень знань у школах центральних районів та низькі показники і перевантаженість у школах спальних районів. У сільській же місцевості організація мережі навчальних закладів почала оптимізуватись лише завдяки реформам децентралізації. Принципом організації там є створення опорних закладів і доведення дітей з сусідніх сіл громади.

В аспекті вирішення ряду нових проблем що виникли і з мережею освітніх закладів та їх наповнюваністю, і рівня знань здобувачів, традиційно потрібно звернути увагу на закордонний досвід як досліджень так і антикризових рішень.

В основі закордонних географічних концепцій щодо організації освітнього середовища лежить принцип ступеня несправедливості, справедливості чи рівності розподілів чи просторових конфігурацій [1]. Згідно цієї концепції, суспільний простір завжди буде мати несправедливість/нерівномірність, так як в будь-якому випадку простір має відмінності від місця до місця. Дані проблеми притаманні будь-яким географічним дослідженням, і як постулював Девід Харві: «Географічна проблема полягає в розробці механізму просторової організації, який максимізує перспективи найбільш неблагополучного регіону» [2].

Зокрема, у дослідженні під керівництвом Хелен Де ла Фуенте, на прикладі мережі освітніх закладів агломерації

Концепсьон (Чилі), встановлено, що розрив між різними зонами обслуговування освітніми закладами має сильний просторовий зв'язок між географічною віддаленістю та якістю освіти, а також сумнозвісну просторову модель центр міста – периферія та забезпечує чітко диференційовані соціальні вигоди. Відстань стає фактором, який чітко визначає доступ до якісних об'єктів, тобто, простіше кажучи, чим нижче рівень доходів населення регіону обслуговування тим нижче і якість освітніх послуг [3].

Однією з перших фундаментальних праць є "Навчальні заклади: вплив та роль фізичного середовища школи на викладання, навчання та освітні результати" Джеффри Лакні. У цьому дослідженні розглядається ступінь як слабка інфраструктура шкіл вплинули на освіту протягом останніх 10 років, а також вплив та роль школи в досягненні цільових результатів освітньої реформи. В дослідженні розглядається масштаби погіршення шкільних будівель у Сполучених Штатах, пропонується кейс-стадія плану майбутнього шкільного об'єкта Мілуокійських публічних шкіл для ілюстрації суспільного контексту, в якому ці проблеми часто вирішуються (або ігноруються). Надається докладний огляд літератури про середовище громадських початкових шкіл та школи з відкритим простором. Наводиться стратегія розробки та управління шкільними закладами, критичним аналізом та переконцептуалізацією поточної моделі мережі освітніх закладів, узагальнюються існуючі моделі та каркаси для розробки одного концептуального каркасу: багатовимірна модель освітніх середовищ [4].

Одним із найбільш вагомих досліджень шкільної інфраструктури є дослідження Пієрета, Альберто Тревеса, Тіграна Шміса та Дієго Амбаса, в якому науковці зосереджуються на аналізі впливу фізичного середовища навчання на успішність учнів. Автори звертають увагу на різні аспекти шкільної інфраструктури, такі як стан приміщень, доступність освітніх ресурсів, організація простору та загальне середовище навчання. На основі аналізу інших досліджень і наукових статей, вони визначили як ці фактори впливають на процес навчання та навчальні досягнення учнів. Результати цього синтезу дають можливість краще зрозуміти, які конкретні аспекти шкільного середовища мають найбільший вплив на навчання та як їх можна покращити [5].

Також, активно використовуються геоінформаційні технології для дослідження якості освітньої мережі. На прикладі

досліджень в Індії [6], підтверджується факт залежності якості освіти від наявності відповідної технологічної та інфраструктурної забезпеченості закладів освіти. За висновками професора Бернера «Гарна інфраструктура справді є основою якісної освіти»[7].

Досить вагому увагу до дослідження освітньої мережі сільських регіонів приділяють і в Польщі. Зокрема, в дослідженні Конрада Подавца та Агати Павлат-Завжикрай кількісно оцінено якість освітньої інфраструктури та результативність навчання. Зокрема оцінено і окремо початкову, середню та старшу ланку [8].

Отже, у світлі сучасних тенденцій у зміні систем розселення, міграції населення та зменшення кількості дітей, важливо постійно вести моніторинг та оптимізацію мережі освітніх закладів. Особливу увагу потрібно звернути на загальну середню та дошкільну освіту. Організація мережі навчальних закладів в Україні відображає типові принципи до міської розміщення та сільського типу оптимізації мережі навчальних закладів. Вирішення нових проблем, пов'язаних з мережею освітніх закладів та рівнем знань учнів, вимагає використання іноземного досвіду як дослідницьких, так і антикризових рішень. З розглянутих досліджень, варто врахувати американський досвід створення концептуально нових шкіл (частково це схоже з концепцією Нової української школи), особливої уваги до периферійних шкіл у містах та інфраструктурного забезпечення сільських шкіл. Не менш важливим є і моделювання територіальної доступності та фактору відстані у освітній мережі.

Список використаних джерел:

1. Moreno A. En torno a los conceptos de equidad, justicia e igualdad espacial. Huellas. 2007. No. 11. P. 133–142.
2. Harvey D. Urbanismo & desigualdad social. Madrid. España, 1977. 245 p.
3. Socio-Spatial Inequality in Education Facilities in the Concepción Metropolitan Area (Chile) / H. De la Fuente et al. *Current Urban Studies*. 2013. Vol. 01, no. 04. P. 117–129. URL: <https://doi.org/10.4236/cus.2013.14013> (date of access: 25.04.2024).
4. Lackney J. A. Educational Facilities: The Impact and Role of the Physical Environment of the School on Teaching, Learning and Educational Outcomes. University of Wisconsin-Milwaukee, Center for, 2000.
5. The Impact of School Infrastructure on Learning: A Synthesis of the Evidence / P. Barrett et al. Washington, DC: World Bank, 2018. URL: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1378-8> (date of access: 26.04.2024).

6. Sankar Bhunia G., Kumar Shit P., Dubai S. Assessment of School Infrastructure at Primary and Upper Primary Level: A Geospatial Analysis. *Journal of Geographic Information System*. 2012. Vol. 04, no. 05. P. 412–424. URL: <https://doi.org/10.4236/jgis.2012.45047> (date of access: 26.04.2024).

7. Understanding the Relationship Between Student Achievement and the Quality of Educational Facilities: Evidence From Wyoming / L. O. Picus et al. *Peabody Journal of Education*. 2005. Vol. 80, no. 3. P. 71–95. URL: https://doi.org/10.1207/s15327930pje8003_5 (date of access: 26.04.2024).

8. Podawca K., Pawłat-Zawrzykraj A. Analysis of the availability of educational and technical infrastructure, as factor of sustainable development for Biebrza national park communes. *Journal of Ecological Engineering*. 2017. Vol. 18, no. 1. P. 159–167. URL: <https://doi.org/10.12911/22998993/66239> (date of access: 26.04.2024).

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ МІСЬКОЇ ЗАБУДОВИ МІКРОРАЙОНУ «РОША»

Анна-Христина МУХА

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
mukha.anna-khrystyna@chnu.edu.ua*

Перш за все житловий мікрорайон – це місце, де люди поєднують себе з навколишнім середовищем. Як структурна одиниця міста, мікрорайон має відповідні вимоги до планування та забудови. Органи державної влади постійно змінюють ці вимоги. Нові дані, історичні зміни та географічне розташування мікрорайону «Роша» міста Чернівці роблять дослідження актуальним. Дослідження конкретного мікрорайону "Роша" у Чернівцях визначено метою, що включає в себе аналіз змін у межах мікрорайону в історико-географічному контексті та оцінку сучасного стану.

Генеральний план населеного пункту – одночасно містобудівна документація на місцевому рівні та землевпорядна документація, що визначає принципові рішення щодо розвитку, планування, забудови та іншого використання території населеного пункту. Він повинен враховувати державні, громадські та приватні інтереси, а також включати зонінг-план для забезпечення комфортного життя, безпеки та інших аспектів. Планувальна структура міста складається з районів, які, в свою чергу, діляться на мікрорайони.

У Чернівцях існують два райони обмежені природними факторами – Садгирський на правому березі річки Прут і Першотравневий на лівому. Місто нараховує 15 житлових і 4 промислових мікрорайони. Для житлових комплексів характерні різні планувальні способи, такі як периметральний, груповий, рядковий, вільний та комбінований.

Ми здійснили дослідження зміни меж мікрорайону в історико-географічному розрізі за даними супутникових знімків за 1985, 2005, 2010, 2020 років в ГІС-застосунку «Google Earth Pro». У цьому застосунку, ми мали змогу вирахувати загальну площу мікрорайону та окремо площу забудованої території. Загальна площа мікрорайону дорівнює 11,1 км², а площа забудови 7,69 км². Розвиток забудови мікрорайону є стабільним та помірним. У 1985 році площа забудови становила 2,35 км², а у 2020 – 7,69 км². Щільність забудови території мікрорайону становить 69,2%, тобто із 100% території – забудовано майже 70%.

Приблизна кількість населення складає 25 тисяч людей з середньою щільністю населення 22,5 осіб/га. Щільність населення лише на забудованих територіях дещо вища та становить 32,5 осіб/га.

Планування житлового мікрорайону в місті з населенням до 300 тисяч людей є складним завданням, яке вимагає комплексного підходу та врахування багатьох аспектів. Цей тип планування передбачає, щоб місце проживання було безпечним, комфортним і функціональним для людини. У процесі планування житлового мікрорайону є декілька основних потреб та проблем, які потрібно врахувати.

Аналіз соціально-економічної сфери є важливим науковим інструментом у формуванні розвитку міста. Дослідження мікрорайону є комплексним завдяки аналізу демографічного стану, природно-техногенного розвитку та просторової орієнтації. Соціальні дослідження показали нам, наскільки населення забезпечене основними закладами культури.

Таким чином, ми з'ясували, що дитячих садочків та шкіл в мікрорайоні є достатня кількість. Аптеки розташовані занадто близько одна до одної. Закладів культури, зокрема церков, є велике різноманіття. А економіка мікрорайона тримається на приватних підприємствах, себто магазинах та аптеках. Забезпеченість мікрорайону продуктовими магазинами є більш ніж достатньою, також налічується декілька спеціалізованих магазинів.

Планування міського житлового мікрорайону під час війни є складним завданням і вимагає врахування багатьох проблем і перспектив. У таких ситуаціях безпека та комфорт мешканців, а також стійкість і відновлення міського середовища є пріоритетом. Враховуючи

ці обставини, необхідно розробити стратегію, яка забезпечить швидку відбудову, на випадок руйнувань, безпеку мешканців і підтримку соціальної згуртованості. На слайді зображено так званий Київський квартал, розташований на вулиці Київська.

Важливо, щоб соціальні зв'язки між мешканцями зберігалися та зміцнювалися під час війни. Планування має сприяти створенню дружнього середовища, яке сприяє взаємодії та підтримці мешканців, наприклад сквери та парки, дитячі майданчики.

Забезпечення безпеки мешканців є основним викликом. Це включає розробку систем попередження загрози та планування зон, які мають бути захищеними. На слайді ви можете побачити карту сховищ на території мікрорайону, вони пов'язані з 3-ма закладами культури – школами та центром національних культур «Роша». Наразі найбільшою загрозою для безпеки мешканців є будівництво 5-ти поверхових комплексів, де очікується висока щільність населення на території колишньої військової частини на вулиці Київська. Як показує досвід, ворог неодноразово обирає собі за ціль колишні військові об'єкти. На даний час, ми не можемо бути впевнені чи знає ворог, що наразі там цивільний об'єкт і чи буде його це хвилювати.

На нашу думку, найефективнішим методом оцінки проблем і перспектив мікрорайону є комплексний SWOT- та PEST-аналіз. Сильною стороною мікрорайону є його вигідне розташування на західних околицях міста, що робить його дещо відокремленим від міського шуму. Головними недоліками є зношене тверде дорожнє покриття та нерациональне розташування основних закладів інфраструктури. Перспективи мікрорайону полягають у тому, що тут є велика площа незабудованих територій, а також переважання хвойних насаджень, що робить будівництво оздоровчого санаторію привабливим. З основних загроз розвитку мікрорайону можна виділити збільшення вартості землі, зменшення фінансування з міського бюджету через політичну нестабільність, сейсмічність, вирубка дерев, затоплення та зсуви.

За допомогою PEST-аналізу ми дізналися, що найбільш негативний вплив на мікрорайон здійснює технологічний фактор через низьку якість доріг та комунікацій і не розгалужену транспортну систему, а найкраще впливає екологічний фактор через велику кількість зелених насаджень.

Список літератури:

1. Пункт 2 частини першої статті 1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»
2. ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень»

ГЕОПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН ЄВРОПИ: ДОСВІД ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ НА ПРИКЛАДІ РЕСПУБЛІКИ ІРЛАНДІЯ

Данило НЕЧАЙ

студент першого курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти

Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

dnecaj9@gmail.com

Сьогодні, коли на території нашої країни йдуть активні бойові дії, економіка зазнала значних втрат, що враховуючи її довоєнний стан, створює величезні загрози для країни та населення. Не дивлячись на те, що бойові дії ще далекі до завершення, проєктувати майбутню економічну політику варто уже сьогодні. Для того, щоб розробити найбільш ефективний план повоєнної відбудови, варто поглянути на досвід успішного економічного відновлення інших країн Європи, як країн, що мають найбільш спільного з Україною. Визначити, які дії сприяли процесу їхнього відновлення, що з цього досвіду може бути застосовано для нашої країни, а які практики можуть бути марними, чи навіть шкідливими. В даній доповіді розглянуто досвід Республіки Ірландія, як країни з дуже схожою історією. Що допомогло Ірландії перетворитися з найвідсталішої країни Західної Європи, в країну з найвищими показниками економічного розвитку, якості життя і політичної свободи.

Метою дослідження є проаналізувати механізми, що сприяли швидкому економічному відновленню та модернізації європейських країн й визначити, які механізми можуть бути застосовані для післявоєнної відбудови України

Тема відновлення економіки після кризи, або періоду довгої стагнації, в економічній та географічній науці є добре дослідженою, багато вчених зосереджували свою увагу саме на феномені швидкого економічного зростання. Поміж таких “економічних див” відомим є “Кельтський тигр” – активний ріст економіки Ірландії з 90-х років ХХ ст. Цим питанням займалися такі вчені як Джон Кеннет Гелбрейт, який працював над проблемами ірландської економіки та соціальних аспектів її розвитку. Іншим важливим економістом, який

зосереджувався на економічних питаннях Ірландії, був Колм Кінні. Його дослідження зосереджувалися на фінансовій стабільності, боротьбі з безробіттям та економічному зростанні. Також, варто згадати економіста Френсіса Шинохару, який працював над аналізом економічної політики Ірландії. Вони й багато інших вчених дослідили в чому була причина такого економічного успіху. В даній роботі представлено як досвід Ірландії, сформульований в тому числі та вищезазначеним вченими, може бути застосований в Україні.

Ірландія, країна з давньою і складною історією. Розглядати цю країну, в даному випадку з економічної сторони, варто через схожі з Україною, історичні та економічні умови. Ірландія, ще в кінці 1980 х р. це одна з найвідсталіших економік ЄС. Проте уже на початку XXI століття ця країна стає однією з найбагатших в Європі (таблиця 1).

Таблиця 1

ВВП на душу населення в деяких країнах Європи

Країна	1987 рік	1996рік
Ірландія	9 581,91	20 835,90
Іспанія	8 239,61	16 109,08
Португалія	4 803,87	12 185,09
Греція	6 564,88	13 749,12
Великобританія	13 118,59	24 440,33
Німеччина	16 677,51	30 485,87
Ісландія	22 453,19	27 614,88

Ірландія здобула незалежність лише в 1922 році, від Британської монархії, проте економічно країна була доволі сильно залежною від Сполученого королівства аж до кінця XX ст. Під британським правлінням країна по суті була лише аграрним придатком імперії, тому коли вона здобула незалежність постало питання індустріалізації. Спочатку уряд Ірландії проводив протекціоністську політику та імпортозаміщення. У 1950-х роках

така політика була змінена на протилежну, експортноорієнтовану і засновану на залученні внутрішніх інвестицій. Це дало свій результат, в 1960-70-х р. середньорічний темп зростання ВВП становив 4%. Проте іноземні компанії, що працювали на ірландському ринку, виплачували низьку заробітну плату і мало вкладалися в місцеву економіку. У результаті Ірландія залишалася залежною та периферійною [2].

У 1987 р. була впроваджена “Програма національного відродження”. Програма включала в себе такі розділи: вимір європейського співтовариства; макроекономічна політика; податкова реформа; більша соціальна справедливість; працевлаштування; трудове законодавство; комітет перевірки та моніторингу.

Основні пункти програми охоплювали визнання Ірландії невіддільною частиною європейської спільноти, поглиблення інтеграції Ірландії з іншими європейськими країнами, податкову реформу, суть якої полягала в зменшенні податків і створенні стимулів для підприємницької діяльності. Важливою частиною програми стало розв’язання проблеми соціальної нерівності, що на практиці значило забезпечення всього населення Ірландії житлом, освітою та доступом до медицини, освітні послуги названі головним завданням державної політики [6].

Головним чинником, який призвів до економічного росту Ірландії на першому етапі реформ була податкова реформа та дерегуляція економіки. У 1999 році Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) віднесла Ірландію до трійки найкращих країн за економічною відкритістю. І порівняно з іншими країнами ЄС, уряд Ірландії мінімально втручався в діяльність корпорацій. Завдяки цьому вдалося залучити більше іноземних інвестицій [4]. Держава у сфері економіки більше зосередилася на залучення більшої кількості працівників у фінансову сферу, для чого в Дубліні було збудовано міжнародний центр фінансових послуг. Ставка корпоративного податку в Ірландії є однією з найнижчих у Європі.

Дуже важливу роль в розвитку економіки Ірландії також зіграв Європейський спільний ринок, членство в Європейському Союзі та переваги Єдиного ринку ЄС були ключовими для здатності Ірландії залучати прямі іноземні інвестиції. Управління розвитку Ірландії (IDA) та інші урядові організації переконали багато

північноамериканських відомих компаній, таких як Dell, Intel і Gateway, розташовуватися в Ірландії через її членство в ЄС, низькі податкові ставки, державні гранти та добре освічену англомовну робочу силу [5]. Спільний європейський ринок має не однаковий вплив на економіку держав – членів, для деяких країн долучення до ринку ЄС може призвести до кризи чи навіть економічної катастрофи, але є і багато позитивних прикладів такого впливу, і один із них саме Ірландія. Відкриття кордонів для вільного пересування людей і капіталів створило умови для подальшого залучення інвестицій, перехід на євро та прийняття європейської фіскальної політики, зменшило валютні ризики, стабілізувало ціни та дало інвесторам більше впевненості, щоб залучити свої фінанси в економіку країни.

Ще один фактор, який вплинув на покращення економічної стабільності, було соціальне партнерство. Профспілки взяли на себе зобов'язання стримати вимоги щодо збільшення заробітної плати, в обмін на те, що уряд візьме курс на “державу загального добробуту”. Це зобов'язання включало зниження податку на прибуток і постійну участь у прийнятті економічних рішень через комітети соціального партнерства. Результатом соціального партнерства стало забезпечення економіки та уряду соціальної стабільності, що було вкрай важливо для економіки, що зростає [7]. Як було зазначено вище в Програмі національного відновлення, уряд країни ставив одним з основних своїх завдань покращення рівня освіти громадян. Це також відобразилося на економіці країни, добре освічена та кваліфікована робоча сила Ірландії дозволила країні залучити довгострокові прямі іноземні інвестиції. Значні інвестиції у сферу освіти були направлені ще до Програми національного відновлення, в 1960-х роках зокрема, запроваджувалася безплатна середня освіта та гранти на освіту третього рівня.

Це призвело до того, що до 1990-х років робоча сила була однією з найкраще освічених у Європі. Англомовність країни також сприяла забезпеченню ринку праці висококваліфікованими кадрами. Фактично, багато людей, які залишили країну в 1980-х роках, повернулися до Ірландії під час буму, і, зрештою, сприяли величезному зростанню продуктивності в 1990-х роках. Тож протягом 90-х років уряд Ірландії дотримувався позитивного й активного підходу до розвитку бізнесу, інвестуючи в людський капітал і намагаючись залучити прямі іноземні інвестиції,

включаючи потужну програму маркетингу Ірландії як місця для інвестицій. Цей підхід призвів до створення потужної інфраструктури в банківській справі, фінансах, телекомунікаціях і логістиці [1]. Між Україною та Ірландією можна провести багато паралелей. Найбільш чітко це звісно простежується на початку історії становлення економіки Ірландії. Дві бідні країни, обидві нещодавно відділилися від набагато більшої й впливовішої імперії, з якою невдовзі почався затяжний військовий конфлікт. Однак є і багато відмінностей. Ірландія це невелика, острівна, англійська країна, єдиний сусід якої був зацікавлений в мирному вирішенні територіальних суперечок. Україна ж найбільша країна, що повністю лежить в Європі, має набагато більш обмежений вихід до світового океану, а територіальний конфлікт йде з найбільшою країною у світі, яка зовсім не зацікавлена в мирному сценарії.

Більші розміри країни є перешкодою на шляху швидкої стабілізації економіки. Проте досвід Ірландії є надзвичайно цінним і для України. Через роки державного протекціонізму та економічних невдач, коли ірландці в великій кількості мали залишати країну і працювати за кордоном, до однієї з найбільш глобалізованих економік світу. Ірландське економічне диво не обмежалося 90-ми роками, у 2004 році в економіці Ірландії спостерігався другий бум, в основному це пов'язано з рішенням відкрити кордони для робітників з нових країн Європейського союзу. У 2007 році на фоні світової фінансової кризи, таке поняття як "Кельтський тигр" по суті відійшло в минуле. Хоча після того, як криза минула, економіка швидко відновилася і знову почала рости. У 2015 році Ірландія повернулася до докризового показника ВВП на душу населення. Сьогодні ж попри наслідки пандемії, країна все ще є однією з найбільш швидкозростаючих економік світу. Колись відстала європейська колонія, нині в багатьох галузях випереджає найрозвинутіші країни Європи, в тому числі минулих колонізаторів, ВВП за ПКС Ірландії у 2020 році був майже вдвічі більшим ніж в Британії, 89,688.96 тис. доларів США [3] і 41,627.13 тис. доларів США відповідно [8].

Якщо поглянути на геопросторові особливості економічного росту економік Ірландії та України ми побачимо, що найбільш економічно розвинутими територіями в Україні є регіони північні та центральні області, де є висока частка зайнятості населення як в промисловому, так і в аграрному секторі. Звісно частка третинного

сектору також висока, але економічною базою зростання є саме вторинний та первинний сектори, що доводить індустріально-аграрне положення України.

В Ірландії найбільша частка ВВП на душу населення припадає на східні та південні території, де населення в більшості зайняте в сфері надання послуг, що є характерним для всієї Західної і Північної Європи (рис. 1).

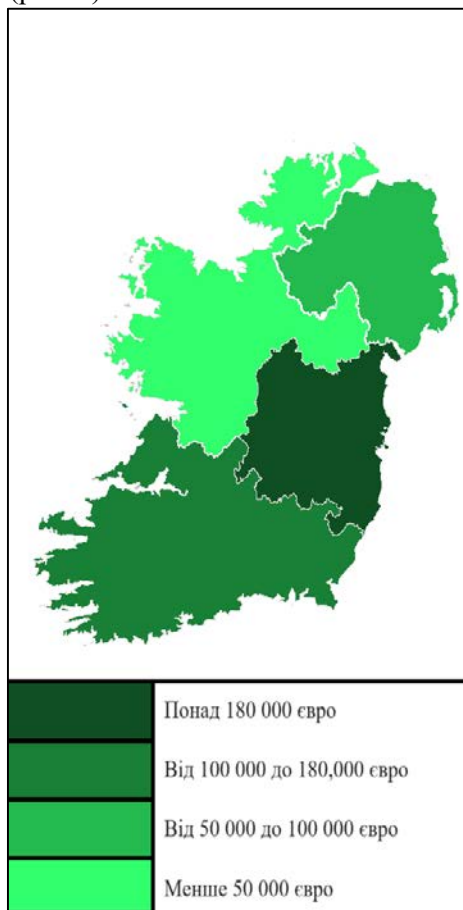

Рис 1. ВВП Республіки Ірландія та Північної Ірландії по регіонам

Для подолання економічного розриву України з європейськими державами, необхідна структуральна реформа економіки. Ринок землі в Україні з'явився лише нещодавно, для формування фермерського виробництва на манер Європи і Америки потрібно проводити зміни в земельному законодавстві для більшої лібералізації цього бізнесу. Промислові ж об'єкти все ще часто залишаються в руках держави, що заважає їх ефективному розвитку, приватизація є неминучим процесом в будь-якій розвинутій економіці.

З часом після переходу до більш ефективного фермерського сільського господарства і приватизації промисловості, в Україні з'явиться міцний фундамент для подальшого економічного зростання. Частка населення зайнятого в третинному секторі поступово буде зростати, цей процес пройшли всі розвинуті країни Європи в тому числі і Ірландія, яка зробила за дуже короткий час, завдяки продуманим реформам в сфері економіки, законодавства і соціальної політики.

Список використаних джерел:

1. Celtic Tiger: Definition, History, and How Irish Economy Thrived. URL: <https://www.investopedia.com/terms/c/celtictiger.asp#citation-1>
2. Exploring the celtic tiger. URL: https://mural.maynoothuniversity.ie/3086/1/PB_Exploring_Celtic_Tiger.pdf
3. Ireland GDP per capita PPP. URL: <https://tradingeconomics.com/ireland/gdp-per-capita-ppp>
4. Ireland (1999), Development Co-operation Review. URL: <https://www.oecd.org/dac/peer-reviews/ireland1999developmentco-operationreview.htm>
5. Ireland's economic miracle: What is "The Celtic Tiger"? URL: <https://celticcountries.com/economy/32-ireland-economic-miracle-celtic-tiger>
6. Programme for national recovery. URL: <http://edepositireland.ie/bitstream/handle/2262/85938/Program%20for%20Nat%20Recovery%201987.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
7. The Role of Social Partnership Rory O'Donnell. URL: <https://www.jstor.org/stable/30095427?seq=1>
8. United Kingdom GDP per capita PPP. URL: <https://tradingeconomics.com/united-kingdom/gdp-per-capita-ppp#:~:text=GDP%20per%20capita%20PPP%20in.of%2030241%20USD%20in%201991>

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОКУЧУРІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Анна ОПОЛЬСЬКА

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
opolska.anna@chnu.edu.ua*

Транспорт займає важливе значення у щоденному житті людини. Основна його роль базується на необхідності забезпечити та покращити доступність до різних місць для людей та бізнесу.

Автомобільний транспорт в територіальній громаді відіграє важливе значення в забезпеченні зв'язку та мобільності місцевого населення. У Великокучурівській громаді відсутня високорозвинена транспортна мережа, що є одним із причин недостатньої кількості робочих місць, що змушує мешканців їздити до міста Чернівці, або на роботу в інші населені пункти. Загальна довжина доріг у населених пунктах, що входять до об'єднаної територіальної громади складає 448,1 км, з яких протяжність комунальних доріг – 318,1 км, в тому числі заасфальтованих – лише 15,7 км.

У громаді розташовані: 1 залізнична станція «Великий Кучурів» та 1 зупинний пункт «Тисівці». Залізничний транспорт громади забезпечує зв'язок з іншими населеними пунктами Івано-Франківської та Чернівецької областей. У громаді автомобільний транспорт переважає над залізничним транспортом, оскільки відстані між населеними пунктами та містом невеликі. Це знижує попит на залізничний транспорт та становить виклик для економічної доцільності залізничної інфраструктури.

Сучасне освітлення вуличної мережі залишається багаторічною задачею громади, адже від нічних ліхтарів залежить безпечний транспортний рух. У міру фінансових можливостей територіальна громада щорічно виділяє кошти на розвиток інфраструктури для реконструкції вуличного освітлення, але цього недостатньо. Вуличним освітленням станом на 2021 рік забезпечено 41% вулиць територіальної громади.

Дефіцит фінансування є однією з найбільших проблем розвитку транспортної мережі громади. Одним з основних причин

дефіциту фінансування є високі витрати на будівництво та ремонт транспортної інфраструктури. Будівництво нових доріг у територіальній громаді стикається зі значними труднощами через перепади висот та складний рельєф місцевості. На дорозі утворюються зони зі значними нахилами, що ускладнює рух автотранспорту.

Однією із перспектив розвитку транспортної мережі громади є впровадження новітніх технологій у транспортну мережу. Прикладом може слугувати створення сучасного сервісу GPS, який б надавав інформацію про всі зупинки та маршрути пасажирського транспорту у громаді. Забезпечення інфраструктурою екологічно чистих видів транспорту (велосипеди, електросамокати) надасть змогу зменшити витрати на транспортування. Близькість громади до міста відіграє вирішальну роль у розвитку транспортних мереж. Населені пункти Годилів і Великий Кучурів розташовані поблизу міста, що надає кращий доступ до транспортної інфраструктури. Це зумовлено тим, що міста є основними транспортними вузлами, які об'єднують різні регіони та підтримують перевезення людей і товарів. Близькість населених пунктів до міста робить її більш привабливими для інвестицій в транспортну мережу. Інвестори частіше вкладають кошти в райони, які мають високий потенціал економічного зростання, і такими вважаються сільські території, розташовані поблизу міст.

Проектна діяльність є невід'ємною частиною розвитку територіальної громади. Реалізація різноманітних проєктів дозволить вирішувати нагальні проблеми, задовольняти потреби жителів, покращувати вже існуючі системи і створювати нові можливості для вдосконалення життя громади.

Виконані проєкти, такі як облаштування "Скверу – простору для спілкування", Центр економічного зростання, реконструкція адмінбудівлі та створення ЦНАП, екскурсійного маршруту, екологічних ініціатив, простору жіночого лідерства, сприяли покращенню інфраструктури, умов життя жителів, розвитку підприємництва і залученню інвестицій. Майбутні проєкти, серед яких створення Центру розвитку соціально-молодіжного простору коворкінгу, облаштування рекреаційної зони, розроблення містобудівної документації, спрямовані на сталий розвиток громади, вирішення проблем, задоволення потреб місцевого населення, економічне зростання, залучення інвестицій і покращення якості життя. Реалізація проєктної діяльності відіграє значну роль для створення сприятливих умов для розвитку Великокучурівської територіальної громади.

Список використаних джерел:

1. Бюджет | Великокучурівська сільська територіальна громада. ВЕЛИКОКУЧУРІВСЬКА СІЛЬСЬКА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА | Великокучурівська сільська територіальна громада. URL: <https://vk-stg.gov.ua/open-budget>
2. Великий Кучурів (станція) – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Великий_Кучурів_\(станція\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Великий_Кучурів_(станція))
3. Великокучурівська сільська громада – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Великокучурівська_сільська_громада
4. Пішохідно-велосипедний маршрут "Тур містечко": коротко про головне | Корисна інформація | Великокучурівська сільська територіальна громада. ВЕЛИКОКУЧУРІВСЬКА СІЛЬСЬКА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА | Великокучурівська сільська територіальна громада. URL: <https://vk-stg.gov.ua/static-pages/pishohidno-velosipedni-marshrut-tur-mistechko-korotko-pro-golovne>
5. Тисівці (зупинний пункт) – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Тисівці_\(зупинний_пункт\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Тисівці_(зупинний_пункт))

МІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Юрій ПОХИЛА

аспірант кафедри географії України і туризму

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

y.poxula@gmail.com

Важливість туризму пояснюється численними вигодами та перевагами, які він приносить будь-якій країні чи окремій її частині. Але справжня важливість туризму впливає з його природи та того, як він визначений і структурований. Туризм сприяє повному зростанню та розвитку регіонів країни: по-перше, приносячи численні економічні переваги та переваги; і, по-друге, допомога у розбудові цінності бренду, іміджу та ідентичності певної території. Індустрія туризму виходить за рамки привабливих напрямків, а стає важливим чинником економічного зростання.

У 2004 р. Всесвітня туристська організація сформулювала концепцію сталого розвитку туризму: «Норми та практику управління стійким розвитком туризму можна застосовувати до всіх видів туризму та до всіх типів напрямків, включаючи масовий туризм і різні ніші туристських сегментів. Принципи стійкості відносяться до охорони навколишнього середовища, економічним та

соціально-культурним аспектам розвитку туризму і між цими трьома аспектами повинен бути встановлений відповідний баланс, щоб гарантувати довготривалу стійкість туризму». Таким чином, стійкий туризм повинен:

1) забезпечити оптимальне використання ресурсів навколишнього середовища, які становлять ключовий елемент розвитку туризму, підтримуючи основні екологічні процеси і допомагаючи зберігати природну спадщину та біологічне різноманіття;

2) поважати своєрідні соціально-культурні особливості приймаючих спільнот, зберігаючи властиву їм створене і сформоване культурна спадщина та традиційні звичаї, і вносити внесок у взаєморозуміння різних культур і терпимість до їх сприйняття;

3) забезпечувати життєздатність довгострокових економічних процесів, враховуючи їхню вигоду для всіх зацікавлених кіл, які їх неупереджено поширюють, включаючи постійну зайнятість і можливості вступників доходів та соціальних послуг для приймаючих спільнот і внесок у скорочення масштабів убогості.

Принципи сталого розвитку стосуються екологічних, економічних і соціально-культурних аспектів розвитку туризму, і між цими трьома вимірами необхідно встановити відповідний баланс, щоб гарантувати його довгострокову стійкість.

Таким чином, сталий туризм повинен:

1. Оптимально використовувати ресурси навколишнього середовища, які є ключовим елементом розвитку туризму, підтримуючи важливі екологічні процеси та сприяючи збереженню природної спадщини та біорізноманіття.

2. Поважати соціокультурну автентичність приймаючих громад, зберігати їх збудовану та живу культурну спадщину та традиційні цінності та сприяти міжкультурному розумінню та толерантності.

3. Забезпечити життєздатні, довгострокові економічні операції, забезпечуючи соціально-економічні переваги для всіх зацікавлених сторін, які справедливо розподілені, включаючи стабільну роботу та можливості отримання доходу та соціальні послуги для приймаючих громад, а також сприяючи зменшенню бідності.

Сталий розвиток туризму вимагає інформованої участі всіх відповідних зацікавлених сторін, а також сильного політичного лідерства для забезпечення широкої участі та досягнення консенсусу. Досягнення сталого туризму є безперервним процесом і вимагає постійного моніторингу впливу, запровадження необхідних

профілактичних та/або коригувальних заходів, коли це необхідно.

Сталий туризм також повинен підтримувати високий рівень задоволеності туристів і забезпечувати значущий досвід для туристів, підвищуючи їхню обізнаність щодо питань сталого розвитку та просуваючи практику сталого туризму серед них.

Сьогодні великі регіони України змінюють свою господарську орієнтацію, до яких відноситься і Тернопільська область – один з прикладів, – перепрофілювання з аграрних в індустріальні з акцентом на розвитку соціальної сфери. Одним з її напрямків є туризм.

У межах Тернопільської області виділяється 17 міських населених пунктів (Бережани, Борщів, Бучач, Заліщики, Збараж, Зборів, Копичинці, Кременець, Ланівці, Монастириська, Підгайці, Почаїв, Скалат, Терехів, Хоростків, Чортків, Шумськ), які попадають під визначення «малих» (до 50 тис. мешканців), – практично всі, окрім обласного центру. Найбільшим з них є м. Чортків (28,3 тис. мешканців), найменшим – м. Підгайці (2,6 тис. мешканців). Сьогодні всі ці міста мають статус центрів територіальних громад. В різні історичні епохи всі вони також виконували адміністративні функції різного рангу. В даний час ці населені пункти переважно втратили роль промислових центрів, але як згустки концентрації населення та зайнятості місцевих мешканців в неаграрному секторі стали передумовами до виділення їх як міських населених пунктів. Історично склалось, що малі міські поселення Тернопільської області формувались як центри індустріального спрямування. Але випуск переважно слабоконкурентної продукції привів до часткового збанкрутіння таких підприємств та проблем зі збереженням працересурсного потенціалу регіону. Дуже мало уваги приділялось питанням формування побутового сегменту в цих населених пунктах. Поряд з освітньою та культурною сферою досить часто шляхом активізації розвитку таких міських поселень може бути туризм.

Туристична галузь має велике значення для розвитку економічної та соціальної сфери малих міст Тернопільської області. Пріоритетний напрям розвитку в'їзного та внутрішнього туризму є важливим чинником створення додаткових робочих місць та підвищення авторитету окремо взятої міської територіальної громади в регіоні. Загалом розвиток галузі туризму в таких містах, як одного з перспективних напрямів структурної перебудови економіки, суттєво впливає на такі її сектори як будівництво, транспорт, зв'язок, торгівля та сільське господарство. Тернопільська

область має хороші передумови для розвитку туристичної галузі, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій. Міста області володіють унікальними можливостями для інтенсивного розвитку іноземного та внутрішнього туризму: особливості географічного розташування, мальовничість ландшафту, унікальне біологічне різноманіття, надбання історико-культурної спадщини, збережені національно-культурні традиції, значний туристично-рекреаційний потенціал. Вказані аспекти є підґрунтям для розвитку туризму як високорентабельної галузі економіки цих міст та територіальних громад загалом, що спрямована на формування вискоефективного туристично-відпочинкового комплексу в контексті задоволення потреб іноземних та вітчизняних туристів. Незважаючи на це, туристична галузь в Тернопільській області не розвинута належним чином і не завжди є конкурентоспроможною на національному та міжнародному ринках. Туристичну галузь Тернопільщини можна назвати доволі диференційованою, оскільки жоден із видів туристичної діяльності, що представлений у її межах, не може вважатись домінантним. У цьому контексті до пріоритетних видів туризму, що історично сформувалися в межах малих міст, однак потребують подальшого комплексного розвитку відносимо: культурно-пізнавальний; пригодницький (активний); оздоровчолікувальний; релігійно-паломницький; спортивно-оздоровчий; подієвий, інакше кажучи, івент-туризм. Поряд із традиційними інтенсивно розвиваються сучасні види туризму, зокрема, екологічний, діловий, освітній, гастрономічний тощо.

У більшості малих міст Тернопільської області збереглося екологічно-чисте середовище проживання, порівняно з великими містами, що приваблює населення. Це може бути привабливим моментом для мешканців потужних урбоцентрів України та області. Відповідно, для розвитку в туристичній галузі, потрібно враховувати ці переваги, налагодити соціально-економічний потенціал, за рахунок якого місто стане привабливим та зручним для туриста. Економічний потенціал таких малих міст в основному може розвиватися за рахунок відродження історико-культурних пам'яток та залучення як внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Вирішення проблем малих міст та перетворення їх в сучасні туристичні центри, повинні починатись з активізації внутрішнього потенціалу об'єднаних територіальних громад. На перший план виходить необхідність запуску потужного інструменту змін, яким є

ефективна співпраця місцевої влада – територіальної громада – місцевого бізнесу. Крім того, в умовах сучасної децентралізації малі міста повинні триматись разом, тобто спільно розвивати туризм. З цією метою слід звернути увагу на міжміські зв'язки, для створення «туристичних» груп малих міст. Адже, для туриста вигіднішим є відвідати за короткий час більше об'єктів, які його цікавлять. Важливим пунктом для правильного функціонування малих туристичних міст є розвиток інфраструктури, в тому числі транспортної системи. Розробка маршрутів, які повинні включати групу малих туристичних міст, має бути зручна та раціональна, як для індивідуальних, так і для групових екскурсій.

На перспективу розвитку малих міст повинен ставитись принцип комплексності, тобто зберігати якнайкраще історичні будівлі і пам'ятки культури та раціонально розміщувати нові будівлі. Крім історико-культурного чи рекреаційного туризму, доцільним напрямком розвитку малих міст є виробництво художніх виробів, сувенірів буклетів, будівництво підприємств харчової промисловості, об'єктів соціально-побутового обслуговування, закладів торгівлі, як для задоволення потреб місцевого населення, так і відпочивальників. Іншим словами, залучення історичних пам'яток до туристичного використання означає їх експлуатацію та отримання доходу. У процесі розвитку туризму на потреби відпочиваючих починає працювати ціла галузь обслуговування, з великою кількістю зайнятих працівників та службовців. Таким чином, туристична діяльність сприяє вирішенню проблем зайнятості та підвищенню прибутків місцевого населення, що є не менш важливим для розвитку країни в цілому.

Висновки. Запровадження принципів сталого розвитку в туризмі в сучасних умовах функціонування малих міст Тернопільської області має подвійні характеристики. З однієї сторони необхідна системна робота та підготовка відповідних планів розвитку міст, в яких було б передбачено застосування принципів сталого розвитку туризму для планомірного розвитку території. Для цього потрібно здійснювати щоденну та повсякденну роботу з місцевим населенням, локальним бізнесом та освітніми закладами щодо підтримки поглядів, що відповідають принципам сталому розвитку. З іншої сторони, застосовуючи принципи сталого туризму, малі міста Тернопільської області можуть підвищити свою інформаційну складову та привабити більшу кількість відвідувачів. Для створення іміджу і популярності

таких територій необхідно розширити інформаційну мережу на базі інтернет ресурсів з метою полегшення пошуку інформації; розробити фірмовий стиль; підготувати рекламні матеріали; розширити мережу GIS-пошуку; організувати регулярні презентації міста; сприяти розвитку краєзнавчих досліджень та популяризації їх. Натомість їхній потенціал – територія для розселення трудових резервів, наявність унікальних історичних і архітектурних пам'яток – вимагає невідкладних заходів для пришвидшення їх розвитку. У перспективі розвитку малі міста Тернопільської області повинні стати вагомими центрами формування місцевого бюджету за рахунок розвитку туризму. Перетворення цих міст у туристичні центри є складним завданням, яке можна вирішити тільки спільним зусиллям всіх зацікавлених сторін – і територіальних громад, і держави, і місцевого бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Бабов Б., Безверхнюк Т., Бабова І. Сталий розвиток туризму: пріоритети для України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019, 77(1), 23-29. doi: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa1772019170446>
2. Кузишин А.В. Регіональний вимір соціально-політичних процесів: теорія, методологія та практика суспільно-географічного дослідження. Автореферат дисертація на здобуття наукового ступеня доктора географічних наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія. Тернопіль, 2021. 40 с.
3. Кузишин А.В. Суспільно-географічна характеристика просторової розосередженості територіальних громад Тернопільської області. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». № 7 (випуск 7), 2023. С. 10-15.
4. Осітнянко Д.О., Примак Т.Ю. Впровадження принципів сталого розвитку в туристичній індустрії. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. Електронне видання: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7612>
5. Царик Л.П., Кузишин А.В., Царик П.Л., Кузик І.Р. Екотуристичні передумови розбудови рекреаційних послуг у Тернопільській області. *Grail of Science*. № 12-13. 2022. С. 775-780.
6. Царик Л.П., Поплавська І.В. Організація соціальної сфери областей Подільського регіону: суспільно-географічне дослідження. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. 2021. № 1 (50). С. 47-57.
7. Kuzyshyn A., Kuczabski A., Poplavska I., Zadvornyi S. Risk assessment of the social sphere development on the example of areas of the Carpathian-Podillia region (Ukraine). *Czasopismo Geograficzne*, 2022. 93(3): 473–493.
8. <https://www.unwto.org/sustainable-development#:~:text=Sustainability%20principles%20refer%20to%20the,guarantee%20its%20long%20term%20sustainability>.

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНИХ ОСВІТНІХ УСТАНОВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Анастасія РОМАН

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
roman.anastasiia@chnu.edu.ua*

Сучасний розвиток позашкільної освіти як складової структури освіти в Україні зумовили переосмислення її місця і ролі в системі освіти, визначення основних засад підвищення якості. Позашкільна освіта є цілеспрямованим процесом оволодіння систематизованими знаннями про культуру, природу, людину, суспільство, у результаті якого відбувається процес навчання, та виховання. Позашкільна освіта забезпечує застосування знань на практиці, опанування вміннями та навичками творчої діяльності. Оскільки діти це наше майбутнє, потрібно робити все необхідне для того щоб вони розвивались, і якісно навчалися у відповідних закладах позашкілля.

Основою даного дослідження є виявлення основних можливостей та актуального стану розвитку позашкільних освітніх установ Чернівецької територіальної громади.

Економічні передумови розвитку закладів позашкільної освіти у місті Чернівці є важливою складовою в системі розвитку сфери освіти в загальному, оскільки позитивне економічне становище територіальної громади може забезпечити ефективну систему розвитку та діяльності освітніх закладів на території громади. В загальному економіка Чернівецької територіальної громади є досить розвиненою.

Головними соціальними чинниками, які безпосередньо впливають на ефективне функціонування позашкільної освіти на території Чернівецької територіальної громади є його населення, кількість учнів, яким потрібно функціонування закладів позашкільної освіти та фінансова підтримка з сторони територіальної громади, а також і забезпеченість відповідними кваліфікованими кадрами, тобто ефективна діяльність відділу освіти, основними функціями якого є розвиток та постійне вдосконалення діяльності закладів позашкільної освіти для дітей. Це є основні соціальні чинники, які впливають на діяльність закладів позашкільної освіти на території Чернівецької територіальної громади.

На початок 2022 року на території Чернівецької міської територіальної громади функціонують художньо-творчі, мистецькі,

спортивні, еколого-натуралістичні, науково-технічні, та інші комунальні заклади позашкільної освіти. Варто зазначити, що приватні заклади наразі ми не досліджували. Адже відповідно до закону про освіту заклади позашкільної освіти мають надавати послуги безкоштовно, оскільки кожна дитина має право на розвиток своїх талантів. Заклади позашкільної освіти мають різноманітні напрямки діяльності...

Географічно заклади позашкільної додаткової освіти для дітей розташовані в місті Чернівці та в ближніх двох селах, які входять до складу Чернівецької територіальної громади., також слід зазначити, що на даний момент на території Чернівецької територіальної громади найближчим часом буде відкрито кілька нових закладів позашкільної освіти для дітей. Слід зазначити, що нові заклади, які плануються відкритися в більшості будуть приватними, і спрямовані на навчання спорту та різного роду мистецьких спрямувань для дітей Чернівецької територіальної громади. На даний момент в Чернівцях ТГ приїжає все більше дітей переселенців які будуть потребувати допомоги у виборі закладів позашкільної освіти для подальшого навчання.

Приватні заклади позашкільної освіти займаються різними видами навчання, які доповнюють та розширюють освітні можливості, що надаються державними школами. Основні напрямки приватних закладів позашкільної освіти можуть включати підготовку до вступу до ВНЗ, вивчення іноземних мов, розвиток творчих здібностей та наукові і технічні курси. Особливість приватних закладів позашкільної освіти стає в індивідуалізованому підході до навчання та гнучкому розкладі та форматі заняття, що дозволяє учням використовувати додаткову освіту в зручному для них часі та форматі.

SWOT-аналіз та PEST-аналіз є корисними інструментами для вивчення зовнішнього та внутрішнього середовища закладів позашкільної освіти. SWOT-аналіз дозволяє дослідити сильні та слабкі сторони закладу, а також можливості та загрози, які можуть вплинути на його розвиток. PEST-аналіз дозволяє досліджувати політичне, економічне, соціальне та технологічне середовище, що також може вплинути на розвиток закладу позашкільної освіти. Обидва інструменти допомагають прийняти обґрунтовані рішення про стратегію розвитку закладу та планування ресурсів. Крім того, використання SWOT-аналізу та PEST-аналізу може сприяти вдосконаленню якості навчання та розширенню асортименту послуг, які надають заклад позашкільної освіти. Створення карти та таблиці приватних закладів позашкільної освіти може бути корисним для батьків та учнів, які шукають підходящий заклад для навчання. Карта приватних і державних закладів позашкільної освіти також може бути корисною для державних органів та експертів у галузі освіти.

Вона дозволяє зібрати та проаналізувати інформацію про кількість та розташування закладів у різних регіонах області, а також про види послуг, які вони надають. Це дозволить зробити обґрунтовані рішення про розвиток та фінансування позашкільної освіти. Створення таблиці приватних закладів позашкілля також може бути корисним додатково порівняти різні закладки та їх послуги. Це дозволяє учням та батькам зробити обґрунтований вибір закладу, який найкраще відповідає їхнім потребам та можливостям. Крім того, таблиця може бути корисною для дослідників у галузі освіти, які можуть використовувати її для порівняння різних закладів та аналізу.

Дослідження переваг та недоліків приватних та державних закладів позашкільної освіти може бути корисним з кількох причин:

- Допомагає прийняти рішення. Знання про переваги та недоліки різних типів закладів позашкільної освіти може допомогти батькам та учням прийняти обґрунтоване рішення про вибір закладу для навчання.

- Поліпшення якості навчання. Дослідження може виявити недоліки та проблеми в якості навчання, що дозволяє удосконалити навчальні програми та методичку викладання, а також забезпечити більш ефективну підтримку учнів.

- Підвищення ефективності фінансових вкладень. Знання про переваги та недоліки різних типів закладів забезпечують у державному плануванні фінансування позашкільної освіти та забезпечення ефективного використання коштів.

Список використаних джерел

1. Берека В. Є. Соціально-педагогічні основи розвитку позашкільної освіти в Чернівецькій області (2000-2021 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / В. Є. Берека. – К., 2021. 20 с.

2. Биковська О. В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні / О. В. Биковська: Монографія. – К.: ІВЦ АЛКОН, 2016. 356 с.

3. Биковська О. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Західній Україні : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2020. 470.

4. Відділ освіти Чернівецької територіальної громади. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/pozashkilna-osvita> (дата звернення: 28.04.2022).

5. Герасименко В. О. Позашкільна освіта столиці (Звіт) / В. О. Герасименко. – Київ, 2019. 411 с.

6. Гудовсек О. А. Сучасні тенденції професійної підготовки майбутнього педагога до роботи в закладах позашкільної освіти / О. А. Гудовсек // Педагогічні науки : зб. наук. праць. Херсон. : Вид-во ХДУ, 2017. Вип. 44. С. 209-219.

7. Закон України «Про позашкільну освіту». *Відомості Верховної Ради України*, 2000, № 46, ст.393 (в редакції від 22.05.2021).

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСТ УКРАЇНИ

Ксенія САВИЦЬКА

старший викладач кафедри географії

Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара

ksusavitskaya@gmail.com

З часу виникнення цивілізації основними осередками та рушіями суспільного прогресу виступали міста, які акумулювали у собі демографічний, управлінський, економічний, науково-технічний та культурний потенціал, здійснювали вирішальний вплив на розвиток прилеглих територій. Особливе місце у географії займає функціональна типологія міст, оскільки функції міста відображають його роль у системі розселення, регіоні та державі, а також є результатом комплексу умов, що впливають на розвиток міста. В залежності від своїх розмірів, чисельності населення, місцезнаходження, історії становлення міста виконують різні функції. Більшості міст властива поліфункціональність. Як правило, функціональний характер впливає на планування міста, надає йому специфічних рис.

Питання дослідження функціональних особливостей міст України займалися такі вчені-географи, як О. Г. Топчієв [4], О. І. Шаблій [5], В. Поручинський [3] тощо. Підходи авторів, як до самої класифікації міст за функціональним типом, так і до приналежності тих чи інших міських поселень до певної категорії дещо різняться. А в умовах повномасштабної війни, яка безпосередньо охопила близько 20 % території України, а з урахування ракетних обстрілів всю територію держави, також значно змінюється функції міста і на сучасному етапі, і в майбутньому.

На 1 січня 2022 року в Україні нараховувався 461 населений пункт, віднесений до категорії місто. Всі міста за функціональними особливостями поділяються на 6 типів [2]. До першого типу належить столиця держави, місто Київ, головний адміністративно-політичний, індустріальний, науковий та культурний центр країни. Його частка в загальній кількості міст складає 0,2 % (рис. 1).

Приблизно по 6 % належить до багатофункціональних міст, багатогалузевих промислових центрів та транспортних центрів, практично 15 % становлять одногалузеві промислові центри, ще 3,5 % міст є курортними центрами. Найбільшу групу становлять організаційно-господарські, промислові, культурно-освітні центри місцевого значення – більше 66 %.

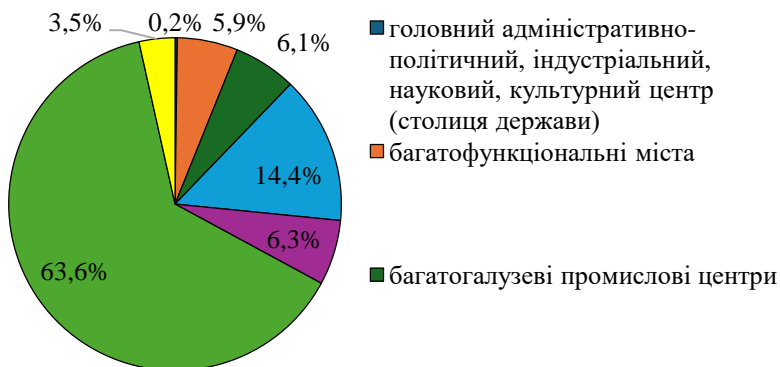

Рис. 1 Функціональний тип міст України (складено автором за [1, 2, 5])

Другою за значенням групу становлять багатофункціональні міста. Таких міст в Україні 27, до них належать всі обласні центри, центр Автономної Республіки Крим, місто зі спеціальним статусом Севастополь, а також на початок 2022 року до неї відносились міста Краматорськ та Северодонецьк, які виконували функції адміністративних центрів Донецької та Луганської областей відповідно. Дані міста виконують адміністративні, культурні функції та переважно є промисловими а/або транспортними центрами, тобто кількість їх функцій досить значна.

Третій тип міст – міста, які є багатогалузевими промисловими центрами, таких міст в Україні 28. До цієї групи відносяться дуже великі, великі та середні міста, які мають потужний промисловий комплекс, в якому розвинене декілька галузей, а їх продукція має національне значення. Значний показник чисельності населення є одним з вирішальних факторів, так як крупні підприємства повинні бути забезпечені трудовими ресурсами. Такі міста є в більшості областей України: Керч (АРК), Кам'янське, Кривий Ріг, Нікополь, Павлоград (Дніпропетровська область), Бахмут, Горлівка, Єнакієве, Макіївка, Маріуполь, Покровськ, Слов'янськ (Донецька область), Новоград-Волинський (Житомирська область), Мукачево (Закарпатська область), Бердянськ, Мелітополь (Запорізька область), Біла Церква, Бровари (Київська область), Олександрія (Кіровоградська область), Лисичанськ (Луганська область), Дрогобич, Стрий (Львівська область), Кременчук (Полтавська область), Кам'янець-Подільський (Хмельницька область), Сміла, Умань (Черкаська область), Ніжин, Прилуки (Чернігівська область). Тобто в більшості регіонів таких

міст по одно-два, винятки становлять Дніпропетровська та Донецька області. Взагалі відсутні міста даного типу в Волинській, Рівненській, Житомирській, Тернопільській, Чернівецькій, Івано-Франківській, Вінницькій, Одеській, Миколаївській, Сумській та Херсонській областях. В більшості цих областях знаходяться переважно малі міста або середні, які є одногалузевими промисловими центрами. Тобто більшість багатогалузевих промислових центрів знаходяться в промислових регіонах країни (Донбас, Придніпров'я).

Одногалузевих промислових центрів в країні 66. Розміщення даних населених пунктів по Україні досить нерівномірне, зустрічаються в більшості регіонів України. До них належать міста, в яких розвинені різні сектори промисловості:

- ✓ кам'яно-вугільна промисловість (Червоноград, Нововолинськ, Авдіївка, Амвросіївка, Вугледар, Костянтинівка, Сніжне, Харцизьк, Шахтарськ, Першотравенськ, Тернівка, Алчевськ, Антрацит, Брянка, Довжанськ, Кадіївка, Молодогвардійськ, Перевальськ, Петрово-Красносілля, Ровеньки, Сорокине, Суходільськ, Хрустальний);
- ✓ електроенергетична промисловість (Ладижин, Зеленодольськ, Енергодар, Нетішин, Новодністровськ, Южноукраїнськ, Бурштин, Вараш);
- ✓ металургія (Новомосковськ, Жовті Води, Вільногірськ, Марганець, Покров, Дніпрорудне, Токмак, Горішні Плавні);
- ✓ судоремонтна (Кілія, Южне);
- ✓ хімічна та нафтохімічна промисловість (Соледар, Стебник, Долина, Калуш, Надвірна, Борислав, Охтирка, Шостка);
- ✓ лісова промисловість (Малин, Олевськ, Костопіль);
- ✓ промисловість будівельних матеріалів (Коростишів);
- ✓ порцеляно-фаянсова промисловість (Баранівка);
- ✓ харчова промисловість (Тульчин, Ічня, Калинівка, Немирів, Рожище, Андрушівка, Тячів, Глобине, Буринь, Дружба, Тростянець, Деражня).

До транспортних центрів, які становлять окремий функціональний тип міст, належить 29 міст України. Це переважно крупні залізничні вузли – національного (Жмеринка, Козятин, Ковель, П'ятихатки, Дебальцеве, Ясинувата, Фастів, Знамянка, Лозова, Шепетівка, Бердичів) та регіонального значення

(Верхівцеве, Синельникове, Рахів, Коростень, Помічна, Гайворон, Попасна, Здолбунів, Первомайський, Ворожба, Пологи). Також сюди належать прикордонні міста, в яких розміщені митні пункти пропуску (Чоп, Устилуг, Сновськ, Сарни), морські та річкові порти (Ізмаїл, Чорноморськ) і місто-супутник Києва, в якому знаходиться найбільший аеропорт країни (Бориспіль).

Незначну частку міст становлять курортні центри, таких міст в Україні 17. До них належать різні категорії міст. Це і приморські міста узбережжя Чорного та Азовського морів (Алупка, Алушта, Євпаторія, Судак, Феодосія, Щолкіне, Ялта, Приморськ, Генічеськ, Скадовськ), і бальнеологічні та бальнеогрязеві курорти (Саки, Хмільник, Яремче, Моршин, Трускавець, Свалява, Миргород).

Найбільшу групу складають міста організаційно-господарські, промислові та культурно-освітні центри місцевого значення, таких міст в Україні 291, вони представлені в усіх регіонах країни. До цих міст належать практично всі малі міста України та деякі середні, більшість з них є районними центрами або містами обласного та республіканського підпорядкування. Приклади таких міст наведено в таблиці 1.

Міста Чорнобиль та Прип'ять наразі не можна віднести до жодної з цих груп, так як там відсутнє населення і будь-яка господарська діяльність людини.

В умовах окупації з 2014 року АРК, частини Донецької та Луганської областей, повномасштабного вторгнення росії в 2022 році та окупації ще частини території багато міст на зараз не виконують тих функцій, які були притаманні їм раніше. Також відзначимо, що серед усіх перелічених категорій міст ще з 2014 року знаходяться під окупацією 16 міст АРК, 21 місто місто Донецької області та 26 міст Луганської області (це міста усіх функціональних категорій) і визначити точно їх стан на зараз дуже складно, чи працюють там відповідні підприємства та організації, щоб з вирогідністю говорити про їх функціональний статус. З періоду повномасштабного вторгнення знаходиться під окупацією ще 6 міст Донецької області, 11 міст Луганської області, 7 міст Херсонської області, 10 міст Запорізької області.

Значна частина цих окупованих міст істотно постраждала під час захоплення російськими окупаційними військами (наприклад, Маріуполь, Волноваха, Попасна, Лисичанськ, Бахмут, Авдіївка, Соледар тощо), тому їх функціональний тип після деокупації також

варто буде переглянути. Ще 10 міст Донецької області (Часів Яр, Курахове, Мар'їнка тощо), 2 міста Запорізької області (Оріхів та Гуляйполе) знаходять в зоні ведення активних бойових дій, тривалий час під окупацією в 2022 році перебували 2 міста Херсонської області (Херсон, Берислав, та 5 міст Харківської області (Балаклія, Вовчанськ, Куп'янськ, Ізюм, Чугуїв), які також істотно постраждали і їх підприємства переважно зараз не працюють, а відповідно міста не виконують тих функцій у відповідності до функціонального типу. Також постраждали і міста Сумської, Чернігівської та Київської областей, які знаходились нетривалий час під окупацією на початку повномасштабного вторгнення в 2022 році, які зараз поступово відновлюються.

Таблиця 1

**Приклади організаційно-господарських, промислових
та культурно-освітніх центрів місцевого значення
(складено автором за [1, 2])**

Назва АТО	Приклади міст
АРК	Армянськ, Бахчисарай, Джанкой, Красноперекопськ
Вінницька	Гайсин, Гнівань, Могилів-Подільський, Ямпіль
Волинська	Берестечко, Горохів, Ківерці, Любомль
Дніпропетровська	Апостолове, Верхньодніпровськ, Перещепине, Підгородне
Донецька	Добропілля, Дружківка, Зугрес, Іловайськ, Курахове, Лиман
Житомирська	Овруч, Радомишль, Чуднів
Закарпатська	Берегове, Виноградів, Іршава, Хуст
Запорізька	Вільнянськ, Гуляйполе, Молочанськ, Оріхів
Івано-Франківська	Галич, Коломия, Косів, Рогатин, Снятин
Київська	Буча, Васильків, Вишгород, Ірпінь, Переяслав-Хмельницький
Кіровоградська	Долинська, Мала Виска, Новомиргород, Світловодськ
Луганська	Алмазна, Золоте, Рубіжне, Сватове, Старобільськ, Щастя
Львівська	Броди, Жидачів, Жовква, Рава-Руська, Радехів, Самбір, Яворів
Миколаївська	Баштанка, Вознесенськ, Очаків, Первомайськ, Снігурівка
Одеська	Балта, Білгород-Дністровський, Болград, Вилкове, Рені

Полтавська	Гадяч, Кобеляки, Лубни, Пирятин, Решетилівка, Хорол
Рівненська	Березне, Дубно, Дубровиця, Корець, Острог, Радивилів
Сумська	Глухів, Конотоп, Лебедин, Путивль, Ромни
Тернопільська	Бучач, Заліщики, Збараж, Підгайці, Почаїв, Чортків
Харківська	Балаклія, Богодухів, Зміїв, Красноград, Куп'янськ, Люботин
Херсонська	Берислав, Гола Пристань, Каховка, Олешки, Таврійськ
Хмельницька	Волочиськ, Дунаївці, Ізяслав, Красилів, Старокостянтинів
Черкаська	Ватутіне, Жашків, Золотоноша, Канів, Корсунь-Шевченківський
Чернівецька	Вижниця, Герца, Сокиряни, Сторожинець, Хотин
Чернігівська	Батурин, Бахмач, Корюківка, Новгород-Сіверський, Остер

Підсумовуючи, варто зазначити, що типологія міст залежить від безлічі факторів і не завжди проведене дослідження може бути об'єктивним, так як економічна ситуація міняється, підприємства закриваються та відкриваються, будуються нові транспортні магістралі, а в умовах військових дій такі зміни стають ще більш істотнішими. Але точно можна сказати, що функціональний тип міста та його чисельність населення тісно залежать один від іншого.

Список використаних джерел:

1. Історія міст та сіл Української РСР. URL: <https://web.archive.org/web/20160507032027/http://ukrskr.com.ua/> (дата звернення: 15.04.2024).
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2024).
3. Поручинський В., Сосницька Я. Класифікація і типологія міських поселень України. *Часопис соціально-економічної географії*. 2015. Вип. 18. С. 98-101.
4. Топчів О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.
5. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. Підручник Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 444 с.

ЧЕРНІВЦІ, ЯК ЦЕНТР ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Іван СОЛОНАР

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
solonar.ivan@chnu.edu.ua*

Соціально-географічне положення – це становище окремих осіб або громад у ширшому контексті суспільства та географії. Воно охоплює різні фактори, такі як демографічні характеристики, соціально-економічний статус, культурна ідентичність та фізичне розташування, які взаємодіють між собою, формуючи досвід, можливості та обмеження людей.

Масляк П.О. (2019) виділяє, що “Соціальна географія нині не приділяє належної уваги кількісній оцінці суспільно-географічного положення об’єктів і територій. Тим більше відсутність публікації, які б розглядали цю проблему в запропонованому автором ресурсі. Можливо це пов’язано з тим, що жодна інша держава Європи не має такого унікального суспільно-географічного положення, як Україна і не перебуває в такій соціально-економічній і політико-географічній ситуації. Саме унікальність ситуації в Україні й довкола неї дає непересічну можливість дослідити цю актуальну проблему.” [3]

Суспільно-географічне положення включає в себе безліч факторів, які формують траєкторію розвитку території. Ці фактори включають фізичну географію клімат, топографію та природні ресурси, близькість до транспортних мереж і ринків, демографічні характеристики, культурну спадщину та геополітичне положення. Кожен з цих елементів взаємодіє один з одним, створюючи унікальний контекст, який впливає на можливості та виклики, з якими стикається регіон у своєму прагненні до соціально-економічного розвитку.

Розуміння ролі міст як рушіїв соціально-економічного розвитку вимагає надійної методологічної бази, яка включає різні методи дослідження.

М. Ф. Аверкіна та В. В. Вальчук (2019) трактують, що соціально економічний розвиток міста “це процес безперервного економічного зростання території, що відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх виробничих, інституційних, соціальних факторів, та забезпечує

підвищення рівня і якості життя його населення”. [1]

У працях Третяка В. П. (2016) розкрито актуальні теоретико-методичні підходи щодо формування стратегій розвитку держави. Увага акцентується на ролі адміністративних центрів на розробці та реалізації таких стратегій. [4]

В працях Костащука В.І. (2022) аналізуються актуальні питання впливу транспортно-географічного положення на розвиток туризму і рекреації в рекреаційно-туристичних центрах Чернівецької області. Найбільшим таким центром в регіоні є м. Чернівці. [2]

Інформаційною основою дослідження слугували думки експертів та мерів міст України, а також дані управління статистики в м. Чернівці. [5,6]

Метою дослідження є аналіз сучасного соціально-економічного розвитку Чернівців та його вплив на регіону, включаючи соціально-економічне положення міста, транспортну доступність, проблеми економічного розвитку.

Для досягнення мети в курсовій роботі поставлені та вирішені такі задачі:

- теоретико-методологічні аспекти дослідження соціально-економічного розвитку регіону;
- сучасний стан соціально-економічного розвитку міста Чернівці;
- проблеми і перспективи розвитку міста Чернівці, як центр соціально-економічного розвитку чернівецької області;

1. Дослідження демографічних процесів у Чернівцях розкриває різноманітні чинники, які впливають на динаміку населення.

- Розуміння динаміки населення та демографічних тенденцій є важливим для аналізу соціально-економічного розвитку регіону, враховуючи природний приріст, міграційні потоки та вплив соціально-економічних факторів.

- Розташовані в історичному регіоні Буковина, Чернівці відіграють роль культурного та етнічного перехрестя, сприяючи культурному обміну та співіснуванню різних етнічних і релігійних спільнот.

- Від Румунії до Радянської України, Чернівці пережили значні демографічні та культурні зміни під впливом історичних подій та політичних рішень.

- Сучасні виклики, такі як старіння населення, міграційні потоки та економічні нерівності, потребують комплексного підходу та

інноваційних стратегій для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

2. Транспортна доступність Чернівців включає розвинуту мережу транспортних зв'язків, яка сприяє регіональному розвитку та торгівлі. Проте, проблеми із застарілою інфраструктурою та заторами потребують негайного вирішення через інвестиції та модернізацію.

- Географічне положення Чернівців в історичному регіоні Буковина та їхня роль у формуванні транспортної інфраструктури регіону визначається їхнім розташуванням серед мальовничих ландшафтів Західної України та зв'язком з великими містами через автомагістралю М19 та інші регіональні дороги.

- Транспортні зв'язки Чернівців з іншими частинами України та сусідніми країнами відіграють ключову роль у їхньому економічному розвитку та сприяють збільшенню обсягів торгівлі та інвестицій в регіоні.

- Недостатність транспортної інфраструктури та затори на дорогах у години пік ускладнюють рух пасажирів і вантажів до та з Чернівців, що вимагає розширення та покращення дорожньої мережі.

- Розвиток велосипедної інфраструктури може стати ефективним засобом зменшення заторів та поліпшення якості життя, сприяючи екологічній стійкості та забезпечуючи альтернативний вид транспорту.

- Інвестиції у покращення дорожньої інфраструктури, включаючи будівництво нових доріг та виділених смуг для громадського транспорту, є важливими кроками для забезпечення сталої мобільності та економічного розвитку міста та регіону.

3. Соціальна інфраструктура м. Чернівці та її залучення в підвищення якості життя населення регіону.

- Освіта є ключовим фактором для соціальної мобільності та зниження рівня бідності в регіоні. Навчальні заклади забезпечують студентам необхідні знання та навички для успіху в економіці, що відображає важливість інвестування у сферу освіти для сталого розвитку регіону.

- У період з 2000/01 по 2010/11 роки спостерігався помітний ріст кількості здобувачів вищої освіти як у місті Чернівці, так і в Чернівецькій області. Проте з 2010/11 року почалася тенденція до зменшення кількості студентів як у місті, так і в області. Це може вказувати на зміни в економіці, демографії та освітній політиці, які вплинули на попит на вищу освіту.

- Чернівецький національний університет є провідним університетом у регіоні з багатою історією та міцною репутацією. Він пропонує різноманітні програми та має висококваліфікований факультет, що відображається на його академічній досконалості та дослідницьких досягненнях.

- Загальний огляд медичної інфраструктури Чернівців та Чернівецької області: від амбулаторій первинної медичної допомоги до спеціалізованих лікарень, система охорони здоров'я в регіоні має широкий спектр послуг для мешканців.

- Туризм у Чернівцях та Чернівецькій області є важливою галуззю, яка сприяє розвитку міста та регіону загалом. Історичні пам'ятки та культурні визначні місця, такі як Чернівецький національний університет та Чернівецька ратуша, привертають увагу туристів з усього світу.

- Популярність Чернівців як туристичного напрямку зросла за останні роки, але глобальна пандемія COVID-19 суттєво вплинула на туристичну індустрію, зменшивши кількість туристів, які скористалися послугами турагенств у 2020 році.

4. SWOT-аналіз ролі м. Чернівці в соціально-економічному розвитку Чернівецької області.

- Сильні сторони:

- 1) Стратегічне розташування міста неподалік від кордонів Румунії та Молдови, що відкриває широкі можливості для транскордонної торгівлі та економічного партнерства. Стратегічне розташування міста неподалік від кордонів Румунії та Молдови, що відкриває широкі можливості для транскордонної торгівлі та економічного партнерства.

- 2) Значна кількість об'єктів культурної спадщини та природно-заповідного фонду сприяють розвитку туризму.

- 3) Розвинута науково-дослідницька інфраструктура та виробничо-технічна база у промисловості та сільському господарстві.

- 4) Диверсифікована економіка міста, охоплюючи освіту, охорону здоров'я, виробництво, послуги та сільське господарство, забезпечує стійкість та створює можливості для підприємництва та інвестицій.

- Слабкі сторони:

- 1) Проблеми із застарілою інфраструктурою, такими як дороги, системи громадського транспорту та комунальні послуги.

- 2) Відсутність індустріального парку та економічні

диспропорції між різними районами та групами населення. Наявність тіньового сектору економіки, обмежені ресурси для підтримки інновацій та підприємництва.

3) Відсутність бренду міста та проблеми з екологією, такі як відсутність водопостачання.

- Можливості:

1) Широкі можливості для реалізації інвестиційних та розвиткових проєктів у різних секторах, включаючи інфраструктуру, туризм та технології.

2) Привабливість регіону для розміщення IT-фірм та реалізація ініціатив "розумного міста" можуть підвищити ефективність та якість життя мешканців.

3) Співпраця навчальних закладів з містом та областю може стати привабливим партнерством для приватних підприємств на довгострокову перспективу.

- Загрози:

1) Політична нестабільність та глобальна зміна клімату можуть створювати невизначеність та загрози для інвестицій та екологічного стану регіону.

2) Наростання міграції та затримки у проведенні реформ на державному рівні можуть вплинути на розвиток міста та області.

3) Проблеми, пов'язані з корупцією та бюрократичною тяганиною, можуть створювати перешкоди для бізнесу та інвесторів, що призводить до неефективності та збільшення витрат.

5. Актуальні проблеми розвитку міста перспективи їх вирішення.

- Проблеми українського місцевого врядування:

1) Низька активність громадянського суспільства.

2) Відсутність мотивації працівників місцевого самоврядування.

3) Поганий бізнес-клімат, зокрема рейдерство і корупція.

4) Відсутність інструментів розвитку бізнесу та місії міста.

5) Неінтерактивність влади і громади, нормативна обмеженість рівня заробітної плати.

- Проблеми інфраструктури:

1) Застаріла дорожня мережа та громадський транспорт.

2) Недостатня якість комунальних послуг.

3) Наслідок швидкої урбанізації та зростання населення, що призвело до перенапруження інфраструктури.

- Деградація навколишнього середовища:
 - 1) Забруднення води, вирубка лісів та втрата зелених насаджень.
 - 2) Ризики для здоров'я та біорізноманіття.
- Важливість стратегічного планування та співпраці:
 - 1) Подолання поточних проблем через інновації та спільні зусилля.
 - 2) Створення стійкого та інклюзивного майбутнього для мешканців міста.

6. Також було досліджено географічні аспекти розвитку міста Чернівці та міст-Побратимів. Багато з міст-побратимів Чернівців мають схожі географічні аспекти. Наприклад багато міст розташовані у гірських регіонах, біля водойм та мають подібний клімат. Це сприяє зрозумінню специфічних потреб та викликів, з якими зіштовхується Чернівці, і ці фактори сприяють ефективній координації гуманітарної допомоги та обміну досвідом у вирішенні подібних проблем. Такі подібності можуть створювати основу для плідної співпраці між містами у різних сферах, включаючи екологічний захист, розвиток туризму та інші галузі.

Список використаних джерел:

1. Аверкина М. Ф., Забезпечення соціально-економічного розвитку міст. / Аверкина М. Ф., Вальчук В. В.// Ефективна економіка. № 14, 2019 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6976> .
2. Костащук В.І. Транспортно-географічне положення рекреаційно-туристичних центрів як чинник розвитку туризму в регіоні (на прикладі Чернівецької області)/ В.І. Костащук // Науковий вісник Чернівецького національного університету : збірник наукових праць. Чернівці : Чернівецький нац. Ун-т, 2022.- Том. 839 : Географія.С.58-68
3. Масляк П. О. Кількісна оцінка суспільно-географічного положення території. / П.О. Масляк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2019. – Серія Географія. №1 (74). С.5-8
4. Третяк В. П. Аналіз підходів до формування стратегії соціально-економічного розвитку держави. / В.П. Третяк//Соціальна економіка. 2016. № 2. С. 151-156.
5. ТОП-10 проблем розвитку українських міст – думка міських голів. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.ua/news/1967>.
6. Офіційний сайт Державної службистатистикиУкраїни. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Чернівецька ІТ-індустрія: робота в умовах війни. ACC media agency.URL: <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/chernivecka-it-industriya-robotav-umovah-viyuni-86757>.

НОРМАТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ МОЛОДИМ РІЧКОВИМ ЛАНДШАФТОМ УКРАЇНИ

Вадим ТАРНОВЕЦЬКИЙ

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
tarnovetskyi.vadym@chnu.edu.ua*

У силу розвитку науково-технічного прогресу, людство поступово освоює та займає найбільш зручні та доступні території. З розвитком цивілізації та удосконаленням технологій «захоплюються» та відвоюються, у природи ті землі, що потенційно є небезпечними та з певною періодичністю можуть підпадати під дію певного виду небезпек, в тому числі і гідрологічних. Прируслові території є одними з найбільш привабливих в розумінні сільськогосподарського освоєння та комфортного проживання. Нажаль ілюзія безпеки створена гідротехнічними спорудами, вмить руйнується під час катастрофічних повеней та паводків.

Враховуючи вищезазначене, виникає актуальна необхідність в інтегрованому управлінні молодим річковим ландшафтом в Україні, що не може ефективно здійснюватися без відповідної нормативної бази. Необхідно зазначити, що, молодий річковий ландшафт – наймолодший ландшафт дніща річкової долини, що утворився за рахунок роботи водного потоку. Утворені форми рельєфу зазнають періодичного впливу, як природних гідрологічних явищ, так і активного антропогенного втручання.

Сучасна екологічна політика України в галузі охорони та використання водних ресурсів спрямована на впровадження принципів Європейської Рамкової Водної Директиви 2000/60/ЄС, метою якої є захист і поліпшення стану водних ресурсів та сприяння сталому і збалансованому їх використанню.

Базовим принципом ВРД ЄС є визнання району річкового басейну основною гідрографічною одиницею управління водними ресурсами — як цілісного природного гідрографічного об'єкту, який не може обмежуватися адміністративними кордонами. Управління кожним виділеним річковим басейном передбачає розроблення окремого Плану управління таким річковим басейном, який повинен

містити чітку програму заходів для досягнення основної мети — доброго стану водних об'єктів, як поверхневих, так і підземних, що містяться на його території

Реалізація інтегрованого підходу в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом розпочато і в Україні після прийняття в 2016 році Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом».

Окрім того, в Україні з метою вдосконалення системи управління у сфері використання та охорони водних ресурсів затверджено «Водну стратегію України на період до 2050р.», яка зокрема передбачає з 2025 року – щорічне відновлення не менше 5 км русла малих річок. Проте, цього не є достатнім для здійснення ефективного інтегрованого управління молодим річковим ландшафтом.

Для ефективного комплексного управління молодим річковим ландшафтом України необхідним є існування системи за якої буде здійснюватися скоординована діяльність компетентних державних органів України та органів місцевого самоврядування. Хоча за «Водною стратегією України на період до 2050р.» передбачаються певні завдання і для органів місцевого самоврядування, але в основному вони пов'язані лише з наглядом, а не з безпосередньою можливістю здійснювати вплив у даній сфері.

Наразі законодавство України у даній сфері можна характеризувати формальністю правових норм. Наприклад, у Водному Кодексі України та главі 12 Земельного Кодексу України містяться норми, що встановлюють ширину прибережних захисних смуг, зокрема:

- для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менш як 3 гектари – 25 метрів;

- для середніх річок, водосховищ на них, водойм, а також ставків площею понад 3 гектари – 50 метрів;

- для великих річок, водосховищ на них та озер – 100 метрів.

При цьому зазначається, що при крутизні схилів більше трьох градусів мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється.

Тобто законодавець встановлює однакову ширину для прибережних захисних смуг, не враховуючи можливість існування індивідуальних особливостей річок та інших водойм. Зокрема, що стосується молодого річкового ландшафту, як уже зазначалось, він активно моделює своє русло та навколишню місцевість, а також є схильним до природних катастроф, таких як повені та наводнення, що

може призвести до значних змін у руслі річок та ерозії берегів, тобто, саме молодий річковий ландшафт найбільше потребує індивідуального підходу з багатьох питань, зокрема, у сфері обмежень у використанні земельних ділянок прибережних захисних смуг та визначені ширини прибережних захисних смуг.

Одним з завдань пропонується створення комплексного підходу до даного питання, а саме підходу за якого встановлення мінімальної ширини прибережних захисних смуг здійснюватиметься на законодавчому рівні, але з відповідним наданням законодавцем повноважень органам місцевого самоврядування встановлювати більшу, ніж передбачено законодавцем, ширину прибережних захисних смуг, а за необхідності встановлювати різну ширину прибережних захисних смуг на різних ділянках річки або іншої водойми.

Обґрунтовується це тим, що прибережні захисні смуги є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності. Ширина прибережної захисної смуги відповідно встановлює розмір земельної ділянки на якій діють відповідні обмеження у її використанні. Проте, кожна ділянка умовної річки чи іншої водойми може мати свої особливості ландшафту, наприклад під час повені на одній ділянці річка розливається на більшу площу ніж на іншій ділянці, що особливо актуально для молодого річкового ландшафту. Встановлення однієї ширини прибережної захисної смуги по всій довжині річки може мати наслідком ризик фактичного обходу, на певних ділянках річки, встановлених обмежень. Саме тому актуальним є встановлення різної ширини прибережної захисної смуги для конкретних ділянок річки. Законодавець не може передбачити такі особливості для кожної конкретної водойми, а тому це питання вирішується наданням законодавцем відповідних повноважень органам місцевого самоврядування.

Наступним завданням пропонується створення підходу за якого законодавець визначатиме загальні обмеження у використанні земельних ділянок прибережних захисних смуг, але з відповідним наданням повноважень органам місцевого самоврядування розширювати, або в деяких випадках зменшувати перелік встановлених законодавцем обмежень у використанні земельних ділянок прибережних захисних смуг з урахуванням особливостей конкретних річок та інших водойм. Проте, надання таких повноважень органам місцевого самоврядування може містити корупційні ризики, тому дане питання потребує додаткових сил в розробці механізмів з

метою запобігання таким ризикам, наприклад, наявність процедури за якої виключення наявного або створення додаткового обмеження повинно погоджуватись з органами центральної влади.

За таких підходів інтегроване управління молодим річковим ландшафтом України полягатиме у скоординованій діяльності державних органів України, та органів місцевого самоврядування.

Вищевказане дасть можливість вирішити міждисциплінарну задачу з наукового геоєколого та нормативного обґрунтування застосування концепції з охорони річок в Україні.

Список використаних джерел:

1. Молодий ландшафт річки Прут: минуле і сучасність (на теренах Чернівецької області) : монографія / Ющенко Ю.С., Пасічник М.Д., Білоконь М.В., Григорійчук В.В., Николаєв А.М., Сівак В.К., Шевчук Ю.Ф.; за ред. Ю.С. Ющенка. Чернівці : ФОП Садовський С.С., 2019. 115 с.

2. Ющенко Ю., Пасічник М., Білоконь М., Николаєв А., Микитчин О. Дослідження сучасного стану антропогенної трансформації молодого річкового ландшафту Пруту (в межах Чернівецької області). Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. Чернівці, 2020. Вип. 824. С. 55–63.

3. Директива ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 року «Про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики»

4. Закон України № 1641-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 46.

5. ВОДНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ на період до 2050 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1134-р.

6. Integrated landscape management of the Ipel river basin. Zita IZAKOVIČOVÁ and Július OSZLÁNYI. Institute of Landscape Ecology, Slovak Academy of Sciences, Štefániková 3, P. O. BOX. 254, 814 99 Bratislava

7. Lehotský M. 2006. Water landscape and their sustainable development – new area for application of the integrated approach. In: Izakovičová Z.,(eds). Integrated landscape management – basic tool of the implementation of the sustainable development. ILE SAS, Ministry of Environment. Bratislava, 155-159 pp.

ВПЛИВ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ НА РОЗПОДІЛ АТМОСФЕРНИХ ОПАДІВ НА ПРИКЛАДІ М. ЧЕРНІВЦІ

Юлія ТІМОФЕЄВА

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
timofieieva.yuliia@chnu.edu.ua*

Андрій НИКОЛАЄВ

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
a.nikolaev@chnu.edu.ua*

Атмосферні опади – це рідкі, або тверді продукти конденсації водяної пари, що випадають з хмар або осідають з повітря на землю (дощ, мряка, сильна роса, град, сніг, крупа, зерна, іній, туман, паморозь). Загальну кількість опадів, що досягає земної поверхні за певний проміжок часу, визначають за висотою шару води (або водним еквівалентом, якщо це тверді опади), який вкрив би горизонтальну проекцію земної поверхні за умови відсутності стоку, просочування та випаровування. Кількість атмосферних опадів визначається у міліметрах (мм) з точністю до 0,1 мм.

Опади бувають фронтальні та внутрішньомасові. Внутрішньомасові опади утворюються в однорідній повітряній масі. Для стійкої теплої повітряної маси характерні опади у вигляді мряки, що випадає з шаруватих хмар, або у вигляді слабкого облогового дощу зі щільних шарувато-купчастих хмар. У нестійкій повітряній масі випадають опади зливогового характеру із купчасто-дощових хмар. Фронтальні опади пов'язані із системами хмар, що утворюються на атмосферних фронтах. Для теплої фронту типовими будуть облогові опади, для холодного – зливи. Фронтальні опади, які охоплюють значні території, розподіляються по поверхні відносно однорідно. Внутрішньомасові опади, які мають зливовий характер, розподіляються вкрай нерівномірно. На урбанізованих територіях спостерігається збільшення сум атмосферних опадів, що пов'язується зі збільшенням вмісту в атмосферному повітрі аерозольних частинок – ядер конденсації водяної пари. В межах великих міст спостерігається нерівномірний розподіл сум

атмосферних опадів, який може бути простежений кількістю атмосферних опадів виміряній на декількох опадомірних пунктах.

Об'єктом дослідження є територія міста Чернівці

Метою досліджень є простеження нерівномірності випадання атмосферних опадів в м. Чернівці та динаміки їх сум протягом 2000-2023 років.

Розподіл атмосферних опадів на території Чернівців був простежений за результатами опадомірних спостережень які проводились на метеостанціях Чернівці – Університет та Чернівці – Аеропорт протягом 2000-2023 рр. Опадомірні спостереження на обох станціях виконуються за допомогою опадоміра Третякова , опадомірне відро приладу змінюється чотири рази на добу , о 00 , 06 , 12 , 18 годині UTS .

Атмосферні опади на території м. Чернівці вимірюються наразі у трьох опадомірних пунктах: на метеостанції Чернівці – Університет , на метеостанції Чернівці – Аеропорт та на гідрологічному пості р. Прут м. Чернівці. Протягом декількох років спостереження проводились також на опадомірному посту , який знаходився на аерологічній станції . Нині цей пост не працює. Для проведення досліджень були використані результати опадомірних спостережень з 2000 по 2023 рр. Розміщення опадомірних пунктів показано на рис. 1 . Відстань між метеорологічними станціями Чернівці – Університет та Чернівці – Аеропорт становить близько 6 км , перепад висот між ними становить 10 м. На значно нижчих відмітках – 214 та 160 м знаходяться опадомірні пости аерологічної станції та гідрологічного поста.

Нерівномірність розподілу атмосферних опадів була простежена шляхом порівнянням їх річних та сезонних сум.

Рис. 1 Розміщення пунктів опадомірних спостережень в м. Чернівці

Річний хід сум атмосферних опадів по досліджуваних опадомірних пунктах зображено на рис. 2 . За досліджуваний період характер ходу річних сум атмосферних опадів був однаковим , проте встановлено , що кількісно суми опадів помітно розрізняються. Більшими є суми атмосферних опадів , виміряні на метеорологічній станції Чернівці – Університет. Порівняння річних сум показує , що за багаторічний період ця різниця становить 96 мм, або близько 16 % кліматичної норми , яка для території Чернівців становить 660 мм . [3] У середньому, за досліджуваний період кількість атмосферних опадів за даними метеостанції Чернівці – Університет була дещо вищою за кліматичну норму , за даними Чернівці – Аеропорт була близькою до неї.

Рис. 2 Хід річних сум атмосферних опадів в м. Чернівці по метеорологічних станціях Чернівці – Університет та Чернівці – Аеропорт за 2000-2023 рр.

Різниця в кількостях атмосферних опадів в різних частинах міста може бути пов'язана з особливостями природних умов різних районів та річним ходом синоптичних процесів на досліджуваній території. В табл. 1 наводяться дані по внутрішньорічному розподілу атмосферних опадів у 2000-2023 рр. Протягом року на території міста основна частина опадів випадає в теплу пору року. Взимку випадає близько 17% , весною близько 25% , літку – 37% ,

21% річної суми випадає восени . В Чернівцях протягом року спостерігається випадіння всіх видів опадів : облогових , зливових та мрячних. Облогові опади найчастіше спостерігаються взимку – 39% випадків , навесні у 28 % випадків , влітку вони зустрічаються тільки у 16 % випадків. Зливові опади найчастіше спостерігаються влітку – 38 % випадків , та на весні – 33 % випадків. Восени та взимку вони майже не спостерігаються. Мрячні опади спостерігаються восени – у 41 % випадків , зимою – у 42 % випадків , навесні та влітку – до 2 % випадків. Найбільша нерівномірність випадання по території характерна для зливових опадів, які випадають з нестійких повітряних мас з купчасто-дощових хмар, а облогові опади, що випадають з шарувато-дощових та високошаруватих хмар розподіляються по території більш рівномірно. На рис. 3 показаний внутрішньорічний хід різниць кількості опадів виміряних на метеостанції Чернівці – Університет та Чернівці – Аеропорт за досліджуваний період. З рис. 3 видно , що найбільш нерівномірно атмосферні опади на території міста випадають протягом V-VII , протягом яких різко зменшується кількість облогових опадів, проте різко збільшується повторюваність зливових опадів. Взимку та на початку весни різниця у кількості атмосферних опадів може бути пояснена особливостями випадання зливого снігу. Мінімальною є різниця у кількості атмосферних у посушливі місяцях , а саме у вересні та жовтні місяцях.

Місяці	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Аеропорт	25,8	31,5	38,0	42,2	66,8	94,0	82,9	69,7	52,2	40,1	30,9	32,0
Університет	36,6	41,6	49,2	50,5	69,3	107,0	97,8	69,3	53,0	46,4	39,5	42,6

Табл.1 Середньомісячна кількість опадів в м. Чернівці за даними метеостанцій Чернівці – Аеропорт та Чернівці – Університет

Для кращого розуміння різниці між кількостями опадів на станціях був побудований графік внутрішньорічного ходу різниць кількостей опадів , який добре виділив місяці з найбільшими різницями в кількостях опадів , рис. 3

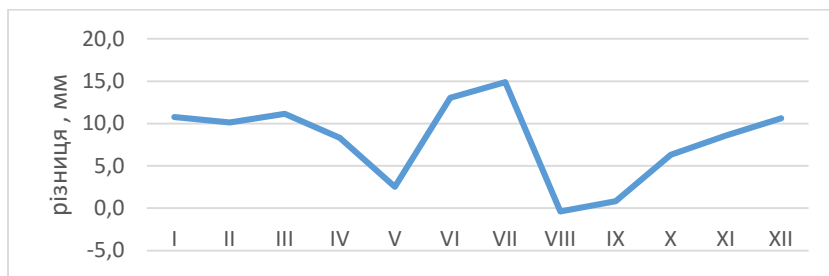

Рис. 3 Внутрішньорічний хід різниць кількостей опадів , мм, вимірних на метеостанціях Чернівці – Університет та Чернівці – Аеропорт , за 2000-2023 рр

Певна різниця у кількостях опадів може утворювались за рахунок більшої забрудненості повітря у центральній частині міста . Вміст аерозольних частинок антропогенного походження призводить до більш інтенсивної конденсації водяної пари в центральній частині міста , внаслідок чого кількість атмосферних опадів може збільшуватись на 10-15 % [3]

Детальніше характер розподіл атмосферних опадів може бути простежений за умови розширення мережі опадомірних пунктів. Згідно існуючих рекомендацій [2] для 100%-ї ймовірності реєстрації кількості опадів необхідна опадомірна мережа з густиною 1 прилад/1,5-2,0 км².

Різноманітність ландшафтних комплексів м. Чернівців структура яких є достатньо складною [1,5], вказує , що на досліджуваній території необхідно розмістити додатково 10-12 опадомірних пунктів.

Протягом досліджуваного періоду відбулися певні зміни у внутрішньорічному розподілі кількості атмосферних опадів . Протягом двох останніх десятиріч риси змін внутрішньорічного розподілу дещо розрізнялись, табл. 2 – 3. У 2000-2010 рр. помітно зменшилась кількість опадів 4-6 місяців. Більш помітно вона простежувалась за даними станції Чернівці – Аеропорт табл. 2 . У наступному десятиріччі більш посушливими стали літньо – осінні (6- 9 місяці) . За даними метеостанції Чернівці- Університет і Чернівці – Аеропорт більш посушливим став липень місяці , на 28 – 37 мм . Менші кількості опадів спостерігалися також у серпні та вересні місяцях .

Аеропорт												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2000-2010												
СУМА	27,0	34,1	35,8	42,6	63,5	100,1	94,9	92,9	51,7	41,5	29,4	27,1
Відхилення	27,0	34,1	35,8	42,6	63,5	100,1	94,9	92,9	51,7	41,5	29,4	27,1
2011-2021												
СУМА	26,0	28,4	42,3	39,0	78,5	96,1	63,5	43,9	55,3	42,8	33,2	37,9
Відхилення	26,0	28,4	42,3	39,0	78,5	96,1	63,5	43,9	55,3	42,8	33,2	37,9

Табл. 2 Середньомісячні суми опадів в Чернівцях за періоди з 2000 по 2010, та з 2011 по 2023 по метеостанції Чернівці-аеропорт

Університет												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2000-2010												
СУМА	41,7	44,9	46,4	49,6	70,9	100,2	122,1	92,5	57,8	49,9	39,1	36,6
Відхилення	9,7	12,9	10,4	-8,4	-6,1	-4,8	19,1	31,5	6,8	17,9	3,1	-0,4
2011-2021												
СУМА	34,0	39,5	57,6	45,9	77,7	120,7	74,8	46,9	46,6	45,8	36,0	50,3
Відхилення	2,0	7,5	21,6	-12,1	0,7	15,7	-28,2	-14,1	-4,4	13,8	0,0	13,3

Табл. 3 Середньомісячні суми опадів в Чернівцях за періоди з 2000 по 2010, та з 2011 по 2023 по метеостанції Чернівці-університет

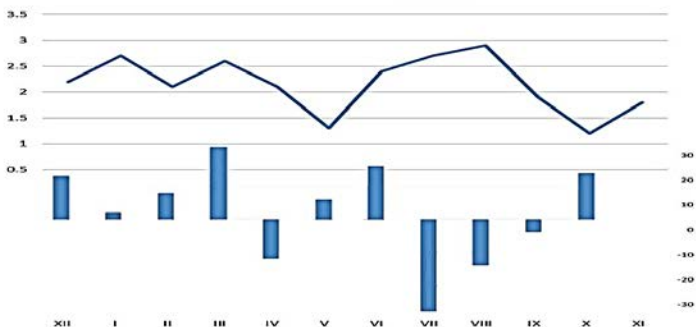

Рис. 4 Зміни середньомісячних температур повітря і сум атмосферних опадів в м. Чернівці за період 2000-2023 рр.

Зменшення кількості опадів супроводжувалось підняттям температур повітря, рис. 4. Внаслідок цього в Чернівцях більша частина літа і початок осені стали спекотними і посушливими.

Висновки:

1. Розподіл опадів по території міста Чернівці є нерівномірним, про що свідчать різниці у величинах їх шарів, виміряних на нині діючих опадомірних пунктах.
2. Найбільша нерівномірність випадання характерна для злив, які випадають у літній період року. В окремих випадках

- спостерігалась суттєва нерівномірність випадання опадів (зливового снігу) і в зимовий період року.
3. З метою більш детальної характеристики поля опадів на території міста Чернівці необхідно збільшити густину мережі опадомірних пунктів, їх кількість повинна складати 10-12.
 4. Протягом двох останніх десятиріч відбулися зміни внутрішньорічного розподілу опадів . найбільш помітно зменшились їх кількості влітку та на початку осені . Підвищення температур повітря у цей період року призвело до того , що літо і початок осені в Чернівцях стали спекотними і посушливими.
 5. При подальших дослідженнях нерівномірності випадання опадів необхідно зробити аналіз впливу особливостей підстильної поверхні і метеорологічних чинників (швидкості і напрямку вітру) на їх кількість.

Список використаної літератури:

1. Антонов В.С., Негадайлова Т.М. Щодо питання вивчення кліматичних особливостей Чернівців // Зелена Буковина. – 2004. – №1-2. – С.54-57.
2. В. С. Максимов, Н. І. Швень , Г. М. Гіль, В. М. Шошин . Настанова гідрометеорологічним станціям і постам . Випуск 3. Частина 1. Метеорологічні спостереження на станціях Державна гідрометеорологічна служба . Київ . 2011
3. Кліматичний Кадастр України (електронна версія) Державна гідрометеорологічна служба; Укр НДГМІ ; Центральна Геофізична обсерваторія . – К., 2006 .
4. Клімат України / За ред. В. М. Ліпінського , В. А. Дячука В. М. Бабіченко . – К .: Вид-во Раєвського , 2003.- 343 с.
5. Ландшафти міста Чернівці : Монографія / За ред. В.М.Гуцуляка. – Чернівці : Рута , 2006. – 168 с.

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ МІСТА ШЛЯХОМ ЗОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ НА ПРИКЛАДІ МІСТА ОЛЕКСАНДРІЯ

Богдан ХІЛЬКО

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича
khilkobogdan05@gmail.com*

Зонування території міста – це один з найважливіших та найнеобхідніших елементів містобудування. Зонування дозволяє розділяти земельні ділянки на певні зони: на житлові, комерційні, промислові, і т. д., та їх раціонально використовувати в межах населеного пункту, для більш ефективного керування різними видами забудови. На сьогоднішній день практика зонування території активно використовується за кордоном, і показує певні успіхи в ефективності використання простору. Тому й на українські міста створюються плани зонування території на рівні з генеральним планом великого чи малого міста, що робить його невід’ємною частиною у просторовому розвитку, архітектурі та містобудуванні.

До основних термінів та понять, що стосуються зонування території можна віднести наступні: *Зонування території (або зонінг), План зонування території, Функціональна зона, Функціональне зонування та Функціональне (або цільове) призначення.*

Існує декілька видів зонування території які можуть бути використані при зонуванні нових міських територій. **Перший вид** зонування є за його функціональним використанням. Це поділ міста на певні частини, які можуть виконувати певні функції на його території. У перше такий розподіл міського простору запропонував Тоні Гранье у 1903 році. При функціональному зонуванні місто поділяють на три основні частини: Сельбищну, Виробничу, та Ландшафтно–рекреаційну [1]. Також окремо ще виділяють транспортну частину. **Другий вид** зонування – це зонування території з певними обмеженнями на використання земельної ділянки. Наприклад з обмеженням максимальної висоти, або за певним режимом використання земельної ділянки. Й **третій вид** зонування території – це зонування за розташуванням від центру. Він має під собою на увазі поділ міста на центральну, серединну та

периферійну частини. При створенні планів зонування населеного пункту можуть використовуватися перші два види зонування, або всі види водночас.

Зонування території певної території може відбуватися з дотриманням принципів, яких є багато. Тут наведено лиш декілька можливих: **Принцип єдинства** – цей принцип передбачає, що певна зона має лиш одне функціональне призначення і на її території можуть розміщуватися лиш конкретні будівлі, що належать до цієї зони. **Принцип екологічності** – цей принцип базується на розміщенні певних зон таким чином, щоб мінімізувати шкоду для довкілля, а також вплив на людське здоров'я. **Принцип зручності** – розміщення зон таким чином, щоб мешканці могли швидко й зручно переміщуватися між ними. **Принцип збалансованості** – рівномірний розподіл різних зон по території міста для повного задоволення потреб тієї чи іншої функціональної зони. Та **принцип естетичності** – створення певної естетичного вигляду міста. Також, притримуючись такого принципу, можна контролювати хаотичність забудови, що може псувати естетичний вигляд міста. Кожен з цих принципів зонування території населеного пункту якимось впливає й на людську життєдіяльність у місті.

Зонування будь якої території міста має дотримуватися певної методики, яка складається з певної кількості кроків. Згідно «Настанова про склад та зміст плану зонування території (зонінг)» зонування території розробляється у чотири етапи: 1. Збір та аналіз вхідної інформації про певну територію. 2. Зонування території та створення пояснювальних записок. 3. Погоджувальний та затвердження плану. 4. Розробка проектів землеустрою щодо впорядкування території міста. Дотримання методики дозволяє розробити план зонування опираючись на результатах аналізу певної документації, оцінці певних проблем та виявлення перспективних напрямків; затвердити даний план опираючись на погодженість з генеральним планом, місцевою владою та громадськістю через громадські слухання [2 с. 20].

Більшість міст України та світу, які ми сьогодні знаємо не були створенні за один день, а розвивались десятиліттями, або століттями. Так само й місто Олександрія, яке починало свій шлях, як козацький зимівник, й вперше згадується у 1746 році [3]. З перетворення поселення у невеликий населений пункт, стало крайне необхідно створити перший план міста. Щось схоже на такий став «Проект планування міста» створений у 1784 році, на сьогоднішній день план був реалізований лиш частково у центральній частині

міста. Через 88 років, у 1872 році з'являється новий план міста Олександрія, виданий М. І. Борисовим. Перший офіційний генплан міста Олександрія був затверджений у 1939 році. Після другої світової війни у місті починають з'являтися великі підприємства. Також починають будуватися буровугільні підприємства. Будівництво нових підприємств спричинило потребу у створенні нового генплану, який був затверджений у 1972 році з акцентом на підприємництво. За часів незалежності місто затверджувало 2 генеральних плани: у 2000 та у 2019 році. На генеральному плані 2019 року вже присутній план зонування території міста, як окрема картосхема.

Проаналізувавши генеральний план міста та план зонування території 2019 року можна виділити наступні основні зони: 1) Дві промислові зони: 2) Одна залізнична гілка, яка проходить у східній частині міста, та відокремлює східну промислову зону від житлових зон 3) Центральна зона, яка знаходиться в історичному центрі міста. 4) Житлові зони, які розміщені, як у центральних районах міста так і на окраїнах населеного пункту, та мають різну щільність 5) Зони соціальної інфраструктури – розташовані, як у центрі так і розгалужено серед житлових зон 6) Зелених зон у місті не багато. Найбільшими є парк імені Тараса Шевченка, що розташований у центрі міста та Лісопарк, що знаходиться у південній частині міста.

Оцінивши сучасний стан зонування території міста Олександрія, можна виділити на сьогоднішній день ряд проблем: Мала кількість парків, скверів та інших зелених зон: На території міста існує лише 2 парки а також невеликі сквери, що зосередженні у центральній та щільно заселеній частині міста. Хаотична забудова: У деяких мікрорайонах міста та у центральній частині міста прослідковується хаотична забудова, а саме: навпроти 9-ти поверхових будівель знаходяться 1-но поверхові односімейні будинки. Відсутність деяких об'єктів соціальних інфраструктури: У деяких віддалених мікрорайонах міста відсутні амбулаторії та поштові відділення у віддалених частинах міста, де переважно проживають особи середнього та старшого віку. Надмірна близькість промислових об'єктів до житлових кварталів: Макаронна фабрика та фабрика діаграмних паперів. знаходяться навколо житлових кварталів 9-ти, 5-ти та одноповерхової забудови. Надмірна близькість автошляхів до зон житлової забудови: Через територію міста проходить автошлях М04 «Знам'янка – Луганськ – Ізварине. Житлові зони знаходяться в дуже надмірній близькості до автошляху, що впливає на комфорт, а точніше на рівень шуму,

мешканців, так як цим автошляхом дуже активно користуються вантажівки. Наявність не великих кладовищ посеред житлових кварталів: Посеред майже всіх мікрорайонів міста, існують не великі кладовища. Ці кладовища займають місце потенційного громадського простору, або зелених зон. Дані проблеми, пов'язані з зонуванням території у сучасних реаліях вирішити можливо, але їх вирішення потребуватиме певних затрат у сучасних реаліях.

Оцінивши сучасний стан зонування території міста та його проблеми сьогодення можна запропонувати такі рішення та вдосконалення при зонуванні території. **Перше** пропонується створення невеликих парків, скверів, дитячих, спортивних майданчиків та інших зелених зон у віддалених житлових кварталах та мікрорайонах міста. **Друге** збільшити кількість зон під об'єкти соціальної інфраструктури, та зон під комерційне використання. Пропонується доповнення невеликих, за площею, зон достатніх для розміщення невеликих будівель соціальної інфраструктури та будівель для ведення малого бізнесу. **Третє** Пропонується створення лінії комерційних зон уздовж вулиць з інтенсивним транспортним рухом. **Четверте** Впровадження очисних фільтрів на підприємствах навколо фабрик, що в свою чергу розташовані навколо житлових кварталів. Таке розміщення не є прийнятним, тому пропонується відокремлення їх лінією із зелених насаджень, або встановлення спеціальних фільтрів. **Та п'яте** пропонується перенести невеликі кладовища на окраїни міста для створення декількох великих, або розширення вже існуючих на окраїні. Та створити на їх місці нові громадські простори.

Будь яка запропонована пропозиція, яка б вона не була, щодо зонування території міста матиме свої наслідки. У цьому параграфі розписані оцінки ефективності впровадження цих пропозицій, та їх наслідки щодо зонування території міста Олександрія.

Першою пропозицією, яка була запропонована, це створення нових зелених зон по всій території міста. Створення не великих зелених зон у житлових мікрорайонах (парки, сквери, дитячі або спортивні майданчики) підвищить рівень благоустрою навколо таких зон. Наступне, що було запропоновано – це створення більшої кількості зон під об'єкти соціальної інфраструктури та комерційного використання. Їх створення допоможе мешканцям цих віддалених мікрорайонів отримувати більшу кількість певних послуг, не маючи потреби рухатися в центр, що в свою чергу може знизити навантаження на систему громадського транспорту. 3. Створення комерційних зон уздовж автомобільних доріг

національного та міжнародного значення, сприяє зниженню впливу шуму від руху вантажних автомобілів на житлові квартали. Також створення цих зон сприяє залученню клієнтів, що рухаються транзитом через місто. 4. Впровадження спеціальних фільтрів на заводах та створення невеликої зеленої зони між підприємствами та житловою забудовою теж допоможе знизити негативний вплив роботи підприємств на навколишнє середовище. 5. Ліквідація малих кладовищ по всій території міста та їх перенесення на окраїни міста. Звільнені земельні ділянки дають можливість створити певні громадські простори, зелені або інші зони під різне цільове призначення на їх території. Кожна із запропонованих пропозицій щодо зонування території міста була оцінена на її ефективність. Деякі з цих пропозицій можуть усувати певний негативний фактор, а деякі можуть створити певні позитивні умови для покращення якості життя населення.

Зонування території, як інструмент у містобудуванні, показує свою ефективність у використанні земельних ділянок різного цільового призначення в межах населеного пункту. Це допомагає раціонально використовувати кожен шматок землі на користь комфортного життя мешканців, а також розвитку бізнесу та підприємницької діяльності. Метою цього дослідження було визначити потенціал розвитку міста Олександрія, використовуючи зонування її території, а також як зонування території може сприяти розвитку міста. Потенціал міста Олександрія, який досліджувався, може бути розкритий та реалізований в життя, якщо міське керівництво зверне свою увагу на певні моменти, що стосуються зонування території міста та впровадять ряд змін щодо зонування.

Список використаних джерел:

1. ДБН Б.2.2-12:2019 Планування та забудова територій : [розр. В. Токар, М. Христюк] ; Київ: Мінрегіон, 2019. – 177 с.
2. ДСТУ-Н Б Б.1.1-12:2011 Настанова про склад та зміст плану зонування території (зонінг) : [розр. І.І.Шпилевський, В.О.Токар, Г.В.Айлікова, А.О.Економов] ; Київ: Міністерство регіонального розвитку, будівництва
3. Цапюк С. К., Петленко В. П. Олександрія вчора, сьогодні, завтра. Нариси з історії нашого краю. – Олександрія : ДП ДіаПлюс, 2004. – 120 с.

НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ВИЗНАЧНА СКЛАДОВА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ

Ярослав ЮРЧЕНКО

*студент III курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
кафедри географії*

*Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
y.d.yurchenko@gmail.com*

наук. керівник – канд. пед. наук, доцент В.В. Безуглий

Вступ. Нематеріальна культурна спадщина є потужним ресурсом для використання у туристичні діяльності. Вона формує туристично-краєзнавчий імідж та відображає самобутність як окремих регіонів, так і країни в цілому. Ефективне використання елементів нематеріальної спадщини у створенні туристичних продуктів дозволяє вигідно покращити їх якість та конкурентоспроможність, у тому числі на світовому ринку. Тому дослідження перспектив та можливостей використання нематеріальної культурної спадщини України та окремих її регіонів у рекреаційно-туристичній діяльності є актуальними та закладають теоретичну базу для подальшої практичної діяльності. Дана проблематика певною мірою представлена у працях багатьох українських дослідників, зокрема таких як Л.М. Устименко, Н.В. Булгакова, Н.С. Паньків, О.М. Гаврилишин, Г.О. Ворошилова, В.С. Антоненко та ін. Здебільшого такі дослідження стосуються проблем використання нематеріальної спадщини в туризмі в цілому в Україні. Проте бракує досліджень саме нематеріальної спадщини окремих регіонів, її туристичної привабливості, потенціалу та можливостей використання в якості регіональних туристичних продуктів.

Метою даного дослідження є визначення ролі елементів нематеріальної спадщини Дніпропетровської області в розвитку туризму регіону.

Виклад основного матеріалу. Дніпропетровська область – це край з багатою історією, одними із найбільш славетних сторінок якої є часи козацтва. Саме з цим періодом пов'язане формування двох найвідоміших елементів нематеріальної культурної спадщини області, які отримали не тільки всеукраїнське, а й світове визнання. Мова йде безумовно про петриківський розпис та козацькі пісні Дніпропетровщини, що включені не тільки до національного Переліку

елементів нематеріальної культурної спадщини України [2], а й до списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО [3].

Петриківський розпис – це декоративно-орнаментальне малярство, яке сформувалося у Придніпров'ї ще у XVIII ст. Центром формування стало селище Петриківка, де розпис історично склався як народний промисел і продовжує розвиватися й нині.

Впродовж усієї історії розвитку розпису світове визнання його як визначної культурної спадщини тільки зростало, а мотиви петриківського орнаменту ставали все більш широко впізнаваними. Важливою подією стало включення петриківського розпису до переліку об'єктів нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО 5 грудня 2013 р., що безумовно пожвавило інтерес та зацікавленість петриківським розписом, у тому числі в інших країнах. Це надає широкі перспективи популяризації бренду на світовому рівні. Заходами з просування бренду можуть бути: участь у презентаціях на спеціалізованих туристичних регіональних та міжнародних виставках, створення нових туристичних продуктів, які використовують петриківський бренд (майстерні, культурні форуми), використання розпису в елементах дизайну інфраструктури, одягу тощо [5].

Нині головним осередком унікального розпису залишається Центр народного мистецтва «Петриківка», головним напрямом діяльності якого є створення художніх виробів ручної роботи з різноманітних матеріалів. Центр також провадить презентаційну та виставкову діяльність. До повномасштабного рашистського вторгнення його щороку відвідувало понад 10 тис. осіб.

На Петриківщині наявні ще кілька об'єктів, цікавих з точки зору культурно-пізнавального туризму: Петриківський музей етнографії, побуту та народно-прикладного мистецтва, музей відомого майстра розпису Федора Панка, історико-етнографічний комплекс «Козацька Сотня», музей-садиба «Миколин хутір» у с. Мала Петриківка, «Козацький хутір Галушківка», садиба-музей «Петриківські барви», етно-хутір «Козацька Січ» у с. Гречане, садиба «Благодатне» у с. Судівка та ін. Близьке географічне розташування та об'єднаність спільною тематикою народного мистецтва дозволяє вважати їх кластером туристичних об'єктів культурно-пізнавального спрямування (рис. 1). Тому всі вони можуть ефективно використовуватися в рекреаційно-туристичних цілях саме за рахунок близького розташування і вигідної транспортної логістики. Це дозволить розширити та урізноманітнити програму турів, розкрити тему народних промислів із різних сторін, та зробить такі маршрути більш привабливими [5].

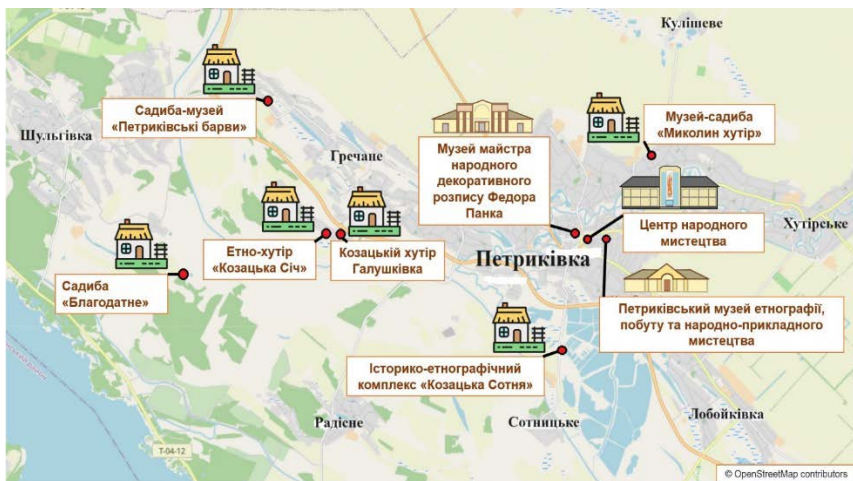

Рис. 1. Локації туристичних атракцій Петрівківщини

Козацькі пісні Дніпропетровщини – традиція виконання пісенних творів, що сформувалася разом із формуванням козацтва у XVI-XVII ст. В цей час на теренах Степового Подніпров'я розвилася традиція чоловічого багатоголосного співу. Після занепаду козацтва як впливової соціальної верстви, художні форми, властиві козацьким пісням, були успадковані нащадками козаків. У багатьох козацьких піснях змальовується козацький побут, оспівується історичне тло козацької доби, козацькі походи та битви [4]. Виділяють також козацькі ліричні пісні, в яких йдеться про кохання між козаком та дівчиною.

Виконавцями козацьких пісень та носіями цих традицій є як окремі особи, так і фольклорні аматорські колективи та неформальні гурти, які збираються при нагоді. Сучасні осередки збереження елемента (рис. 2) присутні у селах Інгулець, Новокурське, Красний Під Криворізького району; місті Жовті Води Кам'янського району; селах Добра Надія, Капулівка Нікопольськогорайону; селах Турове, Могилів, Цибульківка, Калинівка, Сурсько-Михайлівка, хуторі Гроза, селищі Солоне та м.Підгородне Дніпровського району; селах Гупалівка, Личкове, Голубівка, Піщанка, Івано-Михайлівка Новомосковського району; селах Дебальцеве, Гаврилівка, Великомихайлівка, Романки, селищі Межова Синельниківського району; селах Олексіївка, Катеринівка, Новов'язівське Павлоградського району [4].

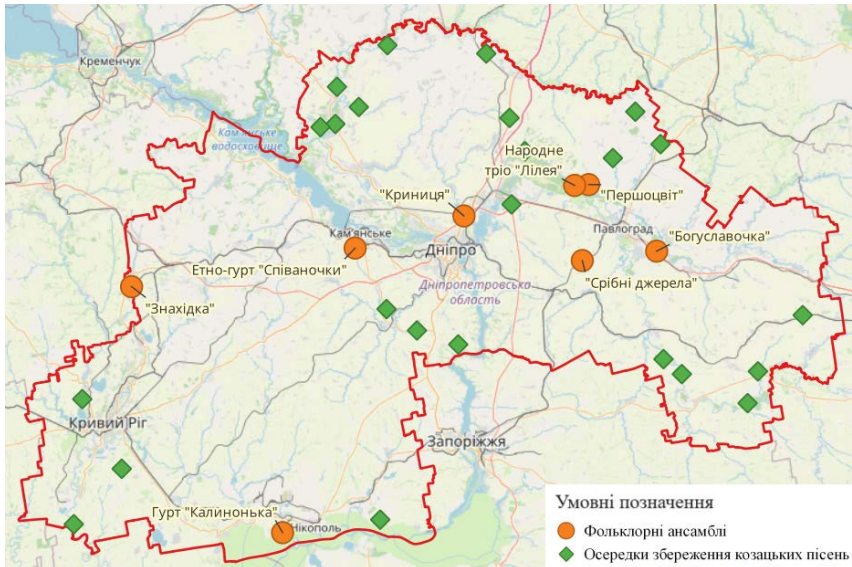

Рис. 2. Осередки збереження та фольклорні колективи-виконавці козацьких пісень

Більшість носіїв пісень є людьми похилого віку, а низький рівень передачі цієї традиції молодшим поколінням створює загрозу зникнення. Тому у 2016 р. козацькі пісні Дніпропетровщини внесено до Списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО, що потребує негайної охорони.

Важливими є заходи з популяризації козацьких пісень, що підвищувало б інтерес до них та сприяло їх збереженню. Такими заходами може бути зокрема організація фестивалів народної музики, сучасних форм сценічних дійств, виступів, теле- та радіопередач, в яких могли би брати участь фольклорні колективи. Створення інтерактивних виставок дозволило б відвідувачам не лише слухати козацькі пісні, а й дізнаватися про їхню історію та контекст. Такі заходи можуть бути туристично привабливими та становити інтерес з точки зору культурно-пізнаваного туризму. Для привернення уваги широкої аудиторії через Інтернет необхідним є створення окремого мультимедійного сайту, присвяченого козацьким пісням Дніпропетровщини, та наповнення його певним контентом (відео, аудіозаписи та мультимедійні матеріали).

Ще одним визначним елементом нематеріальної культурної спадщини України, представленим на території Дніпропетровської області, є обряд приготування зливої каші у селищі Карнаухівка Кам'янського району. Ця традиція тісно пов'язана з історією селища від часу його заснування козаком Семеном Карнаухом у 1737 р. Також ця традиція відображена на гербі селища, де зображений козак з казаном каші. Елемент “зливана каша” отримав свою назву завдяки тому, що ця страва готувалася гуртом, а інгредієнти приносилися всіма учасниками та «зливалися» в один казан. Тому конкретні рецепти каші можуть варіюватися залежно від продуктів. Страва традиційно готується у казані на вогнищі просто неба.

Обряд зберігся та практикується і понині. Зливану кашу часто готують на свята чи до визначних подій, прив'язаних до сільськогосподарського календаря. Використання обряду як елементу нематеріальної спадщини національного значення може стати цікавим напрямком розвитку туризму. Це можна реалізувати шляхом організації екскурсій та тематичних турів для вивчення традиційного обряду приготування зливої каші, проведення щорічних фестивалів, подій та виставок, присвячених традиційній кухні та обрядам. Туристи матимуть можливість не лише познайомитися з процесом приготування страви, а й долучитися до нього, спостерігати і навіть брати в ньому участь. Але це можливо лише за умови інтенсивного розвитку місцевої туристичної інфраструктури.

Окрім наведених самобутніх регіональних елементів нематеріальної спадщини, на території Дніпропетровщини присутні також загальноукраїнські, які занесені до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України (рис. 3). Серед них:

- культура приготування українського борщу, яка повсюдно поширена на території області, адже борщ становить основу української національної кухні;
- українська писанка: традиція і мистецтво. Головними центрами писанкарства в Дніпропетровській області є міста Дніпро, Кривий Ріг, Марганець, Покров;
- кобзарство. На Дніпропетровщині збереглися кілька діючих осередків кобзарства, зокрема в містах Дніпро та Підгороднє.

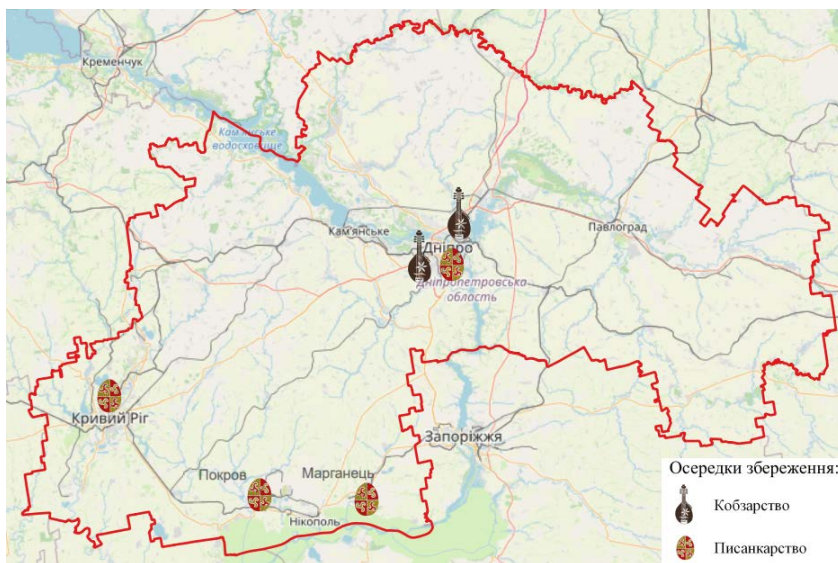

Рис. 3. Осередки збереження загальноукраїнських елементів нематеріальної культурної спадщини в Дніпропетровській області

Висновок. Використання нематеріальної спадщини у туризмі може стати способом не лише збереження культурних традицій, а й формування туристичного бренду регіону та підвищення його привабливості. Дніпропетровщина має значний потенціал нематеріальної культурної спадщини для використання в туризмі. У просуванні елементів нематеріальної спадщини як туристично-краєзнавчого бренду Дніпропетровщини важливо залучати як місцеві, так і національні туристичні та культурні організації, засоби масової інформації, профільні органи влади, дослідницькі установи та громадські організації.

Список використаних джерел:

1. Устименко Л. М., Булгакова Н. В., Уткіна О. С. Популяризація нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО в межах національно-орієнтованих видів туризму. Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації : тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф.- фестиваль, Київ, 14-15 лист., 2019 р. С. 138-142.

2. Наказ Міністерства культури України від 12.02.2018 р. № 105 «Про затвердження Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0105734-18>

3. UNESCO World Heritage List. URL: <https://whc.unesco.org/en/list>

4. Український центр культурних досліджень. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-objektiv>

5. Юрченко Я.Д. Вплив народних промислів Петриківщини на формування туристично-краєзнавчого іміджу Придніпров'я. «Історія Дніпровського Надпоріжжя»: матеріали доповідей XIII Дніпропетровської обласної історико-краєзнавчої конференції, 27–28 жовтня 2023 р. [Електронне видання] — Дніпро: Середняк Т. К., 2023.

ДО ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЕРЕГОМЕТСЬКОЇ ТГ

Богдана ЯНКОВСЬКА

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
yankovska.bohdana@chnu.edu.ua*

У сучасному контексті розвитку місцевих громад Чернівецької області особлива увага приділяється питанням рекреаційної діяльності та відпочинку мешканців. Берегометська територіальна громада, що розташована у Вижицькому районі, має потужний потенціал природних ресурсів та розвинену інфраструктуру для розвитку рекреаційної діяльності. Планування розвитку якої, саме в Берегометській територіальній громаді, полягає не лише в прагненні забезпечити якісний відпочинок мешканцям, але й в важливості створення умов для розвитку туризму, збереження природних ресурсів та підвищити рівень соціально-економічного розвитку регіону. Оскільки туризм та похідна від нього туристично-рекреаційна діяльність не стоїть на місці, тож тема аналізу розвитку даної галузі буде завжди актуальною для вивчення.

Вижицький район має неймовірний потенціал для розвитку активної рекреації та туризму, який може виявитися ключовим як на місцевому, так і на міжнародному рівні. На території району знаходяться величезні природні та рекреаційні ресурси, які можуть бути корисними для відновлення та оздоровлення людей [22].

Вижицький район виділяється серед потенційних курортних районів Чернівецької області через велику кількість та різноманітність джерел мінеральних вод. Цей район має величезний потенціал для розвитку туризму та оздоровлення завдяки цьому природному багатству.

Берегометська територіальна громада включає 13 населених

пунктів, з центром у селищі міського типу Берегомет. Протягом майже двадцяти років особливою привабливістю для туристів користується село Мигове, яке є домом для гірськолижного курорту з однойменною назвою. Розташований на висоті 740 метрів над рівнем моря, він розкинувся у верхів'ях річки Мигівка між вершинами Малий Стіжок та Велика Кичера.

Попит на відпочинок у Мигове стимулював розвиток туристичної індустрії в сільській місцевості. Зараз у селі функціонує 23 садиби сільського зеленого туризму, які надають різноманітні послуги. Найпопулярніші серед них: «Маєток Майдан», «Лісова казка» та «На узліссі». В основному, це котеджні містечка, багато з яких оснащені басейнами, чанами та відпочинковими зонами. Для любителів активного відпочинку, окрім гірськолижних можливостей, доступні маршрути для сходжень на гори Малий Стіжок та Велику Кичеру, а також до джерел з мінеральною водою. Цікавим об'єктом для промислового туризму є залишки залізоплавильної печі в долині річки Мигівка. Крім того, доступні маршрути для квадроциклів [9].

Селище міського типу Берегомет відоме своїми послугами сільського зеленого туризму, завдяки своєму розташуванню поруч з гірськими масивами та Національним природним парком «Вижницький». Садиба «Стіжковий рай» пропонує туристам зручне розміщення та різноманітні розваги, такі як походи в гори, збирання ягід та грибів, катання на конях та риболовля. Також популярною є адміністративна будівля Національного природного парку «Вижницький», де туристи можуть відвідати еколого-просвітницький центр «Пори року» та розроблені туристичні маршрути різного спрямування.

Неподалік Берегомета знаходяться урочище Лекече та село Лукавці, які також славляться своїми садибами для відпочинку. У Лекече гості можуть насолоджуватися природними дивами, такими як Лекеченські скелі. Тут також організуються змагання з гірського туризму та скелелазіння. У Лукавцях 3 гостинні садиби пропонують різні види відпочинку, включаючи риболовлю, відпочинок біля водойм, а також можливості для збору ягід та грибів. Всі ці місця стали популярними серед туристів, які шукають спокій та неповторні враження в обіймах природи.

Якщо взяти до уваги історичний аспект розвитку рекреаційної діяльності в Берегометській територіальній громаді, що свідчить про важливість цієї території як потенційного центру туризму та відпочинку.

З історичних джерел відомо, що Вижницький район, зокрема місто Вижниця та село Мигове, мають багату історію та традиції в розвитку туристичної інфраструктури.

Сучасна ситуація також відображає значний інтерес до рекреаційної діяльності в Берегометській територіальній громаді. Розвиток сільського зеленого туризму, розміщення садиб та розваг, відповідає сучасним тенденціям у сфері відпочинку та надає додаткові можливості для розвитку туристичної індустрії в регіоні.

Щодо соціально-економічного аспекту розвитку рекреаційної діяльності в громаді то варто зазначити основні завдання які висуває для себе громада.

- формування позитивного іміджу Берегометської селищної територіальної громади у сфері туризму;

- формування сприятливого середовища для залучення інвестицій в туристичну індустрію громади,

- проведення заходів щодо легалізації туристичної галузі громади;
- збільшення обсягу надходжень до бюджету Берегометської селищної територіальної громади від туристичної діяльності;

Очікувані результати:

- зростання кількості туристів і відвідувачів до громади;
- збільшення надходжень до бюджету Берегометської селищної територіальної громади від діяльності суб'єктів туристичного бізнесу.

- підвищення позитивного іміджу громади як сучасного та активного надавача послуг у сфері туризму;

- покращення рівня інформаційної обізнаності про туристичні можливості Берегометської селищної територіальної громади;

- створення якісних сучасних туристичних продуктів;

- збільшення кількості проведення заходів;

- збільшення обсягів надання туристичних послуг;

- створення нових робочих місць;

- підвищення рівня прибутковості у сфері туризму.

Загалом в соціально-економічному аспекті розвиток рекреаційної діяльності сприяє підвищенню привабливості території для туристів, що, в свою чергу, призводить до збільшення кількості відвідувачів та зростання доходів населення. Крім того, рекреаційна діяльність сприяє створенню нових робочих місць та підвищенню рівня зайнятості населення.

Варто зазначити про вплив природних умов на розвиток рекреаційної діяльності, адже природні умови Берегометської Територіальної

громади створюють унікальні можливості для розвитку рекреаційної діяльності. Гармонійне розташування Берегометської ТГ, що межує з Румунією та знаходиться в Карпатах і поєднання гідрологічних ресурсів, кліматичних та ландшафтних особливостей робить цю територію привабливою для туристів та любителів активного відпочинку.

Таким чином, природні умови Берегометської Територіальної громади не тільки сприяють розвитку рекреаційної діяльності, але й створюють унікальні умови для гармонійного відпочинку, відновлення сил та здоров'я у серці Карпат. Отже, наведена ситуація відображає значний інтерес до рекреаційної діяльності в Берегометській територіальній громаді. Розвиток сільського зеленого туризму, розміщення садиб та розваг, розміщення об'єктів історичного значення відповідає сучасним тенденціям у сфері відпочинку та надає додаткові можливості для розвитку туристичної індустрії в регіоні.

Список використаних джерел:

1. Географічні аспекти розвитку туризму (на прикладі України та Польщі): монографія / В.Г. Явкін, В.П. Руденко, В.М. Андрейчук, О.Д. Король та ін. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. – 334с.

2. Мальська М, Паньків Н. Туристично – ресурсний потенціал території: підручник / Марта Мальська, Наталія Паньків. – Київ: Видавець ФОРМ Піча Ю. В., 2022. – 534с.

ОСОЛИВОСТІ РОЗСЕЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ НОВОУТВОРЕНОГО ЧОРТКІВСЬКОГО РАЙОНУ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ

Михайло САЛІЙ

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
m.salii@chnu.edu.ua*

Сучасні тенденції у системі розселення зумовлені впровадженням адміністративно-територіальної реформи. Саме тому вивчення та аналіз новоутворених систем розселення та особливостей їх трансформації є досить актуальними.

Новоутворений Чортківський район Тернопільської області, об'єднав у своєму складі шість колишніх районів, що знаходилися в центральній та південній частині Тернопільської області, а саме, Монастириський, Бучацький, Борщівський, Гусятинський, Заліщицький та Чортківський, а також 4 сільські населені пункти двох сільських рад, що знаходяться на півдні колишнього Терехівського району (Буданів, Папірня, Малий Говилів та Великий Говилів). Загалом, з 22 новоутворених громад у складі Чортківського району сім є міськими, восьми селищними та сім сільськими.

Найбільшою за площею серед громад району є Бучацька міська громада (531,2 км²), за цим показником вона займає третє місце серед усіх громад Тернопільської області і поступається лише Шумській та Збараській міським громадам. Площа території новоутвореної Бучацької міської громади складає 66% від площі колишнього Бучацького району. На другому місці за площею території знаходиться Монастириська міська громада (471,4 км²), за цим показником вона посідає сьоме місце серед усіх громад тернопільської області, площа громади становить майже 85% від площі колишнього Монастириського району. Наступними за розмірами території як і дві попередні адміністративними центрами яких є колишні районні центри, а саме, Борщівська (411,4 км²) та Заліщицька (351,9 км²) міські громади, за цим показником вони займають одинадцяте та тринадцяте місце серед громад Найменшою за площею серед міських громад району є Чортківська міська громада (151,7 км²), за цим показником вона посідає сімнадцяте місце серед двадцяти двох громад району.

Серед селищних громад, найбільшою за площею території є Товстенська (338,8 км²) та Гримайлівська (330,9 км²) ТГ, за цим показником вони займають відповідно п'яте та шосте місце в Чортківському районі, чотирнадцяте і п'ятнадцяте місця серед усіх громад Тернопільської області та третє і четверте місця серед селищних громад області. Найменшими за площею території серед селищних громад Чортківського району є Заводська (90,4 км²) та Коропецька (87,1 км²) територіальні громади, що відповідно становить двадцяту та двадцять першу позиції серед громад Чортківського району за цим показником, а також передостанні позиції серед селищних громад області, перевищуючи за площею лише Великобірківську селищну громаду тернопільського району що є найменшою в області.

Серед сільських громад Чортківського району найбільшою за площею є Білобожницька громада (269,8 км²), та займає за цим

показником сьоме місце в районі та вісімнадцяте місце серед усіх громад Тернопільської області, а також друге місце серед усіх сільських громад області, поступаючись лише Золотниківській територіальній громаді. Найменшою за площею території, серед сільських громад Чортківського району є Іване-Пустенська територіальна громада (80,4 км²), також вона посідає передостаннє місце за площею серед усіх громад Тернопільської області.

Розглянувши дані щодо кількості населених пунктів та кількості рад, які були об'єднані у складі громад Чортківського району зауваимо, що найвищі позиції за кількістю рад що об'єдналися, які і попередньо за площею території займають чотири міські займають міські громади, адміністративними центрами яких стали міста що були адміністративними центрами колишніх районів. Найвищу позицію, за кількістю рад що об'єдналися, серед громад як Чортківського району так і Тернопільської області загалом займає Монастириська міська громада (27 рад), другу позицію в районі та третю в області за відповідним показником загалом, займає Бучацька міська громада (24 ради), наступні позиції займають Борщівська та Заліщицька міські громади (по 19 рад), що є 9-10 показником серед усіх громад області. Товстинецька селищна рада має у своєму складі 18 рад що об'єдналися, це найвищий показник серед селищних рад Тернопільської області. Найменше рад увійшло до складу Іване-Пустенської та Більче-Золотецької сільських громад (по 4 ради), менше об'єднаних рад серед усіх громад Тернопільської області має лише Великобірківська селищна громада Тернопільського району (3 ради).

За кількістю населених пунктів що увійшли до складу новоутворених громад тут відповідно також, як і за площею території та кількістю рад що об'єдналися, найвищі позиції займають Монастириська (40 населених пунктів), Бучацька (37 населених пунктів), Заліщицька (30 населених пунктів) Борщівська та Товстинецька (по 26 населених пунктів). Найменше поселень увійшло до складу Іване-Пустенської сільської громади – 4, це передостанній показник серед усіх громад Тернопільської області.

Як бачимо із поданого матеріалу, новостворені адміністративні одиниці вносять корективи у функціонуванні систем розселення. Адже утворення нових адміністративних районів та територіальних громад призводить до знищення систем розселення міжрайонних та кущового рівнів.

РОЛЬ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Роман КІСІЛЬ

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
kisil.roman@chnu.edu.ua*

Етнокультурний потенціал територіальних громад – це їхній унікальний ресурс, що ґрунтується на культурних, історичних і традиційних цінностях, переданих багатьма поколіннями та етнічними спільнотами. Сучасні територіальні громади України стикаються із завданням не лише зберігати ці цінності, а й ефективно їх використовувати для сталого розвитку. У наш час, коли глобалізація поглинає культурні ідентичності, громади, які зберігають і розвивають свої культурні надбання, можуть мати конкурентні переваги, залучаючи інвестиції, туристів і місцеве населення до активного життя. В даних тезах розглянемо основні аспекти та переваги використання етнокультурного потенціалу для розвитку територіальних громад.

Етнокультурний потенціал включає мову, традиції, релігійні звичаї, фольклор, ремесла та інші культурні особливості. Для розвитку громади цей потенціал має не тільки культурну, а й економічну, соціальну та духовну цінність.

✓ **Економічний аспект.** Традиційні ремесла, локальні фестивалі та культурні заходи можуть стати основою для розвитку малого бізнесу та створення робочих місць. Наприклад, організація етнофестивалів або ярмарків із місцевими ремісниками і продавцями сприяє розвитку підприємництва. Крім того, громади, які розвивають етнокультурний туризм, можуть залучати інвестиції в готельний бізнес, місцеві автентичні заклади харчування тощо.

✓ **Соціальний аспект.** Спільне збереження й відродження етнічних традицій зближує громаду, сприяє формуванню почуття належності та етнічної ідентичності. Коли люди відчують гордість за свою культуру і спадщину, це зміцнює їхні соціальні зв'язки й стимулює до активної участі у житті громади.

✓ **Культурний аспект.** Збереження традиційної культури – це можливість не лише для старших поколінь передати знання, а й для молоді ознайомитися з історією свого регіону. Такі ініціативи, як

народні ансамблі, фольклорні групи чи майстер-класи народних ремесл, допомагають відновити інтерес до традицій і створюють платформу для їхнього збереження.

Ефективне управління етнокультурним потенціалом може надати громадам додаткові ресурси, необхідні для сталого розвитку. Це можливо через реалізацію спеціальних проєктів і залучення місцевих мешканців до культурних ініціатив. Сьогодні можна виділити такі три основні напрями використання етнокультурного потенціалу в управлінні громадами:

✓ **Проєкти з розвитку культурної спадщини.** Успішні приклади використання етнокультурного потенціалу включають створення етно-музеїв, культурних центрів, або проведення щорічних фестивалів. Наприклад, у багатьох громадах Чернівецької області проводяться заходи, де демонструються національні костюми, виконуються народні пісні й танці, а також майстер-класи з виготовлення традиційних національних виробів. Це не тільки збагачує культурне життя, а й створює можливість для додаткових надходжень до місцевого бюджету.

✓ **Залучення громадськості до використання етнокультурного потенціалу в громаді.** Спільні зусилля органів місцевого самоврядування та активістів у громадах дають можливість створити стабільну платформу для розвитку. Наприклад, співпраця з громадськими організаціями та місцевими підприємцями сприяє реалізації різних ініціатив, спрямованих на збереження традиційної культури та національної спадщини.

✓ **Розвиток туризму і культурної інфраструктури.** Туристична галузь є одним з найбільш перспективних способів використання етнокультурного потенціалу. Село чи містечко, яке славиться своєю культурною спадщиною, може привабити туристів, що сприятиме розвитку готельного бізнесу, закладів харчування, інфраструктури.

Варто відмітити, що етнокультурна освіта має важливе значення у збереженні національної спадщини та вихованні молодого покоління в дусі поваги до власної культури. Включення етнокультурного аспекту в освітню систему сприяє відновленню та передачі традицій майбутнім поколінням. Зокрема, шкільні програми, що висвітлюють історію і культуру громади, дають дітям можливість більше дізнатися про своє походження та зберегти відчуття ідентичності.

Важливо залучати молодь до збереження культурної спадщини через культурно-освітні програми, школи мистецтв, фольклорні ансамблі тощо. Це сприяє передаванню знань і навичок, що є частиною етнокультурного потенціалу, а також дозволяє молоді відчувати себе частиною своєї громади.

Розвиток національної культури можливий завдяки інтегрованим програмам, що виховують повагу до культурного різноманіття та сприяють відродженню ідентичності у громаді.

У багатьох територіальних громадах України, і Чернівецької області зокрема, етнокультурний потенціал активно використовується для залучення туристів, створення нових робочих місць і підвищення якості життя населення.

Наприклад, щорічні різні гуцульські фестивалі у Карпатах (наприклад «Вихід на Полонину» в Путильській громаді Чернівецької області) привертають увагу туристів з усього світу. Вони включають покази національного вбрання, виставки ремісничих виробів, концертні програми, що дозволяє популяризувати культуру та приносити фінансові надходження.

У деяких громадах Закарпаття та Прикарпаття розроблено спеціальні етно-туристичні маршрути, які показують туристам місцеві ремісничі традиції, сільські господарства, природу регіону, чим сприяють розвитку малого бізнесу та підтримують місцеве населення.

Підсумовуючи, етнокультурний потенціал є важливим ресурсом для розвитку територіальних громад. Збереження і популяризація національної спадщини дозволяють громадам не тільки зберегти свою ідентичність, а й зміцнити соціальну згуртованість, покращити економічний стан та розвивати туристичну індустрію. Ініціативи, що спрямовані на розвиток етнокультурного потенціалу, повинні підтримуватися на місцевому та державному рівнях, що забезпечить ефективне використання цього цінного ресурсу для сталого розвитку українських громад.

Наукове видання

ГЕОГРАФІЯ, КАРТОГРАФІЯ, ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА: ІСТОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
ПРИСВЯЧЕНОЇ 90-РІЧЧЮ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПРОФЕСОРА
ЯРОСЛАВА ЖУПАНСЬКОГО

(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кафедра
географії України та регіоналістики, м. Чернівці, 16-18 травня 2024 р.)

Українською мовою

Відповідальний за випуск:
д.г.н., проф. Костащук І.І.

Комп'ютерна верстка:
Вудвуд М.

Дизайн обкладинки:
д.г.н., проф. Костащук І.І.

Технічна редакторка
Кудрінська О.М.

Підписано до друку 13.11.2024. Формат. 60x84/16

Папір офсетний. Друк різнографічний.

Умов.-друк. арк. 15,7. Обл.-вид. арк. 17,0. Зам. .

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

58002, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.